

แนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัด

นางสาวพรชนก กฤดาธิการ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF LAW CONCERNING THE LIQUIDATION OF
A LIMITED COMPANY

Miss Pornchanok Kridathikarn

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

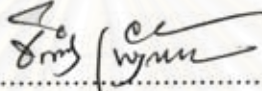
Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

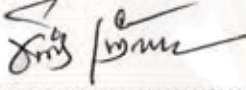
หัวข้อวิทยานิพนธ์
โดย
สาขาวิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

แนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัด
นางสาวพรรณก กฤดาธิการ
นิติศาสตร์
รองศาสตราจารย์ลำเรียง เมฆเกรียงไกร
รองศาสตราจารย์รัชชัย ศุภผลศิริ

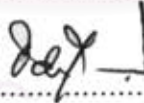
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

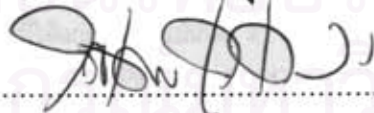

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิดิพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิดิพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ลำเรียง เมฆเกรียงไกร)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์รัชชัย ศุภผลศิริ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พิเศษ เสตเสถียร)

พรรณก กฤดาธิการ : แนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัด. (APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF LAW CONCERNING THE LIQUIDATION OF A LIMITED COMPANY) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ลำเรียง เมฆเกรียงไกร, อ.ที่ปรึกษาร่วม : รศ.ธัชชัย สุขผลศิริ, 167 หน้า.

เมื่อมีการเลิกบริษัทไม่ว่าโดยสาเหตุใดก็ตาม จะต้องมีการชำระบัญชีเสมอ เพื่อชำระสะสางกิจการงานของบริษัทที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป รวมถึงการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัท ตลอดจนทำการแบ่งทรัพย์สินที่เหลือคืนแก่ผู้ถือหุ้นของบริษัท แต่จากการศึกษาบทบัญญัติกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัด ผู้เขียนพบว่ามีข้อบกพร่องที่เป็นปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำระบัญชี, เหตุที่ทำให้การชำระบัญชีล่าช้า, การวางทรัพย์สินเมื่อเสร็จการชำระบัญชี, การเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี และความรับผิดของผู้ชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 ซึ่งทำให้เป็นอุปสรรคต่อการชำระบัญชีของบริษัท

วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาต่างๆ ดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น ซึ่งประเด็นปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำระบัญชีพบว่า ไม่มีกฎหมายกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีไว้เลย ทั้งๆ ที่ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถจึงสมควรกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ถือหุ้นให้เข้ามาทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของบริษัท จึงมีหน้าที่ตามหลัก fiduciary duties ได้แก่ ต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ของบริษัท ตลอดจนต้องระมัดระวัง ดังนั้นควรมีการเพิ่มเติมหน้าที่ตามหลัก fiduciary duties เพื่อให้การทำหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีเป็นเพื่อประโยชน์อย่างของบริษัทอย่างแท้จริง สำหรับปัญหาความล่าช้าในการชำระบัญชีก็เนื่องมาจากไม่มีการกำหนดระยะเวลาเอาไว้ ซึ่งเป็นทำให้ผู้ชำระบัญชีไม่เร่งรีบทำให้เสร็จไปโดยเร็ว สมควรให้มีการกำหนดระยะเวลาเพื่อเป็นการกระตุ้นผู้ชำระบัญชีทำให้เสร็จตามเวลาที่กำหนด นอกจากนี้ในเรื่องการประชุม หากผู้ถือหุ้นมาไม่ครบองค์ประกอบก็ต้องเลื่อนและจัดประชุมใหม่ตามมาตรา 1179, 1273 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศแล้ว พบว่าสมควรนำที่จะเพิ่มเติมกรณีพิเศษสำหรับการประชุมที่เกิดขึ้นในระหว่างการชำระบัญชี คือ ในกรณีที่เป็นการประชุมเมื่อเสร็จการชำระบัญชี หากผู้ถือหุ้นมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม ผู้ถือหุ้นสามารถทำการประชุมต่อไปได้ และต้องทำรายงานแจ้งให้นายทะเบียนทราบ และสำหรับการประชุมในกรณีอื่นๆ เพื่อให้มีการอนุมัติหรือความเห็นชอบจากที่ประชุมผู้ถือหุ้น หากไม่อาจจัดให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นได้ ให้ผู้ชำระบัญชีขออนุมัติหรือความเห็นชอบจากนายทะเบียน หรือศาลเพื่อให้การชำระบัญชีเป็นไปด้วยความรวดเร็วไม่ต้องจัดประชุมใหม่ ส่วนทรัพย์สินที่ได้อาจได้ตามมาตรา 1264 เมื่อครบกำหนด 10 ปี เจ้าหนี้ไม่มาเรียกเอาทรัพย์สินไป เช่นนี้เจ้าหนี้หมดสิทธิในทรัพย์สินที่วาง ตามมาตรา 339 และบริษัทก็ไม่สามารถไปรับทรัพย์สินนั้นได้เพราะสิ้นสภาพนิติบุคคลไปแล้วเมื่อได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี ดังนั้นกรณีนี้ให้เพิ่มเติมว่า "ให้ทรัพย์สินที่วางตกเป็นของแผ่นดิน" สำหรับในกรณีที่ได้มีการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีไปแล้ว แต่เจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ เช่นนี้ผู้เขียนเห็นว่า เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิตามการชำระบัญชีที่จะขอให้ผู้ชำระบัญชีทำการใช้หนี้ให้แก่ตนได้ แม้เกิน 2 ปีตามมาตรา 1272 ก็สามารถร้องขอให้มีการเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี และตั้งผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1251 วรรค 2 ได้โดยให้ศาลกำหนดสิ่งให้ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำเอาไว้เป็นการเฉพาะด้วย สำหรับประเด็นสุดท้ายที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไข คือ ความรับผิดตามพรบ. กำหนดความรับผิดฯ เนื่องจากผู้เขียนได้เสนอแนะให้มีการเพิ่มเติมหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีตามหลัก fiduciary duties ดังนั้น ความรับผิดในกรณีที่ไม่ทำหน้าที่ดังกล่าว ก็ต้องแก้ไขให้สอดคล้องกันด้วย

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 ปีการศึกษา.....2549.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4686276834 : MAJOR LAWS

KEY WORD: liquidation / winding up / dissolution

PORNCHANOK KRIDATHIKARN : APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF LAW CONCERNING THE LIQUIDATION OF A LIMITED COMPANY. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. SAMRIENG MEKKRIENGKRAI, THESIS COADVISOR : ASSOC. PROF. DHAJJAI SUBHAPHOLSIRI, 167 pp.

No matter what reasons if a company is dissolute, there is always the liquidation for the purpose of finishing up all pending work, including collecting and disposing assets of the company and dividing remaining assets back to the shareholders of the company. However, with respect to relevant laws and regulations regarding the liquidation of the company, the writer has found that such laws and regulations does not prescribe some provisions that cause some problems, such as liquidator's problems, the postponement of liquidation, placing of assets after the liquidation, the cancellation of registration of liquidation and the obligations of liquidators as specified in the Act of Prescriptions of Obligations of Registered Partnerships, Limited Partnerships, Limited Companies, Associations and Foundations B.E. 2499.

In this regard, this thesis focuses on the research and analysis of such problems in order to approach to the development of law concerning the liquidation of a limited company. With regards to the liquidator's problems, the writer has found that there is no law specifying the qualification of liquidators, although the liquidator is an expert and has skills so the law should prescribe the qualification. In addition, the liquidator is trusted by the shareholders of a company to work for the benefits of the company. Therefore, according to the fiduciary duties, the liquidator should work honestly but no conflict with the benefits of the company and the liquidator should work carefully. As a result, the fiduciary duties are necessary to be prescribed in the relevant law as the liquidator should really work for the benefits of the company. With regards to the postponement of liquidation, it may be resulted from no timing of liquidation for a liquidator. This matter should be also provided in relevant law in order for the liquidator to finish the liquidation within the specified period of time. Furthermore, in relation to the shareholders' meetings if the shareholders presented at the meetings does not form the quorum that causes the postponement of the meetings and convening the new shareholders' meeting according to Section 1179 and 1273 of the Civil and Commercial Code (the "CCC") and if comparing with law in other countries, the writer has found that the provisions of the shareholders' meetings are required in the relevant law. For example, if the quorum at the shareholders' meeting to consider the liquidation cannot not be formed, the meeting can still proceed and the liquidator at the meeting must inform the registrar of the Ministry of Commerce of such quorum. In addition, in any event that required the approval of the shareholders' meeting, if the shareholders' meeting cannot be formed a quorum, the liquidator shall be granted or approved by the registrar of the Ministry of Commerce or the relevant court to liquidate without setting a subsequent shareholders' meeting for its approval of the relevant matters. With respect to placing of the assets, if the assets have been placed according Section 1264 of the CCC for over 10 years and the creditors of the company have not requested for such assets within such 10 years, the creditors shall have no further right to the assets that have been placed according Section 339 of the CCC and the company shall have no right to take such assets back as the assets of the company since the company is no longer a juristic person after its registration of liquidation. In this regard, the writer recommends adding the statement that "the assets that have been placed shall devolve on the state." Additionally, in case that the company has already registered the liquidation but the payment to the creditors of the company has not been made. The writer views that such creditors should still have the right to claim for the payment according to the liquidation even if it lasts longer than 2 years according to Section 1272 of the CCC and the creditors shall have the rights to cancel the registration of the liquidation and the appointment of the liquidator according Section 1251 of the CCC, and to request the relevant court for specifying the list of acts of a liquidator. The final issue that the relevant law should be amended is to specify the obligations of liquidators in the Act of Prescriptions of Obligations of Registered Partnerships, Limited Partnerships, Limited Companies, Associations and Foundations B.E. 2499. As the writer has suggested the provision in relation to fiduciary duties of liquidators, the provision in relation to obligations of liquidators shall be also specified for its consistency.

Field of study.....LAWS..... Student's signature.....
Academic year2006..... Advisor's signature.....
Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาและอนุเคราะห์จากท่านรองศาสตราจารย์
ลำเรียง เมฆเกรียงไกร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และท่านรองศาสตราจารย์รัชชัย ศุภผลศิริ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียนจึง
ขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วย
ศาสตราจารย์ธิติพันธ์ เชื้อบุญชัย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์, รองศาสตราจารย์พิเศษ
เสตเสถียร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้บังคับบัญชาทุกท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณพวงเพ็ชร
จุฑาทงกูร AVP ฝ่ายประนอมหนี้นครหลวง ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ที่ให้โอกาสและ
สนับสนุนผู้เขียนให้มีเวลาในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณพี่นา พี่นุช พี่ท้อพี่พี และ
คุณจันทิราที่คอยช่วยเหลือผู้เขียนในการติดต่อและนัดเวลาอาจารย์และกรรมการทุกท่านด้วยดี
เสมอมา

ผู้เขียนขอขอบคุณนางสาวพนิดา ว่องศรียานนท์ และนายวโรดม ศิริมณีธรรมที่ให้ความ
ช่วยเหลือผู้เขียนจัดทำบทความวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ และขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ที่คณะ
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ที่ได้ให้ความ
ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่ดีแก่ผู้เขียนมาตลอดซึ่งมีมากมายไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบ

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาและพี่สาวที่คอยให้กำลังใจและให้การ
สนับสนุนผู้เขียนในทุกๆ ด้านจนจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3 ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายต่างประเทศ.....	78
3.1 ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายประเทศอังกฤษ.....	78
3.1.1 เหตุแห่งการชำระบัญชี.....	79
3.1.1.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ.....	79
3.1.1.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล.....	83
3.1.2 ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี.....	87
3.1.2.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี.....	87
3.1.2.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี.....	89
3.1.2.2.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ.....	89
3.1.2.2.2 กรณีชำระบัญชีโดยไม่สมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล.....	90
3.1.3 อำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี.....	92
3.1.3.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ.....	92
3.1.3.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล.....	98
3.1.4 การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี.....	100
3.1.4.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ.....	101
3.1.4.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล.....	101
3.1.5 ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี.....	102
3.1.6 การสิ้นสุดสภาพนิติบุคคลภายหลังการชำระบัญชี.....	103
3.1.7 การจัดซื้อบริษัทกลับคืนสู่ทะเบียน.....	104
3.2 ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายประเทศสิงคโปร์.....	105
3.2.1 เหตุแห่งการชำระบัญชี.....	106
3.2.1.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ.....	106
3.2.1.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล.....	107
3.2.2 ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี.....	108
3.2.2.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี.....	108
3.2.2.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี.....	109
3.2.2.2.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ.....	109
3.2.2.2.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล.....	111
3.2.3 อำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี.....	112
3.2.3.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ.....	112

หน้า

3.2.3.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล.....	115
3.2.4 การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี.....	117
3.2.5 การสิ้นสุดสภาพนิติบุคคลภายหลังการชำระบัญชี.....	117
3.2.6 การจัดซื้อบริษัทกลับคืนสู่ทะเบียน.....	118
บทที่ 4 ปัญหาและแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชี.....	120
4.1 ปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำระบัญชี.....	120
4.1.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี.....	120
4.1.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี.....	127
4.1.3 การพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชี.....	130
4.2 ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของผู้ชำระบัญชี.....	133
4.2.1 การดำเนินกิจการตามแต่จำเป็น.....	133
4.2.2 อำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัท.....	135
4.3 ปัญหาเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้การชำระบัญชีล่าช้า.....	137
4.3.1 ระยะเวลาในการชำระบัญชี.....	137
4.3.2 การประชุมและองค์ประชุมในการชำระบัญชี.....	138
4.4 ปัญหาเกี่ยวกับการวางทรัพย์สินเมื่อเสร็จการชำระบัญชี.....	140
4.5 การเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี.....	141
4.6 ความรับผิดของผู้ชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้าง หุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499.....	144
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	145
5.1 บทสรุป.....	145
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	154
รายการอ้างอิง.....	163
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	167

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยปกติเมื่อกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นในรูปแบบใด เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนก็ตาม หากต่อมาเมื่อมีเหตุต้องเลิกกิจการไม่ว่าจะด้วยความประสงค์ของบุคคลทั้งหลายที่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือเลิกโดยผลของกฎหมาย หรือเลิกโดยคำสั่งของศาลก็ตามจะต้องมีการชำระบัญชี เช่นเดียวกับกรณีที่บุคคลธรรมดาเสียชีวิตก็ต้องมีการจัดการมรดกของบุคคลนั้น โดยตั้งผู้จัดการมรดกขึ้นมาเพื่อทำการรวบรวมทรัพย์สินของผู้ตาย เพื่อการชำระหนี้และแบ่งปันทรัพย์ให้แก่ทายาท แต่สำหรับกรณีของกิจการต่างๆ นั้นบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการรวบรวมทรัพย์สิน จำหน่ายทรัพย์สิน ชำระหนี้ คืนทุน แบ่งกำไรหรือขาดทุน และรวมถึงในบางกรณีอาจจะต้องมีการส่งส่งงานที่ค้างอยู่ต่อไปด้วยหรือที่เรียกว่ากระทำชำระบัญชี ได้แก่ ผู้ชำระบัญชี

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการชำระบัญชีมิใช่เป็นเรื่องที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นของกิจการเท่านั้น แต่ยังเป็นภาระกระทำเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ของห้างหรือบริษัทด้วยคือทำให้เจ้าหนี้ของกิจการได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรม นอกจากนี้การชำระบัญชียังเป็นการกระทำที่สร้างขึ้นเพื่อคุ้มครองบุคคลภายนอกที่จะมาทำการติดต่อกับห้างหรือบริษัทที่เลิกกิจการให้รู้สถานะที่แท้จริงของกิจการนั้นๆ ด้วย เช่นนี้การชำระบัญชีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการเลิกกิจการ

อย่างไรก็ดีแม้การเลิกกิจการจะเปรียบเทียบกับกรณีบุคคลธรรมดาตาย แต่ก็มี ความแตกต่างกันคือ กรณีที่บุคคลธรรมดาตายลง สภาพบุคคลของผู้นั้นก็สิ้นลงทันที ขณะที่การเลิกกิจการนั้น แม้ว่ากิจการต่างๆ จะได้จดทะเบียนเลิกกันแล้วก็ได้ไม่หมายความว่ากิจการต่างๆ เหล่านั้นจะสิ้นสภาพนิติบุคคลไปทันทีทันใด การจดทะเบียนเลิกกิจการคงมีผลเพียงแต่ทำให้มีการชำระบัญชีเท่านั้น ดังที่มาตรา 1249 ได้บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะ

เลิกกันแล้วก็ให้ฟังถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี" เพราะฉะนั้น
 กิจการต่างๆ แม้จะได้เลิกกิจการแล้วไม่ว่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม กิจการดังกล่าวเหล่านั้นก็ยังคงมี
 สภาพนิติบุคคลอยู่ และสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้เฉพาะกิจการอันจำเป็นเพื่อการชำระบัญชี
 เท่านั้น ซึ่งกิจการอันจำเป็นเพื่อการชำระบัญชีที่สามารถทำได้นั้นคือ กิจการที่เป็นอำนาจของผู้
 ชำระบัญชีตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้นั่นเอง เช่น แก่ต่างว่าต่างในนามของห้างหุ้นส่วนหรือ
 บริษัทในอรรถคดีพิพาทอันเป็นแพ่งหรืออาญาทั้งปวง ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ
 ดำเนินกิจการของหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางกิจการให้เสร็จสิ้นไปด้วยดี
 ฯลฯ โดยบุคคลที่จะเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการแทนกิจการที่เลิกไปคือผู้ชำระบัญชี เพราะบรรดา
 หุ้นส่วนหรือกรรมการของบริษัทย่อมหมดอำนาจหน้าที่ไปทันทีที่เลิกกิจการ อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้
 ชำระบัญชีจะเป็นผู้ที่เข้ามาดำเนินกิจการต่อไปแทนหุ้นส่วนหรือกรรมการก็ไม่ได้หมายความว่า
 มีอำนาจดำเนินกิจการต่างๆ ได้เต็มที่เหมือนกับกรณีที่ยังไม่เลิกกิจการ กล่าวคือผู้ชำระบัญชีคงมี
 อำนาจเพียงเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชีเท่านั้น

ทั้งนี้แม้กฎหมายจะได้บัญญัติถึงเรื่องการชำระบัญชีและอำนาจหน้าที่ของผู้ชำระ
 บัญชีไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังขาดความชัดเจนบางประการไม่ครอบคลุมถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ไม่
 ว่าจะเป็นในเรื่องของคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี ซึ่งกฎหมายมิได้กำหนดถึงคุณสมบัติของผู้ชำระ
 บัญชีเอาไว้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วผู้ชำระบัญชีถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง
 จำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเพื่อประโยชน์ในการชำระบัญชีของกิจการให้เสร็จ
 สิ้นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่เนื่องจากกฎหมาย
 ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้เช่นนี้อาจเกิดปัญหาได้ว่าบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่
 เป็นผู้ชำระบัญชีของกิจการเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมซึ่งย่อมกระทบต่อประโยชน์ของ
 เจ้าหนี้ในการได้รับชำระหนี้คืน หรือกระทบต่อประโยชน์ของกิจการที่เลิกไปคือผู้ถือหุ้นได้รับการ
 คืนทุนหรือแบ่งส่วนแบ่งกำไรไม่เต็มที่ เป็นต้น หรือแม้แต่ในเรื่องของการพ้นจากหน้าที่ของผู้ชำระ
 บัญชี ในกฎหมายก็กล่าวถึงแต่เรื่องการถอดถอนเท่านั้นแต่ก็มิได้มีหลักเกณฑ์การถอดถอนว่าต้อง
 เป็นกรณีใด เพราะในการถอดถอนผู้ชำระบัญชีต้องเป็นกรณีที่มีเหตุสมควรจริงๆ ไม่ใช่ถอด
 ถอนโดยไม่มีเหตุอันเหมาะสม

นอกจากนี้ในเรื่องการชำระบัญชียังมีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ก็เพื่อสะสาง
 การงานที่ค้างค้าง ชำระหนี้ คืนทุน แบ่งกำไรหรือขาดทุนให้แก่หุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น พบว่าหากผู้
 ชำระบัญชีดำเนินการเร็วเท่าไรก็ยิ่งได้ประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นใน

ปัจจุบันคือเนื่องจากว่าเมื่อมีการเลิกกิจการไม่จำเป็นต้องทำการชำระบัญชีทันทีที่เลิกกิจการก็ได้ และไม่มีข้อกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของการชำระบัญชีว่าต้องทำให้เสร็จเมื่อใด ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการชำระบัญชีซึ่งล่าช้าทำให้บรรดาบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลายเสียหาย เช่น ในกรณีของเจ้าหนี้กว่าจะได้รับชำระหนี้เสร็จสิ้นก็รอเวลานาน หรือผู้ถือหุ้นก็ไม่รู้ว่าเมื่อไรตนจึงได้รับการคืนทุน หรือนายทะเบียนก็ต้องเสียเวลาในการเก็บรักษาทะเบียน รายงานต่างๆ ของกิจการนั้นๆ ไว้โดยไม่มีกำหนด และการชำระบัญชีล่าช้าย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์จากระยะเวลาที่ยาวนานนี้แสวงหาประโยชน์ที่มีขอบได้

สำหรับประเด็นปัญหาต่อมาที่น่าสนใจคือการฟ้องให้ชำระหนี้ตามมาตรา 1272 ได้กำหนดอายุความไว้ 2 ปี ซึ่งในการนี้หากผู้ชำระบัญชีได้มีการจดทะเบียนชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งก็ต้องถือว่ากิจการนั้นได้ตายสนิทแล้ว แต่เจ้าหนี้ก็อาจฟ้องร้องเรียกให้ชำระหนี้ได้ภายใน 2 ปีนับแต่ที่ผู้ชำระบัญชีจดทะเบียนชำระบัญชีเสร็จสิ้น อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้พบว่ากรณีที่เจ้าหนี้พบว่าตนเองยังไม่ได้รับชำระหนี้จากกิจการที่ได้เลิกไปแล้ว และจดทะเบียนชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้ว เช่นนี้เป็นกรณีจะถือว่าการชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้วไม่ได้เนื่องจากยังเข้าหนี้ไม่ครบ เจ้าหนี้จึงฟ้องขอให้เพิกถอนการชำระบัญชี กรณีเช่นนี้มีปัญหาว่าจะมีหลักเกณฑ์อย่างไรที่เจ้าหนี้จะฟ้องโดยอาศัยเหตุว่าการชำระบัญชียังไม่เสร็จสิ้นกันจริงๆ หรือว่าต้องเป็นไปตามอายุความ 2 ปี ดังกล่าวข้างต้น รวมถึงกรณีที่หากต่อมาหลังจากชำระบัญชีเสร็จสิ้นพบว่ามีธุรกรรมเกิดขึ้นภายหลังเช่นนี้จะมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร

นอกจากบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องดังกล่าวจะมีข้อบกพร่องในด้านของข้อกำหนดแล้ว ยังมีข้อบกพร่องในทางปฏิบัติอีกด้วย เนื่องจากการกำหนดถึงอำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีนั้น กฎหมายได้กำหนดในลักษณะเปิดโอกาสให้ใช้ดุลพินิจ หรือการตีความ กล่าวคือมีอำนาจดำเนินกิจการต่างๆ ที่จำเป็นแก่การชำระบัญชี ซึ่งในเรื่องนี้ไม่มีแนวทางการพิจารณาถึงการกระทำว่าอย่างไรที่เป็นกรณีจำเป็น สามารถทำได้ เมื่อในเรื่องนี้มีความไม่ชัดเจนเท่าที่ควร และยังคงเปิดช่องว่างให้ผู้ชำระบัญชีในการที่จะอาศัยช่องว่างดังกล่าวกระทำการที่เป็นการไม่ชอบหรือไม่สมประโยชน์ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษา วิเคราะห์ วิจัยถึงข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติว่าแนวทางที่เหมาะสมที่จะกำหนดไว้เป็นแนวทางการพิจารณาอำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีควรเป็นอย่างไร มีข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เพื่อให้การพิจารณาเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีมีความรัดกุมและชัดเจนมากที่สุด

สำหรับในเรื่องการชำระบัญชีล่าช้า นั้นมีสาเหตุมาจากหลายฝ่ายเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้ชำระบัญชีเอง หรือหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นไม่ยอมประชุมตามที่ผู้ชำระบัญชีได้จัดให้มีขึ้น เหล่านี้ก็เป็นปัญหาในทางปฏิบัติซึ่งสมควรศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อให้การชำระบัญชีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย

เพราะฉะนั้นจากปัญหาที่กล่าวมาหากได้มีการศึกษา วิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศแล้วย่อมเกิดประโยชน์ในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชี ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ในการชำระบัญชีแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์การชำระบัญชี รวมถึงบทบาท อำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ว่ามีขอบเขตเช่นไร
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคและเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีเพื่อประโยชน์แก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ของกิจการ, ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือบุคคลภายนอก
3. เพื่อศึกษาถึงความเหมาะสมของขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี เพื่อหาแนวทางการแก้ไขต่อไป

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหลักเกณฑ์การชำระบัญชี หรืออำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชีในกรณีต่างๆ โดยมุ่งเน้นที่ปัญหาและข้อบกพร่องในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น และศึกษาถึงหลักเกณฑ์และแนวทางของกฎหมายต่างประเทศว่าเป็นอย่างไร และวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียเปรียบเทียบกับของต่างประเทศและความเป็นไปได้ที่จะนำแนวคิดของต่างประเทศมาปรับใช้กับกฎหมายไทยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องต่อไป

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

ในเรื่องการชำระบัญชีบริษัทจำกัดตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้นยังคงมีความไม่ชัดเจนและความบกพร่องอยู่มากไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชำระบัญชีกับบริษัทและบุคคลภายนอก หรือความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี รวมไปถึงขั้นตอนและวิธีการชำระบัญชีที่ยังมีความยืดหยุ่นและล่าช้า ซึ่งทำให้ผู้ที่มีส่วนได้เสียทั้งหลายของบริษัทที่ทำการชำระบัญชีไม่ได้รับความคุ้มครองที่เพียงพอ และได้รับความเสียหาย เนื่องจากความบกพร่องของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีที่มีอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางเพื่อการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีซึ่งจะทำให้การชำระบัญชีพัฒนาไปได้ดีและมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยิ่งขึ้นต่อไป

1.5 วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทั้งหมดโดยจะศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากตัวบทกฎหมาย, หนังสือ, บทความ, ตราทางวิชาการ, คำพิพากษาศาลฎีกา, สิ่งพิมพ์ต่างๆ และเอกสารอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ โดยค้นคว้าจากห้องสมุดต่างๆ และฐานข้อมูลบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบและเข้าใจในหลักเกณฑ์การชำระบัญชี รวมถึงบทบาท อำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีตามที่กฎหมายกำหนดไว้ว่ามีขอบเขตเช่นไร
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคในการสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินการชำระบัญชีของผู้ชำระบัญชีเพื่อประโยชน์แก่บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ของกิจการ, ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น หรือบุคคลภายนอก

3. ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ชำระ
บัญชีเพื่อหาแนวทางการแก้ไขต่อไป

4. ทำให้ทราบถึงผลดีผลเสียในเรื่องของการคงไว้ซึ่งกฎหมายของไทยเรื่องการชำระบัญชี
หรือควรนำแนวคิดของต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายไทยต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายไทย

2.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของการชำระบัญชี

ความหมายของ “การชำระบัญชี”

คำว่า “การชำระบัญชี” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Liquidation” ซึ่งหมายความว่า การทำให้เหลว หรือตามศัพท์ทางกฎหมายว่า การเปลี่ยนสภาพให้เป็นเงินสดหรือสะสางให้เสร็จ หรือชำระให้เสร็จสิ้น¹ ดังนั้นการชำระบัญชี คือ การสะสางกิจการงานของบริษัทที่เลิกกิจการที่ยังคงค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป ซึ่งรวมถึงการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัท เรียกลูกหนี้ของบริษัท ให้ทำการชำระหนี้ จัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทและทำการแบ่งทรัพย์สินที่เหลือคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นของบริษัทดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการชำระบัญชี

การชำระบัญชีจะต้องกระทำขึ้นเมื่อมีการเลิกบริษัทเสมอ บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายจะตกลงเลิกบริษัทโดยไม่ต้องมีการชำระบัญชีไม่ได้ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 351/2507 (ประชุมใหญ่) ได้วินิจฉัยว่า “สภาพของนิติบุคคลจำพวกห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนหรือบริษัทจำกัดนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการจดทะเบียน และจะสิ้นสภาพลงได้ด้วย การจดทะเบียน และการจดทะเบียนเพื่อให้นิติบุคคลชนิดนี้สิ้นสภาพลงนั้น กฎหมายบังคับให้กระทำโดยผู้ชำระบัญชีตามหลักเกณฑ์และวิธีที่บัญญัติไว้” ซึ่งต่างกับกรณีของการเลิกห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน ที่ผู้เป็นหุ้นส่วนสามารถตกลงเลิกกิจการและให้มีการจัดการทรัพย์สินโดยวิธีอื่นก็ได้ เหตุที่กฎหมายจำเป็นต้องกำหนดให้ต้องมีการชำระบัญชีเมื่อมีการเลิกบริษัทก็เนื่องมาจากว่า การประกอบธุรกิจในรูปแบบของบริษัท จำกัดนั้น มีบุคคลจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ของบริษัท แรงงานของบริษัท (ลูกจ้าง) และรัฐ ดังนั้นเมื่อเลิกบริษัทจึงอาจมีผลกระทบกับบุคคลดังกล่าวได้ กฎหมายจึงได้กำหนดให้มีการชำระบัญชีเมื่อมีการเลิกบริษัทเกิดขึ้น

¹ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสว่าง, 2504), หน้า 611.

นอกจากนี้ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการชำระบัญชีเป็นการระงับการดำเนินงานของบริษัทที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป รวมถึงการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัท เรียกให้ลูกหนี้ทำการชำระหนี้ จัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ตลอดจนทำการแบ่งทรัพย์สินที่เหลือคืนแก่ผู้ถือหุ้นของบริษัท ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการชำระบัญชีเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้และผู้ถือหุ้นของบริษัท ตลอดจนบุคคลภายนอกด้วย กล่าวคือการชำระบัญชีเป็นการกระทำที่เป็นหลักประกันแก่เจ้าหนี้และผู้ถือหุ้นว่าจะได้รับชำระหนี้หรือทรัพย์สินจากบริษัทอย่างเป็นทางการเป็นธรรมนั่นเอง และเป็นการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่จะมาติดต่อดำขายกับบริษัท ให้รู้ฐานะที่แท้จริงของบริษัท เพราะฉะนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดไว้ว่า เมื่อมีการเลิกบริษัทจะต้องมีการชำระบัญชีตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กฎหมายบัญญัติไว้เสมอ

2.2 เหตุแห่งการชำระบัญชี

บริษัทจำกัดมีสภาพเป็นนิติบุคคลด้วยการจดทะเบียน และสิ้นสภาพนิติบุคคลก็ด้วยการจดทะเบียนเช่นเดียวกัน ซึ่งการจดทะเบียนเพื่อให้บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีการชำระบัญชีแล้วเท่านั้น ดังนั้นเมื่อเลิกบริษัทจึงต้องมีการชำระบัญชีเสมอ² และในระหว่างที่บริษัทเลิกกัน แต่ยังคงอยู่ในระหว่างการชำระบัญชี เช่นนี้ยังไม่มีผลให้บริษัทดังกล่าวสิ้นสภาพนิติบุคคลไปแต่อย่างใด เนื่องจากมาตรา 1249 บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะได้เลิกกันแล้วก็ให้พึงถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี” ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าแม้บริษัทจะเลิกดำเนินกิจการ และจัดให้มีการชำระบัญชีแล้วก็ตาม กฎหมายก็ยังถือว่าบริษัทดังกล่าวยังมีสภาพเป็นนิติบุคคลอยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะเสร็จการชำระบัญชีและจดทะเบียนแล้วเท่านั้นจึงจะสิ้นสภาพการเป็นนิติบุคคล

เมื่อกฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชำระบัญชีเสมอเมื่อมีการเลิกบริษัท ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเหตุแห่งการชำระบัญชีคือ การเลิกบริษัทนั่นเอง แต่เนื่องจากการเลิกบริษัทกฎหมายถือว่าเป็นเรื่องสำคัญเพราะอาจกระทบบุคคลจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับบริษัทไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ของบริษัท แรงงานของบริษัท (ลูกจ้าง) ก็ตาม จึงต้องมีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้นจึงจะมีการเลิกบริษัทได้ ซึ่งเหตุของเลิกบริษัทสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ

² ดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 351/2507 (ประชุมใหญ่)

- 2.2.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ
- 2.2.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล
- 2.2.3 การเลิกบริษัทโดยการล้มละลาย
- 2.2.4 การเลิกบริษัทโดยการถูกถอนทะเบียนบริษัทร้าง

2.2.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ

เนื่องจากบริษัทจำกัดเป็นสัญญาร่วมลงทุนของบุคคลตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมุ่งแสวงหากำไรเพื่อนำมาแบ่งปันกัน ซึ่งเป็นไปโดยความสมัครใจของผู้ร่วมลงทุนทั้งหลาย ดังนั้นบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้เริ่มก่อการ หรือผู้ถือหุ้นสามารถที่จะกำหนดเหตุแห่งการเลิกบริษัทโดยการแสดงเจตนาไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ตอนตั้งบริษัท หรือแสดงเจตนาภายหลังจากที่บริษัทได้ดำเนินธุรกิจแล้วก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจจึงสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

- 2.2.1.1 การเลิกโดยมีการตกลงกันไว้ล่วงหน้า
- 2.2.1.2 การเลิกโดยการตกลงกันภายหลัง

2.2.1.1 การเลิกโดยมีการตกลงกันไว้ล่วงหน้า

การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจในกรณีที่ได้มีการตกลงกันไว้ล่วงหน้าแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี คือ

- 2.2.1.1.1 เมื่อข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้ล่วงหน้า
- 2.2.1.1.2 เมื่อบริษัทได้มีกำหนดระยะเวลาไว้
- 2.2.1.1.3 เมื่อบริษัทได้กระทำการกิจการตามที่กำหนดไว้เสร็จสิ้น

2.2.1.1.1 เมื่อข้อบังคับของบริษัทกำหนดไว้ล่วงหน้า

การเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 1236 (1) “ถ้าในข้อบังคับของบริษัทที่กำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกัน เมื่อมีกรณีนั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวหมายความว่า ถ้าในข้อบังคับของบริษัทได้กำหนดเหตุที่จะทำให้เลิกกันเอาไว้ เมื่อมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้น บริษัทก็ต้องเลิกกันทันที โดยไม่จำเป็นต้องได้รับคำสั่งของศาลแต่อย่างใด³ เช่น ก. ตั้งบริษัทขึ้นมาทำไม้ ซึ่งจะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศโดยระบุในข้อบังคับว่า หากรัฐบาลออกกฎหมายห้ามนำไม้เข้าจากต่างประเทศเมื่อใด ก็ให้เลิกดำเนินงาน ต่อมาเมื่อรัฐบาลออกกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับ บริษัทแห่งนั้นก็เป็นอย่างอื่นเลิกกันทันที⁴

เพราะฉะนั้นกล่าวได้ว่าการเลิกบริษัทตามที่ข้อบังคับกำหนดกรณีที่จะเลิกไว้ นี้ เป็นการทำสัญญาโดยมีเงื่อนไขบังคับหลังนั่นเอง⁵ ดังนั้นเมื่อเงื่อนไขสำเร็จ บริษัทก็ต้องเลิกกัน

2.2.1.1.2 เมื่อบริษัทได้มีกำหนดระยะเวลาไว้

การเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (2) “ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น” หมายความว่า หากบริษัทใดตั้งขึ้นโดยมีการกำหนดเวลาไว้ เมื่อครบกำหนดเวลาตามที่ได้กำหนดเอาไว้ บริษัทนั้นก็เป็นอย่างอื่นเลิกกัน ซึ่ง

³ ประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2530), หน้า 395.

⁴ ธงชัย จันทรวีรัช, สรุปวิชากฎหมายหุ้นส่วน บริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540), หน้า 204.

⁵ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), หน้า 511.

กำหนดเวลาที่จะมีผลทำให้บริษัทเลิกกันตามมาตรา 1236 (2) นี้ จะต้องเป็นกำหนดเวลาที่ได้ระบุไว้ในคำขอจดทะเบียนตั้งบริษัทและได้จดทะเบียนแล้วตามมาตรา 1111 วรรคสอง (7) ด้วย

ตัวอย่างสำหรับกรณีนี้เช่น ในการจดทะเบียนตั้งบริษัทได้มีการระบุในคำขอจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทว่า บริษัทจะตั้งขึ้นเพื่อทำการค้าโดยมีกำหนดเวลา 10 ปี ดังนั้นเมื่อครบกำหนดเวลา 10 ปี ไม่ว่าจะบริษัทจะทำอะไรหรือขาดทุนอย่างไรก็ตาม บริษัทย่อมเป็นอันเลิกกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะสังเกตได้ว่า การเลิกบริษัทด้วยเหตุนี้ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาตามเงื่อนไขสิ้นสุดตามมาตรา 191 วรรคสองนั่นเอง⁶

2.2.1.1.3 เมื่อบริษัทกระทำกิจการตามที่กำหนดไว้เสร็จสิ้น

การเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (3) “ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อทำการอย่างหนึ่งอย่างใดแต่อย่างเดียว เมื่อเสร็จการนั้น”

โดยปกติบริษัทมักจะตั้งขึ้นเพื่อทำการที่มีลักษณะยาวนาน และมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง หรือมีวัตถุประสงค์กว้างๆ ไม่ใช่ตั้งขึ้นมาเพียงเพื่อทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบริษัทจะตั้งขึ้นมาเพื่อทำการแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ ดังนั้นหากบริษัทใดมีวัตถุประสงค์ในการตั้งขึ้นมาเพื่อทำการเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เมื่อบริษัทนั้นได้ทำการดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว บริษัทย่อมเลิกกันตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (3) ซึ่งในกรณีเช่นนี้มักเป็นบริษัทที่ตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำงานอย่างหนึ่งหรือโครงการหนึ่งซึ่งต้องใช้เวลา⁷ เช่น บริษัท ก. ตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำงานก่อสร้างถนนยกระดับสายหนึ่ง ต่อมาเมื่อบริษัท ก. ได้ทำการก่อสร้างถนนดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว บริษัท ก. ก็เป็นอันเลิกกิจการ

⁶ ภาสกร ชุมเหตุไธ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 768.

⁷ ธงชัย จันทร์วิรัช, สรุปวิชากฎหมายหุ้นส่วน บริษัท, หน้า 204.

อนึ่ง กรณีที่บริษัทมีวัตถุประสงค์ประการเดียว ถ้าวัตถุประสงค์นั้นกลายเป็นพันธกิจหรือผิดกฎหมาย ก็น่าจะต้องถือว่าบริษัทเลิกกันโดยหลักทั่วไปด้วย เช่น ตั้งบริษัทเพื่อเปิดบ่อนคาสิโนแต่อย่างเดียว แต่รัฐบาลไม่อนุญาตให้ดำเนินการเช่นนั้น บริษัทก็ย่อมเลิกไปด้วย เว้นแต่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินธุรกิจอย่างอื่น⁸

2.2.1.2 การเลิกโดยมีการตกลงกันภายหลัง

การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจในกรณีที่ได้มีการตกลงกันภายหลังคือ กรณีที่ที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิกบริษัท ซึ่งเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (4) “เมื่อมีมติพิเศษให้เลิก”

เนื่องจากบริษัทจำกัดเป็นองค์กรธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากสัญญาร่วมลงทุนของบุคคลตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมุ่งแสวงหากำไรเพื่อนำมาแบ่งปันกัน ซึ่งได้มีการแบ่งทุนออกเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบริษัทเป็นผู้ถือหุ้น เมื่อผู้ถือหุ้นประสงค์จะเลิกก็ย่อมทำได้ แต่เนื่องจากการเลิกบริษัทเป็นเรื่องสำคัญและกระทบกระเทือนถึงผู้ถือหุ้น กฎหมายจึงบังคับว่าจะตกลงเลิกกันได้ต่อเมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิก (มาตรา 1236 (4)) ซึ่งถือว่าเป็นเป็นการเลิกตามความประสงค์ของผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ของบริษัท ส่วนสาเหตุที่ต้องเลิกกันอาจเป็นเพราะผู้ถือหุ้นมีความแตกแยกขัดแย้งกันในการดำเนินงานของบริษัท หรืออาจเป็นเพราะเห็นว่าบริษัทดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อกฎหมายบังคับว่าผู้ถือหุ้นจะตกลงเลิกบริษัทได้ก็ต่อเมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิก เช่นนี้มติพิเศษก็จำเป็นต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1194 ด้วย ซึ่งมีวิธีการเพิ่มเติมจากการประชุมใหญ่ทั่วไป เพราะต้องมีการประชุมกัน 2 ครั้ง โดยมีวิธีการดังต่อไปนี้⁹

⁸ ไสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, หน้า

การประชุมครั้งแรก

- 1) ข้อความที่จะนำเสนอในการลงมตินั้น ได้จัดแจ้งลงในคำบอกกล่าวนัดประชุมใหญ่ครั้งแรก
- 2) ที่ประชุมใหญ่ครั้งแรกได้ลงมติเห็นด้วยกับข้อเสนอลงมติโดยคะแนนเสียงข้างมากไม่ต่ำกว่า 3 ใน 4 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด

การประชุมครั้งที่ 2

ถ้าการประชุมครั้งแรกมีคะแนนเสียงเห็นด้วยกับข้อเสนอลงมติพิเศษถึง 3 ใน 4 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด ก็ต้องมีการนัดประชุมครั้งที่ 2 เพื่อยืนยันมติของที่ประชุมครั้งแรก แต่ถ้าคะแนนเสียงไม่ถึง 3 ใน 4 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด เช่นนี้กิจการที่ขอให้มีการลงมติพิเศษก็เป็นอันตกไป การประชุมครั้งที่ 2 มีวิธีการดังต่อไปนี้

- 1) ต้องมีการนัดเรียกและได้ประชุมกันภายในเวลาไม่น้อยกว่า 14 วัน และไม่มากกว่า 6 สัปดาห์ภายหลังการประชุมครั้งแรก
- 2) ต้องบอกข้อความที่ที่ประชุมครั้งแรกได้ลงมติไว้ในคำบอกกล่าวนัดประชุมครั้งที่ 2 ด้วย
- 3) ที่ประชุมครั้งที่ 2 ได้มีมติยืนยันตามมติของที่ประชุมครั้งแรกด้วยคะแนนเสียงข้างมากไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ส่วนของจำนวนเสียงทั้งหมด

นอกจากนี้การลงมติในการประชุมครั้งที่ 2 ที่จะถือว่าเป็นมติพิเศษจะต้องเป็นการลงมติยืนยันตามมติเดิมที่ที่ประชุมครั้งแรกได้ลงมติโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง แก้ไขหรือเพิ่มเติมมติเดิมแต่อย่างใดทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น การเลิกบริษัทโดยผู้ถือหุ้นต้องการให้เลิกนี้จะต้องมีมติพิเศษจากที่ประชุมผู้ถือหุ้นเท่านั้น ผู้ถือหุ้นทั้งหมดจะมาตกลงเลิกบริษัทกันนอกที่ประชุมใหญ่ไม่ได้ แม้จะเป็น

⁹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ พิมพ์ครั้งที่ 10(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 247-248.

การตกลงกันในศาลก็ไม่มีผลตามกฎหมาย¹⁰ และเมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิกตามมาตรา 1236 (4) ก็มีผลทำให้บริษัทเลิกกันแล้ว ไม่จำเป็นต้องมาร้องขอให้ศาลสั่งเลิกบริษัทตามมาตรา 1237 อีกแต่อย่างใด¹¹ นอกจากนี้แม้ว่าบริษัทจะได้มีการกำหนดกรณีที่เป็นเหตุให้เลิกบริษัทหรือกำหนดเวลาเลิกเอาไว้ แต่ยังไม่เกิดกรณื่อดังกล่าวหรือยังไม่ถึงกำหนดเวลาดังกล่าว หรือในกรณีที่บริษัทตั้งขึ้นมาเพื่อทำกิจการอย่างเดียว แต่ยังไม่เสร็จกิจการนั้น หรือกล่าวได้ว่ายังไม่ถึงกรณีตามมาตรา 1236 (1)-(3) ถ้าที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิก ก็ต้องเป็นไปตามมติพิเศษนั้น

2.2.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล

ในบางครั้งการเลิกบริษัทอาจไม่สามารถเลิกกันโดยความสมัครใจได้ กล่าวคือเป็นกรณีที่ไม่อาจตกลงเลิกกันโดยมติพิเศษ และไม่มีเหตุอื่นจะเลิกกันได้ตามมาตรา 1236 เช่นนี้จึงต้องอาศัยกระบวนการทางศาลให้เข้ามามีบทบาทต่อการเลิกบริษัทโดยมีผู้ร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิก ซึ่งจะมีผลก็ต่อเมื่อศาลได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้เลิกแล้วเท่านั้น ซึ่งจะต่างกับการเลิกบริษัทตามมาตรา 1236 บริษัทจะเลิกกันทันทีเมื่อมีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยที่ศาลไม่จำเป็นต้องสั่งให้เลิกอีกแต่อย่างใด

¹⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 223/2506 การตกลงเลิกบริษัทต้องประชุมใหญ่และมีมติพิเศษให้เลิกตามมาตรา 1194 และมาตรา 1236(4) การที่ประธานกรรมการกับผู้ถือหุ้นตกลงกันเพียง 2 คน ให้เลิกบริษัทเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้การตกลงได้ทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล และศาลพิพากษาให้เป็นไปตามนั้นแล้วก็ตาม แต่ศาลก็หาได้ชี้ข้อเท็จจริงว่ามีเหตุที่จะเลิกบริษัทหรือไม่ ผู้ที่ทำยอมความกันจึงไม่มีสิทธิขอจดทะเบียนเลิกบริษัทอันเป็นการทำความเสียหายแก่ผู้ถือหุ้นคนอื่น

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2301/2526 ที่ประชุมผู้ถือหุ้นได้มีมติพิเศษให้เลิกบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1236 (4) ซึ่งมีผลตามกฎหมายให้บริษัทเลิกกันแล้ว จึงไม่มีเหตุที่ผู้ร้องซึ่งเป็นกรรมการของบริษัทจะต้องใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ขอให้ศาลสั่งเลิกบริษัทตามมาตรา 1237 (3) อีก

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีสิทธิมาร้องขอให้ศาลสั่งเลิกบริษัทได้จะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจการของบริษัทด้วย ได้แก่ กรรมการหรือผู้ถือหุ้น ทั้งนี้ผู้ถือหุ้นจะต้องเป็นผู้ถือหุ้นที่ยังมีกรรมสิทธิ์ในหุ้นของบริษัทที่ตนถืออยู่ด้วย หากผู้ถือหุ้นได้โอนหุ้นของตนให้บุคคลอื่นไปแล้ว แม้ว่าจะยังมีชื่อปรากฏอยู่ในทะเบียนผู้ถือหุ้นก็ตาม เช่นนี้ไม่มีสิทธิมาฟ้องขอให้ศาลสั่งเลิกบริษัทได้¹² เพราะถือว่าไม่มีส่วนได้เสียในบริษัทแล้วนั่นเอง นอกจากนี้ถ้าผู้ถือหุ้นมีฐานะเป็นกรรมการบริษัทด้วย ก็สามารถฟ้องขอให้เลิกบริษัทได้โดยไม่ต้องได้รับมอบอำนาจจากกรรมการอื่นๆ อีก เนื่องจากผู้ถือหุ้นดังกล่าวไม่ได้ฟ้องในฐานะตัวแทนของบริษัท¹³

การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาลนอกจากจะต้องร้องขอโดยผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจการของบริษัทตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังจะต้องมีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เกิดขึ้นด้วย ผู้มีส่วนได้เสียจึงมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งเลิกบริษัทได้ ซึ่งเหตุที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 แบ่งออกเป็น 4 กรณี คือ

2.2.2.1 เมื่อมีการทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท

2.2.2.2 เมื่อบริษัทไม่เริ่มทำการภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียนหรือหยุดทำการถึง 1 ปีเต็ม

2.2.2.3 เมื่อการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียวและไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้

2.2.2.4 เมื่อจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึง 7 คน

¹² คำพิพากษาฎีกาที่ 270/2508 เมื่อจดทะเบียนการจัดตั้งบริษัทแล้ว บริษัทไม่ได้ทำใบหุ้นมอบให้แก่ผู้ถือหุ้น ถ้าโจทก์ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นได้โอนหุ้นให้แก่จำเลยที่ 2 แล้ว โจทก์ก็ไม่มีอำนาจฟ้องขอเลิกบริษัท และการโอนหุ้นของโจทก์หาจำต้องได้รับความยินยอมของบริษัทไม่ และไม่จำต้องทำเป็นหนังสือ การโอนก็สมบูรณ์

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 337/2490 ผู้ถือหุ้นบริษัทซึ่งเป็นผู้จัดการและเป็นกรรมการบริษัทนั้น ฟ้องขอให้เลิกบริษัทได้โดยไม่ต้องได้รับมอบอำนาจจากกรรมการอื่น เพราะไม่ใช่เป็นการฟ้องในฐานะเป็นตัวแทนของบริษัท

2.2.2.1 เมื่อมีการทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท

เหตุที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 (1) “ถ้าทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท” ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำผิดตั้งแต่ขณะดำเนินการจัดตั้งบริษัท และแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

(1) ทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท

ในการประชุมตั้งบริษัทเป็นหน้าที่ของผู้เริ่มก่อการจะต้องส่งรายงานการตั้งบริษัท ซึ่งมีคำรับรองของตนว่าถูกต้อง และมีข้อความที่เกี่ยวข้องแก่กิจการอันจะพึงกระทำในที่ประชุมตั้งบริษัททุกๆ ข้อความดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1108 ไปยังผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นทุกคนอย่างน้อย 7 วันก่อนวันนัดประชุม (มาตรา 1107 วรรคสอง) นอกจากนี้เมื่อผู้เริ่มก่อการได้ส่งรายงานตั้งบริษัทให้แก่ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นแล้ว ผู้เริ่มก่อการต้องจัดส่งสำเนารายงานตั้งบริษัทซึ่งคำรับรองว่าถูกต้องไปยังนายทะเบียนบริษัทโดยพลัน (มาตรา 1107 วรรคสาม) ดังนั้น ถ้าผู้เริ่มก่อการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น ไม่ส่งรายงานให้แก่ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วันก่อนวันนัดประชุม หรือรายงานที่ส่งไประบุกิจการที่จะทำในที่ประชุมตั้งบริษัทไม่ครบทุกข้อ เป็นต้น เช่นนี้ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นคนใดคนหนึ่งอาจร้องต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทได้ เพราะเหตุที่ผู้เริ่มก่อการทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เริ่มก่อการจะทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นคนใดคนหนึ่งร้องต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัท เช่นนี้ศาลอาจจะสั่งให้ยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัทนั้นใหม่ให้ถูกต้องตามมาตรา 1107 แทนการสั่งให้เลิกบริษัทก็ได้แล้วแต่ศาลจะเห็นควร (มาตรา 1237 วรรคสอง) ซึ่งหมายความว่าศาลไม่จำเป็นต้องถือเอาเป็นเหตุสั่งให้เลิกบริษัทเสมอไป

(2) ทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท

สำหรับการทำผิดในการประชุมตั้งบริษัทที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้เริ่มก่อการไม่แจ้งวันนัดประชุมให้ผู้เข้าชื่อชื้อหุ้นบางคนทราบ¹⁴ หรือมีการลงมติในที่ประชุมตั้งบริษัทโดยไม่เอา

¹⁴ ธงชัย จันทรวีรัช, สรุปวิชากฎหมายหุ้นส่วน บริษัท, หน้า 205.

คะแนนเสียงข้างมากของจำนวนคนและจำนวนหุ้นประกอบกัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 1109 วรรคสอง “อนึ่งมติของที่ประชุมตั้งบริษัทย่อมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ที่ประชุมจะได้ลงมติโดยเสียงข้างมาก อันมีคะแนนของผู้เข้าชื่อถือหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้เข้าชื่อถือหุ้นทั้งหมดซึ่งมีสิทธิลงคะแนนได้ และคิดตามจำนวนหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนหุ้นของผู้ถือหุ้นนั้นๆ ทั้งหมดด้วยกัน”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เริ่มก่อการจะทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้เข้าชื่อถือหุ้นคนใดคนหนึ่งร้องต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัท เช่นนี้ศาลอาจจะสั่งให้มีการประชุมตั้งบริษัทขึ้นใหม่แทนการสั่งให้เลิกบริษัทก็ได้แล้วแต่ศาลจะเห็นควร (มาตรา 1237 วรรคสอง) เช่นเดียวกับกรณีที่ผู้เริ่มก่อการทำผิดในการยื่นรายงานการประชุมตั้งบริษัท ศาลก็ไม่จำเป็นต้องสั่งให้เลิกบริษัทเสมอไป ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของศาลนั่นเอง

2.2.2.2 เมื่อบริษัทไม่เริ่มทำการภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียนหรือหยุดทำการถึง 1 ปีเต็ม

เหตุที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 (2) “ถ้าบริษัทไม่เริ่มทำการภายในหนึ่งปีนับแต่วันจดทะเบียน หรือหยุดทำการถึงหนึ่งปีเต็ม” ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่บริษัทมีเจตนาทอดทิ้งไม่ดำเนินกิจการ หรือไม่สนใจจะดำเนินกิจการต่อไป จึงสมควรที่จะเลิกบริษัทนั้นเสีย และสามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

(1) บริษัทไม่เริ่มทำการภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียน

หมายความว่า เมื่อได้มีการประชุมตั้งบริษัทเสร็จและจดทะเบียนเรียบร้อยแล้ว ไม่เริ่มดำเนินการค้าขายตามวัตถุประสงค์ภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียน เช่นนี้ผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งก็อาจจะร้องขอต่อศาลให้เลิกบริษัทได้

(2) บริษัทหยุดทำการถึง 1 ปีเต็ม

หมายความว่า บริษัทได้ดำเนินการค้าขายมาบ้างแล้ว แต่ได้หยุดดำเนินการไปถึง 1 ปีเต็ม ซึ่งกรณีนี้กฎหมายไม่ได้ระบุไว้ให้เป็นที่ชัดเจนว่าต้องเริ่มนับจากวันใด ดังนั้นบริษัทหยุดทำ

การในช่วงใดก็ตาม หากนับจำนวนวันเวลาดังกล่าวแล้วครบ 1 ปีเต็มก็ให้ถือว่าเข้ากรณีตามมาตรา 1237 (2) แล้ว

เพราะฉะนั้น เหตุที่ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237 (2) นี้ ต้องเป็นกรณี ที่บริษัทมีเจตนาทอดทิ้งไม่สนใจที่จะดำเนินกิจการ หรือไม่สนใจจะดำเนินกิจการต่อไปจริงๆ ไม่ใช่ เป็นเพียงแต่ประสบอุปสรรคขัดข้องบางประการ จึงทำให้ไม่สามารถเริ่มการงานหรือทำให้ต้อง หยุดชะงักลงเท่านั้น เช่น ถ้าผู้จัดการบริษัทยังวิ่งเต้นทำการได้อยู่ แต่ยังไม่สำเร็จ เช่นนี้ไม่ถือเป็น เหตุที่จะมาร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทได้ นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิก บริษัทโดยอาศัยเหตุตามมาตรา 1237 (2) นี้ ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจไม่สั่งให้เลิกก็ได้ ถ้ากรรมการ หรือผู้ถือหุ้นคัดค้านและมีเหตุสมควร ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1774/2522 ได้วินิจฉัยว่า

“บริษัทจำกัดจดทะเบียนวัตถุประสงค์ทำอุตสาหกรรม เช่น ทำเส้นก๋วยเตี๋ยว และ เข้าหุ้นกับบุคคลอื่น ฉะนั้นการที่บริษัทนำเงินไปลงหุ้นกับบริษัทอื่นเป็นตัวแทนจำหน่ายสุรา จึงไม่ ผิดวัตถุประสงค์ หากต่อมาบริษัทได้จดทะเบียนเปลี่ยนวัตถุประสงค์ตามมติพิเศษก็เป็นการชอบ ด้วยกฎหมายในการเปลี่ยนแปลงหนังสือบริคณห์สนธิ การที่บริษัททำผิดวัตถุประสงค์ของบริษัทก็ ไม่ใช่เหตุที่จะปรับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1237 ที่จะให้ศาลสั่งเลิกบริษัท ได้ และแม้บริษัทจะเริ่มประกอบการค้าเกิน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียนบริษัทก็ตาม แต่มาตรา 1237 มิได้เป็นบทบังคับให้ศาลสั่งเลิกบริษัท เพียงแต่บัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจว่าสมควรสั่งให้ เลิกบริษัทหรือไม่ เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าเงินค่าหุ้นที่ผู้ถือหุ้นชำระให้บริษัทจำเลยด้วยเงินสดและ เช็กส่วนใหญ่ โจทก์ที่ 8 ซึ่งเป็นกรรมการรักษาเงินเป็นคนเก็บรักษาและไม่ยอมมอบให้บริษัทจำเลย ดังนั้นที่บริษัทจำเลยไม่เริ่มทำการค้าภายใน 1 ปี อาจเป็นเพราะบริษัทจำเลยไม่มีทุนดำเนินการค้า จึงยังไม่สมควรที่จะสั่งเลิกบริษัทจำเลย

แม้บริษัทจำเลยจะขาดทุนมาทุกปี แต่เมื่อรวมยอดขาดทุนแล้วก็เพียงร้อยละ 12 ของจำนวนทุนทั้งหมด และเหตุที่ขาดทุนเป็นเพราะโจทก์ที่ 8 กับบริษัทจำเลยมีข้อพิพาทฟ้องร้อง กัน และเงินค่าหุ้นส่วนใหญ่อยู่ที่โจทก์ที่ 8 ซึ่งไม่ให้ความร่วมมือโดยกักเงินค่าหุ้นไว้ เมื่อบริษัท จำเลยเรียกให้ชำระค่าหุ้น ฝ่ายโจทก์ก็ไม่ยอมชำระ บริษัทจำเลยจึงไม่มีทุนดำเนินการค้าได้เต็มที่ อย่างไรก็ตามบริษัทจำเลยได้ซื้อหุ้นของบริษัทอื่นเพื่อเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า แสดงว่าบริษัทจำเลย ยังมุ่งประกอบการค้าเพื่อให้ได้ผลกำไรอยู่ และมีช่องทางจะทำกำไรได้ จึงย่อมไม่สมควรจะเลิกบริษัท จำเลย”

2.2.2.3 เมื่อการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียวและไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้

เหตุที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 (3) “ถ้าการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียวและไม่มีทางหวังว่าจะกลับฟื้นตัวได้” เหตุที่กฎหมายให้ศาลสั่งเลิกบริษัทในกรณีนี้ก็เพราะถ้าให้บริษัทคงตั้งอยู่ต่อไปก็มีแต่จะขาดทุนมากขึ้น เป็นที่เสียหายแก่ผู้ถือหุ้นและเจ้าหน้าที่ของบริษัท แต่อย่างไรก็ดีต้องปรากฏว่าบริษัทมีแต่ขาดทุนอย่างเดียว มีหนี้สินมากจนไม่มีทางกลับฟื้นคืนตัวได้แน่นอน ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องนำสืบให้ศาลเชื่อเช่นนั้น เพราะถ้าบางปีบริษัทขาดทุน บางปีได้กำไร หรือแม้จะขาดทุนเรื่อยมาแต่ยังมีช่องทางที่บริษัทจะกลับฟื้นตัวได้ เช่น บริษัทขาดทุนเพราะการจัดการไม่ดีหรือมีรายจ่ายมาก แต่ได้มีการปรับปรุงการบริหารงานแล้ว หรือได้มีการตัดทอนรายจ่ายแล้ว หรือบริษัทได้รับงานใหม่ซึ่งจะทำให้บริษัทมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่นนี้ก็ไม่ใช่ข้อยกเว้นตามมาตรา 1237 (3) ศาลก็ไม่สั่งให้เลิกบริษัท

2.2.2.4 เมื่อจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึง 7 คน

เหตุที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 (4) “ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึง 7 คน” ซึ่งเป็นเรื่องของผู้ถือหุ้นที่มีไม่ครบจำนวนตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 1097) ศาลน่าจะสั่งให้เลิกบริษัทเสมอ และการที่ศาลสั่งให้เลิกบริษัทด้วยเหตุนี้คงมีน้อย เพราะมีทางแก้ไขได้ง่ายๆ เพียงแต่โอนหุ้นไปให้ผู้อื่นคนละหุ้นให้ครบจำนวนคนที่ขาดไปเท่านั้น¹⁵ เพื่อให้ได้ถึง 7 คนหรือมากกว่านั้นขึ้นไปก็ได้ แต่ที่ต้องร้องขอต่อศาลให้สั่งเลิกบริษัทก็อาจจะเกี่ยวกับความไม่ปรองดองกัน หรือหาตัวผู้ถือหุ้นไม่ได้

เพราะฉะนั้นการเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาลตามมาตรา 1237 นี้ แม้ว่าจะมีเหตุให้เลิกได้เกิดขึ้น ก็ยังต้องมีคำสั่งศาลให้เลิกเสียก่อนบริษัทจึงจะเลิกกัน และการที่ศาลจะสั่งเลิกบริษัทได้ต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1237 เท่านั้น ศาลจะไปสั่งให้เลิกบริษัทเพราะเหตุอื่นไม่ได้

¹⁵ ไสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, หน้า 514.

2.2.3 การเลิกบริษัทโดยการล้มละลาย

เนื่องจากบริษัทจำกัดก็มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย ดังนั้น หากบริษัทตกอยู่ในฐานะที่เป็นลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงมาฟ้องให้บริษัทล้มละลาย และหากศาลพิพากษาให้บริษัทล้มละลายเมื่อใด ก็จะมีผลทำให้บริษัทแห่งนั้นต้องเลิกกันทันทีตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (5) ซึ่งการที่เจ้าหนี้จะมาฟ้องให้บริษัทล้มละลายได้นั้น จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ด้วย กล่าวคือ ถ้าเป็นการฟ้องคดีโดยเจ้าหนี้ไม่มีประกัน เจ้าหนี้จะฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาท และหนี้หนี้้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าหนี้หนี้้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม (มาตรา 9)

แต่ถ้าเป็นการฟ้องคดีโดยเจ้าหนี้มีประกัน นอกจากจะต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 9 แล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 10 อีกด้วย คือ ต้องเป็นเจ้าหนี้ที่มีสิทธิบังคับชำระหนี้เอกจากทรัพย์สินของลูกหนี้เกินจากตัวทรัพย์สินที่เป็นประกัน และต้องกล่าวมาในฟ้องด้วยว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือตีราคาหลักประกันมาในฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาท¹⁶ (มาตรา 10)

2.2.4 การเลิกบริษัทโดยการถูกถอนทะเบียนบริษัทร้าง

บริษัทจำกัดบางบริษัทตั้งขึ้นมาดำเนินงานแล้ว แต่ประสบกับการขาดทุน หรือมีปัญหาอื่นๆ จนทำให้ต้องหยุดกิจการไปกลายเป็นบริษัทร้าง แต่โดยที่บริษัทต่างๆ เหล่านั้นมีได้ไปจดทะเบียนเลิกบริษัทให้ถูกต้องตามกฎหมายซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนทั่วไปได้ เช่นเป็นช่องทางให้บุคคลทุจริตฉวยโอกาสหลอกลวงและฉ้อโกงคนอื่น ๆ ที่ไม่ทราบถึงสภาพอันแท้จริงของบริษัทนั้นๆ ได้ กฎหมายจึงจำต้องบัญญัติให้ความคุ้มครองป้องกันบุคคลทั่วไปโดยให้มี

¹⁶ สุธีร์ ศุภนิตย์, หลักกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการ, พิมพ์ครั้งที่ 4(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), หน้า 49-51.

การถอนทะเบียนบริษัทร้างนั้นเสีย ซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 1246 โดยกำหนดให้นายทะเบียนบริษัทเป็นผู้มีอำนาจในการถอนทะเบียนบริษัทร้างได้ และผลของการถูกถอนทะเบียนบริษัทร้างก็คือ ทำให้บริษัทนั้นหมดสภาพเป็นนิติบุคคล ดังนั้นการถูกถอนทะเบียนบริษัทร้างจึงจัดอยู่ในพวกการเลิกบริษัทได้อย่างหนึ่ง¹⁷

แม้ว่ามาตรา 1246 จะกำหนดให้นายทะเบียนบริษัทเป็นผู้มีอำนาจในการถอนทะเบียนบริษัทร้างได้ก็ตาม แต่ทั้งนี้นายทะเบียนบริษัทก็ต้องอาศัยเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย จึงจะสามารถขีดชื่อบริษัทดังกล่าวออกจากทะเบียนได้ซึ่งมีอยู่ 2 กรณีคือ

(1) เมื่อนายทะเบียนบริษัทมีมูลเหตุอันสมควรจะเชื่อว่าบริษัทใดมิได้ทำการค้าขายหรือประกอบกิจการแล้ว (มาตรา 1246 (1))

ในทางปฏิบัติสำหรับกรณีนี้นายทะเบียนจะปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแก่นายทะเบียนไว้ว่า ถ้าบริษัทใดไม่ส่งงบดุลและบัญชีกำไรขาดทุนติดต่อกัน 3 ปีนับแต่ปีปัจจุบันย้อนหลังลงไป ไม่ว่าจะบริษัทดังกล่าวนั้นจะได้มีการติดต่อทางทะเบียนในเรื่องอื่นใดหรือไม่ก็ตาม เช่นนี้ให้สันนิษฐานว่าบริษัทนั้นมิได้ทำการค้าขายหรือประกอบกิจการแล้ว ซึ่งก็เป็นสาเหตุให้นายทะเบียนขีดชื่อบริษัทนั้นออกจากทะเบียนได้¹⁸

(2) เมื่อนายทะเบียนมีมูลเหตุอันสมควรจะเชื่อว่าไม่มีตัวผู้ชำระบัญชีทำการอยู่จริงหรือมีการชำระบัญชีแต่มิได้ทำรายงานแถลงบัญชี (มาตรา 1246 (4))

สำหรับกรณีนี้ในทางปฏิบัติได้มีระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแก่นายทะเบียนไว้ว่า บริษัทที่อยู่ระหว่างการชำระบัญชี แต่ยังไม่ได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีให้แล้วเสร็จภายใน 3 ปีนับแต่วันรับจดทะเบียนเลิกบริษัท และนายทะเบียนได้มีหนังสือบอกกล่าวเรียกให้ส่งรายงานการชำระบัญชีหรือให้มาจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีภายใน 6 เดือนนับแต่

¹⁷ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 610.

¹⁸ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 86(1)

วันที่ที่ลงในคำบอกกล่าวแล้ว แต่ผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติตามแต่อย่างใด เช่นนี้ให้สันนิษฐานว่าไม่มีผู้ชำระบัญชีทำการอยู่ ซึ่งเป็นสาเหตุให้นายทะเบียนขีดชื่อบริษัทนั้นออกจากทะเบียนได้¹⁹

เมื่อนายทะเบียนขีดชื่อบริษัทออกจากทะเบียนแล้ว ก็จะต้องโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา และกฎหมายให้ถือว่าบริษัทนั้นเป็นอันเลิกกันตั้งแต่เมื่อโฆษณาในราชกิจจานุเบกษา อย่างไรก็ตามแม้ว่าบริษัทร้างจะถูกขีดชื่อออกจากทะเบียนแล้ว แต่ความรับผิดชอบของกรรมการ ผู้จัดการ และผู้ถือหุ้นของบริษัทซึ่งมีอยู่ก่อนที่บริษัทจะถูกขีดชื่อออกมียู่อย่างไรก็ยังคงมีอยู่ต่อไปเสมือนว่าบริษัทร้างนั้นมีได้เลิกกัน (มาตรา 1246 (5))

นอกจากนี้ในกรณีที่มีการขีดชื่อบริษัทออกจากทะเบียนเพราะเป็นบริษัทร้างแล้วทำให้บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทเสียหาย เช่นนี้บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้นายทะเบียนจดชื่อบริษัทกลับคืนสู่ทะเบียนได้ ตามมาตรา 1246 (6) แต่ศาลจะมีคำสั่งก็ต่อเมื่อพิจารณาแล้วได้ความว่าในขณะที่มีการขีดชื่อออก บริษัทนั้นยังคงทำการค้า หรือประกอบกิจการอยู่ หรือเห็นว่าจะเป็นการยุติธรรมหากทำให้บริษัทนั้นกลับมามีชื่ออยู่ในทะเบียนต่อไป และเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้จดชื่อบริษัทกลับคืนสู่ทะเบียนแล้ว ก็ถือว่าบริษัทนั้นไม่เคยถูกขีดชื่อออกจากทะเบียนเลย

เพราะฉะนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นไม่ว่าบริษัทจะเลิกกันด้วยเหตุใดก็ตาม ย่อมมีผลทำให้ต้องมีการชำระบัญชีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสมอ เว้นแต่เป็นกรณีที่เลิกกันเพราะบริษัทล้มละลายซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) และการเลิกบริษัทไม่ได้มีผลทำให้บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลในทันที คงมีผลเพียงแต่ทำให้บริษัทหยุดประกอบธุรกิจตามปกติ และกรรมการของบริษัทหมดอำนาจในการบริหารงานของบริษัทต่อไป เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในกรณีบริษัทล้มละลายเข้ามาจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินและชำระหนี้แก่เจ้าหน้าที่ของบริษัท

¹⁹ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 86(2)

2.3 ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อมีการเลิกบริษัทไม่ว่าจะเป็นการเลิกในกรณีใดก็ตาม จะต้องมีการชำระบัญชีเสมอ ซึ่งการชำระบัญชีก็คือการชำระสะสางกิจการงานของบริษัทที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป รวบรวมทรัพย์สิน ขายทรัพย์สิน ติดตามทวงหนี้สิน ดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี ชำระหนี้ และแบ่งเงินหรือทรัพย์สินที่เหลืออยู่ภายหลังการชำระหนี้ให้แก่ผู้ถือหุ้น ตลอดจนกระทำการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เสร็จสิ้นไป โดยบุคคลที่มีทำหน้าที่ชำระบัญชีนี้นี้เรียกว่า “ผู้ชำระบัญชี” (Liquidator) นอกจากนี้ในการชำระบัญชียังจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เช่นกัน เนื่องจากการชำระบัญชีเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับบริษัทที่เลิกกิจการไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ของบริษัท ตลอดจนเป็นการคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้ที่จะมาติดต่อค้าขายกับบริษัทให้รู้สถานะที่แท้จริงของบริษัท เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการชำระบัญชีถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากเมื่อมีการเลิกบริษัทเกิดขึ้น ดังนั้นบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมและมีความรู้ความสามารถด้วย มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับบริษัทดังกล่าวได้

เพราะฉะนั้น ในเรื่องของตัวบุคคลที่จะมาเป็นผู้ชำระบัญชีสามารถอธิบายออกเป็น 2 เรื่องที่สำคัญ ดังนี้

2.3.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

2.3.2 การตั้งผู้ชำระบัญชี

2.3.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติว่าผู้ชำระบัญชีต้องมีคุณสมบัติอย่างไร มีเพียงระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 เท่านั้นที่กำหนดว่า ผู้ชำระบัญชีเป็นได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น เนื่องจากในระบียบดังกล่าวได้กำหนดว่าค่าของจดทะเบียนที่มีผู้ชำระบัญชีเป็นนิติบุคคลเป็นค่าขอที่ไม่อาจจดทะเบียน²⁰ นอกจากนี้ผู้เยาว์ก็สามารถเป็นผู้ชำระบัญชีได้เช่นกัน ถ้าผู้เยาว์นั้นมีอายุไม่น้อยกว่า 12

²⁰ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 13(1)

ปีและได้ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบด้วยตนเอง²¹ แต่เมื่อพิจารณาโดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีแล้ว ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายและบัญชีด้วยก็จะช่วยให้การชำระบัญชีสำเร็จลงด้วยดี เพราะถ้ามีความรู้แต่ด้านกฎหมายโดยไม่มีความรู้ทางด้านบัญชีเลย ก็อาจจะทำหน้าที่ขาดตกบกพร่องในการที่ควรต้องทำบางอย่าง หรือถ้ามีความรู้ทางบัญชีอย่างเดียวโดยไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเลยก็อาจทำงานผิดพลาดได้ เนื่องจากการชำระบัญชีต้องอาศัยหลักกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเพื่อให้การชำระบัญชีสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ผู้ชำระบัญชีจึงต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายและบัญชีดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเป็นการดีต่อการชำระบัญชี

เพราะฉะนั้นเมื่อกฎหมายไม่ได้บัญญัติถึงคุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้ชำระบัญชี ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงอาจเกิดปัญหาในการตั้งผู้ชำระบัญชีคือได้ผู้ชำระบัญชีที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมทำให้เกิดความเสียหายในการชำระบัญชี จนต้องมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีเสียใหม่ และส่งผลทำให้การชำระบัญชีต้องหยุดชะงักเสียเวลาและล่าช้าออกไปอีก ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศในบทต่อไป

2.3.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

เนื่องจากผู้ชำระบัญชีเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ชำระสะสางกิจการงานของบริษัทที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป รวบรวมทรัพย์สิน ขายทรัพย์สิน ติดตามทวงหนี้สิน ดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี ชำระหนี้ และแบ่งเงินหรือทรัพย์สินที่เหลืออยู่ภายหลังการชำระหนี้ให้แก่ผู้ถือหุ้น ตลอดจนจนกระทำการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เสร็จสิ้นไปซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้นในการตั้งผู้ชำระบัญชีจึงต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนขอแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณีดังนี้

²¹ ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 49

2.3.2.1 กรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย

2.3.2.2 กรณีเลิกบริษัทโดยล้มละลาย

2.3.2.1 กรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการตั้งผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งมาตราที่เกี่ยวข้องกับการตั้งผู้ชำระบัญชีในกรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลายได้แก่ มาตรา 1251 และมาตรา 1256 (1) ซึ่งได้บัญญัติว่า

มาตรา 1251 “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี ในเมื่อเลิกกันเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย หุ้นส่วนผู้จัดการห้างหรือกรรมการของบริษัทยอมเข้าเป็นผู้ชำระบัญชี เว้นไว้แต่ข้อสัญญาของห้างหรือข้อบังคับของบริษัทจะมีกำหนดไว้เป็นสถานอื่น

ถ้าไม่มีผู้ชำระบัญชีตั้งว่ามานี้ และเมื่อพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นผู้มีส่วนได้เสียในการนี้ร้องขอ ท่านให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชี”

มาตรา 1256 “ธุรการอันที่ประชุมใหญ่จะพึงทำนั้น คือ

(1) รับรองให้หุ้นส่วนผู้จัดการหรือกรรมการบริษัทคงเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ขึ้นแทนที่ และ...”

เมื่อพิจารณามาตรา 1251 และมาตรา 1256 (1) ประกอบกันจะเห็นได้ว่าการตั้งผู้ชำระบัญชีในกรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลายอาจมีได้ 4 กรณีดังต่อไปนี้

(1) ผู้ชำระบัญชีตามข้อบังคับของบริษัท

กรณีนี้หมายความว่า ข้อบังคับของบริษัทได้กำหนดเอาไว้แล้วว่าเมื่อมีการเลิกบริษัทเกิดขึ้นให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชี หรืออาจกำหนดวิธีการตั้งผู้ชำระบัญชีว่าให้มาจากวิธีใดก็ได้ เช่น ข้อบังคับของบริษัทอาจกำหนดให้กรรมการบริษัทเป็นผู้ชำระบัญชี หรืออาจกำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ของบริษัทเป็นผู้ตั้งผู้ชำระบัญชี เป็นต้น ดังนั้นผู้ชำระบัญชีจึงต้องเป็นไปตามที่ข้อบังคับของบริษัทกำหนดเอาไว้

(2) กรรมการเป็นผู้ชำระบัญชี

ถ้าข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้เมื่อมีการเลิกบริษัท กรรมการของบริษัทก็จะเข้าเป็นผู้ชำระบัญชีตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 1251 วรรคแรก แต่ถ้าหากกรรมการมีเหตุผิดใจกัน ไม่อาจชำระบัญชีร่วมกันได้ เช่นนี้กรรมการคนใดคนหนึ่งก็อาจร้องขอให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชีได้ตามมาตรา 1251 วรรคสอง²² นอกจากนี้เพื่อให้การชำระบัญชีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเรียบร้อย กฎหมายจึงได้บัญญัติให้กรรมการยังคงมีอำนาจอยู่ตามเดิม (มาตรา 1252) ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็นอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการชำระบัญชีเท่านั้น ไม่ใช่อำนาจที่จะดำเนินธุรกิจการค้าตามวัตถุประสงค์ของบริษัทเดิมซึ่งไม่เกี่ยวอะไรกับการชำระบัญชี²³ กล่าวคือกรรมการซึ่งเดิมมีอำนาจในการดำเนินการของบริษัทเฉพาะแต่สาขาใด กว้างแคบเพียงใด ก็คงมีอำนาจจำกัดอยู่ในสาขานั้น เพียงนั้น เพื่อการชำระบัญชี มิใช่ทำให้มีอำนาจอยู่ในสาขานั้นเต็มตามอำนาจเดิม เพราะถ้าจะแปลว่าอำนาจเดิมเขามีอยู่อย่างไร เมื่อกลายเป็นผู้ชำระบัญชีก็ยังมีอำนาจอยู่เต็มที่ ก็เท่ากับว่าบริษัทนั้นยังคงดำเนินการค้าขายต่อไปได้ เสมือนหนึ่งว่าบริษัทนั้นมีได้เลิก ซึ่งขัดกับหลักการเลิกบริษัทที่ว่า เมื่อบริษัทได้เลิกแล้ว จะต้องหยุดทำการค้าขายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป โดยบริษัทถือว่ายังมีชีวิตอยู่ตราบเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของการชำระบัญชีเท่านั้น²⁴

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากรรมการจะต้องเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 1251 ซึ่งถือว่าเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น เพราะเมื่อได้มีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นก็ต้องเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาว่าจะให้กรรมการเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือจะให้ตั้งบุคคลอื่นขึ้นเป็นผู้ชำระบัญชีใหม่แทนตามมาตรา 1256 (1) นอกจากนี้กรรมการดังกล่าวยังเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีได้ทันทีโดยไม่ต้องให้ที่ประชุมใหญ่รับรองก่อนด้วย²⁵

²² ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 2301/2526

²³ ภาสกร ชุณหะวัณ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท, หน้า 842.

²⁴ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 621-622.

²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 382/2538 การที่กรรมการบริษัทเป็นผู้ชำระบัญชีตามกฎหมายเมื่อบริษัทเลิกกันนั้น ถือว่าเป็นการชั่วคราว เมื่อมีการประชุมใหญ่ก็ต้องเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาว่าสมควรจะให้กรรมการเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไปหรือไม่ หรือจะเลือกตั้งบุคคลอื่นขึ้นเป็นผู้ชำระบัญชีแทนที่ตามมาตรา 1256 (1) กรรมการของบริษัทจึงเป็นผู้ชำระบัญชีโดยชอบจนกว่าจะมีการเลือกบุคคลอื่นขึ้นแทน หากว่าต้องให้ที่ประชุมใหญ่รับรองเสียก่อนจึงจะเป็นผู้ชำระบัญชีโดยสมบูรณ์ไม่

(3) ผู้ชำระบัญชีซึ่งที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นตั้ง

การที่ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นจะตั้งผู้ชำระบัญชีได้นั้นอาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ เมื่อข้อบังคับของบริษัทกำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นเมื่อเลิกบริษัท หรือเมื่อผู้ชำระบัญชีได้ทำงานบุคคลส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบรับรองว่าถูกต้องและได้มีการเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ซึ่งในการประชุมใหญ่อาจมีการตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ขึ้นแทนกรรมการของบริษัทก็ได้ (มาตรา 1256 (1)) เนื่องจากการที่กรรมการเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและถือว่าเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อมีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นจึงต้องมีการเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาด้วยว่าควรให้กรรมการนั้นเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือเลือกบุคคลอื่นขึ้นมาเป็นผู้ชำระบัญชีแทน

(4) ผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้ง

กรณีนี้จะเกิดขึ้นเมื่อข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดเรื่องผู้ชำระบัญชีไว้ และไม่มีกรรมการของบริษัททำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เช่น บริษัทนั้นไม่มีกรรมการเพราะกรรมการถึงแก่กรรมหมด หรืออาจเกิดจากกรรมการไม่ยอมทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี หรืออาจเกิดจากกรรมการไม่ปรองดองกัน ดังนั้นกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการหรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้อื่นเป็นผู้ชำระบัญชีก็ได้ (มาตรา 1251 วรรคสอง) ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียในที่นี้หมายความว่าถึง ผู้ถือหุ้น และกรรมการของบริษัท ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของบริษัทด้วย แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ประสงค์จะใช้สิทธิในฐานะผู้มีส่วนได้เสียจะต้องมาร้องขอภายในอายุความหรือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดด้วย²⁶ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 4748/2536 ได้วินิจฉัยว่า “การที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาผู้เป็นโจทก์ มิได้ขอให้ศาลบังคับคดีเฝ้ากับบริษัทจำเลยภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดจนไม่อาจบังคับคดีเฝ้ากับจำเลยได้แล้ว ดังนี้โจทก์หาเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่จะขอให้ศาลตั้งผู้ชำระบัญชีบริษัทจำเลยตามมาตรา 1251 วรรคสองไม่”

การที่ศาลจะตั้งบุคคลใดเป็นผู้ชำระบัญชีหรือไม่นั้นเป็นดุลพินิจของศาลตามที่เห็นสมควร แม้ว่าคู่กรณีจะได้เสนอบุคคลใดขึ้นมาโดยเฉพาะ แต่เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นบุคคลที่ไม่สมควรได้รับการแต่งตั้ง ศาลก็อาจแต่งตั้งบุคคลอื่นได้ ซึ่งก่อนที่ศาลจะตั้งใครขึ้นเป็นผู้ชำระบัญชีศาลจะต้องสอบถามบุคคลนั้นด้วยว่ายินยอมหรือไม่ เมื่อเขายินยอมศาลจึงจะตั้งได้

²⁶ สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์ และสทนต์ รัตนไพจิตร, ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 10(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548), หน้า 291.

ในทางปฏิบัติศาลก็มักจะเลือกตั้งแต่เฉพาะผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการชำระบัญชีที่ยินยอมที่จะเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชี เช่น เจ้าพนักงานกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น²⁷

2.3.2.2 กรณีเลิกบริษัทโดยล้มละลาย

ในกรณีที่ศาลได้พิพากษาให้บริษัทล้มละลาย เช่นนี้บริษัทดังกล่าวย่อมเป็นอันเลิกกันตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1236 (5) และจะต้องจัดให้มีการชำระบัญชีต่อไป ซึ่งมาตรา 1247 วรรคแรกได้บัญญัติว่า “การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัทจำกัดซึ่งล้มละลายนั้น ให้จัดทำไปตามบทกฎหมายลักษณะล้มละลายที่คงใช้อยู่ตามแต่จะทำได้” ดังนั้นในการชำระบัญชีบริษัทที่เลิกกันโดยเหตุล้มละลายจะต้องจัดการไปตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ซึ่งให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้ามาดำเนินการชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินแทนผู้ชำระบัญชีนั่นเอง

2.4 อำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

เนื่องจากการชำระบัญชีในกรณีที่เลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลายแตกต่างกับการชำระบัญชีในกรณีที่เลิกบริษัทโดยล้มละลาย คือ การชำระบัญชีบริษัทที่ล้มละลายจะต้องเป็นไปตามกฎหมายล้มละลายที่ใช้บังคับอยู่ (มาตรา 1247 วรรคแรก) ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ดังนั้น ในการพิจารณาถึงอำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ผู้เขียนจึงแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

2.4.1 กรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย

2.4.2 กรณีเลิกบริษัทโดยล้มละลาย

²⁷ ประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 417.

2.4.1 กรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย

2.4.1.1 อำนาจของผู้ชำระบัญชี

เมื่อบริษัทเลิกกิจการจะต้องจัดให้มีการชำระบัญชีเสมอ โดยบุคคลที่เรียกว่าผู้ชำระบัญชี กล่าวคือ กรรมการของบริษัทหมดอำนาจที่จะดำเนินกิจการของบริษัทต่อไปได้นับแต่นั้นเป็นต้นไป โดยผู้ชำระบัญชีจะเข้ามาเป็นผู้มีอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทต่อไปตามเท่าที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชีเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้การชำระบัญชีเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้อง กฎหมายจึงได้บัญญัติให้อำนาจแก่ผู้ชำระบัญชีเอาไว้ โดยผู้เขียนได้แบ่งพิจารณาออกเป็นเรื่องต่างๆ ดังนี้

2.4.1.1.1 อำนาจของผู้ชำระบัญชี

2.4.1.1.2 ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชี

2.4.1.1.3 การใช้อำนาจร่วมกันในกรณีมีผู้ชำระบัญชีหลายคน

2.4.1.1.1 อำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในมาตรา 1259 มีดังต่อไปนี้

(1) ฟ้องคดีหรือดำเนินคดีในนามของบริษัทที่ตนทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ตลอดจนทำสัญญาประนีประนอมยอมความ (มาตรา 1259 (1))

โดยปกติในกรณีที่บริษัทยังไม่ได้เลิกกิจการ กรรมการบริษัทย่อมเป็นผู้มีอำนาจในการดำเนินการฟ้องร้องหรือดำเนินคดี ตลอดจนทำสัญญาประนีประนอมยอมความแทนบริษัท แต่เมื่อบริษัทเลิกและอยู่ในระหว่างการชำระบัญชี อำนาจดังกล่าวจึงตกเป็นของผู้ชำระบัญชีแทน ไม่ว่าจะคดีแพ่งหรือคดีอาญา และไม่ว่าบริษัทจะเป็นฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยก็ตาม ผู้ชำระบัญชีย่อมมีอำนาจเข้าว่าต่างหรือแก้ต่างได้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชียังมีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับคู่กรณีได้อีกด้วย ถ้าเห็นว่าการทำสัญญาประนีประนอมยอมความจะเป็นประโยชน์หรือได้ผลดีแก่บริษัท

แม้ว่าตามมาตรา 1259 (1) จะกำหนดให้เป็นอำนาจของผู้ชำระบัญชีที่จะเข้าว่าต่างหรือแก้ต่างในนามของบริษัทเมื่อบริษัทได้เลิกกันก็ตาม แต่ทั้งนี้หนายความที่บริษัทได้แต่งตั้งไว้ก่อนที่จะเลิกบริษัทก็ยังคงถือว่าเป็นหนายความของบริษัทในระหว่างการชำระบัญชี และยังคงมีสิทธิดำเนินคดีต่อไปได้ เนื่องจากมาตรา 1259 (1) ไม่ใช่บทระงับสิทธิของหนายความที่บริษัทได้แต่งตั้งไว้แล้ว หนายความดังกล่าวจะหมดอำนาจดำเนินคดีก็ต่อเมื่อผู้ชำระบัญชีได้ถอนการมอบอำนาจ²⁸

ทั้งนี้ ในการฟ้องคดี ดำเนินคดี หรือประนีประนอมยอมความแทนบริษัท ผู้ชำระบัญชีสามารถทำได้ในนามของตนเอง ในฐานะที่เป็นผู้ชำระบัญชี ไม่ใช่ในฐานะตัวแทนของบริษัท กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีเป็นตัวเอง ไม่ใช่บริษัท เช่น “นาย ก. ในฐานะผู้ชำระบัญชีของบริษัท ข. จำกัด โจทก์” ไม่ใช่ “บริษัท ข. จำกัด โดยนาย ก. ผู้ชำระบัญชี”²⁹ เพราะฉะนั้นผู้ชำระบัญชีสามารถมอบอำนาจให้หนายความหรือตัวแทนไปฟ้องคดีหรือดำเนินคดีอีกต่อหนึ่งก็ได้ แม้ว่าการมอบอำนาจดังกล่าวจะไม่ได้ประทับตราของบริษัทตามข้อบังคับก็สามารถใช้ได้³⁰

นอกจากนี้ในการชำระบัญชีกฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ว่าผู้ชำระบัญชีจะต้องทำให้เสร็จภายในกำหนดเวลาเท่าใด ดังนั้นแม้จะเกิน 10 ปีไปแล้ว แต่ถ้าผู้ชำระบัญชี

²⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 253/2506 แม้บริษัทได้เลิกแล้ว หนายความซึ่งบริษัทได้แต่งตั้งไว้ก่อนนั้นก็ยังคงถือว่าเป็นหนายความของบริษัทที่อยู่ในระหว่างเวลาชำระบัญชี ยังมีสิทธิดำเนินคดีได้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1259 (1) เป็นบทให้อำนาจแก่ผู้ชำระบัญชีที่จะว่าต่างแก้ต่างในนามของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ไม่ใช่บทระงับสิทธิของหนายความที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้แต่งตั้งไว้ หนายความที่บริษัทแต่งตั้งไว้จะหมดอำนาจดำเนินคดีต่อเมื่อผู้ชำระบัญชีถอนการมอบอำนาจ

²⁹ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 636.

³⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 1462/2508 เมื่อที่ประชุมผู้ถือหุ้นบริษัทมีมติให้เลิกบริษัทและตั้งผู้ชำระบัญชีแล้ว ผู้ชำระบัญชีย่อมมีอำนาจดำเนินคดีในนามบริษัทได้ และอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นเป็นผู้แทนตนในคดีอีกชั้นหนึ่งได้ การลงลายมือชื่อของผู้มอบอำนาจและผู้รับมอบอำนาจไม่มีกฎหมายบังคับให้ต้องประทับตราอย่างใด ฉะนั้น เพียงแต่ผู้รับมอบอำนาจลงชื่ออย่างเดียวในใบแต่งตั้งนายก็มีผลเป็นการแต่งตั้งนายในนามบริษัทแล้ว แม้ผู้รับมอบอำนาจเอาดวงตราที่ไม่เคยจดทะเบียนมาประทับ ก็ไม่ทำให้ใบแต่งตั้งนายเสียไป

ยังชำระบัญชีไม่เสร็จ เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีก็ยังคงมีอำนาจทำการชำระบัญชีต่อไปได้ เนื่องจากระยะเวลาการชำระบัญชีไม่ใช่อายุความ จึงนำบทบัญญัติเรื่องอายุความมาใช้บังคับไม่ได้³¹

(2) ดำเนินกิจการของบริษัทตามที่จำเป็นเพื่อระงับกิจการให้เสร็จไปด้วยดี (มาตรา 1259 (2))

อำนาจของผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1259 (2) นี้ หมายความว่า ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทที่ได้กระทำไว้ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น เช่น บริษัทขายรถยนต์ต้องถูกเลิกบริษัทไปกลางคัน เมื่อรถได้ลงเรือจากเมืองท่ามาสู่ประเทศไทยแล้ว ดังนี้ ผู้ชำระบัญชีก็ยังสามารถดำเนินกิจการนั้นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการไปเจรจากับธนาคารเพื่อขอให้ธนาคารรับรองการจ่ายเงินให้แก่บริษัทผู้ขายรถยนต์นั้น และนำรถออกมาขายเมื่อรถนั้นถึงท่าเรือแห่งเมืองที่บริษัทตั้งอยู่ และถ้าหากรถนั้นบุบสลาย ผู้ชำระบัญชีก็ยังมีอำนาจที่จะจ้างคนทำให้รถคืนสภาพดี เพื่อเสนอขายต่อประชาชนได้ นอกจากนี้หากมีการค้างค่าบรรทุก ค่าประกันภัยหรืออื่นๆ ผู้ชำระบัญชีก็ยังมีอำนาจที่จะดำเนินการชำระหนี้³² เพราะฉะนั้นจากตัวอย่างผู้ชำระบัญชีย่อมมีอำนาจที่จะดำเนินการต่างๆ ได้ทั้งสิ้นเพื่อให้ขายรถที่ได้ส่งเข้ามาแล้วให้เสร็จสิ้นไปด้วยดี แต่ทั้งนี้ผู้ชำระบัญชีไม่มีอำนาจที่จะดำเนินการขึ้นใหม่ เนื่องจากเมื่อบริษัทได้เลิกแล้ว จะต้องหยุดทำการค้าขายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป ฉะนั้นจากตัวอย่างข้างต้น ผู้ชำระบัญชีจะสั่งรถจำนวนใหม่เพื่อมาขายอีกไม่ได้ เพราะไม่ใช่การดำเนินกิจการตามจำเป็นเพื่อการชำระระงับกิจการให้เสร็จไปด้วยดี

(3) ขายทรัพย์สินของบริษัท (มาตรา 1259 (3))

อำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัทตามที่กฎหมายได้ให้แก่ผู้ชำระบัญชีนั้น ผู้ชำระบัญชีสามารถขายทรัพย์สินของบริษัทได้ทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อที่จะเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินเหล่านั้นมาเป็นตัวเงิน เพื่อจะได้นำไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท และส่วนเหลือก็แจกจ่ายคืนทุนหรือแบ่งกำไรให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัทต่อไปแล้วแต่กรณี

³¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 326/2534 ประมวลกฎหมายและพาณิชย์มิได้มีบทบัญญัติว่าผู้ชำระบัญชีจะต้องทำการให้เสร็จภายในกำหนดเวลาใด เมื่อการชำระบัญชียังไม่เสร็จ โจทก์ย่อมมีอำนาจตามมาตรา 1259 ระยะเวลาการชำระบัญชีไม่ใช่อายุความ จะนำบทบัญญัติเรื่องอายุความมาใช้บังคับไม่ได้

³² ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 637.

(4) ทำการอย่างอื่นตามที่จำเป็นเพื่อชำระบัญชีให้เสร็จไปด้วยดี (มาตรา

1259 (4))

กรณีนี้เป็นการให้อำนาจแก่ผู้ชำระบัญชีในการที่จะใช้ดุลพินิจกระทำการตามที่เห็นจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการชำระบัญชีให้เสร็จไปด้วยดี ซึ่งเห็นว่าเป็นกรณีที่กฎหมายได้ให้อำนาจแก่ผู้ชำระบัญชีอย่างกว้างขวางมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องตีความอย่างเคร่งครัด กล่าวคือต้องเป็นการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์จริงๆ แก่การชำระสะสางกิจการของบริษัทให้เสร็จไปโดยรวดเร็ว เช่น จ้างนักบัญชีหรือทนายความเพื่อช่วยในการชำระบัญชี เป็นต้น

นอกจากมาตรา 1259 ตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้ชำระบัญชียังมีอำนาจเรียกเงินค่าหุ้นอีกด้วย ซึ่งเป็นอำนาจตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1265 ดังนี้ “ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นส่งใช้เงินลงหุ้นอันเป็นส่วนยังค้างชำระอยู่นั้นก็ได้ และเงินที่ค้างชำระนี้ ถึงแม้จะได้ตกลงกันไว้ก่อนโดยสัญญาเข้าหุ้นส่วนหรือโดยข้อบังคับของบริษัทว่าจะได้เรียกต่อภายหลังก็ตาม เมื่อเรียกเช่นนั้นแล้ว ท่านว่าต้องส่งใช้ทันที”

อำนาจของผู้ชำระบัญชีในการเรียกเงินค่าหุ้นตามมาตรา 1265 นี้ ไม่ได้หมายความว่าผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกให้ผู้ถือหุ้นใช้เงินค่าหุ้นที่ซื้อไว้เสมอไป แต่เป็นอำนาจของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องวินิจฉัยว่าทรัพย์สินของบริษัทที่มีอยู่ในขณะนั้นเพียงพอแก่การชำระหนี้หรือไม่ ถ้ามีเพียงพอแล้วก็ไม่จำเป็นต้องเรียกเงินค่าหุ้นนั้นต่อไปอีก แต่ถ้าหากไม่เพียงพอ เช่นนี้การเรียกให้ผู้ถือหุ้นชำระเงินค่าหุ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกระทำ และการเรียกเท่าใดจึงจะเพียงพอกับความต้องการ ก็เป็นอำนาจของผู้ชำระบัญชีที่จะวินิจฉัยได้โดยเด็ดขาด แม้ว่าจะมีข้อตกลงกันไว้ก่อน โดยสัญญาเข้าหุ้นส่วน หรือโดยข้อบังคับของบริษัทว่าจะเรียกได้ภายหลัง โดยมีกำหนดเวลาหรือกำหนดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งไว้ก่อนแล้วก็ตาม เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีสามารถเรียกได้ก่อนเวลาที่กำหนดหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงสัญญา หรือข้อบังคับของบริษัทนั้น จะกำหนดไว้อย่างไร

2.4.1.1.2 ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ ซึ่งเป็นการให้อำนาจที่กว้างขวางมาก เนื่องจากภารกิจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีเป็นการกระทำไป

เพื่อประโยชน์แก่คู่กรณีทุกฝ่าย มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่เป็นที่บุคคลทั่วไปจะต้องทราบว่าผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดังกล่าวด้วย เพราะฉะนั้นถ้าในการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีได้มีการจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีให้ผิดแผกไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่นนี้ มาตรา 1260 ได้บัญญัติว่า “ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีอย่างใดๆ จะอ้างเป็นสมบรูณ์ต่อบุคคลภายนอกหาได้ไม่” ดังนั้นจึงหมายความว่า ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีใช้ยืนยันกันได้เฉพาะแต่บริษัทกับผู้ชำระบัญชีเท่านั้น จะไปยืนยันกับบุคคลภายนอกที่กระทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้นจะได้ทราบถึงข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีแล้วยังฝืนเข้าทำสัญญาซึ่งเกินอำนาจของผู้ชำระบัญชีดังกล่าว เช่นนี้บุคคลภายนอกนั้นก็ถือว่าถือเอาบทบัญญัติมาตรา 1260 มาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพราะเท่ากับเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต (มาตรา 5) นั่นเอง

2.4.1.1.3 การใช้อำนาจร่วมกันในกรณีมีผู้ชำระบัญชีหลายคน

เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าในการตั้งผู้ชำระบัญชีของบริษัทจะต้องมีจำนวนเท่าใด ดังนั้นจะมีผู้ชำระบัญชีคนเดียว หรือหลายคนก็ได้ ซึ่งในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีเพียงคนเดียว ผู้ชำระบัญชีคนนั้นย่อมมีอำนาจทำการต่างๆ เกี่ยวกับการชำระบัญชีได้โดยลำพังตนเอง แต่สำหรับกรณีที่บริษัทใดมีผู้ชำระบัญชีหลายคน เช่นนี้มาตรา 1261 ได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้ามีผู้ชำระบัญชีหลายคน การใดๆ ที่ผู้ชำระบัญชีกระทำย่อมไม่เป็นอันสมบรูณ์ นอกจากผู้ชำระบัญชีทั้งหลายจะได้ทำร่วมกัน เว้นแต่ที่ประชุมใหญ่หรือศาลจะได้กำหนดอำนาจไว้เป็นอย่างอื่นในเวลาตั้งผู้ชำระบัญชี”

ดังนั้น ถ้าบริษัทใดมีผู้ชำระบัญชีหลายคน ผู้ชำระบัญชีเหล่านั้นจะต้องทำการร่วมกัน จะแยกกันโดยต่างคนต่างทำไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายถือว่าการนั้นไม่สมบรูณ์ เช่น ในการทำสัญญาหรือการฟ้องร้องคดี ถ้ามีผู้ชำระบัญชีสองคน ผู้ชำระบัญชีทั้งสองคนนั้นก็ต้องร่วมกันลงชื่อเป็นคู่สัญญาหรือเข้าชื่อกันเป็นโจทก์ฟ้องในนามของบริษัทนั้นๆ เว้นแต่ที่ประชุมใหญ่หรือศาลจะให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้³³

³³ ภาสกร ชุณหะวัณ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท, หน้า 812.

นอกจากนี้มาตรา 1262 ยังได้บัญญัติว่า “ถ้ามีมติของที่ประชุมใหญ่ หรือ คำบังคับของศาลให้อำนาจผู้ชำระบัญชีให้ทำการแยกกันได้ ท่านว่าต้องนำความจดทะเบียน ภายในสิบวันนับแต่วันลงมติหรือออกคำบังคับนั้น” ดังนั้นผู้ชำระบัญชีหลายคนจึงอาจทำการ แยกกันได้ ถ้าที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้ลงมติให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้หรือศาลได้มี คำสั่งให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้ (มาตรา 1261) ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นที่ทำให้ผู้ชำระ บัญชีหลายคนไม่ต้องกระทำหน้าที่ร่วมกัน แต่ทั้งนี้ผู้ชำระบัญชีก็มีหน้าที่ต้องนำความดังกล่าวไป ยื่นขอจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติหรือวันที่ศาลมีคำสั่งแล้วแต่กรณี ด้วย (มาตรา 1262) และในระหว่างผู้ชำระบัญชีด้วยกัน จะมาตกลงแยกอำนาจกันเองไม่ได้ และผู้ ชำระบัญชีจะต้องปฏิบัติงานด้วยตนเอง จะมอบอำนาจให้คนอื่นทำแทนไม่ได้³⁴

เพราะฉะนั้นการแยกอำนาจกันทำจึงไม่เหมือนการจำกัดอำนาจของผู้ ชำระบัญชีตามมาตรา 1260 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะคำว่า “จำกัดอำนาจ” (Limitation of Power) หมายถึง กำหนดอำนาจให้น้อยลง แต่ “การแยกอำนาจ” (Separation of Power) หมายถึง การให้ผู้ชำระบัญชีคนใดคนหนึ่งมีอำนาจเต็มที่จะทำไปได้ในกิจการใดกิจการหนึ่ง โดย ผู้ชำระบัญชีคนอื่นไม่ต้องเข้าร่วมจัดการงานด้วย

2.4.1.2 หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีตามที่กฎหมายกำหนดไว้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

2.4.1.2.1 หน้าที่โดยทั่วไป

2.4.1.2.2 หน้าที่โดยเฉพาะ

2.4.1.2.3 หน้าที่เมื่อการชำระบัญชีเสร็จสิ้น

³⁴ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 641.

2.4.1.2.1 หน้าที่โดยทั่วไป

หน้าที่โดยทั่วไปของผู้ชำระบัญชีเป็นไปตามที่กำหนดในมาตรา 1250 ซึ่งบัญญัติว่า “หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี คือชำระสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นให้เสร็จไป กับจัดการใช้หนี้เงินและแจกจ่ายทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น” ซึ่งจะเห็นว่าหน้าที่ทั่วไปที่สำคัญของผู้ชำระบัญชีมีอยู่ 2 ประการที่สำคัญ คือ สะสางการงานของบริษัทให้เสร็จสิ้นไป และอีกประการคือ จัดการใช้หนี้เงิน และแจกจ่ายทรัพย์สินของบริษัทนั่นเอง

เพราะฉะนั้น แม้ว่าบริษัทได้เลิกกันแล้ว บริษัทจะหยุดดำเนินงานทั้งหมดในทันทีเลยไม่ได้ เนื่องจากงานบางอย่างที่ได้เริ่มลงมือทำไปบ้างแล้ว หากเลิกก็อาจเกิดความเสียหายหรือผิดสัญญาที่ทำไว้กับบุคคลภายนอก ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องชำระสะสางการงานของบริษัทที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป และจัดการใช้หนี้ตลอดจนแจกจ่ายทรัพย์สินของบริษัทให้ถูกต้อง

หน้าที่ในการชำระสะสางการงานของบริษัท หมายความว่า การปฏิบัติตามสัญญาและหน้าที่ที่บริษัทมีความผูกพันอยู่ให้เสร็จสิ้นไป และเก็บรวบรวมบรรดาทรัพย์สินทั้งหลายที่กระจัดกระจายอยู่ และที่อยู่ในความครอบครองของบริษัท ให้เข้ามาอยู่ในอำนาจของผู้ชำระบัญชีโดยตรง รวมถึงมีหน้าที่ที่จะต้องสืบสวนค้นหาบรรดาทรัพย์สินของบริษัทที่อยู่ในมือของผู้อื่นให้ถูกต้องตรงกับหลักฐานต่างๆ ของบริษัท เมื่อได้เก็บรวบรวมบรรดาทรัพย์สินของบริษัทไว้เสร็จแล้วก็จัดการใช้หนี้และแจกจ่ายทรัพย์สินของบริษัทนั้นให้ถูกต้อง

นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้ของบริษัทเป็นส่วนตัว เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีไว้ตามมาตรา 1250 แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติใดโดยตรงกำหนดให้ผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบในส่วนตัวในหนี้สินที่บริษัทที่ตนเป็นผู้ชำระบัญชีค้างชำระบุคคลภายนอก และไม่มีบทบัญญัติโดยตรงด้วยว่า หากผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ให้ครบถ้วน หรือไม่สุจริต ผู้ชำระบัญชีจะต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่บริษัทค้างชำระผู้อื่นอยู่เป็นส่วนตัว แต่ทั้งนี้ผู้ชำระบัญชีก็อาจถูกฟ้องโดยข้อหาว่าทำละเมิดก็ได้ ถ้าโจทก์แสดงได้ว่าการกระทำของผู้ชำระ

บัญชีเป็นการจงใจ หรือประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์ต้องเสียหายเพราะการกระทำของผู้ชำระบัญชี (คำพิพากษาฎีกาที่ 875/2504 และ 809/2518)³⁵

2.4.1.2.2 หน้าที่โดยเฉพาะ

นอกจากหน้าที่โดยทั่วไปดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายยังได้กำหนดหน้าที่โดยเฉพาะเจาะจงให้ผู้ชำระบัญชีต้องปฏิบัติภายในกำหนดระยะเวลาอีกด้วย เพื่อให้การชำระบัญชีดำเนินไปด้วยดี ซึ่งหน้าที่โดยเฉพาะ ได้แก่

(1) หน้าที่โฆษณาและบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ (มาตรา 1253)

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีในกรณีนี้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1253 ซึ่งกำหนดให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำภายใน 14 วันนับแต่วันเลิกบริษัท หรือนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งตั้งผู้ชำระบัญชี ดังต่อไปนี้คือ

ก. ประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์แห่งท้องที่อย่างน้อย 2 ครั้ง ว่าบริษัทได้เลิกกันแล้ว และให้ผู้เป็นเจ้าหนี้ทั้งหลายยื่นคำทวงหนี้แก่ผู้ชำระบัญชี (มาตรา 1253 (1))

ดังนั้น หน้าที่ในการบอกกล่าวแก่ประชาชนว่าบริษัทได้เลิกกันแล้ว เป็นเพียงการแจ้งการเลิกบริษัทให้ประชาชนทราบว่าบริษัทได้เลิกการค้าขาย หรือหยุดประกอบธุรกิจแล้ว ตลอดจนเชื่อเชิญให้เจ้าหนี้ทั้งหลายของบริษัทมาทวงหนี้แก่ตน เหตุที่กฎหมายกำหนดให้เป็น

³⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 875/2504 หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ตามมาตรา 1250 คือ ชำระสะสางการงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นให้เสร็จสิ้นไป กับจัดการใช้หนี้เงินและแจกจ่ายสินทรัพย์ของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น หากได้มีบทบัญญัติใดโดยตรงให้ผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบในส่วนใดในหนี้สินที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ตนเป็นผู้ชำระบัญชีค้างชำระบุคคลภายนอกอยู่ไม่ ทั้งไม่มีบทบัญญัติโดยตรงด้วยว่า หากผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติให้ครบถ้วนตามหน้าที่หรือไม่สุจริตแล้วผู้ชำระบัญชีจะต้องรับผิดชอบในหนี้สินที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทค้างชำระผู้อื่นอยู่เป็นการส่วนตัว

คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2518 ผู้ชำระบัญชีบริษัทจำกัดมีหน้าที่ตามมาตรา 1250 แต่ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนใดในหนี้ที่บริษัทค้างชำระ ข้อหาว่าทำละเมิดก็ต้องแสดงว่าจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้เสียหาย เพียงแต่ไม่เรียกให้ชำระค่าหุ้นให้ครบยังไม่เป็นละเมิด

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชีในการบอกแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่โดยด่วน ก็เพื่อมิให้บุคคลเหล่านั้นเสียสิทธิหรือหลงเข้าใจผิดว่าบริษัทยังดำเนินกิจการอยู่

ข. ส่งคำบอกกล่าวไปยังบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายทุกคนที่มีหลักฐานปรากฏว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัทโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียน เพื่อแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบว่ามีบริษัทได้เลิกกันแล้ว ขอให้เจ้าหน้าที่มายื่นคำทวงหนี้หรือมาติดต่อขอรับชำระหนี้จากผู้ชำระบัญชีให้เสร็จสิ้นไป (มาตรา 1253 (2))

หน้าที่ในการส่งคำบอกกล่าวให้แก่เจ้าหน้าที่เป็นเจตหมายลงทะเบียนไปรษณีย์ตามมาตรา 1253 (2) เป็นการย้ำให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายทุกคนได้ทราบอีกทางหนึ่งเพิ่มขึ้นจากการประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์ และข้อสำคัญคือคำบอกกล่าวจะต้องเป็นอย่างเดียวกันกับที่ประกาศโฆษณา และจะต้องส่งเป็นเจตหมายลงทะเบียนไปยังเจ้าหน้าที่เท่านั้น ผู้ชำระบัญชีจะทำหนังสือบอกกล่าวแล้วให้คนนำไปมอบแก่เจ้าหน้าที่ไม่ได้

(2) หน้าที่จดทะเบียนการเลิกบริษัทและผู้ชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่จะต้องนำความไปจดทะเบียนในกรณีดังต่อไปนี้

ก. เมื่อเลิกบริษัท (มาตรา 1254)

ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่จะต้องยื่นขอจดทะเบียนเลิกบริษัทภายใน 14 วันนับแต่วันเลิกบริษัท และต้องระบุชื่อผู้ชำระบัญชีทุกๆ คน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดลงทะเบียนไว้ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจดทะเบียนเลิกบริษัทก็เพื่อให้มีหลักฐานเป็นที่ชัดเจนว่าบริษัทดังกล่าวได้เลิกกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และสามารถให้ประชาชนทั่วไปทำการตรวจสอบได้ ไม่ได้หมายความว่าเมื่อจดทะเบียนเลิกบริษัทแล้ว บริษัทนั้นจะสิ้นสภาพนิติบุคคลทันที สำหรับกรณีที่กำหนดให้ต้องระบุชื่อผู้ชำระบัญชีก็เพื่อต้องการให้เป็นที่ทราบว่าใครจะเป็นผู้ที่มีอำนาจดำเนินการแทนบริษัทต่อไป ไม่ได้หมายความว่าผู้ชำระบัญชีจะมีอำนาจหน้าที่ตั้งแต่วันจดทะเบียนไม่³⁶

³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1441/2527 การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสั่งเพิกถอนผู้ชำระบัญชีของบริษัทโจทก์ชุดแรก และแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชุดที่ 2 สืบแทนผู้ชำระบัญชีคณะเดิมต่อไป แสดงว่าเป็นการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชุดที่ 2 ให้ปฏิบัติหน้าที่ติดต่อไปในทันทีนั่นเอง แม้จะมีการจดทะเบียนคณะผู้ชำระบัญชีชุดที่ 2 ภายหลังการฟ้องคดีนี้ก็ทำให้กิจการที่ผู้ชำระบัญชีชุดที่ 2 ปฏิบัติไปแล้วต้องเสียไปไม่ เพราะการจดทะเบียนผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1254 เป็นเพียงพิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้ปรากฏหลักฐานทางทะเบียนเท่านั้น หาได้มีบทบัญญัติให้ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจหน้าที่ตั้งแต่วันจดทะเบียนเป็นต้นไปไม่

ดังต่อไปนี้

ในทางปฏิบัติสำหรับการจดทะเบียนเลิกบริษัทจะต้องใช้เอกสารต่างๆ

- คำขอ : แบบ ลข.1, หนึ่งหนังสือรับรอง
- รายการจดทะเบียน : แบบ ลข.2
- เอกสารประกอบดังต่อไปนี้
 - 1) คำสั่งศาลให้เลิกบริษัท (กรณีศาลมีคำสั่งให้เลิก)
 - 2) สำเนารายงานการประชุมผู้ถือหุ้นครั้งแรกและครั้งหลัง ซึ่งมีมติให้เลิกบริษัท โดยมีกรรมการผู้มีอำนาจทำการแทนบริษัทตามที่จดทะเบียนไว้ก่อนเลิกบริษัทลงชื่อรับรองความถูกต้อง (เฉพาะกรณีผู้ชำระบัญชีไม่ใช่กรรมการผู้มีอำนาจตามที่จดทะเบียนไว้ก่อนเลิกบริษัท)
 - 3) สำเนาบัตรประจำตัวของผู้ชำระบัญชีที่ลงชื่อในคำขอจดทะเบียน
 - 4) สำเนาบัตรทนายความหรือหลักฐานการเป็นสมาชิกนิติบุคคลนิติสภาพของผู้รับรองลายมือชื่อ (ถ้ามี)
 - 5) หนังสือมอบอำนาจ (ถ้ามี)

ถ้าบริษัทดังกล่าวมีสำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร เช่นนี้ ผู้ชำระบัญชีสามารถนำเอกสารดังกล่าวข้างต้นไปยื่นจดทะเบียนได้ที่สำนักงานบริการจดทะเบียนธุรกิจ 1-7 และส่วนจดทะเบียนธุรกิจกลาง ชั้น 9 กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ถนนนนทบุรี 1 จังหวัดนนทบุรี หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ www.dbd.go.th

แต่ถ้าบริษัทนั้นมีสำนักงานแห่งใหญ่ตั้งอยู่ในเขตภูมิภาค ผู้ชำระบัญชีสามารถยื่นจดทะเบียนได้ที่สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัดนั้นๆ หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ www.dbd.go.th

ตัวอย่างการจดทะเบียนเลิกบริษัท³⁷

แบบ ดช.1

คำขอที่

รับวันที่

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
จังหวัดนครปฐม

คำขอจดทะเบียนเลิก และชำระบัญชี

ห้างหุ้นส่วนบริษัท...ลาวีบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่...10154500119

ข้าพเจ้าขอจดทะเบียน ความประสงค์ขอขออนุญาตและหาบัญชี ดังต่อไปนี้

- เลิกห้างหุ้นส่วน/บริษัท และอำนาจผู้ชำระบัญชี แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชี
- แก้ไขเพิ่มเติมที่ตั้งสำนักงานของผู้ชำระบัญชี เปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี
- เสร็จชำระบัญชี

ได้แนบรายการจดทะเบียน และเอกสารประกอบคำขอครบถ้วนตามที่ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางฯ กำหนดแล้ว
จำนวน.....2.....แผ่น

ข้าพเจ้าผู้ชำระบัญชีขอยืนยันว่า การจดทะเบียนครั้งนี้ได้ดำเนินการถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมายและข้อบังคับของบริษัท
(ในกรณีเป็นบริษัทจำกัด) โดยเป็นไปตาม

ข้อตกลงเลิกห้างหุ้นส่วน ลงวันที่.....มีผลบังคับวันที่.....

มติที่ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วน เมื่อวันที่.....

ได้มีหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมสามัญครั้งที่...1./2546 เมื่อวันที่...4...มกราคม 2546.....และ
ครั้งที่...2/2546 เมื่อวันที่...18...มกราคม 2546.....และ/หรือได้ประกาศโฆษณาบอกกล่าวนัดประชุมสามัญ/วิสามัญ
ผู้ถือหุ้น ครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์.....ฉบับลงวันที่.....
และครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์.....ฉบับลงวันที่.....

ที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่...1./2546 เมื่อวันที่...12...มกราคม 2546.....เวลา 09.30 น.
ณ บ้านเลขที่...21/3 หมู่ 2 ถนนเทศบาล ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม.....7.....คน นับจำนวนหุ้นได้ 25,000 หุ้น โดย นายรอน รัตมี

เป็นประธานที่ประชุม ความวาระการประชุมที่.....1-6.....และที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่...2./2546
เมื่อวันที่...31...มกราคม 2546.....เวลา 09.30 น. ณ บ้านเลขที่...21/3 หมู่ 2 ถนนเทศบาล

ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม.....7.....คน นับจำนวนหุ้นได้ 25,000 หุ้น
โดย นายรอน รัตมี เป็นประธานที่ประชุม ความวาระการประชุมที่.....1-6.....

คำสั่ง/คำพิพากษาของศาล.....ตามคดี.....หมายเลข.....

เมื่อวันที่.....และคดีถึงที่สุดแล้ว

และรายการที่ระบุในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบถูกต้องตรงความเป็นจริงทุกประการ

ลงลายมือชื่อผู้ชำระบัญชี

เลขประจำตัวผู้เสียภาษี.....ไม่มี.....

(นายรอน รัตมี)

ขอรับรองว่าผู้จดทะเบียนได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าข้าพเจ้าจริง

เมื่อวันที่.....5...กุมภาพันธ์...2546.....

.....

(นายกิตติศักดิ์ สุนทรานนท์)

.....สมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา

.....

(.....)

บันทึกนายทะเบียน

รับจดทะเบียน ณ วันที่.....

(ลงลายมือชื่อ).....นายทะเบียน

(.....)

ประทับตราตำแหน่ง

คำเตือน ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงานมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137; 267 และ 268
--

หนังสือนี้รับรองเฉพาะข้อความที่
ได้นำมาจดทะเบียนไว้ที่ศาลทางกฎหมายเท่านั้น
ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ควรหาไว้พิจารณา

คำรับรองที่ถูกต้องสมบูรณ์ต้องมีเลขที่
มีลายมือชื่อเต็มนายทะเบียน
และประทับตรานายทะเบียนด้วย

ที่

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
กรุงเทพมหานคร

หนังสือรับรอง

ขอรับรองว่าห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นนิติบุคคลประเภท.....
บริษัทจำกัด ทะเบียนเลขที่ 10154602011 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 ปรากฏข้อความ

ในรายการตามเอกสารทะเบียน ณ วันออกหนังสือนี้ ดังนี้

- ชื่อห้างหุ้นส่วน/บริษัท "ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด"
- ห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้เลิกกันแล้ว โดยนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนเลิกเมื่อวันที่และ
รับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเมื่อวันที่
- ผู้ชำระบัญชีของ ห้างหุ้นส่วน/บริษัท นี้ มี 1คน ตามรายชื่อดังนี้
(1) นายรอน รัตมี (2) นางสาวเบญจพร คำรุ่งสกุล
(3) นายนิคม บำรุงสุข (4)

โดยให้ผู้ชำระบัญชีทุกคนกระทำการร่วมกัน เว้นแต่การดังกล่าวต่อไปนี้ ได้กำหนดอำนาจให้ทำแยกกันได้ คือ
- ไม่มี -

- สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ตั้งอยู่เลขที่ 62/5 ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร

ออกให้ ณ วันที่

(.....)

นายทะเบียน

นายทะเบียนอาจเพิกถอนการจดทะเบียนได้ ถ้าปรากฏในภายหลังว่า การจดทะเบียนไม่ถูกต้อง

แบบ อข. 2

รายการจดทะเบียนเลิก

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่ 10154602011

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด ได้เลิกกัน ตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2546
ด้วยเหตุ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัท ได้มีมติ เพิกถอนให้เลิกบริษัท

ในการเลิกห้างหุ้นส่วน/บริษัท ที่ประชุมผู้ถือหุ้น ได้ ลงมติ เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2546
(ที่ประชุมผู้ถือหุ้นส่วน/ผู้ถือหุ้น) (คณะ/ลงมติ)
ตั้งให้ข้าพเจ้าผู้มีชื่อต่อไปนี้ รวม 3 คน เป็นผู้ชำระบัญชี คือ

(1) นายรอน รัตมี อาชีพ รับจ้าง
อยู่บ้านเลขที่ 62/5 ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

(ลายมือชื่อ)

(2) นางสาวเบญจพร คำรงสกุล อาชีพ ค้าขาย
อยู่บ้านเลขที่ 142/1 ถนนรามคำแหง 50 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร

(ลายมือชื่อ)

(3) นายนิคม บำรุงสุข อาชีพ รับจ้าง
อยู่บ้านเลขที่ 18 ถนนสาทรใต้ แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

(ลายมือชื่อ)

(4) อาชีพ
อยู่บ้านเลขที่

(ลายมือชื่อ)

(5) อาชีพ
อยู่บ้านเลขที่

(ลายมือชื่อ)

โดยให้ข้าพเจ้าทุกคนกระทำการร่วมกัน เว้นแต่การดังกล่าวต่อไปนี้ ได้กำหนดอำนาจให้ทำแยกกันได้ คือ

(1) - ไม่มี -

สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ตั้งอยู่เลขที่ 62/5 ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร

(ลงลายมือชื่อ) ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัตมี)

หน้า 1 ของจำนวน 1 หน้า (ลงลายมือชื่อ) นายทะเบียน

เอกสารประกอบคำขอที่ / (.....)

ปีศาจ

10 บาท

หนังสือมอบอำนาจ

เขียนที่ บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2546

โดยหนังสือฉบับนี้ ข้าพเจ้า วิวัฒน์/วิวัฒน์ /ผู้เริ่มก่อการ/บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัดขอมอบอำนาจให้ นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรมซึ่งเป็นผู้ถือบัตรประชาชน เลขที่ 5 3798 6102 46 31 ซึ่งออกให้ ณ เขตดอนเมืองเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2542 อยู่บ้านเลขที่ 25/5 ตรอก/ซอย -ถนน - แขวง (สีหิ/สี) สี่กั้นเขต (อ/วิ/วิ) ดอนเมือง จังหวัด กรุงเทพมหานครหมายเลขโทรศัพท์ - (ของผู้รับมอบอำนาจ) เป็นผู้มาขึ้นของจดทะเบียน เลิกบริษัทและอำนาจผู้ชำระบัญชี ของ วิวัฒน์/วิวัฒน์ /บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัดค่อนนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท จังหวัดนครปฐม

แทนข้าพเจ้าผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนให้มีอำนาจแก้ไขถ้อยคำหรือข้อความใด ๆ ในคำของจดทะเบียนได้ทั้งสิ้นและให้มีอำนาจรับทราบคำสั่งจากนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทแทนห้าง ๆ บริษัทได้ด้วยทุกประการ

(*)

ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการรับมอบอำนาจนี้โดยสิ้นเชิง

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(นายรอน รัตมี)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(.....)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(.....)

ประทีป (ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

(นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรม)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

(.....)

(ลงลายมือชื่อ).....พยาน

(นางงามทิพย์ โพธิสิงห์)

(ลงลายมือชื่อ).....พยาน

(นายกิตติ เกาวิเศษ)

หมายเหตุ หากจะกำหนดขอบเขตซึ่งมอบอำนาจนอกเหนือไปจากที่ได้ระบุไว้ตามแบบนี้แล้วก็ให้ระบุไว้ให้ชัดเจนในบรรทัดที่ว่างไว้ (*)

ข. เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี (มาตรา 1258)

เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่ครั้งใด ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ที่จะต้องนำความดังกล่าวไปจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ได้เปลี่ยนตัวกันนั้น (มาตรา 1258)

ค. เมื่อมีผู้ชำระบัญชีหลายคนและแต่ละคนมีอำนาจทำการแยกกันได้ (มาตรา 1262)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้ชำระบัญชีจะมีหลายคนก็ได้ แต่ทั้งนี้ผู้ชำระบัญชีทุกคนจะต้องทำการร่วมกัน จะแยกกันโดยต่างคนต่างทำไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายถือว่าการนั้นไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้ลงมติให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้หรือศาลได้มีคำสั่งให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้ (มาตรา 1261) เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีก็สามารถทำการแยกกันได้ และผู้ชำระบัญชีก็มีหน้าที่ที่จะต้องนำความดังกล่าวไปยื่นขอจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติหรือวันที่ศาลมีคำสั่งแล้วแต่กรณีด้วย (มาตรา 1262)

ในทางปฏิบัติสำหรับการจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีและแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชีจะต้องใช้เอกสารต่างๆ ดังต่อไปนี้

- คำขอ : แบบ ลข.1, หนึ่งหนังสือรับรอง
- รายการจดทะเบียน : แบบ ลข.2
- เอกสารประกอบดังต่อไปนี้

- 1) คำสั่งศาลให้เปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี หรือกำหนดอำนาจผู้ชำระบัญชี (ถ้ามี)
- 2) สำเนาบัตรประจำตัวของผู้ชำระบัญชีที่ลงชื่อในคำขอจดทะเบียน
- 3) สำเนาบัตรนายทะเบียนหรือหลักฐานการเป็นสมาชิกนิติบุคคลของผู้นับรองลายมือชื่อ (ถ้ามี)
- 4) หนังสือมอบอำนาจ (ถ้ามี)

สถานที่ในการไปจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีและแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชีก็เป็นเช่นเดียวกับการจดทะเบียนเลิกบริษัทที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตัวอย่างการจดทะเบียนในกรณีที่มีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี
และการจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชี³⁸

แบบ ลข.1
คำขอที่.....
รับวันที่.....

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
จังหวัดนครปฐม.....

คำขอจดทะเบียนเลิก และชำระบัญชี
ห้างหุ้นส่วน/บริษัท.....ฉว.ร.บี.เอ็น.คอนสตรัคชั่น.จำกัด.....
ทะเบียนเลขที่..... 10154500119

- ข้าพเจ้าขอจดทะเบียน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้
- เลิกห้างหุ้นส่วน/บริษัท และอำนาจผู้ชำระบัญชี
 - แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชี
 - แก้ไขเพิ่มเติมที่ตั้งสำนักงานของผู้ชำระบัญชี
 - เปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี
 - เสร็จการชำระบัญชี

ได้แนบรายการจดทะเบียน และเอกสารประกอบคำขอครบถ้วนตามที่ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางฯ กำหนดแล้ว
จำนวน.....๒.....แผ่น

ข้าพเจ้าผู้ชำระบัญชีขอยืนยันว่า การจดทะเบียนครั้งนี้ได้ดำเนินการถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมายและ**ข้อบังคับของบริษัท**
(ในกรณีเป็นบริษัทจำกัด) โดยเป็นไปตาม

ข้อตกลงเลิกห้างหุ้นส่วน ลงวันที่..... มีผลบังคับวันที่.....

มติที่ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วน เมื่อวันที่.....

ได้มีหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมสามัญ/วิสามัญครั้งที่ 3/2546 เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2546 และ
ครั้งที่..... เมื่อวันที่..... และ/หรือได้ประกาศโฆษณาบอกกล่าวนัดประชุมสามัญ/วิสามัญ

ผู้ถือหุ้น ครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์..... ฉบับลงวันที่.....
และครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์..... ฉบับลงวันที่.....

ที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่ 3/2546 เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2546 เวลา 09.00 น.

ณ บ้านเลขที่ 21/3 หมู่ 2 ถนนเทศบาลนครนครปฐม เจดีย์ อำเภอนครปฐม จังหวัดนครปฐม
มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม..... 7..... คน นับจำนวนหุ้นได้ 25,000 หุ้น โดย นายรอน รัตมี

เป็นประธานที่ประชุม ความวาระการประชุมที่ 1-3..... และที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่.....
เมื่อวันที่..... เวลา..... น. บ้านเลขที่.....

..... มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม..... คน นับจำนวนหุ้นได้..... หุ้น
โดย..... เป็นประธานที่ประชุม ความวาระการประชุมที่.....

คำสั่ง/คำพิพากษาของศาล..... คดี..... หมายเลข.....
เมื่อวันที่..... และคดีถึงที่สุดแล้ว

และรายการที่ระบุในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบถูกต้องตรงความเป็นจริงทุกประการ

ลงลายมือชื่อผู้ชำระบัญชี

เลขประจำตัวผู้เสียภาษี..... -ไม่มี-.....

(นายรอน รัตมี.....)

ขอรับรองว่าผู้จดทะเบียนได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าข้าพเจ้าจริง
เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2546

.....
(.....)

บันทึกนายทะเบียน

(.....)
(นายกิติศักดิ์ สุนทรานนท์.....)
นายกเทศมนตรี..... สมาชิกเนติบัณฑิตยสภา.....

รับจดทะเบียน ณ วันที่.....
(ลงลายมือชื่อ)..... นายทะเบียน
(.....)

ประทับตราตำแหน่ง

คำเตือน ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงานมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137, 267 และ 268

หนังสือรับรองเฉพาะข้อความที่
ได้นำมาจดทะเบียนไว้เพื่อผลทางกฎหมายเท่านั้น
ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ควรหาไว้พิจารณาฐานะ

คำรับรองที่ถูกต้องสมบูรณ์ต้องมีเลขที่
มีลายมือชื่อเต็มชื่อนายทะเบียน
และประทับตรานายทะเบียนด้วย

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
จังหวัดนครปฐม

หนังสือรับรอง

ขอรับรองว่าห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นนิติบุคคลประเภท.....
บริษัทจำกัด ทะเบียนเลขที่ 10154500119 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 ปรากฏข้อความ

ในรายการตามเอกสารทะเบียน ณ วันออกหนังสือนี้ ดังนี้

1. ชื่อห้างหุ้นส่วน/บริษัท "ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด"
2. ห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้เลิกกันแล้วโดยนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนเลิกเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546 และ
รับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเมื่อวันที่.....
3. ผู้ชำระบัญชีของ ห้างหุ้นส่วน/บริษัท นี้ มี 2 คน ตามรายชื่อดังนี้
(1) นายรอน รัตมี (2) นางสาวเบญจพร คำรงสกุล
(3)..... (4).....

โดยให้ผู้ชำระบัญชีทุกคนกระทำการร่วมกัน เว้นแต่การดังกล่าวต่อไปนี้ ได้กำหนดอำนาจให้ทำแยกกันได้ คือ.....
"การชำระสะสางบัญชีของบริษัทให้ผู้ชำระบัญชีกระทำการร่วมกัน เว้นแต่นิติกรรมที่เกี่ยวกับภาวะเงิน.....
ซึ่งผูกพันบริษัทให้ นางสาวเบญจพร คำรงสกุล เป็นผู้ลงลายมือชื่อ"

4. สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ตั้งอยู่เลขที่ 142/1 ถนนรามคำแหง 50 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ
กรุงเทพมหานคร

ออกให้ ณ วันที่.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายทะเบียน

นายทะเบียนอาจพิทักษ์ถอนการจดทะเบียนไว้ได้ถ้าปรากฏในภายหลังว่า การจดทะเบียนไปถูกต้อง

แบบ ลข. 2

รายการจดทะเบียนเลิก

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่ 10154500119

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด ได้เลิกกัน ตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม 2546

ด้วยเหตุ ที่ประชุมผู้ถือหุ้นของบริษัท ได้มีมติ ให้นำเลิกบริษัท

ในการเลิกห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ ที่ประชุมผู้ถือหุ้น ได้ ลงมติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2546
(ที่ประชุมผู้ถือหุ้นส่วน/ผู้ถือหุ้น) (ตกลง/ลงมติ)
 ดึงให้ข้าพเจ้าผู้มีชื่อต่อไปนี้ รวม 2 คน เป็นผู้ชำระบัญชี คือ

(1) นายรอน รัตมี อาชีพ รับจ้าง

อยู่บ้านเลขที่ 62/5 ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

(ลายมือชื่อ)

(2) นางสาวเบญจพร คำรงสกุล อาชีพ ค้าขาย

อยู่บ้านเลขที่ 142/1 ถนนรามคำแหง 50 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร

(ลายมือชื่อ)

(3) อาชีพ

อยู่บ้านเลขที่

(ลายมือชื่อ)

(4) อาชีพ

อยู่บ้านเลขที่

(ลายมือชื่อ)

(5) อาชีพ

อยู่บ้านเลขที่

(ลายมือชื่อ)

โดยให้ข้าพเจ้าทุกคนจะทำการร่วมกัน เว้นแต่การดังกล่าวต่อไปนี้ ได้กำหนดอำนาจให้ทำแยกกันได้ คือ

(1) "การชำระหนี้ของบัญชีของบริษัทให้ผู้ชำระบัญชีกระทำร่วมกัน เว้นแต่นิติกรรมที่เกี่ยวกับการเงิน

ซึ่งผูกพันบริษัทให้ นางสาวเบญจพร คำรงสกุล เป็นผู้ลงลายมือชื่อ"

สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ตั้งอยู่เลขที่ 142/1 ถนนรามคำแหง 50 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ
กรุงเทพมหานคร

(ลงลายมือชื่อ) ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัตมี)

หน้า 1 ของจำนวน 1 หน้า (ลงลายมือชื่อ) นายทะเบียน

เอกสารประกอบคำขอที่ / : (.....)

ปิดอากร
10 บาท

หนังสือมอบอำนาจ

เขียนที่ บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

วันที่ 15 มีนาคม 2546

โดยหนังสือฉบับนี้ ข้าพเจ้า นางสาวทิศมัย แฉ่งใจธรรม ผู้ได้รับมอบอำนาจ/บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ขอมอบอำนาจให้ นางทิศมัย แฉ่งใจธรรม

ซึ่งเป็นผู้ถือบัตรประชาชน เลขที่ 5 3798 6102 46 31 ซึ่งออกให้ ณ เขตคอนเมือง

เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2542 อยู่บ้านเลขที่ 25/5 ตรอก/ซอย -

ถนน - แขวง (ศาลเจ้า) สีกัน

เขต (อำเภอ) คอนเมือง จังหวัด กรุงเทพมหานคร

หมายเลขโทรศัพท์ - (ของผู้รับมอบอำนาจ) เป็นผู้มาขึ้นของจดทะเบียน แก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง

ผู้ชำระบัญชี, สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ของห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

คือนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท จังหวัดนครปฐม

แทนข้าพเจ้าผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลดังกล่าวชื่อข้างต้น ตลอดจนให้มีอำนาจแก้ไขด้อยค่าหรือข้อความใด ๆ ในคำของจดทะเบียนได้ทั้งสิ้นและให้มีอำนาจรับทราบคำสั่งจากนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทแทนห้าง ฯ บริษัทได้ด้วยทุกประการ

(*)

ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบซึ่งอาจจะมีขึ้นเนื่องจากการรับมอบอำนาจนี้โดยสิ้นเชิง

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(นายรอน รัตมี)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

()

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

()

ประที (ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

(นางสาวทิศมัย แฉ่งใจธรรม)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

()

(ลงลายมือชื่อ).....พยาน

(นางงามทิพย์ โทธิสิงห์)

(ลงลายมือชื่อ).....พยาน

(นายทิลก เกาวิเศษ)

หมายเหตุ หากจะกำหนดขอบเขตซึ่งมอบอำนาจนอกเหนือไปจากที่ได้ระบุไว้ตามแบบนี้แล้วก็ให้ระบุไว้ให้ชัดเจนในบรรทัดที่ว่างไว้ (*)

(3) หน้าที่จัดทำบัญชีงบดุล (มาตรา 1255)

เนื่องจากบัญชีงบดุลเป็นหลักฐานแสดงฐานะการเงินของบริษัท ดังนั้น การจัดทำบัญชีงบดุลจึงถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการชำระบัญชี เพราะจะทำให้ทราบว่าในวันเลิกบริษัทมีทรัพย์สินหรือหนี้สินเท่าไร ได้กำไรหรือขาดทุน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ชำระบัญชีได้จัดการชำระหนี้และคืนทุนแบ่งกำไรได้ถูกต้อง และเป็นหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องทำ โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำหลังจากที่ได้เก็บรวบรวมทรัพย์สินและชำระหนี้ของบริษัทเสร็จแล้วเท่านั้น กล่าวคือ ต้องทำในโอกาสแรกเพื่อที่จะแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัทในเวลาที่มีการเลิกกัน และงบดุลนี้จะต้องส่งให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบรับรองว่าถูกต้อง หลังจากนั้นผู้ชำระบัญชีต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น (มาตรา 1255) เพื่อให้พิจารณาอนุมัติบัญชีงบดุลต่อไป³⁹ (มาตรา 1256 (2))

(4) หน้าที่จัดให้มีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น

หน้าที่ในการจัดให้มีการประชุมใหญ่นั้นอาจแยกพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

ก. การประชุมครั้งแรก

เมื่อผู้ชำระบัญชีจัดทำงบดุลและเสนอให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบรับรองว่าถูกต้องแล้ว ผู้ชำระบัญชีต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น (มาตรา 1255) ซึ่งเป็นการเรียกประชุมครั้งแรก และวัตถุประสงค์ของการเรียกประชุมครั้งแรกก็เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

- รับรองให้กรรมการบริษัทซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี โดยบทบัญญัติตามมาตรา 1251 วรรคแรก คงเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นใหม่ (มาตรา 1256 (1)) เนื่องจากการที่กรรมการเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชานั้นเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดและถือว่าเป็นเพียงการชั่วคราวเท่านั้น

- อนุมัติบัญชีงบดุลซึ่งได้จัดทำขึ้นตามมาตรา 1255 (มาตรา 1256 (2))

³⁹ ประภาศน์ อวยชัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท, หน้า 431.

นอกจากกิจการทั้ง 2 ประการข้างต้นแล้ว ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นอาจพิจารณาเรื่องอื่นๆ อีกก็ได้ หรืออาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีทำบัญชีตีราคาทรัพย์สินหรือให้ทำการใดๆ ตามที่ที่ประชุมเห็นสมควรเพื่อสะสางกิจการของบริษัทให้เสร็จสิ้นไป (มาตรา 1256 วรรคท้าย)

ข. การประชุมครั้งต่อไป

ถ้าการชำระบัญชีต้องใช้เวลาเกินกว่า 1 ปีนับแต่เริ่มทำการชำระบัญชี เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นในเวลาสิ้นปีทุกปี และต้องทำรายงานยื่นต่อที่ประชุมใหญ่ว่าได้จัดการชำระบัญชีไปแล้วอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งแถลงให้ทราบความเป็นไปแห่งบัญชีโดยละเอียดด้วย (มาตรา 1268)

เนื่องจากการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นในระหว่างการชำระบัญชีอาจเป็นการประชุมสามัญ หรือการประชุมวิสามัญก็ได้ (มาตรา 1248 (2)) ดังนั้นเพื่อให้การประชุมเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้อง กฎหมายจึงกำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการประชุมใหญ่ของบริษัทตามมาตรา 1172 ถึงมาตรา 1193 กับมาตรา 1195 และมาตรา 1207 มาใช้โดยอนุโลมด้วย (มาตรา 1273) กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีจะเรียกประชุมวิสามัญเมื่อไรก็ได้แล้วแต่เห็นสมควร หรือเมื่อผู้ถือหุ้นซึ่งมีหุ้นรวมกันไม่น้อยกว่า 1 ใน 5 ของจำนวนหุ้นของบริษัทร้องขอให้เรียกประชุม การบอกกล่าวนัดประชุม ประธานของที่ประชุม การเลื่อนประชุม วิธีการลงคะแนนและนับคะแนน ผู้มีสิทธิเข้าประชุมและลงมติ รายงานการประชุม ตลอดจนการเพิกถอนมติของที่ประชุม ให้เป็นไปอย่างเดียวกับการประชุมใหญ่ตอนที่บริษัทยังไม่เลิกนั่นเอง⁴⁰

(5) หน้าที่ทำรายงานการชำระบัญชีทุกๆ 3 เดือน (มาตรา 1267)

ในบางครั้งการชำระบัญชีอาจไม่สามารถกระทำให้สำเร็จลุล่วงไปภายในเวลาอันรวดเร็วได้ เพราะต้องทำกิจการหลายอย่าง ดังนั้น กฎหมายจึงได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องยื่นรายงานทุก 3 เดือนจนกว่าจะได้ชำระบัญชีเสร็จสิ้น เพื่อแสดงความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่ว่าได้มีการจัดการชำระบัญชีไปแล้วอย่างไรบ้าง เช่น ได้โฆษณาและส่งคำบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้แล้วตั้งแต่เมื่อใด หรือบุคคลได้จัดทำแล้วหรือยัง เป็นต้น และให้เปิดเผยแก่บรรดาผู้ถือหุ้นรวมถึงเจ้าหนี้ทั้งหลายตรวจดูได้โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม (มาตรา 1267)

⁴⁰ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หุ้นส่วน บริษัท, หน้า

(6) หน้าที่ในการชำระหนี้ และแบ่งคืนทรัพย์สินของบริษัท

ก. หน้าที่ในการชำระหนี้

ในการชำระหนี้ ผู้ชำระบัญชีจะต้องชำระหนี้ที่เกี่ยวกับการชำระบัญชีก่อนหนี้อื่นๆ ดังที่มาตรา 1263 ได้บัญญัติไว้ว่า “ค่าธรรมเนียม ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียโดยควรในการชำระบัญชานั้น ท่านว่าผู้ชำระบัญชีต้องจัดการใช้ก่อนหนี้เงินรายอื่นๆ” ซึ่งค่าธรรมเนียมในที่นี้หมายถึง ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่ต้องเสียให้รัฐโดยเฉพาะในการชำระบัญชี เช่น ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเลิกบริษัท หรือจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี เป็นต้น ส่วนค่าภาระติดพันก็ต้องเป็นค่าภาระติดพันในการชำระบัญชีเช่นกัน สำหรับค่าใช้จ่ายจะต้องเป็นค่าใช้จ่ายซึ่งต้องเสียไปโดยสมควรแก่การชำระบัญชี เช่น ค่าโฆษณาหนังสือพิมพ์ว่าบริษัทได้เลิกกันแล้ว ค่าบำเหน็จแก่ผู้สอบบัญชี ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เป็นต้น

ดังนั้น ถ้าเป็นค่าธรรมเนียม ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามมาตรา 1263 ผู้ชำระบัญชีต้องชำระให้แก่เจ้าหนี้เหล่านี้ก่อนเจ้าหนี้อื่นๆ ไม่ว่าจะบริษัทจะมีเจ้าหนี้บุริมสิทธิอยู่ก่อนแล้วหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือ เจ้าหนี้ผู้มียุติบัตรยังต้องได้รับชำระหนี้ภายหลังเจ้าหนี้ค่าธรรมเนียม ค่าภาระติดพัน และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้โฆษณาและส่งคำบอกกล่าวให้เจ้าหนี้ของบริษัทมาขึ้นคำทวงหนี้แก่ผู้ชำระบัญชีแล้ว (มาตรา 1253) แต่เจ้าหนี้ไม่ได้ทวงถามมาตามนั้น เช่นนี้ไม่ทำให้บริษัทหลุดพ้นจากหนี้และไม่ทำให้ผู้ชำระบัญชีหมดหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ดังกล่าวไปไม่ ดังนั้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องวางเงินเท่ากับจำนวนหนี้ไว้แทนการชำระหนี้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1264 จึงจะทำให้หลุดพ้นจากหนี้และหน้าที่ในการชำระหนี้ดังกล่าว

กรณีที่ผู้ชำระบัญชีเห็นว่าทรัพย์สินของบริษัทที่มีอยู่ไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ ผู้ชำระบัญชีจะเรียกให้ผู้ถือหุ้นส่งใช้ค่าหุ้นที่ยังค้างชำระอยู่ก็ได้ ผู้ถือหุ้นจะอ้างข้อสัญญาเข้าหุ้น หรือข้อบังคับของบริษัทมาเป็นข้ออ้างเพื่อไม่ชำระค่าหุ้นไม่ได้ (มาตรา 1265) ฉะนั้น เมื่อผู้ชำระบัญชีเรียกแล้วผู้ถือหุ้นก็ต้องชำระทันที

ข. หน้าที่แบ่งคืนทรัพย์สินของบริษัท (มาตรา 1269)

ผู้ชำระบัญชีสามารถแบ่งคืนทรัพย์สินของบริษัทให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายของบริษัทได้ แม้ว่าจะยังชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไม่เสร็จก็ตาม แต่ทั้งนี้จะคืนได้เพียงเท่าที่ไม่

ต้องเอาไว้ใช้ในการชำระหนี้ของบริษัท (มาตรา 1269) กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีจะต้องกันทรัพย์สินให้พอแก่การชำระหนี้ของบริษัทเสียก่อน จึงจะคืนที่เหลือให้แก่ผู้ถือหุ้นได้

(7) หน้าที่ขอให้ศาลสั่งล้มละลาย (มาตรา 1266)

เมื่อผู้ชำระบัญชีพิจารณาเห็นว่าทรัพย์สินของบริษัทไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ แม้ว่าจะได้เรียกให้ผู้ถือหุ้นชำระเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบ และนำมารวมกับทรัพย์สินอื่นแล้ว ก็ยังไม่พอจะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้ครบถ้วนทุกคน เช่นนี้ ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องร้องขอต่อศาลทันที เพื่อขอให้ศาลสั่งให้บริษัทล้มละลายตามมาตรา 1266 ซึ่งบทบัญญัตินี้เป็นไปทำนองเดียวกันกับมาตรา 88 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ซึ่งการร้องขอให้ศาลสั่งล้มละลายในกรณีเช่นนี้ไม่จำเป็นต้องเข้าหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการฟ้องคดีล้มละลายตามมาตรา 9, มาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 คือ ถ้าเพียงได้ความว่าเงินลงทุนหรือเงินค่าหุ้นได้ใช้เสร็จแล้ว สินทรัพย์ไม่พอกับหนี้สิน ผู้ชำระบัญชีก็สามารถร้องขอให้ล้มละลายได้แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องให้หนี้สินเกินกว่าทรัพย์สินถึง 2 ล้านบาท

ดังนั้น เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้บริษัทล้มละลายแล้ว การชำระบัญชีของบริษัทนั้นก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) ผู้ชำระบัญชีจะกระทำการใดๆ ต่อไปไม่ได้ กล่าวคือเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่จะเข้ามาดำเนินการชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินแทนผู้ชำระบัญชีต่อไป

2.4.1.2.3 หน้าที่เมื่อการชำระบัญชีเสร็จสิ้น

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ชำระบัญชีเสร็จแล้ว ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ดังต่อไปนี้
คือ

(1) เรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเพื่อเสนอรายงานการชำระบัญชี

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ทำการรวบรวมทรัพย์สิน ชำระหนี้สินของบริษัท และทำการแบ่งคืนทุนแก่ผู้ถือหุ้นของบริษัทเรียบร้อยแล้ว เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องทำรายงานแสดงถึงการดำเนินการชำระบัญชีตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดการชำระบัญชีที่ตนได้จัดทำไปทั้งหมด แล้ว

เรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเพื่อเสนอรายงานและชี้แจงกิจการที่ได้กระทำไปให้ที่ประชุมพิจารณา (มาตรา 1270 วรรคแรก)

(2) จดทะเบียนสิ้นสุดการชำระบัญชี

เมื่อที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้อนุมัติรายงานการชำระบัญชีซึ่งผู้ชำระบัญชีได้เสนอตามมาตรา 1270 วรรคแรกแล้ว ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องนำข้อความที่ได้ประชุมกันนั้นไปจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันประชุม เพื่อให้บุคคลทั่วไปทราบว่าการชำระบัญชีบริษัทได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว และเมื่อได้จดทะเบียนแล้วให้ถือว่าเป็นที่สุดแห่งการชำระบัญชี (มาตรา 1270 วรรคสอง) แต่ถ้าที่ประชุมไม่พอใจในรายงานการชำระบัญชีและไม่อนุมัติรายงานดังกล่าว เช่นนี้ถือว่าการชำระบัญชียังไม่เสร็จ ผู้ชำระบัญชีจะต้องดำเนินการแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องให้เสร็จเสียก่อน

(3) มอบสมุดบัญชีและเอกสารแก่นายทะเบียน

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนสิ้นสุดการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 วรรคสองแล้ว ผู้ชำระบัญชีต้องมอบสมุดบัญชีและเอกสารต่างๆ ของบริษัทให้นายทะเบียนภายใน 14 วัน และนายทะเบียนต้องเก็บรักษาสมุดบัญชีและเอกสารดังกล่าวไว้ 10 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี (มาตรา 1271 วรรคแรก) เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสียตรวจสอบได้โดยไม่เสียค่าธรรมเนียม (มาตรา 1271 วรรคสอง) ซึ่งในทางปฏิบัติผู้ชำระบัญชีจะมอบสมุดบัญชีและเอกสารให้นายทะเบียนในขณะที่จดทะเบียนสิ้นสุดการชำระบัญชีนั่นเอง

เพราะฉะนั้นเมื่อการชำระบัญชีเสร็จสิ้น ผู้ชำระบัญชีต้องไปจดทะเบียนต่อนายทะเบียนที่สำนักงานบริการจดทะเบียนธุรกิจ 1-7 หรือส่วนจดทะเบียนธุรกิจกลาง กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ถนนนนทบุรี 1 จังหวัดนนทบุรี หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ www.dbd.go.th ถ้าบริษัทนั้นมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ถ้าบริษัทนั้นตั้งอยู่ในเขตภูมิภาคให้ยื่นจดทะเบียนที่สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัดนั้นๆ หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ www.dbd.go.th เช่นเดียวกับการจดทะเบียนเลิกบริษัท และจดทะเบียนเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี และแก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชีที่ได้กล่าวมาแล้ว

เอกสารที่ต้องใช้ในการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีมีดังต่อไปนี้

- คำขอ : แบบ ลข.1, หน้าหนังสือรับรอง

- รายการจดทะเบียน : แบบ ลข.5

- เอกสารประกอบรายการ : แบบ ลข. 3, แบบ ลข. 6

- เอกสารประกอบ :

- 1) งบการเงิน ณ วันเลิกบริษัท (วันที่ที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษให้เลิกบริษัท)
- 2) บัญชีรายละเอียดสินทรัพย์และหนี้สิน
- 3) แบบรับรองการตรวจสอบบัญชีของกรมสรรพากร
- 4) สำเนาบัตรประจำตัวของผู้ชำระบัญชีที่ลงชื่อในคำขอจดทะเบียน
- 5) สำเนาบัตรพยานความหรือหลักฐานการเป็นสมาชิกนิติบุคคลของผู้รับรองลายมือชื่อ (ถ้ามี)
- 6) หนังสือมอบอำนาจ (ถ้ามี)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการจดทะเบียนเสรีการค้าชำระบัญชี⁴¹

แบบ ดร.1

คำขอที่

รับวันที่

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
จังหวัดนครปฐมคำขอจดทะเบียนเลิก และชำระบัญชี
ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่ 10154500119

ข้าพเจ้าขอจดทะเบียน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

- เลิกห้างหุ้นส่วน/บริษัท และอำนาจผู้ชำระบัญชี แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจผู้ชำระบัญชี
- แก้ไขเพิ่มเติมที่ตั้งสำนักงานของผู้ชำระบัญชี เปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชี
- เสรีการค้าชำระบัญชี

ได้แนบรายการจดทะเบียน และเอกสารประกอบคำขอครบถ้วนตามที่ระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางฯ กำหนดแล้ว
จำนวน.....9.....แผ่นข้าพเจ้าผู้ชำระบัญชีขอยืนยันว่า การจดทะเบียนครั้งนี้ได้ดำเนินการถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมายและข้อบังคับของบริษัท
(ในกรณีเป็นบริษัทจำกัด) โดยเป็นไปตาม

- ข้อตกลงเลิกห้างหุ้นส่วน ลงวันที่..... มีผลบังคับวันที่.....
- มติที่ประชุมผู้เป็นหุ้นส่วน เมื่อวันที่.....
- ได้มีหนังสือบอกกล่าวนัดประชุมสามัญ/วิสามัญครั้งที่ 4/2546 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2546 และ
ครั้งที่..... เมื่อวันที่..... และ/หรือได้ประกาศโฆษณาคำออกกล่าวนัดประชุมสามัญ/วิสามัญ
ผู้ถือหุ้น ครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์..... ฉบับลงวันที่.....
และครั้งที่..... ลงในหนังสือพิมพ์..... ฉบับลงวันที่.....

ที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่ 4/2546 เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2546 เวลา 09.30 น.
ณ บ้านเลขที่ 21/3 หมู่ 2 ถนนเทศบาล ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม 7 คน นับจำนวนหุ้นได้ 25,000 หุ้น โดย นายรอน รัชมี
เป็นประธานที่ประชุม ตามวาระการประชุมที่ 1-6 และที่ประชุมสามัญ/วิสามัญผู้ถือหุ้น ครั้งที่.....
เมื่อวันที่..... เวลา..... น. ณ บ้านเลขที่.....

มีผู้ถือหุ้นเข้าประชุม.....คน นับจำนวนหุ้นได้.....หุ้น
โดย.....เป็นประธานที่ประชุม ตามวาระการประชุมที่.....
 คำสั่ง/คำพิพากษาของศาล.....คดี.....หมายเลข.....
เมื่อวันที่.....และคดีถึงที่สุดแล้ว

และรายการที่ระบุในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบถูกต้องตรงความเป็นจริงทุกประการ

ลงลายมือชื่อผู้ชำระบัญชี

เลขประจำตัวผู้เสียภาษี.....-ไม่มี.....

.....
(นายรอน รัชมี.....)ขอรับรองว่าผู้ขอจดทะเบียนได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าข้าพเจ้าจริง
เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2546.....
(นางสาวเมธอรพร คำสงสกุล

บันทึกนายทะเบียน

.....
(นายกิตติศักดิ์ สุนทรานนท์.....)

รับจดทะเบียน ณ วันที่.....

(ลงลายมือชื่อ).....นายทะเบียน

นางสาวเมธอรพร คำสงสกุล.....

.....)

ประทับตราตำแหน่ง

ถ้าเดือน ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงานมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137, 267 และ 268

หนังสือรับรองเฉพาะข้อความที่
ได้นำมาจดทะเบียนไว้เพื่อผลทางกฎหมายเท่านั้น
ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ควรหาไว้พิจารณาฐานะ

คำรับรองที่ถูกต้องสมบูรณ์ต้องมีเลขที่
มีลายมือชื่อเต็มนายทะเบียน
และประทับตรานายทะเบียนด้วย

ที่

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท
จังหวัดนครปฐม

หนังสือรับรอง

ขอรับรองว่าห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้จดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นนิติบุคคลประเภท.....
บริษัทจำกัด ทะเบียนเลขที่ 10154500119 เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545 ปรากฏข้อความ
ในรายการตามเอกสารทะเบียน ณ วันออกหนังสือนี้ ดังนี้

- ชื่อห้างหุ้นส่วน/บริษัท "ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด"
- ห้างหุ้นส่วน/บริษัทนี้ได้เลิกกันแล้วโดยนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนเลิกเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2546 และ
รับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเมื่อวันที่.....
- ผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วน/บริษัท นี้ มี..... 2..... คน ตามรายชื่อดังนี้
(1) นายรอน รัตมี (2) นางสาวเบญจพร คำรังสกุล
(3)..... (4).....
โดยให้ผู้ชำระบัญชีทุกคนกระทำการร่วมกัน เว้นแต่การดังกล่าวต่อไปนี้ ได้กำหนดอำนาจให้ทำแยกกันได้ คือ.....
"การชำระสะสางบัญชีของบริษัทให้ผู้ชำระบัญชีกระทำร่วมกัน เว้นแต่นิติกรรมที่เกี่ยวกับการเงิน
ซึ่งผูกพันบริษัทให้ นางสาวเบญจพร คำรังสกุล เป็นผู้ลงลายมือชื่อ"
- สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ตั้งอยู่เลขที่ 142/1 ถนนรามคำแหง 50 แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ.....
กรุงเทพมหานคร

ออกให้ ณ วันที่.....

(.....)

นายทะเบียน

นายทะเบียนอาจเพิกถอนการจดทะเบียนได้ ถ้าปรากฏในภายหลังว่า การจดทะเบียนไม่ถูกต้อง

แบบ ทข. 3

รับเลขที่.....

รับวันที่.....

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท

จังหวัดนครปฐม

รายงานการชำระบัญชี ฉบับที่..... 1 และสุดท้าย

ห้างหุ้นส่วน / บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่..... 10154500119.....

(เลิกและเริ่มชำระบัญชี เมื่อ..... 31 มกราคม 2546.....)

ข้าพเจ้า..... นายรอน รัตมี และ นางสาวเบญจพร คำรังสฤต..... ผู้ชำระบัญชี

ขอรายงานต่อนายทะเบียน สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท แสดงให้เห็นความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่จนถึงวันที่..... 14 เมษายน 2546..... ตามความในมาตรา 1267 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังต่อไปนี้

- โฆษณาในหนังสือพิมพ์..... สายกลาง..... ฉบับลงวันที่..... 6 และ 7 กุมภาพันธ์ 2546
- ส่งแจ้งความถึงเจ้าหนี้..... ลงวันที่.....
- ผู้สอบบัญชี ชื่อ..... นางศิริศา พรหมพันธ์..... ตั้งเมื่อวันที่..... 31 มกราคม 2546
- งบดุลเพียงวันเลิก วันที่..... 31 มกราคม 2546..... หมายอักษร..... ก..... (..... 1 ฉบับ)..... 3..... แผ่น
- บัญชีรายละเอียดสินทรัพย์และหนี้สิน
- สำเนารายงานการประชุม เมื่อวันที่..... 14 เมษายน 2546.....
- จ่าหน้าทรัพย์สิน
- รับชำระหนี้จากลูกหนี้
- ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้
- เจ้าหนี้ไม่พบตัว
- แบ่งคืนทรัพย์สิน
- รายการอื่นๆ

ข้าพเจ้าผู้ชำระบัญชี ขอรับรองว่า รายงานการชำระบัญชีฉบับนี้ได้รายงานความเป็นไปของบัญชีที่ชำระอยู่ ถูกต้องครบถ้วนตามกฎหมาย และรายการที่ระบุไว้ในรายงานการชำระบัญชีถูกต้องตรงตามความเป็นจริงทุกประการ

ได้ส่งเอกสารตาม 1 แนบท้ายรายงานการชำระบัญชีฉบับนี้

วันที่..... 14 เมษายน 2546.....

ลงลายมือชื่อผู้ชำระบัญชี

บันทึกนายทะเบียน

ได้ตรวจสอบแล้ว

(..... นายรอน รัตมี.....)

(ลงลายมือชื่อ)..... นายทะเบียน

(.....)

(..... นางสาวเบญจพร คำรังสฤต.....)

คำเตือน ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงานมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137, 267 และ 268
--

แบบ ดช. 5

รายการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ทะเบียนเลขที่ 10154500119

ข้อ 1. การชำระบัญชีของ ห้างหุ้นส่วน/บริษัท นี้ ได้สำเร็จลงแล้วตามรายงานการชำระบัญชี ฉบับที่ 1
และสุดท้าย ลงวันที่ 14 เมษายน 2546

ข้อ 2. ที่ประชุม ผู้ถือหุ้น ของ ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด
(ผู้มีหุ้นส่วน/ผู้ถือหุ้น) เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2546 ซึ่งประชุม ณ ที่ตั้งสำนักงานใหญ่ของบริษัท

ได้อนุมัติรายงานของผู้ชำระบัญชีแล้ว

ข้อ 3. ผู้ชำระบัญชีได้นำข้อความที่ได้ประชุมกัน เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2546
มาขอจดทะเบียนเพื่อถือว่าการสิ้นสุดแห่งการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน วัชรินทร์)

หน้า 1 ของจำนวน 1 หน้า (ลงลายมือชื่อ).....นายทะเบียน

เอกสารประกอบคำขอที่...../..... (.....)

รายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต

เสนอ ผู้ถือหุ้นส่วนบริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ข้าพเจ้าได้ตรวจสอบงบดุล ณ วันเลิก วันที่ 31 มกราคม 2546 และงบกำไรขาดทุน สำหรับรอบระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2546 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2546 ของ บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด ซึ่งผู้บริหารของกิจการเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลในงบการเงินเหล่านี้ ส่วนข้าพเจ้าเป็นผู้รับผิดชอบในการแสดงความเห็นต่องบการเงินดังกล่าวจากผลการตรวจสอบของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้ปฏิบัติตามตรวจสอบตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่รับรองทั่วไปซึ่งกำหนดให้ข้าพเจ้าต้องวางแผนและปฏิบัติตามเพื่อให้ได้ความเชื่อมั่นอย่างมีเหตุผลว่างบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญหรือไม่ การตรวจสอบรวมถึงการใช้วิธีการทดสอบหลักฐานประกอบรายการทั้งที่เป็นจำนวนเงินและการเปิดเผยข้อมูลในงบการเงิน การประเมินความเหมาะสมของหลักการบัญชีที่กิจการใช้และประมาณการเกี่ยวกับรายการทางการเงินที่เป็นสาระสำคัญ ซึ่งผู้บริหารจัดทำขึ้นตลอดจนการประเมินถึงความเหมาะสมของการแสดงรายการที่น่าเสนอในงบการเงินโดยรวม ข้าพเจ้าเชื่อว่าการตรวจสอบดังกล่าวให้ข้อสรุปที่เป็นเกณฑ์อย่างเหมาะสมในการแสดงความเห็นของข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าเห็นว่างบการเงินข้างต้นนี้แสดงฐานะการเงิน ณ วันที่ 31 มกราคม 2546 และผลการดำเนินงาน สำหรับรอบระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2546 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2546 ของบริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด โดยถูกต้องตามที่ควรในสาระสำคัญตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป

ลายมือชื่อ

(นางศิริดา พรหมพันธ์)

ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเลขทะเบียน 1001

ที่ตั้งสำนักงาน

เลขที่ 9/1 ถนนสุขุมวิท แขวงบางจาก

เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

บริษัทอาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

งบดุล

ณ วันที่ 31 มกราคม 2546

สินทรัพย์สินทรัพย์หมุนเวียน

เงินสดและเงินฝากธนาคาร

2,389,700 บาท

ที่ดินอาคารและอุปกรณ์

ยานพาหนะ

35,000

เครื่องใช้สำนักงาน

26,550

61,550 บาท

รวมสินทรัพย์

2,451,250 บาทหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้นหนี้สินหมุนเวียน- บาทส่วนของผู้ถือหุ้น

ทุนเรือนหุ้น

ทุนจดทะเบียน 25,000 หุ้น มูลค่าหุ้นละ

100.- บาท 2,500,000 บาท

หุ้นละ 100.- บาท

2,500,000

กำไร (ขาดทุน) สุทธิ

(48,750)

2,451,250 บาท

2,451,250 บาท

สถาบันวิทยบริการ

ขอรับรองว่าถูกต้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัตมี)

บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

รายละเอียดสินทรัพย์และหนี้สิน

วันที่ 31 มกราคม 2546

สินทรัพย์

ที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์			
ยานพาหนะ - รถจักรยานยนต์ยี่ห้อ 1 คัน		35,000	บาท
เครื่องใช้สำนักงาน			
ตู้เก็บเอกสาร 2 ตู้	6,550		
พัดลม 3 เครื่อง	4,500		
ตู้เย็นชั้นโย 1 ตู้	15,500	26,550	
รวมสินทรัพย์		61,550	บาท

หนี้สิน

หนี้สินหมุนเวียน		-	บาท
รวมหนี้สิน		-	บาท

ขอรับรองว่าถูกต้อง

ลงชื่อ

ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัชมี)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด
งบกำไรขาดทุน
สำหรับระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2546 - 31 มกราคม 2546

รายได้	-	บาท
	<u>-</u>	<u>บาท</u>
ค่าใช้จ่าย		
ค่าเช่าสถานที่	10,000	บาท
เงินเดือน	35,000	บาท
ค่าน้ำประปา	500	บาท
ค่าไฟฟ้า	1,500	บาท
ค่าเสื่อมราคา	<u>1,750</u>	บาท
กำไร(ขาดทุน)สุทธิ	<u>(48,750)</u>	บาท

ขอรับรองว่าถูกต้อง

ลงชื่อ

ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัชมี)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท .อ.รบีเอ็นคอนสตรัคชั่น.จำกัด

วันที่ 14 เมษายน 2546

เรื่อง การตรวจสอบบัญชีของกรมสรรพากร

เรียน นายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดนครปฐม.....

ตามที่ข้าพเจ้าได้ยื่นขอจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีของ ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อ.รบีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด
..... ซึ่งได้ประชุมเสร็จการชำระบัญชี เมื่อวันที่14. เมษายน. 2546..... นั้น

ข้าพเจ้าขอเรียนยืนยันว่า ในขณะที่ยื่นขอจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี ห้างหุ้นส่วน/บริษัท
...อ.รบีเอ็นคอนสตรัคชั่น.จำกัด..... ไม่ได้ถูกเรียกตรวจสอบบัญชีหรืออยู่ในระหว่างตรวจสอบบัญชีของเจ้าหน้าที่
กรมสรรพากรหรือมีหนี้เกี่ยวกับภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร ค้างอยู่แต่อย่างใด

จึงขอเรียนยืนยันมาเพื่อประกอบการพิจารณาค่าขอจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัตมี)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบ ตช. 6

รายละเอียดสมุดบัญชีและสรรพเอกสารทั้งหลาย

ของ

ห้างหุ้นส่วน/บริษัท อารีย์เอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด.....

ทะเบียนเลขที่ 10154500119

ลำดับ	รายการ	จำนวน				หมายเหตุ
		เพิ่ม	ผ่าน	ฉบับ	เล่ม	
1.	บัญชีเงินสดปี 2546				1	
2.	บัญชีแยกประเภท ปี 2546				1	
3.	เอกสารหลักฐานประกอบการลงบัญชี (ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2546 ถึง วันที่ 31 มกราคม 2546)	1				

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า จะเก็บรักษาสมุดบัญชีและสรรพเอกสารทั้งหลายของห้างหุ้นส่วน/บริษัทดังกล่าวข้างต้นนี้ ซึ่งจะต้องส่งมอบให้แก่นายทะเบียนตามความในมาตรา 1271 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และจะส่งมอบต่อนายทะเบียนในทันทีที่ประสงค์จะตรวจสอบ

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้ชำระบัญชี

(นายรอน รัตมี)

หน้า.....1.....ของจำนวน.....1.....หน้า (ลงลายมือชื่อ).....นายทะเบียน

เอกสารประกอบคำขอที่...../..... (.....)

ปีจอกร
10 บาท

หนังสือมอบอำนาจ

เขียนที่ บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

วันที่ 17 เมษายน 2546

โดยหนังสือฉบับนี้ ข้าพเจ้า นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรม / นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรม / บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ขอมอบอำนาจให้ นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรม

ซึ่งเป็นผู้ถือบัตรประชาชน เลขที่ 5 3798 6102 46 31 ซึ่งออกให้ ณ เขตคอนเมือง

เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2542 อยู่บ้านเลขที่ 25/5 ตรอก/ซอย -

ถนน - แขวง (สีฟ้า/สี) สีกัน

เขต (สีฟ้า/สี) คอนเมือง จังหวัด กรุงเทพมหานคร

หมายเลขโทรศัพท์ (ของผู้รับมอบอำนาจ) เป็นผู้มาขึ้นของจดทะเบียนเสรีจัดการชำระบัญชี

สำนักงานของผู้ชำระบัญชี ของ ห้างหุ้นส่วน / บริษัท อาร์บีเอ็นคอนสตรัคชั่น จำกัด

ค่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท จังหวัดนครปฐม

แทนข้าพเจ้าผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลดังกล่าวชื่อข้างต้น ตลอดจนให้มีอำนาจแก้ไขด้อยค่าหรือข้อความใด ๆ ในคำของจดทะเบียนได้ทั้งสิ้นและให้มีอำนาจรับทราบคำสั่งจากนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทแทนห้าง ฯ บริษัทได้ด้วยทุกประการ

(*)

ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการรับมอบอำนาจนี้โดยสิ้นเชิง

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(นายรอน รัตน์)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(นางสาวเบญจพร คำรงค์สกุล)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้มอบอำนาจ

(.....)

ประที (ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

(นางสาวพิศมัย แจ่มใจธรรม)

(ลงลายมือชื่อ).....ผู้รับมอบอำนาจ

(.....)

(ลงลายมือชื่อ) นางงามทิพย์ โพธิ์สิงห์ พยาน

(.....)

(ลงลายมือชื่อ).....พยาน

(นายกิลก เกาวิเศษ)

หมายเหตุ หากจะกำหนดขอบเขตซึ่งมอบอำนาจนอกเหนือไปจากที่ได้ระบุไว้ตามแบบนี้แล้วก็ให้ระบุไว้ให้ชัดเจนในบรรทัดที่ว่างไว้ (*)

2.4.2 กรณีเลิกบริษัทโดยล้มละลาย

ในการชำระบัญชีบริษัทซึ่งล้มละลายจะต้องจัดการไปตามกฎหมายล้มละลายที่คงใช้อยู่ (มาตรา 1247 วรรคแรก) คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ซึ่งให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวมีอำนาจจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ดังนั้น ในกรณีที่เลิกบริษัทโดยล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้เข้ามาดำเนินการชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัทแทนผู้ชำระบัญชีนั่นเอง

2.4.2.1 อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

(1) เรียกให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์วางเงินประกัน (มาตรา 155)

ในคดีล้มละลายเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในบรรดาค่าธรรมเนียม ค่าเสียหาย และค่าใช้จ่ายในคดีล้มละลาย ดังนั้นเพื่อเป็นการประกันความรับผิดชอบดังกล่าว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเรียกประกันจากเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ได้ตามจำนวนที่เห็นว่าจำเป็น (มาตรา 155) ซึ่งถ้าเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ขัดขืนหรือละเลยไม่ให้ประกัน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจจะตั้งเจ้าหนี้อื่นเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์แทนก็ได้โดยความเห็นชอบของที่ประชุมเจ้าหนี้ (มาตรา 156) และในกรณีเช่นนี้อาจมีผลเป็นเหตุให้ยกเลิกการล้มละลายได้ตามมาตรา 135 (1) ด้วย

(2) ออกรายเรียกลูกหนี้มาทำคำชี้แจงเกี่ยวกับทรัพย์สิน (มาตรา 30)

เมื่อศาลแจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดไปยังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะออกรายเรียกลูกหนี้ให้ไปสาบานตัวและยื่นคำชี้แจงเกี่ยวหุ้นส่วนกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตามมาตรา 30 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อไป นอกจากนี้ในหมายเรียกเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะแจ้งให้ลูกหนี้ปฏิบัติหน้าที่ของลูกหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 23 ด้วย คือ ให้ลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินดวงตรา สมุดบัญชี และเอกสารอันเกี่ยวกับทรัพย์สินและกิจการของลูกหนี้ซึ่งอยู่ในความครอบครองให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทั้งสิ้น

(3) ยึดและอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ (มาตรา 19)

ในคดีล้มละลายเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้รับแจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ไม่ว่าจะเป็นคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดก็ตาม เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจยึดและอายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ทันที โดยมาตรา 19 ให้ถือว่าคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เป็นเสมือนหมายของศาล ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญ เจ้าพนักงานบังคับคดีจะมีอำนาจยึดและอายัดทรัพย์สินได้ก็ต่อเมื่อศาลได้ออกหมายบังคับคดีแล้วเท่านั้น นอกจากนี้ทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจยึดไม่เฉพาะแต่ทรัพย์สินที่เป็นของลูกหนี้เท่านั้น แม้เป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในความครอบครองของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็มีอำนาจยึดได้เช่นกัน ถ้าทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งของซึ่งอยู่ในความครอบครองหรืออำนาจสั่งการ หรือสั่งจำหน่ายของลูกหนี้ในทางการค้าหรือธุรกิจของลูกหนี้ด้วยความยินยอมของเจ้าของอันแท้จริง โดยพฤติการณ์ซึ่งทำให้เห็นว่าลูกหนี้เป็นเจ้าของในขณะที่มีการร้องขอให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย (มาตรา 109 (3))

เพราะฉะนั้นถ้าทรัพย์สินที่จะยึดอยู่ในสถานที่ซึ่งเป็นของลูกหนี้หรือที่ลูกหนี้อาศัยครอบครองอยู่ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจเข้าไปในสถานที่นั้นๆ เพื่อยึดทรัพย์สินดังกล่าวได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น และมีอำนาจหักพียงสิ่งกีดขวางเพื่อเข้าไปในสถานที่นั้นๆ รวมทั้งมีอำนาจเปิดตู้หรือตู้หรือที่เก็บของอื่นๆ ตามที่จำเป็นได้ด้วย (มาตรา 19 วรรคสอง) แต่ถ้าสถานที่นั้นเป็นของผู้อื่น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้าไปยึดทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้ ต้องขอให้ศาลออกหมายค้นให้ตามมาตรา 20 เสียก่อน

(4) จัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้

เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้แล้ว ไม่ว่าจะคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวหรือพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่เพียงผู้เดียวมีอำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ตามมาตรา 22 ซึ่งได้แก่อำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ดังต่อไปนี้

ก. จำหน่ายทรัพย์สินของลูกหนี้หรือกระทำการที่จำเป็นเพื่อให้กิจการของลูกหนี้ที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นไป (มาตรา 22 (1))

ทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยึดหรือรวบรวมมาได้ จะยังขายไม่ได้จนกว่าศาลจะพิพากษาให้ลูกหนี้นั้นล้มละลาย (มาตรา 19 วรรคสาม) โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถขายได้ตามวิธีที่สะดวกและเป็นผลดีที่สุด (มาตรา 123 วรรคแรก) แต่ทั้งนี้ถ้าการ

ขายเป็นไปโดยวิธีอื่นนอกจากการขายทอดตลาด เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้ก่อนจึงจะขายได้ เว้นแต่เป็นของเสียง่าย หรือถ้าห่วงง้อเข้าไว้จะเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนกับค่าของทรัพย์สินนั้น (มาตรา 123 วรรคสอง, มาตรา 145 (2))

ข. เก็บรวบรวมและรับเงิน หรือทรัพย์สินซึ่งจะตกได้แก่ลูกหนี้ หรือซึ่งลูกหนี้มีสิทธิจะได้รับจากผู้อื่น (มาตรา 22 (2))

ในการเก็บรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจออกหมายเรียกคู่สมรสของลูกหนี้ หรือผู้ที่สงสัยว่าครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้หรือเป็นหนี้ลูกหนี้ หรือสามารถแจ้งข้อความเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้มาสอบสวนได้ และมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นๆ ส่งเอกสารหรือวัตถุพยานซึ่งอยู่ในความยึดถือหรืออำนาจของผู้ที่อันเกี่ยวกับกิจการหรือทรัพย์สินของลูกหนี้มายังเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ด้วย (มาตรา 117)

นอกจากนี้ในกรณีที่บุคคลภายนอกยอมรับว่าเป็นหนี้ที่จะต้องชำระเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินแก่ลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ แต่ไม่ยอมทำการชำระหนี้หรือส่งมอบทรัพย์สิน เช่นนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับได้เลย และเมื่อครบกำหนดเวลาตามคำสั่งบังคับแล้วบุคคลดังกล่าวไม่ชำระหนี้หรือส่งมอบทรัพย์สิน เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีได้ทันที (มาตรา 118) แต่ทั้งนี้ต่อไปบังคับคดีตามหมายบังคับคดี เจ้าพนักงานพิทักษ์ต้องให้เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้ดำเนินการ เนื่องจากบุคคลภายนอกเขาไม่ได้ถูกพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จึงไม่มีอำนาจบังคับบุคคลนั้นด้วยตนเอง

แต่ถ้าบุคคลภายนอกไม่ได้รับว่าเป็นหนี้ลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์ เช่นนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะแจ้งความเป็นหนังสือไปยังบุคคลนั้นให้ชำระหนี้หรือส่งมอบทรัพย์สิน พร้อมกับแจ้งว่าถ้าจะปฏิเสธให้ปฏิเสธภายใน 14 วันพร้อมเหตุผล มิฉะนั้นถือว่าเป็นหนี้กองทรัพย์สินของลูกหนี้ตามจำนวนที่แจ้งไปเป็นการเด็ดขาด (มาตรา 119 วรรคแรก) แต่ถ้าหากบุคคลนั้นปฏิเสธ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องสอบสวน หากเห็นว่าไม่เป็นหนี้ก็จะจำหน่ายชื่อออกจากบัญชีลูกหนี้ แต่ถ้าเห็นว่าเป็นหนี้ก็ยืนยันเป็นหนังสือและแจ้งกลับไปว่าถ้าคัดค้านให้คัดค้านต่อศาลภายใน 14 วันนับแต่ได้รับคำยืนยัน (มาตรา 119 วรรคสอง) และเมื่อบุคคลนั้นได้คัดค้านต่อศาล หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นหนี้ศาลก็จะมีคำสั่งบังคับ แต่ถ้าไม่ได้เป็นหนี้ก็จะสั่งจำหน่ายชื่อออกจากบัญชีลูกหนี้ (มาตรา 119 วรรคสาม)

อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ที่ได้รับแจ้งความจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ปฏิเสธ หรือคัดค้านภายในเวลาที่กำหนดดังที่กล่าวข้างต้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับให้ และถ้าบุคคลนั้นยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาลอีก เช่นนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเสมือนหนึ่งว่าบุคคลนั้นเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา (มาตรา 119 วรรคสี่และวรรคห้า)

นอกจากนี้ถ้าลูกหนี้เป็นข้าราชการ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีสิทธิรับเงินเดือน บำนาญ บำเหน็จ เบี้ยหวัด หรือเงินในทำนองเดียวกันนี้ของลูกหนี้ได้ แต่ต้องจ่ายค่าเลี้ยงชีพให้ลูกหนี้และครอบครัวตามสมควรแก่ฐานะรูปด้วย (มาตรา 121)

เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายโดยเฉพาะการทวงหนี้จากบุคคลที่เป็นหนี้ลูกหนี้นั้น เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สามารถขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับและหมายบังคับคดีได้เลย ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายไปดำเนินคดีที่ศาล ซึ่งแตกต่างกับอำนาจของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่บริษัทเลิกโดยไม่ล้มละลาย ผู้ชำระบัญชีจะต้องนำคดีไปฟ้องต่อศาลก่อน จึงจะขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับและหมายบังคับคดีได้

(5) ประนีประนอมยอมความหรือฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดีใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ (มาตรา 22 (3))

อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในกรณีนี้จำกัดเฉพาะคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของลูกหนี้เท่านั้น ซึ่งจะต้องเป็นทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ก่อนล้มละลายหรือได้มาภายหลังจากล้มละลายจนถึงวันปลดจากการล้มละลาย แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงคดีอาญาและคดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัวหรือฐานะของบุคคล⁴² โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจจ้างทนายความเข้าทำการแทนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลก็ได้ (มาตรา 141)

นอกจากนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยังมีอำนาจเชื่อว่าคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลอีกด้วย (มาตรา 25)

⁴² สุธีร์ ศุภนิตย์, หลักกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการ, หน้า 92.

(6) ปฏิเสธไม่รับทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญาที่มีภาระเกินกว่าประโยชน์พึงได้รับ
(มาตรา 122)

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องปฏิเสธภายใน 3 เดือนนับแต่ทราบทรัพย์สินของลูกหนี้หรือสิทธิตามสัญญาที่มีภาระเกินกว่าประโยชน์ที่จะพึงได้ ซึ่งถ้าไม่ปฏิเสธในกำหนดก็ต้องยอมตามสัญญาหรือรับทรัพย์สินนั้น

2.4.2.2 ข้อจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

โดยปกติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจจัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ได้โดยลำพังตนเองดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ทั้งนี้ก็มีกรกระทำบางอย่างที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่สามารถทำได้โดยลำพังตนเอง จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากศาลหรือได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้เสียก่อนจึงจะมีอำนาจกระทำได้ ซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

(1) การกู้ยืมเงินเพื่อประโยชน์แห่งการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อนจึงจะกู้ยืมได้ (มาตรา 144)

(2) กรณีต่างๆ ดังต่อไปนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเจ้าหนี้ก่อนจึงจะกระทำได้ (มาตรา 145) แต่ถ้าไม่มีกรรมการเจ้าหนี้ก็ให้ขอความเห็นชอบจากที่ประชุมเจ้าหนี้แทน (มาตรา 41)

- ถอนการยึดทรัพย์ในคดีล้มละลาย
- โอนทรัพย์สินใดๆ นอกจากวิธีขายทอดตลาด
- สละสิทธิ
- ฟ้องหรือถอนฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินในคดีล้มละลาย หรือฟ้องหรือถอนฟ้องคดีล้มละลาย
- ประนีประนอมยอมความหรือมอบคดีให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

2.4.2.3 หน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

(1) หน้าที่โฆษณาและบอกกล่าว

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ต้องโฆษณาและบอกกล่าวในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

ก. โฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ (มาตรา 28)

เมื่อศาลแจ้งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบแล้ว เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ในราชกิจจานุเบกษา และในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่า 1 ฉบับ ซึ่งในคำโฆษณานั้นจะต้องแสดงการขอให้ล้มละลาย วันที่ศาลมีคำสั่งชื่อ ตำบลที่อยู่ และอาชีพของลูกหนี้ แต่ถ้าเป็นกรณีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดจะต้องแจ้งกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา 91 ด้วย คือ ภายใน 2 เดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด หากอยู่ต่างประเทศให้ขยายอีกไม่เกิน 2 เดือน หากเจ้าหนี้ไม่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนด เจ้าหนี้ย่อมหมดสิทธิที่จะขอรับชำระหนี้ในคดีนั้น ซึ่งแตกต่างกับกรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย คือ แม้ว่าเจ้าหนี้จะไม่มาทวงถามภายในกำหนดที่ผู้ชำระบัญชีได้บอกกล่าว ผู้ชำระบัญชีก็ยังคงมีหน้าที่ต้องวางเงินเท่ากับจำนวนหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1264

ข. โฆษณาคำพิพากษาให้ล้มละลาย (มาตรา 61)

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ต้องโฆษณาคำพิพากษาให้ล้มละลายในราชกิจจานุเบกษาและในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่า 1 ฉบับ โดยต้องระบุชื่อ ตำบลที่อยู่ อาชีพของลูกหนี้ และวันที่ศาลได้มีคำสั่งพิพากษา

ค. โฆษณากำหนดนัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก (มาตรา 31 วรรคสอง)

การประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกมีขึ้นเพื่อพิจารณาหรือปรึกษาว่าควรยอมรับคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้หรือไม่ หรือควรให้ศาลพิพากษาล้มละลาย ตลอดจนปรึกษาวิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องเรียกประชุมให้เร็วที่สุด ดังนั้นจึงมีหน้าที่ต้องโฆษณากำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่า 1 ฉบับล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน และต้องแจ้งไปยังเจ้าหนี้ทั้งหลายเท่าที่ทราบด้วย

ง. โฆษณากำหนดศาลนัดไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผย (มาตรา 42 วรรคสอง)
เมื่อประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกเสร็จแล้ว ศาลจะไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผยเพื่อทราบ
กิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ เหตุผลที่ทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัวตลอดจนความประพฤติของลูกหนี้
ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็มีหน้าที่ต้องส่งประกาศแจ้งกำหนดวันเวลาที่ศาลนัดไต่สวนโดย
เปิดเผยให้ลูกหนี้และเจ้าหนี้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน และให้โฆษณาในหนังสือพิมพ์รายวัน
ไม่น้อยกว่า 1 ฉบับด้วย

(2) พิจารณาคำขอรับชำระหนี้ (มาตรา 104-105)

เมื่อพ้นกำหนดเวลา 2 เดือนนับแต่โฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว เจ้า
พนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องรีบนัดลูกหนี้และเจ้าหนี้มาพร้อมกันเพื่อตรวจคำขอรับชำระหนี้ และเจ้า
พนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจออกหมายเรียกเจ้าหนี้ ลูกหนี้ หรือบุคคลใดมาสอบสวนในเรื่องหนี้สิน
ด้วยก็ได้เพื่อทำความเข้าใจศาลเพื่อมีคำสั่งต่อไป ซึ่งแตกต่างกับผู้ชำระบัญชีตามประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่สามารถพิจารณาคำขอรับชำระหนี้และมีคำสั่งได้เองโดยไม่ต้อง
รายงานให้ศาลมีคำสั่งต่อไป

(3) หน้าที่จัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้ (มาตรา 31-32)

เมื่อศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เรียกประชุม
เจ้าหนี้โดยเร็วที่สุด ซึ่งในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกนั้นมิวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาหรือปรึกษาว่า
ควรยอมรับคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้หรือไม่ หรือควรให้ศาลพิพากษาล้มละลาย ตลอดจน
ปรึกษาวิธีการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ สำหรับการประชุมเจ้าหนี้ครั้งอื่นๆ นั้นก็เป็นไปตามที่เจ้า
พนักงานพิทักษ์ทรัพย์เห็นสมควร หรือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ หรือตามที่ศาลสั่ง หรือเมื่อเจ้าหนี้
ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 4 ของจำนวนหนี้ที่ได้ยื่นขอรับชำระหนี้ไว้ทำหนังสือขอให้เรียกประชุม
ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ต้องแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ กับหัวข้อประชุมให้เจ้าหนี้ทราบด้วย

(4) หน้าที่รายงานต่อศาล

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ต้องรายงานเกี่ยวกับการประนอมหนี้ กิจการ
และทรัพย์สินของลูกหนี้ ตลอดจนความประพฤติของลูกหนี้ต่อศาล ไม่น้อยกว่า 3 วัน ก่อนวันที่
ศาลนั่งพิจารณา (มาตรา 50) และตามที่ศาลต้องการด้วย (มาตรา 142 (1))

(5) หน้าที่แบ่งทรัพย์สิน

หน้าที่ในการแบ่งทรัพย์สินก็คือ การแบ่งเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินของลูกหนี้ นั่นเอง ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ต้องกระทำทุกกระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือนนับแต่วันที่ศาลพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย เว้นแต่ศาลจะอนุญาตให้ขยายเวลาต่อไปโดยมีเหตุสมควร (มาตรา 124) โดยจะต้องชำระค่าใช้จ่ายและหนี้สินตามลำดับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 130

(6) หน้าที่ช่วยศาลชกถามในการดำเนินกระบวนการพิจารณา

เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ต้องช่วยศาลในการชกถามลูกหนี้ หรือบุคคลอื่น ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามพระราชบัญญัติล้มละลายด้วย (มาตรา 142 (2))

2.5 การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงกรณีที่เป็นเหตุให้ผู้ชำระบัญชีสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีไว้เพียงประการเดียว คือ การถอดถอนผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1257 ซึ่งเราสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประการ ดังนี้

(1) การถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้ง

ผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้งจะถอดถอนได้ก็โดยคำสั่งศาลเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีการร้องขอต่อศาล โดยผู้ถือหุ้นของบริษัทที่มีหุ้นรวมกันนับได้ถึง 1 ใน 20 แห่งทุนของบริษัทที่ได้ส่งใช้เงินแล้ว (มาตรา 1257) และในการร้องขอให้ศาลถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้งจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะถอดถอนด้วย⁴³ นอกจากนี้ในการร้องขออาจทำคำร้องขอเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทโดยไม่ต้องฟ้องใครเป็นจำเลยก็ได้ แต่ผู้ร้องขอต้องนำสืบให้เห็นว่าผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ไม่เหมาะสมหรือบกพร่องในหน้าที่⁴⁴

⁴³ คำพิพากษาฎีกาที่ 1527/2501 การถอดถอนผู้ชำระบัญชีโดยคำร้องขอของผู้ถือหุ้นโดยจำนวนหุ้นที่ส่งใช้แล้ว 1 ใน 20 ของทุนของบริษัทนั้น ศาลจะสั่งถอนก็เมื่อมีเหตุอันสมควรถอด

⁴⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 467/2501 การร้องขอถอนผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1257 นั้น เป็นการใช้สิทธิทางศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 อาจร้องขอเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท ไม่ต้องฟ้องเป็นคดีมีข้อพิพาทก็ได้ แต่ผู้ร้องต้องนำสืบให้เห็นว่าผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ไม่สมควรหรือบกพร่องในหน้าที่

(2) การถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลมิได้ตั้ง

ผู้ชำระบัญชีที่ศาลมิได้ตั้งขึ้นอาจถูกถอดถอนได้ 2 วิธี คือ

ก. ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นลงมติให้ถอดถอน

ข. ผู้ถือหุ้นจำนวน 1 ใน 20 แห่งทุนของบริษัทร้องขอให้ศาลสั่งถอดถอน

แม้ว่ากฎหมายจะได้บัญญัติถึงวิธีการถอดถอนผู้ชำระบัญชีเอาไว้ดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ไม่ได้กำหนดเหตุแห่งการถอดถอนเอาไว้ ต้องอาศัยการตีความและอาจนำไปสู่การเป็นคดีพิพาท ซึ่งส่งผลให้การชำระบัญชีล่าช้าออกไปอีก ดังนั้นในเรื่องนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาร่วมเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ พร้อมทั้งศึกษาถึงเหตุแห่งการสิ้นสุดจากการเป็นผู้ชำระบัญชีว่ามีกรณีใดบ้างนอกจากการถูกถอดถอนซึ่งผู้เขียนจะกล่าวในบทต่อไป

2.6 ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี

หากผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้ชำระบัญชีย่อมมีความผิด ซึ่งในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชีสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

2.6.1 ความรับผิดชอบในทางแพ่ง

2.6.2 ความรับผิดชอบในทางอาญา

2.6.1 ความรับผิดชอบในทางแพ่ง

โดยปกติถ้าผู้ชำระบัญชีได้ปฏิบัติตามหน้าที่ถูกต้องภายในขอบอำนาจหน้าที่ของตนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ผู้ชำระบัญชีก็ไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัทเป็นการส่วนตัว แต่ถ้าหากผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ หรือปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวโดยมิชอบเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบตามกฎหมายเรื่องละเมิดแก่ผู้เสียหายเป็นการส่วนตัว เช่น ผู้ชำระบัญชีแบ่งทรัพย์สินของบริษัทคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นไปโดยที่ยังไม่ได้ชำระค่าภาษีอากรเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 1269 กรมสรรพากรยอมเรียกให้ผู้ชำระบัญชีรับผิดชอบฐานละเมิดได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2571/2523, 950/2542) หรือในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีรู้อยู่ว่าบริษัทเป็นหนี้เจ้าหนี้อยู่ แต่ผู้ชำระบัญชี

ไม่ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ตามมาตรา 1250 หรือวางเงินแทนการชำระหนี้ตามมาตรา 1264 กลับเรียก ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเพื่อเฉลี่ยคืนเงินที่เหลือให้แก่ผู้ถือหุ้นไปจนหมด จึงเป็นการฝ่าฝืนมาตรา 1269 แสดงว่าผู้ชำระบัญชีจงใจปฏิบัติหน้าที่โดยฝ่าฝืนกฎหมายอันเป็นการละเมิดต่อเจ้าหนี้ตามมาตรา 422 ผู้ชำระบัญชีจะอ้างว่าทำไปโดยสุจริตตามมติที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการ ส่วนตัวไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1077/2525)

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติโดยมิชอบเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม ผู้ชำระบัญชีก็อาจถูกฟ้อง ให้รับผิดชอบการส่วนตัวตามหลักกฎหมายละเมิดได้ กล่าวคือ ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ ผู้เสียหายนั่นเอง

2.6.2 ความรับผิดในทางอาญา

หากผู้ชำระบัญชีละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ นอกจากจะมีความรับผิดในทางแพ่งดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีความรับผิดในทางอาญาตามพระราชบัญญัติ กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและ มูลนิธิ พ.ศ. 2499 อีกด้วย ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติความรับผิดของผู้ชำระบัญชีที่ไม่ ทำหน้าที่ในกรณีต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ทำหน้าที่โฆษณาและบอกกล่าวแก่ประชาชนและเจ้าหนี้ตามมาตรา 1253 เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 80,000 บาท (มาตรา 32 แห่งพ.ร.บ. กำหนด ความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)

(2) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ทำการจดทะเบียนให้ถูกต้องในกรณีดังต่อไปนี้ ผู้ชำระบัญชีต้อง ระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 33 แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)

- เลิกบริษัทและระบุชื่อผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1254
- เปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1258
- กรณีมีผู้ชำระบัญชีหลายคนและให้มีอำนาจทำการแยกกันได้ตามมาตรา 1262
- เสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 วรรคสอง

- (3) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ร้องขอให้ศาลสั่งล้มละลายตามมาตรา 1266 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 34 แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (4) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่จัดทำงบดุลและเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นตามมาตรา 1255 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 35 (1) แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (5) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ทำรายงานหรือเปิดเผยรายงานตามมาตรา 1267 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 35 (2) แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (6) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ทำรายงานแสดงการดำเนินการชำระบัญชีที่ตนได้จัดทำไปทั้งหมด หรือไม่เรียกประชุมผู้ถือหุ้นเพื่อเสนอรายงาน หรือไม่ชี้กิจการที่ได้ทำไปให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นพิจารณาตามมาตรา 1270 วรรคแรก ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 35 (3) แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (7) ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่มอบบัญชีและเอกสารตามมาตรา 1271 วรรคแรก ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 35 (4) แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (8) ในกรณีที่ได้ชำระบัญชีเกินกว่า 1 ปี ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่เรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือไม่ทำรายงาน หรือไม่แถลงความเป็นไปแห่งบัญชีตามมาตรา 1268 ผู้ชำระบัญชีต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท (มาตรา 36 แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (9) ถ้าผู้ชำระบัญชีแบ่งคืนทรัพย์สินโดยฝ่าฝืนมาตรา 1269 ผู้ชำระบัญชีต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท (มาตรา 37 แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)
- (10) ถ้าผู้ชำระบัญชีของบริษัทได้กระทำการในหน้าที่ของตนโดยทุจริต แสดงออกซึ่งความเท็จ หรือปกปิดความจริงต่อที่ประชุมใหญ่ในเรื่องฐานะการเงินของบริษัทนั้น ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท (มาตรา 38 แห่งพ.ร.บ. กำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างฯ)

2.7 อายุความฟ้องร้อง

โดยปกติด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้เจ้าหนี้ออมมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนได้ และถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ออมร้องขอให้ศาลสั่งบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ แต่ทั้งนี้เจ้าหนี้จะต้องบังคับตามสิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย มิฉะนั้นสิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ เพราะฉะนั้น “อายุความ” คือ ระยะเวลาที่กฎหมายบังคับไว้ให้เจ้าหนี้ใช้สิทธิเรียกร้องทางศาล และถ้าไม่ใช้สิทธิเรียกร้องภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ สิทธิเรียกร้องนั้นหรือคดีนั้นเป็นอันขาดอายุความ (มาตรา 193/9) แต่ทั้งนี้ทั้งนี้ดังกล่าวก็ไม่ระงับไปไม่กล่าวคือ เจ้าหนี้อาจฟ้องคดีต่อศาลให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ แต่ลูกหนี้อาจมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องนั้นได้ (มาตรา 193/10) โดยยกเรื่องสิทธิเรียกร้องขาดอายุความขึ้นเป็นข้อต่อสู้ เช่นนี้ศาลยกฟ้องได้ แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ได้ยกเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้ ศาลก็ไม่อาจเอาเหตุที่หนี้หรือสิทธิเรียกร้องขาดอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องได้ นอกจากนี้ถ้าได้มีการชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องซึ่งขาดอายุความแล้วนั้น ไม่ว่าจะมากน้อยเพียงใด ผู้ชำระหนี้จะเรียกคืนไม่ได้แม้ว่าจะไม่รู้ว่ามีสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความแล้วก็ตาม (มาตรา 193/28 วรรคแรก, มาตรา 408)

สำหรับกรณีของการชำระบัญชีบริษัท แม้ว่าบริษัทจะได้อำนาจชำระบัญชีเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีก็ยังไม่ได้รับหลุดพ้นจากหนี้ไปเลยทีเดียว กล่าวคือ บรรดาหนี้สินที่ค้างอยู่ ถ้ามีมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย เจ้าหนี้ดังกล่าวย่อมมีสิทธิเรียกร้องในหนี้สินนั้นได้อยู่ ซึ่งมาตรา 1272 ได้บัญญัติว่า “ในคดีฟ้องเรียกหนี้สินซึ่งค้างหุ้นส่วน หรือบริษัท หรือผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชี เป็นลูกหนี้อยู่ในฐานะเช่นนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี”

เพราะฉะนั้น มาตรา 1272 หมายความว่า เมื่อได้ชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้ว ถ้าเจ้าหนี้จะฟ้องเรียกหนี้สินต้องฟ้องภายใน 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี ซึ่งก็คือวันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี เพราะคำสั่งเช่นนี้ต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้บุคคลทั่วไปวางรับรู้ ไม่ใช่เริ่มนับแต่วันที่ยื่นคำขอจดทะเบียน⁴⁵ หรือวันที่จดทะเบียนเลิกบริษัท⁴⁶ ดังนั้นหากยัง

⁴⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 857/2504 (ประชุมใหญ่)

⁴⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1307-1308/2531

ไม่มีการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 วรรคสอง อายุความก็ยังไม่เริ่มนับ⁴⁷ และเนื่องจากอายุความตามมาตรา 1272 เป็นบทจำกัดอายุความ ไม่ใช่บทขยายอายุความ ดังนั้น ถ้าหนี้ที่บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบมีอายุความยาวกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิฟ้องภายใน 2 ปี แต่ถ้าหนี้นั้นมีอายุความสั้นกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความที่สั้นกว่า

อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 วรรคสองเรียบร้อยแล้ว แต่ปรากฏว่าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้และผู้ชำระบัญชีก็ไม่ได้ทำการวางเงินตามมาตรา 1264 แต่อย่างใด เช่นนี้การชำระบัญชีย่อมไม่เสร็จสิ้นจริงๆ เพราะยังทำการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ไม่ครบ ดังนั้นเจ้าหนี้ซึ่งเป็นผู้เสียหายน่าจะมีสิทธิฟ้องให้เพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีได้ ซึ่งจะมีหลักเกณฑ์สอดคล้องหรือแตกต่างกับการฟ้องเรียกหนี้สินตามมาตรา 1272 อย่างไรนั้น ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2518 การชำระบัญชีบริษัทจำกัดสิ้นสุดเมื่อจดทะเบียน ตราบใดที่ยังไม่ได้จดทะเบียน อายุความ 2 ปี ตามมาตรา 1272 ยังไม่เริ่มนับ

บทที่ 3

ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1 ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายประเทศอังกฤษ

การชำระบัญชีบริษัทจำกัดตามกฎหมายประเทศอังกฤษได้บัญญัติอยู่ใน The Insolvency Act 1986 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่รวมส่วนต่างๆ ของ The Companies Act 1985 กับ The Insolvency Act 1985 เข้าด้วยกัน¹ ดังนั้น การพิจารณาถึงการชำระบัญชีบริษัทจำกัดในประเทศอังกฤษจึงต้องพิจารณาตาม The Insolvency Act 1986 โดยการชำระบัญชีบริษัทจำกัดในประเทศอังกฤษมีอยู่ 2 แบบ คือ

- (1) การชำระบัญชีโดยไม่สมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล (compulsory winding up; winding up by the court)
- (2) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (voluntary winding up) ซึ่งการชำระบัญชีโดยความสมัครใจก็แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้
 - (2.1) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members' voluntary winding up)
 - (2.2) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up)

¹ Geoffrey Morse, Charlesworth's Company Law, 17th ed. (London: Sweet & Maxwell, 2005), p. 581.

3.1.1 เหตุแห่งการชำระบัญชี

เนื่องจากบริษัทไม่สามารถตายได้เหมือนอย่างกรณีบุคคลธรรมดา แต่บริษัทสามารถที่จะสิ้นสุดความดำรงอยู่ของบริษัทได้โดยการเลิกบริษัท (dissolution) และถูกขีดที่ออกจากทะเบียนเท่านั้น ซึ่งกระบวนการที่นำไปสู่การเลิกบริษัท (dissolution) คือกระบวนการที่เรียกว่า “การชำระบัญชี” (winding-up หรือ liquidation) ดังนั้นในระหว่างการชำระบัญชี บริษัทยังคงมีชีวิตอยู่² กล่าวคือ บริษัทยังคงมีสภาพนิติบุคคลอยู่จนกว่าการชำระบัญชีจะเสร็จสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจ หรือโดยคำสั่งศาลก็ตาม โดยบริษัทดังกล่าวนั้นจะเลิก (dissolution) โดยอัตโนมัติเมื่อครบ 3 เดือนนับแต่วันที่จดทะเบียนรายงานการประชุมครั้งสุดท้ายแก่ Companies House³

ดังนั้น เหตุแห่งการชำระบัญชี คือ การเลิกบริษัท (wind up) นั่นเอง ซึ่งการเลิกบริษัทตามกฎหมายประเทศไทยมีอยู่ 2 แบบ คือ

3.1.1.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ

3.1.1.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล

3.1.1.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ

การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ คือ การหยุดประกอบกิจการโดยความตกลงใจของผู้ถือหุ้นที่เป็นเจ้าของทุนของบริษัท เมื่อเจ้าของทุนไม่ต้องการดำเนินธุรกิจต่อไปก็ยอมเลิกกันได้ โดยตกลงที่จะเลิกประกอบธุรกิจร่วมกัน แม้ว่าบริษัทนั้นจะไม่มีปัญหาทางการเงินก็ตาม⁴ ซึ่ง

² L.H. Leigh, V.H. Joffe, and D. Goldberg, Introduction to Company Law, 2nd ed.(London: Butterworths, 1981), p. 370.

³ John H. Farrar, Nigel E. Furey, and Brenda M. Hannigan, Farrar's Company Law, 3rd ed.(London: Butterworths, 1991), p. 691.

⁴ วรวรรณ วงศ์ปัญญา, “ปัญหาเกี่ยวกับเหตุในการเลิกบริษัทโดยอาศัยคำสั่งศาล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2545), หน้า 12.

การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจได้บัญญัติไว้ใน The Insolvency Act 1986, section 84 (1) ซึ่งได้กำหนดว่า บริษัทอาจเลิกโดยความสมัครใจในกรณีต่อไปนี้

(1) ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น หรือถ้าในข้อบังคับของบริษัทมีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกัน เมื่อมีกรณีนั้นบริษัทย่อมเลิกกันด้วยเหตุดังกล่าว และที่ประชุมใหญ่จะต้องลงมติเห็นชอบกับการให้เลิกบริษัทด้วย (s 84(1)(a)) ซึ่งการลงมติเลิกบริษัทในกรณีนี้ใช้เพียงมติธรรมดา (ordinary resolution) เท่านั้น กล่าวคือ ที่ประชุมใหญ่อาจมีมติธรรมดาด้วยคะแนนเสียงของผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างมากเห็นชอบให้เลิกบริษัทเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ หรือเมื่อเกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งซึ่งข้อบังคับกำหนดว่าเป็นเหตุให้เลิกกัน การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจในกรณีนี้มักเกิดขึ้นน้อยมาก⁵

(2) เมื่อบริษัทได้ตกลงกันโดยมติพิเศษ (special resolution) ให้เลิกบริษัทซึ่งเกิดจากความสมัครใจของผู้ถือหุ้นด้วยกันเองไม่ว่าจะด้วยเหตุใด (s 84(1)(b)) ซึ่งการลงมติพิเศษเป็นการลงมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน และในการลงมติพิเศษจะต้องมีหนังสือบอกกล่าวเชิญประชุมล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 21 วันก่อนที่จะมีการประชุม (The Companies Act 1985, s 378(2)) เช่น ผู้ถือหุ้น เกิดความแตกแยกกันทางความคิดออกเป็นหลายฝ่าย ไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ และหากให้บริษัทยังคงอยู่ต่อไปยิ่งจะทำให้สถานการณ์ย่ำแย่ ประกอบกับข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดกาลหรือเหตุการณ์ในการเลิกบริษัทไว้ เช่นนี้การเลิกบริษัทจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุด และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตัดสินใจด้วยความรอบคอบ ดังนั้นจึงต้องอาศัยมติพิเศษ⁶

(3) เมื่อบริษัทมีมติเป็นพิเศษกว่าปกติ (Extraordinary Resolution) ให้เลิกบริษัทเนื่องมาจากการที่บริษัทไม่มีความสามารถในการชำระหนี้สินของตนได้อีกต่อไปและเห็นควรให้เลิกบริษัท (s 84(1)(c)) กล่าวคือ ถ้าการดำเนินธุรกิจของบริษัทไม่มีหวังจะกลับฟื้นคืนตัวได้อย่าง

⁵ Denis Keenan and Josephine Bisacre, Smith & Keenan's Company Law, 12th ed. (Harlow: Longman, 2002), p. 521.

⁶ วรวรรณ วงศ์ปัญญา, “ปัญหาเกี่ยวกับเหตุในการเลิกบริษัทโดยอาศัยคำสั่งศาล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2545), หน้า 13.

แน่นอนและไม่สามารถที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของตนได้อีกต่อไป เมื่อเห็นควรให้เลิกบริษัทด้วยเหตุนี้ กฎหมายกำหนดให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นต้องลงมติเป็นพิเศษกว่าปกติ (Extraordinary Resolution) เพื่อเลิกบริษัท ซึ่งจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของผู้ถือหุ้นที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนและจะต้องมีหนังสือบอกกล่าวเชิญประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าวล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วันก่อนที่จะมีการประชุม (The Companies Act 1985, s 369 (1)(b))⁷ เหตุที่กฎหมายกำหนดให้ในสถานการณ์เช่นนี้จะต้องใช้มติเป็นพิเศษกว่าปกติ (Extraordinary Resolution) ก็เนื่องจากว่าต้องการให้บริษัทได้มีการลงมติเพื่อเริ่มต้นการชำระบัญชีโดยเร็ว

เพราะฉะนั้น เมื่อมีการเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตามดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องมีการชำระบัญชีเกิดขึ้น โดยเรียกการชำระบัญชีในกรณีเช่นนี้ว่า “การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ” แต่ทั้งนี้จะเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members’ voluntary winding up) หรือเจ้าหนี้ (creditors’ voluntary winding up) ก็ขึ้นอยู่กับว่า กรรมการบริษัทได้มีการทำคำประกาศว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (declaration of solvency) หรือไม่ ซึ่งคำประกาศดังกล่าวกรรมการจะแสดงความเห็นว่า บริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด พร้อมดอกเบี้ยในอัตราของทางการภายในเวลาที่กำหนด แต่ทั้งนี้จะต้องทำการชำระภายในเวลาไม่เกิน 12 เดือนนับแต่วันที่มามีมติให้เลิกบริษัท⁸ โดยผู้เขียนจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

(1) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members’ voluntary winding up)

ถ้าภายใน 5 สัปดาห์ก่อนมีมติให้เลิกบริษัท หรือภายในวันที่มีการประชุมให้เลิกบริษัท แต่ก่อนที่จะมีมติให้เลิกบริษัท กรรมการได้ทำคำประกาศว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (declaration of solvency)⁹ เช่นนี้จะเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members’ voluntary winding up)¹⁰ ซึ่งทำให้กรรมการหรือผู้ถือหุ้นมีอำนาจควบคุมการ

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

⁸ The Insolvency Act 1986, section 89(1)

⁹ The Insolvency Act 1986, section 89(2)(a)

¹⁰ The Insolvency Act 1986, section 90

ดำเนินการชำระบัญชี ดังนั้นการทำคำประกาศจึงเป็นสิ่งล่อใจอย่างมากสำหรับกรรมการให้ทำคำประกาศ แม้ว่าคำประกาศนั้นจะไม่ถูกต้องทั้งหมดก็ตาม¹¹ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ากรรมการจะสามารถทำคำประกาศโดยไม่มีเหตุมีผลได้ เพราะถ้ากรรมการได้ทำประกาศขึ้นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร เช่นนี้ถือว่ากรรมการกระทำความผิดอาญา มีโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ¹² และถ้าหนี้ต่างๆ ไม่ได้รับการชำระภายในเวลาที่กำหนดไว้ในคำประกาศ เช่นนี้ให้สันนิษฐานว่า กรรมการทำการประกาศโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร¹³ แต่อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็สามารถพิสูจน์หักล้างได้

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้นจะเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีที่บริษัทมีความสามารถชำระหนี้ได้เท่านั้น ซึ่งเป็นการจัดการโดยผู้ถือหุ้นโดยสิ้นเชิงและผู้ชำระบัญชีก็ถูกแต่งตั้งโดยผู้ถือหุ้น ไม่มีการประชุมเจ้าหนี้เกิดขึ้นและไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชำระบัญชี ดังนั้น เพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการชำระบัญชีประเภทนี้ จะต้องมีการทำคำประกาศว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (declaration of solvency)¹⁴

(2) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up)

การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up) อาจเกิดขึ้นได้ 2 ประการ คือ

ประการแรก : กรรมการไม่ได้ทำคำประกาศว่าสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (a statutory declaration of solvency) เช่นนี้การชำระบัญชีจะหมายถึง การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up)¹⁵ และเมื่อมีการประชุมของผู้ถือหุ้นเพื่อลง

¹¹ Denis Keenan and Josephine Bisacre, Smith & Keenan's Company Law,12:536.

¹² The Insolvency Act 1986, section 89(4)

¹³ The Insolvency Act 1986, section 89(5)

¹⁴ Geoffrey Morse, Charlesworth's Company Law, p. 623.

¹⁵ The Insolvency Act 1986, section 90

มติให้เลิกบริษัท ก็จะต้องมีการเรียกประชุมเจ้าหนี้และจัดให้มีการประชุมเกิดขึ้นไม่เกิน 14 วันนับจากการประชุมของผู้ถือหุ้นที่มีมติให้เลิกบริษัท¹⁶ และกรรมการจะต้องยื่นบัญชีการงานต่างๆ ของบริษัท พร้อมด้วยบัญชีรายชื่อเจ้าหนี้และจำนวนสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้เหล่านั้น และจะต้องแต่งตั้งกรรมการคนหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมเจ้าหนี้ ซึ่งกรรมการจะต้องดำเนินการก่อนการประชุมเจ้าหนี้¹⁷

ประกาศที่ 2 : แม้ว่ากรรมการจะได้ทำคำประกาศว่าสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (a statutory declaration of solvency) และการชำระบัญชีดังกล่าวเรียกว่าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members' voluntary winding up) ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่หากผู้ชำระบัญชีเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมดภายในเวลาที่กำหนดไว้ในคำประกาศ เช่นนี้ ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมเจ้าหนี้ภายใน 28 วันนับแต่ที่ผู้ชำระบัญชีมีความเห็น¹⁸ และจะถือว่าการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up)¹⁹ นับจากที่ได้มีการประชุมเจ้าหนี้ นอกจากนี้ในระหว่างวันที่เรียกประชุมและวันที่ประชุม ผู้ชำระบัญชีที่ถูกละเมิดข้อโดยบริษัทในกรณีที่เลิกบริษัทโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้นสามารถกระทำการได้เท่าที่ศาลอนุญาตเท่านั้น เว้นแต่เพื่อเข้าถึงทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชำระบัญชีซึ่งบริษัทแสดงว่ามีสิทธิ และผู้ชำระบัญชีอาจจำหน่ายทรัพย์สินที่เน่าเสียได้และกระทำการต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อปกป้องทรัพย์สินของบริษัทก็ได้

3.1.1.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล

การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล หมายความว่า เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นตามที่กำหนด ศาลย่อมมีดุลพินิจที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมของแต่ละเหตุว่าสมควรจะสั่งเลิกบริษัทหรือไม่ หรือควรแก้ปัญหาด้วยวิธีใด ซึ่งเหตุที่จะร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทมีทั้งสิ้นด้วยกัน 7 เหตุ ดังที่บัญญัติใน The Insolvency Act 1986 section 122 (1) ว่าบริษัทอาจเลิกกันโดยอาศัยคำสั่งศาลด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

¹⁶ The Insolvency Act 1986, section 98(1)(a)

¹⁷ The Insolvency Act 1986, section 99(1)

¹⁸ The Insolvency Act 1986, section 95

¹⁹ The Insolvency Act 1986, section 96

(1) เมื่อบริษัทมีมติพิเศษ (special resolution) ให้ร้องขอต่อศาลเพื่อสั่งเลิกบริษัท (s 122(1)(a))

การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาลกรณีนี้ หมายความว่า ที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีมติพิเศษ (special resolution) ให้เลิกบริษัทโดยการร้องขอต่อศาล หลังจากนั้นจึงนำมติพิเศษที่ได้ไปร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งเลิกบริษัทตามเจตนารมณ์ของที่ประชุมผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นการให้ศาลถ่วงถ่วงความถูกต้องอีกชั้นหนึ่งนั่นเอง

(2) ในกรณีที่บริษัทซึ่งจดทะเบียนครั้งแรกเป็นบริษัทมหาชนจำกัด แต่ยังมีได้ รับใบรับรองบริษัทตาม section 117 ของ The Companies Act 1985 ภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียนจัดตั้ง (The Insolvency Act 1986, s 122(1)(b))

เนื่องจากโดยปกติแล้วบริษัทมหาชนจำกัดจะต้องได้รับใบรับรองก่อนที่จะดำเนินกิจการต่างๆ ดังนั้นเมื่อไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ศาลจึงอาจสั่งให้เลิกบริษัทได้

(3) เป็นบริษัทมหาชนเก่าตามความหมายของ The Consequential Provisions Act (The Insolvency Act 1986, s 122(1)(c))

(4) บริษัทไม่เริ่มดำเนินกิจการภายใน 1 ปีนับแต่วันจดทะเบียนบริษัทหรือหยุดทำการถึง 1 ปีเต็ม (The insolvency Act 1986, s 122(1)(d))

(5) เมื่อจำนวนผู้ถือหุ้นของบริษัทลดลงเหลือน้อยกว่า 2 คน ในกรณีที่ไม่มีบริษัทผู้ถือหุ้นคนเดียว (s 122(1)(e))

เนื่องจากกฎหมายของประเทศอังกฤษกำหนดจำนวนขั้นต่ำของผู้ถือหุ้นไว้เพียง 2 คนก็สามารถจัดตั้งบริษัทและดำเนินกิจการได้ ดังนั้นถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นของบริษัทลดลงจนเหลือไม่ถึง 2 คน บริษัทก็ไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ศาลต้องสั่งให้เลิกบริษัท

(6) บริษัทไม่มีความสามารถที่จะปฏิบัติการชำระหนี้ที่มีต่อเจ้าหนี้ของตนได้ (s 122(1)(f))

เหตุแห่งการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทตามกรณีนี้เป็นกรณีที่ธรรมดาที่สุดและสำคัญที่สุด ดังจะเห็นได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า คำร้องขอส่วนใหญ่จะถูกยื่นโดยเจ้าหนี้ของบริษัท

ที่ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่ตนได้ โดยแนวทางในการพิจารณาว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้จะเป็นไปตาม section 123 ของ The Insolvency Act 1986 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(ก) ถ้าเจ้าหนี้ที่บริษัทเป็นหนี้อยู่เป็นจำนวนเงินเกิน 750 ปอนด์ ซึ่งหนี้นั้นได้ถึงกำหนดชำระและเจ้าหนี้ได้ส่งหนังสือทวงถามไปยังบริษัทให้ชำระหนี้ภายใน 3 สัปดาห์ แต่บริษัทเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ หรือไม่หาหลักประกัน²⁰ หรือไม่ประนีประนอมให้เป็นที่พอใจแก่เจ้าหนี้ เช่นนี้ถือว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ (s 123(1)(a)) แต่ทั้งนี้ตามความประสงค์ของกฎหมายไม่ได้รวมถึงหนี้ที่พ้นกำหนดฟ้องร้องตามกฎหมาย ดังนั้น ถ้าหนี้ดังกล่าวพ้นกำหนดฟ้องร้องตามกฎหมายแล้ว เจ้าหนี้ก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิกบริษัทได้²¹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเจ้าหนี้จะมีเหตุที่จะร้องขอให้เลิกบริษัทได้ดังกล่าวข้างต้น แต่ก็ไม่จำเป็นที่ศาลจะต้องมีคำสั่งให้เลิกบริษัทเสมอ ถ้าบริษัทสามารถแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า การโต้แย้งหนี้ดังกล่าวเป็นไปโดยสุจริตและมีเหตุอันควร²² เช่นนี้ศาลก็จะยกคำร้องของเจ้าหนี้

(ข) ถ้าเจ้าหนี้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ แต่ผลการบังคับไม่เป็นที่พอใจทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เช่นนี้ถือว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ (s 123(1)(b)) (กรณีนี้ใช้สำหรับ England and Wales)

* ตามรายงานประจำปีของกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (Department of Trade and Industry) ได้แสดงจำนวนผู้ยื่นคำร้องขอให้มีการเลิกบริษัทในปี 1977 ว่า ใน England and Wales มีการยื่นคำร้องขอทั้งสิ้น 4,213 คำร้อง โดยเป็นคำร้องที่เจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นทั้งสิ้น 4,060 คำร้อง

²⁰ หลักประกันจะต้องเป็นหลักประกันที่สามารถนำออกขายได้ค้ำหนี้ (Commercial Bank of Scotland Ltd v Lanark Oil Co. Ltd (1986) 14 R 147)

²¹ Re a Debtor (No 50A SD/95) [1997] 2 All ER 789

²² Stonegate Securities Ltd v Gregory [1980] Ch 576' [1980] 1 All Er 241, CA

(ค) ถ้าสามารถพิสูจน์เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้เมื่อถึงกำหนดชำระ (s 123(1)(e))

(ง) ถ้าสามารถพิสูจน์เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มูลค่าทรัพย์สินของบริษัทมีน้อยกว่าจำนวนหนี้สิน (s 123(2)) หรือเป็นที่รู้จักกันว่า “การตรวจสอบงบดุล” นั้นเอง

ข้อสังเกต : ในการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทโดยอาศัยเหตุตาม (ข)-(ง) ไม่จำเป็นต้องมีหนี้ถึง 750 ปอนด์เหมือนอย่างกรณี (ก)

(7) ศาลมีดุลพินิจเห็นควรว่าเพื่อความยุติธรรมและเที่ยงธรรมบริษัทนั้นสมควรที่จะเลิกกัน (s 122(1)(g))

แม้ว่ากฎหมายจะเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจสั่งเลิกบริษัทได้ก็ตาม แต่ถ้าหากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นทางเศรษฐกิจได้ด้วยวิธีอื่นที่เหมาะสมกว่าการสั่งเลิกบริษัท ศาลก็สามารถใช้มาตรการอื่นได้ ดังนั้นการที่ศาลจะสั่งเลิกบริษัทด้วยเหตุนี้จึงมักเป็นเรื่องที่สำคัญๆ เช่น เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ถือหุ้นฝ่ายข้างน้อย²³

ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท²⁴ ได้แก่

- (1) บริษัท หรือกรรมการบริษัท
- (2) เจ้าหนี้คนเดียว หรือหลายคน (รวมถึงเจ้าหนี้ที่ไม่แน่นอนและเจ้าหนี้ที่อาจมีขึ้นในอนาคตด้วย)
- (3) Contributory

หมายถึง บุคคลทุกๆ คนที่มีความรับผิดชอบออกส่วนใช้หนี้แก่ทรัพย์สินของบริษัทในกรณีที่เลิกบริษัท²⁵ ซึ่งรวมถึงผู้ถือหุ้นปัจจุบันและผู้ถือหุ้นในอดีตด้วย²⁶ แต่ทั้งนี้สิทธิในยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเลิกบริษัทจะจำกัดเฉพาะกรณีต่อไปนี้เท่านั้น

²³ Lord Hailsham of St.Marylebone, Halsbury's Laws of England (7 Companies), 4th ed.(London: Butterworths, 1974), p.594.

²⁴ The Insolvency Act 1986, section 124

²⁵ The Insolvency Act 1986, section 79 (1)

²⁶ The Insolvency Act 1986, section 74 (1)

- (ก) เมื่อจำนวนผู้ถือหุ้นลดลงเหลือน้อยกว่า 2 คนในกรณีที่ไม่ใช่บริษัทผู้ถือหุ้นคนเดียว หรือ
- (ข) เป็นผู้ถือหุ้นที่ได้รับหุ้นมาจากการจัดสรรตั้งแต่เริ่มแรกและจดทะเบียนในชื่อของตนเอง พร้อมทั้งได้ถือหุ้นนั้นเป็นเวลา 6 เดือนในระหว่าง 18 เดือนก่อนการเริ่มต้นการชำระบัญชี หรือได้รับหุ้นมาจากการตกทอดเนื่องจากความตายของผู้ถือหุ้นคนก่อน
- (4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (the Secretary of State for Trade and Industry)
- (5) เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

3.1.2 ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

3.1.2.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

ในเรื่องคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีตามกฎหมายของประเทศอังกฤษได้กำหนดว่าบุคคลใดๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ชำระบัญชี ไม่ว่าจะในกรณีชำระบัญชีโดยไม่สมัครใจหรือโดยความสมัครใจก็ตาม นอกจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์²⁷ จะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (Insolvency Practitioner) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานล้มละลายทั้งหลาย และโดยส่วนใหญ่ผู้ที่กระทำการเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (Insolvency Practitioner) จะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในทางบัญชีและบางครั้งก็เป็นทนายความด้วย

คุณสมบัติของผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (Insolvency Practitioner) ตามที่กำหนดใน The Insolvency Act 1986 สามารถสรุปได้ดังนี้²⁸

- (1) ต้องเป็นบุคคลธรรมดา

²⁷ The Insolvency Act 1986, section 388(5)

²⁸ The Insolvency Act 1986, section 390

- (2) ต้องได้รับอนุญาตให้กระทำการเป็นผู้ประกอบการงานในคดีล้มละลาย (Insolvency Practitioner) โดยเหตุที่เป็นสมาชิกของสภาวิชาชีพที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (the Secretary of State for Trade and Industry)
- (3) เป็นผู้ที่มีหลักประกันทางการเงินที่เหมาะสม
- (4) ต้องไม่ใช่บุคคลที่ได้รับการพิพากษาให้ล้มละลาย หรือถูกอายัดทรัพย์สินและยังไม่ปลดจากการล้มละลายหรือการอายัด
- (5) ต้องไม่ใช่บุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งคำสั่งให้ขาดคุณสมบัติ (disqualification order) หรือการรับทำงานที่ขาดคุณสมบัติ (disqualification undertaking accepted) ตาม The Company Directors Disqualification Act 1986 หรือคำสั่งให้ขาดคุณสมบัติตาม Part II ของ The Companies (Northern Ireland) Order 1989
- (6) ต้องไม่ใช่ผู้ป่วยตามความหมายใน Part VII ของ The Mental Health Act 1983 หรือ section 125(1) ของ The Mental Health (Scotland) Act 1984 หรือ เป็นผู้ที่มีผู้อนุบาลตาม The Adults with Incapacity (Scotland) Act 2000
- (7) ต้องไม่ใช่บุคคลที่ถูกบังคับตามคำสั่ง bankruptcy restriction order

ดังนั้น บุคคลที่จะมาเป็นผู้ชำระบัญชีจำเป็นต้องมีใบอนุญาต “Insolvency Licence” ซึ่งออกโดยสภาวิชาชีพที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (the Secretary of State for Trade and Industry)²⁹ เช่น Insolvency Practitioners Association, Institute of Chartered Accountants in England & Wales, The Law Society, Association of Chartered Certified Accountants เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การชำระบัญชีในอังกฤษไม่มีปัญหาเรื่องคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีว่าเป็นบุคคลที่ขาดความรู้ความสามารถ

²⁹ The Insolvency Act 1986, section 390(2)(a), 391.

3.1.2.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

3.1.2.2.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

เมื่อบริษัทเลิกโดยความสมัครใจ การชำระบัญชีที่ตามมาจะเรียกว่าเป็น “การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ” ซึ่งมีทั้งการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members' voluntary winding up) และการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up) ดังนั้น ผู้เขียนแยกออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members' voluntary winding up)

การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีจะทำโดยที่ประชุมใหญ่ของบริษัทโดยมติธรรมดา ซึ่งจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการชำระสะสางบัญชีและแจกจ่ายทรัพย์สินของบริษัท ตลอดจนอาจมีการกำหนดค่าตอบแทนที่จะจ่ายให้แก่ผู้ชำระบัญชีด้วยก็ได้ ซึ่งการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีอาจจะทำในการประชุมคราวเดียวกันกับที่มีมติให้เลิกบริษัทก็ได้ และเมื่อมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นแล้วอำนาจทั้งหมดของกรรมการเป็นอันสิ้นสุดลง เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้ทำต่อไปโดยที่ประชุมใหญ่หรือโดยผู้ชำระบัญชี³⁰

สำหรับในกรณีที่ไม่มีผู้ชำระบัญชี เช่นนี้ศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหนึ่งขึ้นเป็นผู้ชำระบัญชีก็ได้³¹

(2) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up)

การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up) เกิดขึ้นเนื่องจากกรรมการไม่ทำคำประกาศว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด

³⁰ The Insolvency Act 1986, section 91

³¹ The Insolvency Act 1986, section 108(1)

(declaration of solvency) หรือกรรมการได้ทำคำประกาศฯ แล้ว แต่ผู้ชำระบัญชีมีความเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามระยะเวลาที่ประกาศ เช่นนี้จะต้องจัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้เกิดขึ้น³² ดังนั้น ในการประชุมของเจ้าหนี้และในการประชุมของบริษัท เจ้าหนี้และบริษัทต่างก็เสนอผู้ที่จะเป็นผู้ชำระบัญชีได้ ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้เสนอใครมาเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยบริษัทก็จะมาเป็นผู้ชำระบัญชีของบริษัท แต่ถ้าผู้ที่เจ้าหนี้และบริษัทเสนอชื่อให้เป็นผู้ชำระบัญชีเป็นคนละบุคคลกัน เช่นนี้ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยเจ้าหนี้นิยมมีสิทธิดีกว่า แต่อย่างไรก็ตาม กรรมการ ผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหนี้ของบริษัทอาจร้องขอต่อศาลภายใน 7 วันนับจากวันที่เจ้าหนี้ทำการเสนอชื่อให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยบริษัทเป็นผู้ชำระบัญชีแทน หรือให้ทำหน้าที่ร่วมกัน หรือมีฉันทันทีให้แต่งตั้งบุคคลอื่นแทน³³

นอกจากนี้ในการประชุมดังกล่าว ถ้าเจ้าหนี้เห็นว่าเหมาะสม เจ้าหนี้อาจแต่งตั้งคณะกรรมการชำระบัญชี (liquidation committee)³⁴ ขึ้นเพื่อให้ดำเนินการด้วยกันกับผู้ชำระบัญชี และในขณะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี อำนาจทั้งหมดของกรรมการจะสิ้นสุดลง ยกเว้นเท่าที่คณะกรรมการชำระบัญชี หรือเจ้าหนี้ (ในกรณีที่ไม่มีคณะกรรมการชำระบัญชี) ได้อนุญาตให้กรรมการดำเนินการต่อไปได้³⁵

3.1.2.2.2 กรณีชำระบัญชีโดยไม่สมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล

(compulsory winding up; winding up by the court)

เมื่อมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ศาลอาจมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราว (*provisional liquidator*)³⁶ ให้เข้ารับภาระกิจการงานของบริษัทในระหว่างรอการพิจารณาคำร้องขอให้เลิกบริษัท ซึ่งโดยปกติแล้วมักจะแต่งตั้งจากเจ้าพนักงาน

³² The Insolvency Act 1986, section 98(1)(2), 95

³³ The Insolvency Act 1986, section 100

³⁴ The Insolvency Act 1986, section 101(1) และ section 102 ในกรณีที่แปลงมาจากการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น

³⁵ The Insolvency Act 1986, section 103

³⁶ The Insolvency Act 1986, section 135(1)

พิตักซ์ทรัพย์หรือบุคคลใดๆ ที่เหมาะสม และการทำหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะเป็นไปตามที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลอาจจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีชั่วคราวเอาไว้ในคำสั่งแต่งตั้งด้วยก็ได้³⁷

เมื่อศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท เจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์จะกลายมาเป็นผู้ชำระบัญชีจนกว่าจะมีบุคคลอื่นเข้ามาแทนที่³⁸ ดังนั้น ถ้าเจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์เห็นสมควรหรือเจ้าหน้าที่มีจำนวนหนึ่งถึง 25% ได้ทำการร้องขอ เจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์จะเรียกประชุมเจ้าหน้าที่และผู้ถือหุ้นแยกกันก็ได้ เพื่อให้เลือกบุคคลอื่นมาเป็นผู้ชำระบัญชีแทนตน³⁹ โดยในแต่ละที่ประชุมอาจจะมีการเสนอชื่อผู้ชำระบัญชี และถ้าบุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อในแต่ละที่ประชุมเป็นคนละบุคคลกัน เช่นนี้บุคคลที่เจ้าหน้าที่เสนอมานั้นจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ชำระบัญชี แต่อย่างไรก็ตามผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทอาจร้องขอต่อศาลภายใน 7 วันนับจากวันที่เจ้าหน้าที่ทำการเสนอชื่อให้ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยผู้ถือหุ้นเป็นผู้ชำระบัญชีแทน หรือให้ทำหน้าที่ร่วมกันหรือมีฉันทันทีให้แต่งตั้งบุคคลอื่นแทน⁴⁰ (เหมือนกันกับการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีในกรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว) นอกจากนี้ในการประชุมดังกล่าวอาจมีการตกลงตั้งคณะกรรมการชำระบัญชี (liquidation committee) ขึ้นเพื่อควบคุมการดำเนินการตามหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีด้วยก็ได้⁴¹

แต่ถ้าไม่มีการประชุมหรือไม่มีการเสนอชื่อบุคคลใดเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้เจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์ (Official Receiver) ก็ยังคงเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรืออีกทางหนึ่งเจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์อาจร้องขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม (the Trade and Industry Secretary) แต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นแทนตนก็ได้⁴² แต่อย่างไรก็ตามถ้าตำแหน่งผู้ชำระบัญชีว่างลง เจ้าพนักงานพิตักซ์ทรัพย์จะกลายมาเป็นผู้ชำระบัญชีอีกครั้งจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น⁴³

³⁷ The Insolvency Act 1986, section 135(4), (5)

³⁸ The Insolvency Act 1986, section 136(2)

³⁹ The Insolvency Act 1986, section 136(4), (5)

⁴⁰ The Insolvency Act 1986, section 139(2)-(4)

⁴¹ The Insolvency Act 1986, section 141(1)

⁴² The Insolvency Act 1986, section 137(1), (2)

⁴³ The Insolvency Act 1986, section 136(3)

3.1.3 อำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

3.1.3.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

อำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีในกรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจจะเป็นตามที่บัญญัติไว้ใน The Insolvency Act 1986, section 165⁴⁴ ซึ่งบางกรณีผู้ชำระบัญชีก็สามารถดำเนินการด้วยการตัดสินใจของตนเองโดยลำพัง แต่บางกรณีก็ต้องการความยินยอมที่เหมาะสม ซึ่งถ้าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น (members' voluntary winding up) เช่นนี้ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถือหุ้นโดยมติเป็นพิเศษกว่าปกติ (Extraordinary Resolution) แต่ถ้าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up) ก็ต้องได้รับความยินยอมจากศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ในกรณีที่ไม่มีคณะกรรมการชำระบัญชี ซึ่งอำนาจต่างๆ ของผู้ชำระบัญชีมีดังต่อไปนี้

(1) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจทำการต่างๆ ดังที่ได้กำหนดไว้ใน Part I ของ Schedule 4 ท้าย The Insolvency Act 1986 เมื่อได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นโดยมติเป็นพิเศษกว่าปกติ (extraordinary resolution) หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี ซึ่งได้แก่กรณีต่อไปนี้

- (ก) ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ลำดับใดๆ เต็มจำนวน
- (ข) ประนีประนอมหรือจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้
- (ค) ประนีประนอมข้อเรียกร้องและความรับผิดชอบทั้งหมดที่บริษัทมีต่อบุคคลอื่น

(2) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจทำการต่างๆ ดังที่กำหนดไว้ใน Part II และ III ของ Schedule 4 ท้าย The Insolvency Act 1986 ได้โดยลำพังตนเอง หรืออาจจะมีการขออนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชีก่อนก็ได้ ซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้

⁴⁴ The Insolvency Act 1986, s165

- (ก) ฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดี ดำเนินกระบวนการตามกฎหมายในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ข) ดำเนินกิจการของบริษัทเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชี หมายความว่า ผู้ชำระบัญชีอาจจะกระทำการต่างๆ ที่อาจคาดหมายได้ว่าจะทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ที่เพิ่มขึ้น ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะทำให้กิจการยังคงอยู่หรือเพื่อฟื้นฟูกิจการให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้น⁴⁵
- (ค) ขายทรัพย์สินของบริษัทโดยการขายทอดตลาด หรือขายกันเอง เฉพาะบุคคลโดยเป็นการขายทั้งหมดหรือเป็นส่วน ๆ
- (ง) กระทำการและจัดการหนังสือตราสารและเอกสารทั้งหมดในนามของบริษัทและแทนบริษัท และใช้ตราประทับของบริษัทเพื่อการนั้น
- (จ) พิสูจน์หนี้, จัดลำดับสิทธิเจ้าหนี้ และเรียกร้องในคดีล้มละลาย หรือการอายัดทรัพย์สินในระหว่างคดีของ contributory
- (ฉ) จ่าย, รับรอง, สั่งจ่าย, สลักหลังตั๋วแลกเงิน หรือตั๋วสัญญาใช้เงินในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ช) เพิ่มหลักประกันทรัพย์สินของบริษัท
- (ซ) ขอนหนังสือให้อำนาจจัดการมรดกของ contributory ที่ตายและกระทำการใดๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับการชำระเงินที่ถึงกำหนดชำระ จาก contributory หรือกองมรดกของเขา
- (ฌ) แต่งตั้งตัวแทนขึ้นเพื่อให้ดำเนินกิจการที่ผู้ชำระบัญชีไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง
- (ญ) กระทำการอื่นๆ ทั้งหมดตามที่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางการงานของบริษัทและแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของบริษัท

(3) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจเรียกประชุมใหญ่บริษัทเพื่อให้ได้รับคำอนุญาตจากที่ประชุมโดยมติพิเศษ (Special Resolution) หรือมติเป็นพิเศษกว่าปกติ (Extraordinary Resolution) หรือเรียกประชุมใหญ่เพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่นตามที่ผู้ชำระบัญชีเห็นสมควร

⁴⁵ คดี Re Wreck Recovery and Salvage Co (1880) 15 Ch D 353, CA

(4) ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้ใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดทำการขายทรัพย์สินของบริษัทให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท (เช่น กรรมการบริษัท ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมการบริษัท เช่น สามี ภริยา หุ่นส่วน ฯลฯ)⁴⁶ เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวการใช้อำนาจเช่นว่านี้ต่อคณะกรรมการชำระบัญชี

(5) ในกรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ (creditors' voluntary winding up) ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการเสนอชื่อในที่ประชุมผู้ถือหุ้นจะเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีก่อนที่ที่ประชุมเจ้าหนี้ตาม section 98 จะได้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น ซึ่งผู้ชำระบัญชีดังกล่าวมีอำนาจเพียงเพื่อปกป้องและรักษาทรัพย์สินของบริษัทหรือจำหน่ายสิ่งของที่เน่าเสียได้เท่านั้น หากใช้อำนาจต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น (1)-(4) จะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน และเมื่อมีการประชุมเจ้าหนี้เกิดขึ้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องเข้าร่วมประชุมเจ้าหนี้และรายงานการใช้อำนาจของตนให้ที่ประชุมเจ้าหนี้ทราบด้วย⁴⁷

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

เนื่องจากเมื่อมีการชำระบัญชีเกิดขึ้นอำนาจหน้าที่ต่างๆ ของกรรมการจะสิ้นสุดลง โดยมีผู้ชำระบัญชีเข้ามาทำหน้าที่ต่อไปแทน หน้าที่เบื้องต้นของผู้ชำระบัญชี คือ มีหน้าที่รวบรวมและขายทรัพย์สินของบริษัท ตลอดจนชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หากมีเงินเหลือก็แบ่งคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นตามสิทธิของแต่ละคน นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชียังมีหน้าที่อื่นๆ ที่กฎหมายได้กำหนดให้ทำไว้โดยเฉพาะ เช่น

(1) หน้าที่บอกกล่าวการแต่งตั้งตนเป็นผู้ชำระบัญชีไปยังนายทะเบียนบริษัทและประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา (s109(1))

(2) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้ ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมดตามคำประกาศของกรรมการ (s95)

ในกรณีเช่นนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมเจ้าหนี้ภายใน 28 วัน โดยจะต้องบอกกล่าวการประชุมล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วันโดยทางไปรษณีย์และจะต้องโฆษณาคำบอกกล่าว

⁴⁶ The Insolvency Act 1986, ss249, 435.

⁴⁷ The Insolvency Act 1986, s166

การประชุมเจ้าหนี้ลงในราชกิจจานุเบกษาและหนังสือพิมพ์แห่งท้องถิ่นที่บริษัทที่ตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ 6 เดือนก่อนหน้าอย่างน้อย 2 ฉบับ นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องให้ข้อมูลแก่เจ้าหนี้ตามที่เจ้าหนี้ต้องการ

(3) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมใหญ่ของบริษัทและเจ้าหนี้ในกรณีที่มีการชำระบัญชียังคงทำอยู่โดยเกินกว่า 1 ปีขึ้นไป (s93, 105)

กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมใหญ่บริษัท (และเรียกประชุมเจ้าหนี้ด้วย ถ้าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้) ในเวลาสิ้นปีทุกปีนับแต่เริ่มทำการชำระบัญชี หรือในวันแรกที่สะดวกภายใน 3 เดือนนับจากวันสิ้นปี หรือภายหลังจากนั้นตามที่กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมอนุญาต ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำรายงานยื่นต่อที่ประชุมถึงการกระทำต่างๆ ของผู้ชำระบัญชี ตลอดจนการดำเนินการต่างๆ ในการชำระบัญชีในระหว่าง 1 ปีที่ผ่านมา

(4) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมครั้งสุดท้าย (final meeting) (ss94, 106)

เมื่อการงานของบริษัทได้รับการชำระสะสางจนครบแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมใหญ่บริษัท (และเรียกประชุมเจ้าหนี้ด้วย ถ้าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้) โดยโฆษณาในราชกิจจานุเบกษาอย่างน้อย 1 เดือนก่อนการประชุม และในการประชุมนั้น ผู้ชำระบัญชีจะต้องเสนอรายงานการชำระบัญชีซึ่งแสดงว่าการชำระบัญชีนั้นได้ดำเนินไปอย่างไร และได้จัดการทรัพย์สินของบริษัทนั้นไปประการใด สำเนารายงานการชำระบัญชีและรายงานการประชุมจะต้องส่งให้แก่นายทะเบียนภายใน 1 สัปดาห์หลังจากการประชุม

ถ้าการประชุมครั้งสุดท้ายไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีสามารถทำรายงานการประชุมว่า การประชุมดังกล่าวได้มีการเรียกประชุมแล้ว แต่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าหนี้มาไม่ครบองค์ประชุม เช่นนี้มีผลเช่นเดียวกับรายงานการประชุมได้ทำถูกต้องแล้ว (ss94(5), 106(5)) ซึ่งสังเกตได้ว่าการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การชำระบัญชีเสร็จเร็วขึ้น เนื่องจากไม่ต้องเรียกประชุมใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย หากไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีก็ต้องดำเนินการเรียกประชุมใหม่อีกครั้งหนึ่ง (ป.พ.พ. มาตรา 1179, 1273) ซึ่งส่งผลให้ระยะเวลาการชำระบัญชีเนิ่นนานออกไปอีก

นอกจากหน้าที่ตามที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ ผู้ชำระบัญชี (ไม่ว่าจะเป็นกรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ หรือโดยคำสั่งศาลก็ตาม) ยังมีหน้าที่ทั่วไปดังที่ปรากฏตามคำตัดสินของศาลอีกด้วย ซึ่งได้แก่

ก. หน้าที่ต้องกระทำกรอย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties)

หน้าที่ของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ หมายความว่า หน้าที่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ในขณะที่จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นรองผลประโยชน์ของบุคคลอื่น ซึ่งจัดว่าเป็นมาตรฐานที่สูงที่สุดของหน้าที่อันพึงกระทำตามนัยกฎหมาย ดังนั้น ผู้ชำระบัญชีจะต้อง⁴⁸

- กระทำการด้วยความซื่อสัตย์ (honestly) และใช้อำนาจโดยสุจริต (bona fide/ good faith)⁴⁹ เพื่อผลประโยชน์ของบริษัทตามที่ผู้ชำระบัญชีได้หารือแล้ว
- ไม่ถูกจำกัดการใช้ดุลพินิจของตนเอง⁵⁰
- ไม่กระทำการเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือญาติพี่น้องของตนเอง ตลอดจนไม่ยอมให้ผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาขัดแย้งกับหน้าที่⁵¹ ฉะนั้น ผู้ชำระบัญชีจึงไม่อาจถือเอาประโยชน์ใดๆ จากตำแหน่งของตนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม เว้นแต่ได้รับอนุญาตอย่างชัด

⁴⁸ Andrew R. Keay, Peter Walton, Insolvency Law: Corporate and personal, (Harlow: Longman, 2003), pp.265-266.

⁴⁹ Re Silver Valley Mines (1882) 21 Ch D 381, 391 (CA); Knowles v Scott [1981] 1 Ch 717; Silkstone Coal Co. v Edey [1900] 1 Ch 167; Re Regent Finance Corp. [1930] WN 84; Leon v York-O-Matic Ltd [1966] 1 WLR 1450

⁵⁰ Clive M. Schmitthoff and others, eds., Palmer's Company Law, 24th ed. (London: Stevens & Sons, 1987), p.1410.

⁵¹ Re Llynvi & Tondy Co. (1889) 6 TLR 11; Silkstone Coal Co. v Edey [1900] 1 Ch 167; Re Charterland Goldfields Ltd. (1909) 26 TLR 132; Re Gertzenstein Ltd. [1937] Ch 115

แจ้งโดยกฎหมาย เช่น อนุญาตให้ได้รับเงินค่าตอบแทน⁵² เพราะฉะนั้น ผลประโยชน์ใดๆ นอกจากที่กฎหมายอนุญาตจึงเป็น ผลประโยชน์ที่ผู้ชำระบัญชีไม่มีสิทธิที่จะยึดถือไว้

- ต้องกระทำหน้าที่ด้วยความยุติธรรมไม่เข้าข้างใครทั้งสิ้นในระหว่าง บุคคลต่างๆ ที่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัท⁵³

ข. หน้าที่ต้องใช้ทักษะและความระมัดระวัง (Duties of skills and care)

ในการดำเนินการจัดการชำระบัญชีบริษัท ผู้ชำระบัญชีจะต้องใช้ระดับทักษะและความระมัดระวังเอื้อเพื่อสอดส่องเป็นอย่างสูง⁵⁴ โดยจะต้องแสดงระดับทักษะและความระมัดระวัง ซึ่งสอดคล้องกับความรับผิดชอบที่เป็นไปตามลักษณะของตำแหน่งที่เกิดขึ้นของผู้ชำระบัญชีซึ่งเป็นบุคคลผู้เชี่ยวชาญที่มีค่าตอบแทนสูงด้วย

ค. หน้าที่ในการใช้ดุลพินิจ (Duty to exercise discretion)

ผู้ชำระบัญชีจะต้องใช้ดุลพินิจด้วยตนเองในการจัดการการงานและทรัพย์สินของบริษัท และแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สิน⁵⁵ ผู้ชำระบัญชีจะมอบหน้าที่การใช้ดุลพินิจให้แก่บุคคลอื่นทำแทนไม่ได้ เนื่องจากการพิจารณาตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นสิ่งที่ต้องการ แม้ว่าผู้ชำระบัญชีอาจแต่งตั้งตัวแทนเพื่อทำการใดๆ ซึ่งผู้ชำระบัญชีไม่สามารถทำได้ก็ตาม (para 12 of Part III of Schedule 4)

⁵² Re Gertzenstein Ltd [1937] Ch 115

⁵³ Re Contract Corporation; Gooch's case (1871) 7 Ch App 207, 213; Re Sir John Moore Gold Mininh Co. (1879) 12 Ch D 325; Re Rubber Investment Co. [1915] 1 Ch 382

⁵⁴ Re Windsor Steam Coal Co [1929] Ch 151 at 165; Re Home and Colonial Insurance Co Ltd [1930] 1 Ch 102 at 125

⁵⁵ Re London and Mediterranean Bank: Ex parte Birmingham Banking Co (1868) 3 Ch App. 651; Re Scotch Granite Co. (1868) 17 LT 533; Rendall v Conroy (1897) 8 QJL

3.1.3.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล

อำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยคำสั่งศาลจะเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน The Insolvency Act 1986, section 167⁵⁶ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) ผู้ชำระบัญชี (รวมถึงผู้ชำระบัญชีชั่วคราว)⁵⁷ มีอำนาจทำการต่างๆ ดังที่ได้กำหนดไว้ใน Part I และ II ของ Schedule 4 ท้าย The Insolvency Act 1986 เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลหรือคณะกรรมการชำระบัญชี ซึ่งได้แก่กรณีต่อไปนี้

- (ก) ฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดี ดำเนินกระบวนการตามกฎหมายในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ข) ดำเนินกิจการของบริษัทเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชี
- (ค) ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ลำดับใดๆ เต็มจำนวน
- (ง) ประนีประนอมหรือจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้
- (จ) ประนีประนอมข้อเรียกร้องและความรับผิดชอบทั้งหมดที่บริษัทมีต่อบุคคลอื่น

ดังนั้น หากผู้ชำระบัญชีกระทำการใดๆ ดังกล่าวข้างต้นโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลหรือคณะกรรมการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีจะต้องรับผิดชอบส่วนตัว เนื่องจากเป็นการทำไปโดยไม่มีอำนาจ

(2) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจทำการต่างๆ ดังต่อไปนี้ได้ ไม่ว่าจะได้มีการขออนุญาตจากศาลหรือคณะกรรมการชำระบัญชีก่อนหรือไม่ก็ตาม (เป็นอำนาจดังที่กำหนดไว้ใน Part III ของ Schedule 4)

- (ก) ขายทรัพย์สินของบริษัทโดยการขายทอดตลาด หรือขายกันเอง เฉพาะบุคคลโดยเป็นการขายทั้งหมดหรือเป็นส่วน ๆ

⁵⁶ The Insolvency Act 1986, s167

⁵⁷ คดี Wilsons (Glasgow and Trinidad) Ltd., Petitioners, 1912 2 S.L.T. 330

- (ข) กระทบการและจัดการหนังสือตราสารและเอกสารทั้งหมดในนามบริษัทและแทนบริษัท และใช้ตราประทับของบริษัทเพื่อการนั้น
- (ค) พิสูจน์หนี้, จัดลำดับสิทธิเจ้าหนี้ และเรียกร้องในคดีล้มละลาย หรือการอายัดทรัพย์ในระหว่างคดีของ contributory
- (ง) จ่าย, รับรอง, สั่งจ่าย, สลักหลังตัวแลกเงิน หรือตัวสัญญาใช้เงินในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (จ) เพิ่มหลักประกันทรัพย์สินของบริษัท
- (ฉ) ขอนหนังสือให้อำนาจจัดการมรดกของ contributory ที่ตายและกระทบการใดๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับการชำระเงินที่ถึงกำหนดชำระจาก contributory หรือกองมรดกของเขา
- (ช) แต่งตั้งตัวแทนขึ้นเพื่อให้ดำเนินกิจการที่ผู้ชำระบัญชีไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง
- (ซ) กระทบการอื่นๆ ทั้งหมดตามที่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางการงานของบริษัทและแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของบริษัท

(3) ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชี (ที่ไม่ใช่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์) ได้ใช้อำนาจตามที่กฎหมายกำหนดทำการขายทรัพย์สินของบริษัทให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท (เช่น กรรมการบริษัท ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมการบริษัท เช่น สามี ภรรยา หุ่นส่วน ฯลฯ)⁵⁸ หรือจ้างทนายความเพื่อช่วยเหลือในการทำหน้าที่ต่างๆ ของตน เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวการใช้อำนาจเช่นว่านี้ต่อคณะกรรมการชำระบัญชี

อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจต่างๆ ของผู้ชำระบัญชีตาม section 167 ดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นจะอยู่ภายใต้การควบคุมของศาล และเจ้าหนี้ หรือ Contributory ด้วย กล่าวคือเจ้าหนี้ หรือ contributory อาจร้องขอต่อศาลเกี่ยวกับการใช้อำนาจต่างๆ เหล่านี้ของผู้ชำระบัญชี

59

⁵⁸ The Insolvency Act 1986, ss249, 435.

⁵⁹ The Insolvency Act 1986, s167(3)

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

หน้าที่โดยทั่วไปของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่เป็นกรชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล คือ ทำให้มั่นใจว่าทรัพย์สินของบริษัทจะถูกรวบรวมเข้ามา, จำหน่ายให้เป็นเงินและแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท และถ้ามีส่วนเหลือให้แบ่งคืนแก่ผู้มีสิทธิจะได้⁶⁰

นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชียังมีหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้ข้อมูลทั้งหมด, ช่วยเหลือและให้เอกสารทั้งหลายแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องการ (s143(2))
- (2) นำทรัพย์สินทั้งหมดของบริษัทเข้ามาอยู่ในความอารักขาของตนเท่าที่จะเป็นไปได้ (s144)
- (3) จัดทำบัญชีรายชื่อ contributory, รวบรวมทรัพย์สินของบริษัท, เรียกให้ contributory ปลดเปลื้องความรับผิดชอบของบริษัทและแบ่งเฉลี่ยส่วนที่เหลือให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นตามสิทธิและส่วนได้เสียของผู้ถือหุ้นแต่ละคน (s148, 154, 160)
- (4) ผู้ชำระบัญชีต้องเรียกประชุมเจ้าหนี้หรือ contributory เมื่อมีมติของเจ้าหนี้หรือ contributory หรือเมื่อได้รับการร้องขอเป็นหนังสือจากเจ้าหนี้ถึง 1 ใน 10 ของจำนวนหนี้ทั้งหมดหรือ contributory (s168(2))
- (5) เรียกประชุมใหญ่บริษัทและเจ้าหนี้ครั้งสุดท้าย (final meeting) (s146)
- (6) ผู้พิทักษ์ทรัพย์, ผู้รักษาทรัพย์ และผู้ชำระบัญชีจะต้องกำหนดส่วนทรัพย์สินของบริษัทให้แก่เจ้าหนี้ไม่มีประกัน (s176A)

3.1.4 การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี

ในเรื่องการสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีหรือการพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชี ผู้เขียนแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

⁶⁰ The Insolvency Act 1986, s143(1)

3.1.4.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

3.1.4.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล

3.1.4.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

เหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีในกรณีที่เป็นกรชำระบัญชีโดยความสมัครใจได้กำหนดอยู่ใน section 171 ของ The Insolvency Act 1986 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) ตาย
- (2) ลาออก (Insolvency Rule 1986, r.4.122)
- (3) เมื่อได้มีหนังสือบอกกล่าวถึงการประชุมครั้งสุดท้ายไปยังนายทะเบียน
- (4) ขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบการงานในคดีล้มละลาย (insolvency practitioner)
- (5) ถูกถอดถอนโดยศาล หรือโดยที่ประชุมผู้ถือหุ้น (กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น) หรือโดยที่ประชุมเจ้าหนี้ (กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้)

3.1.4.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล

เหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีในกรณีที่เป็นกรชำระบัญชีโดยคำสั่งศาลกำหนดอยู่ใน section 172 ของ The Insolvency Act 1986 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- (1) ตาย (Insolvency Rules 1986, r.4.132)
- (2) ลาออก
- (3) เมื่อได้มีหนังสือบอกกล่าวถึงการประชุมครั้งสุดท้ายไปยังศาลและนายทะเบียน

- (4) สำหรับผู้ชำระบัญชีที่ไม่ใช่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี เมื่อขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (insolvency practitioner)
- (5) ถูกถอดถอนโดยศาล หรือโดยที่ประชุมเจ้าหนี้ หรือโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและอุตสาหกรรม (the Secretary of State) ในกรณีที่ได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีฯ

เพราะฉะนั้นเห็นได้ว่า ตามกฎหมายของอังกฤษมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชีไว้ค่อนข้างละเอียดและชัดเจน

3.1.5 ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) กล่าวคือมีสถานะเป็นตัวแทนของบริษัท ดังนั้น ถ้าผู้ชำระบัญชีดำเนินการต่างๆ ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ผู้ชำระบัญชีก็ไม่ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวแต่อย่างใด นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีไม่มีหน้าที่ต่อเจ้าหนี้ และ contributory จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ และ contributory ในความล้มช้าในการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์ ถ้าไม่ปรากฏว่ามีการฉ้อฉลหรือเจตนาทุจริต (คดี Knowles v Scott [1891] 1 Ch 717) ซึ่งวิธีการเยียวยาที่เหมาะสมแก่เจ้าหนี้ และ contributory ในกรณีนี้คือ การร้องขอต่อศาลให้ควบคุมการใช้อำนาจของผู้ชำระบัญชีตาม section 112(3), 167(3) และ 168(5) ซึ่งการเยียวยาเช่นนี้ไม่สามารถทำได้หากการชำระบัญชีเสร็จสิ้นและบริษัทเลิกไปแล้ว (dissolved)

แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ผู้ชำระบัญชีละเลยหน้าที่ของตน (breach of duty) ผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว และสามารถรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้และ contributory ได้ด้วย ซึ่งเห็นได้จากคดี Pulsford v Devenish [1903] 2 Ch 625 ผู้ชำระบัญชีแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของบริษัทโดยไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งไม่ได้รับคำบอกกล่าวการชำระบัญชี เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่เจ้าหนี้ เนื่องจากละเลยไม่แจ้งให้เจ้าหนี้ทราบถึงการชำระบัญชี เพราะหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีไม่เพียงแต่โฆษณาแก่เจ้าหนี้เท่านั้น แต่ต้องมีเจตนาถึงเจ้าหนี้เหล่านั้นที่ตนรู้และเขายังไม่ได้เรียกร้องด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ชำระบัญชีทำผิดหน้าที่หรือละเลยหน้าที่ของตน (breach of duty) ผู้ชำระบัญชีจะต้องรับผิดชอบ ซึ่งเจ้าหน้าที่และ contributory อาจร้องขอต่อศาลให้บังคับผู้ชำระบัญชีให้คืนทรัพย์สินให้แก่บริษัท หรือชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการละเลยหน้าที่ก็ได้ แม้ว่าการชำระบัญชีจะเสร็จสิ้นแล้ว หรือได้มีการปลดเปลื้องความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชีแล้วก็ตาม ซึ่งเป็นการเยียวยาที่เรียกว่า “Summary Procedure” ตาม section 212 แต่ทั้งนี้จะต้องได้รับความยินยอมจากศาลเพื่อทำคำร้องเสียก่อน

3.1.6 การสิ้นสุดสภาพนิติบุคคลภายหลังการชำระบัญชี

โดยปกติเมื่อบริษัทเลิกและอยู่ในระหว่างการชำระบัญชีไม่ว่าจะโดยความสมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล เช่นนี้บริษัทจะยังคงมีสภาพนิติบุคคลอยู่จนกว่าจะได้ชำระบัญชีเสร็จเรียบร้อยและได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี บริษัทนั้นจึงจะเป็นเลิกกัน (dissolution) กล่าวคือ สิ้นสภาพนิติบุคคลและออกไปจากทะเบียนของ Companies House ซึ่งในเรื่องนี้ได้บัญญัติอยู่ใน section 201 สำหรับกรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจและ section 205 สำหรับกรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (s201)

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ส่งรายงานการประชุมครั้งสุดท้าย (final meeting) และสำเนารายงานการชำระบัญชีแก่นายทะเบียนตาม s94 และ s106 แล้ว หลังจากนั้นเมื่อสิ้นระยะเวลา 3 เดือนนับจากวันที่จดทะเบียนรายงานการชำระบัญชี บริษัทเป็นอันเลิกกัน (dissolution) โดยอัตโนมัติ เว้นแต่ ศาลมีคำสั่งให้เลื่อนวันดังกล่าวออกไปตามที่ศาลเห็นสมควร เนื่องจากได้รับการร้องขอจากผู้ชำระบัญชี หรือผู้มีส่วนได้เสีย และเป็นหน้าที่ของผู้ร้องที่จะต้องส่งสำเนาคำสั่งศาลให้แก่ นายทะเบียนเพื่อจดทะเบียนต่อไป

(2) การชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล (s205)

เมื่อปรากฏแก่ผู้ชำระบัญชีว่าการชำระบัญชีได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์โดยสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมเจ้าหนี้ครั้งสุดท้าย (a final meeting of creditors) ซึ่งได้รับรายงานการชำระบัญชีของผู้ชำระบัญชีและอนุมัติตามนั้น จากนั้นผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวถึงการประชุมและมติของที่ประชุมแก่ศาลและนายทะเบียน เมื่อนายทะเบียนได้รับคำบอก

กล่าวจากผู้ชำระบัญชี นายทะเบียนจะจดทะเบียนคำบอกกล่าวนั้น และเมื่อสิ้นระยะเวลา 3 เดือนนับจากวันที่จดทะเบียนคำบอกกล่าว บริษัทเป็นอันเลิกกัน (dissolution) เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมจะมีคำสั่งให้เลื่อนเวลาดังกล่าวออกไปก่อนเนื่องจากได้รับคำร้องจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือบุคคลใดๆ ที่มีส่วนได้เสีย

เพราะฉะนั้น บริษัทเลิกกัน (dissolution) หรือสิ้นสภาพนิติบุคคลเมื่อสิ้นระยะเวลา 3 เดือนนับจากจดทะเบียนรายงานการชำระบัญชีและการประชุมครั้งสุดท้าย (final meeting) ซึ่งเปรียบเทียบกับคนที่ตายแล้ว ไม่สามารถทำอะไรได้อีกต่อไปนั่นเอง

3.1.7 การจดทะเบียนกลับคืนสู่ทะเบียน (Restoration to the register)

หลังจากที่บริษัทเลิกไปแล้ว (dissolution) อาจพบว่า บริษัทมีทรัพย์สินอื่นๆ หรือยังเป็นหนี้อื่นๆ อีก ด้วยเหตุนี้อาจมีการร้องขอให้บริษัทดังกล่าวกลับฟื้นคืนมาได้ อีก ซึ่งเป็นไปตาม The Companies Act 1985, section 651 ซึ่งกำหนดว่า ศาลอาจมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ (make an order declaring the dissolution void) เมื่อได้รับการร้องขอจากผู้ชำระบัญชี (รวมถึงเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีด้วย) หรือบุคคลใดๆ ที่ปรากฏแก่ศาลว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย แต่ทั้งนี้การร้องขอต้องทำภายใน 2 ปีนับแต่บริษัทเลิก (dissolution) โดยไม่คำนึงว่าจะเป็น การเลิกบริษัทโดยวิธีใด และเมื่อศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ ผู้ร้องต้องส่งสำเนา คำสั่งศาลให้แก่ นายทะเบียนภายใน 7 วันนับแต่ศาลมีคำสั่งเพื่อให้นายทะเบียนจดทะเบียนกลับคืนสู่ทะเบียนอีกครั้ง และผลของคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะไม่ทำให้การกระทำต่างๆ ที่ได้กระทำไปในระหว่างที่บริษัทเลิก (dissolution) และวันที่ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะมีผลสมบูรณ์ขึ้นโดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ตามระยะเวลาการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะอาจขยายออกไปมากกว่า 2 ปีก็ได้ ในกรณีที่เป็นการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดแก่ตัวเขา (personal injury) หรือเนื่องจากความตาย ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวสามารถขยายออกไปนานขึ้นสูงสุดถึงระยะเวลาที่นานที่สุดเท่าที่ได้รับอนุญาตสำหรับการใช้สิทธิเรียกร้องภายใต้ Limitation Act 1980 ตัวอย่างเช่น กรณีที่ความเสียหายไม่ปรากฏ ณ เวลาที่เกิดอุบัติเหตุ แต่ต่อมา 3 ปีความเสียหายเพิ่งปรากฏ เช่น ได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะซึ่งต่อมาภายหลังเป็นสาเหตุทำให้ตาบอด ซึ่ง

ระยะเวลาที่ปรากฏถึงความต้อบอดนั้นเกิดขึ้นเมื่อผ่านมาแล้ว 3 ปี ดังนั้นความรับผิดชอบของบริษัทสำหรับความเสียหายตั้งแต่ดั้งเดิมนี้ศาลจึงสามารถจัดซื้อบริษัทกลับเข้าสู่ทะเบียนได้⁶¹

เพราะฉะนั้น ถ้าพ้นระยะเวลา 2 ปีไปแล้ว ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้บางรายที่หนี้ของเขาเพิ่งปรากฏ เช่นนี้ความพยายามในการโต้แย้งว่า คำประกาศของกรรมการที่ว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (declaration of solvency) ไม่สมบูรณ์ (invalid) เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงหนี้ของผู้ร้อง⁶² ย่อมเป็นอันล้มเหลว และเช่นเดียวกันกับความพยายามในการทำให้ผู้ถือหุ้นที่เป็นผู้รับเงินที่มากไปรับผิดชอบใช้เงินคืนให้แก่เจ้าหนี้ที่เพิ่งค้นพบก็เป็นล้มเหลวด้วยเช่นกัน⁶³ แต่ทั้งนี้มิใช่ข้อสังเกตว่าถ้าเกิดจากการละเลยหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี (breach of duty) เช่นนี้เจ้าหนี้อาจร้องขอต่อศาลให้บังคับผู้ชำระบัญชีคืนทรัพย์สินให้แก่บริษัท หรือขอใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการละเลยหน้าที่ให้แก่ตน แม้ผู้ชำระบัญชีจะได้ปลดเปลื้องจากความรับผิดชอบไปแล้วก็ตาม ซึ่งผู้ชำระบัญชีจะใช้วิธีการเยียวยาแบบนี้ได้ต้องได้รับความยินยอมจากศาลเพื่อทำคำร้องเสียก่อน (s212)

3.2 ผู้ชำระบัญชีและการชำระบัญชีตามกฎหมายประเทศสิงคโปร์

การชำระบัญชีบริษัทจำกัดตามกฎหมายประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัติอยู่ใน The Companies Act 1967 ซึ่งแบ่งการชำระบัญชีบริษัทจำกัดออกเป็น 2 แบบ⁶⁴ คือ

- (1) การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (voluntary winding up)
- (2) การชำระบัญชีโดยไม่สมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล (compulsory winding up หรือ winding up by the court)

⁶¹ Denis Keenan and Josephine Bisacre, Smith & Keenan's Company Law, 12:523.

⁶² คดี *Re Courcy v Clement* [1971] Ch 693, [1971] 1 All ER 681

⁶³ John H. Farrar, Nigel E. Furey, and Brenda M. Hannigan, Farrar's Company Law, p. 691-692.

⁶⁴ The Companies Act 1967, s247

3.2.1 เหตุแห่งการชำระบัญชี

3.2.1.1 การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ

บริษัทอาจเลิกกันโดยความสมัครใจในกรณีดังต่อไปนี้⁶⁵

(1) ถ้าในหนังสือบริคณห์สนธิหรือข้อบังคับได้กำหนดไว้ว่า บริษัทได้ตั้งขึ้นไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น หรือถ้ากำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกัน เมื่อมีกรณีนั้นบริษัทย่อมเลิกกันด้วยเหตุดังกล่าว และที่ประชุมใหญ่จะต้องลงมติเห็นชอบกับการให้เลิกบริษัท ซึ่งมติที่ต้องการตามกรณีนี้คือมติธรรมดา เว้นแต่ข้อบังคับจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

(2) บริษัทมีมติพิเศษให้เลิกบริษัท

ดังนั้น เมื่อมีการเลิกบริษัทโดยความสมัครใจไม่ว่าด้วยเหตุใดๆ บริษัทจะต้องหยุดการดำเนินกิจการ⁶⁶ แล้วเข้าสู่การชำระบัญชี ซึ่งเรียกรวมการชำระบัญชีในกรณีเช่นนี้ว่า “การชำระบัญชีโดยความสมัครใจ” ซึ่งถ้ากรรมการบริษัทได้มีการทำคำประกาศว่าบริษัทสามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด (declaration of solvency) ภายใน 12 เดือนนับจากเริ่มต้นการชำระบัญชี เช่นนี้ก็จะเป็น “การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น” แต่ทั้งนี้คำประกาศดังกล่าวจะมีผลก็ต่อเมื่อได้ทำขึ้นภายใน 5 สัปดาห์ก่อนมีมติให้เลิกบริษัทโดยความสมัครใจและได้แจ้งต่อนายทะเบียนก่อนวันที่ส่งคำบอกกล่าวการประชุมที่มีมติให้เลิกบริษัทโดยความสมัครใจ⁶⁷

แต่ถ้าผู้ชำระบัญชีเห็นว่าบริษัทจะไม่สามารถชำระหนี้ได้ครบถ้วนภายในเวลาที่กำหนดไว้ในคำประกาศ เช่นนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมเจ้าหนี้โดยทันที ซึ่งในการประชุมของเจ้าหนี้ในกรณีเช่นนี้ เจ้าหนี้อาจแต่งตั้งบุคคลอื่นขึ้นเป็นผู้ชำระบัญชีแทนผู้ชำระบัญชีที่แต่งตั้งโดยบริษัทหรือไม่ก็ได้ และการชำระบัญชีภายหลังจากการประชุมเจ้าหนี้จะเป็น “การชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้”⁶⁸

⁶⁵ The Companies Act 1967, s290

⁶⁶ The Companies Act 1967, s292(1)

⁶⁷ The Companies Act 1967, s293(1), (3)

⁶⁸ The Companies Act 1967, s295

3.2.1.2 การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล

ศาลอาจมีคำสั่งให้บริษัทกันในกรณีดังต่อไปนี้⁶⁹

- (1) เมื่อบริษัทมีมติพิเศษให้เลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล
- (2) เมื่อบริษัททำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัทหรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท
- (3) เมื่อบริษัทไม่เริ่มดำเนินกิจการภายใน 1 ปีนับแต่จัดตั้งหรือหยุดทำการถึง 1 ปีเต็ม
- (4) เมื่อบริษัทไม่มีผู้ถือหุ้น
- (5) เมื่อบริษัทไม่มีความสามารถที่จะชำระหนี้ได้

กรณีที่จะถือว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้เป็นไปตาม section 254(2) คือ

- บริษัทเป็นหนี้เจ้าหนี้เกิน 1,000 เหรียญสิงคโปร์และหนี้ดังกล่าวถึงกำหนดชำระแล้วและเจ้าหนี้ได้ส่งหนังสือทวงถามไปยังบริษัท ซึ่งบริษัทมีเวลา 3 สัปดาห์ แต่ยังคงเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ หรือหาหลักประกัน หรือไม่ประนีประนอมให้เป็นที่พอใจแก่เจ้าหนี้
- เจ้าหนี้บังคับคดีตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ แต่ผลการบังคับไม่เป็นที่พอใจทั้งหมดหรือบางส่วน
- เจ้าหนี้สามารถพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า บริษัทไม่สามารถชำระหนี้ ซึ่งในการพิจารณาของศาลจะคำนึงถึงหนี้ที่ไม่แน่นอนและอาจเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

- (6) เมื่อกรรมการได้ทำการงานต่างๆ ของบริษัทเพื่อประโยชน์ของตนเองมากกว่าเพื่อประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้น หรือทำการอย่างอื่นซึ่งปรากฏว่าไม่เป็นธรรมและไม่ยุติธรรมแก่ผู้ถือหุ้นคนอื่นๆ
- (7) เมื่อผู้ตรวจสอบ (inspector) ได้รายงานโดยมีความเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้และสมควรเลิกกัน หรือจะเป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหนี้ หากบริษัทได้เลิกกัน

⁶⁹ The Companies Act 1967, s254

- (8) ถ้าในหนังสือบริคณห์สนธิหรือข้อบังคับได้กำหนดเวลา หรือกรณีที่ทำให้บริษัทเลิกกัน เมื่อสิ้นกำหนดเวลา หรือเมื่อมีกรณีดังที่กำหนดเกิดขึ้น บริษัทย่อมเลิกกัน
- (9) ศาลมีดุลพินิจเห็นควรว่าเพื่อความยุติธรรมและเที่ยงธรรมบริษัทนั้นสมควรที่จะเลิกกัน
- (10) เป็นบริษัทที่ได้รับใบอนุญาตตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการธนาคาร และใบอนุญาตดังกล่าวถูกเพิกถอน หรือหมดอายุแล้วแต่ยังไม่ได้รับการต่ออายุ
- (11) เป็นบริษัทที่ประกอบกิจการธนาคารในสิงคโปร์ซึ่งฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการธนาคาร
- (12) เป็นบริษัทที่ประกอบกิจการ multi-level marketing หรือ pyramid selling ซึ่งฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายที่ห้าม multi-level marketing หรือ pyramid selling
- (13) เป็นบริษัทที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือเสื่อมเสียต่อความสงบสุขของประชาชน, สวัสดิภาพและคำสั่งอันดีในสิงคโปร์ หรือขัดต่อความมั่นคงหรือประโยชน์ของชาติ

ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท⁷⁰ เช่น บริษัท, เจ้าหนี้ของบริษัท ซึ่งรวมถึงเจ้าหนี้ที่ไม่แน่นอนและเจ้าหนี้ที่อาจมีขึ้นในอนาคตด้วย, contributory, ผู้ชำระบัญชี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

3.2.2 ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

3.2.2.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีบริษัทตามกฎหมายของสิงคโปร์กำหนดว่า ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งได้ให้ความยินยอมเป็นหนังสือที่จะเป็นผู้ชำระบัญชี และจะต้องเป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ซึ่งผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติจะ

⁷⁰ The Companies Act 1967, s253

เป็นไปตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังประกาศและกำหนด หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการอนุมัติ ให้เป็นผู้ชำระบัญชีตามคำร้องขอและไม่ถูกเพิกถอน⁷¹ นอกจากนี้บุคคลดังกล่าวจะขาดคุณสมบัติ ของการเป็นผู้ชำระบัญชี ถ้ามีลักษณะดังต่อไปนี้⁷²

- (1) เป็นหนี้บริษัทเกิน 2,500 เหรียญสิงคโปร์
- (2) เป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (3) เป็นหุ้นส่วน, นายจ้าง หรือลูกจ้างของเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (4) เป็นหุ้นส่วน หรือลูกจ้างของลูกจ้างของเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (5) เป็นบุคคลที่ยังไม่ได้รับการปลดจากการล้มละลาย
- (6) เป็นบุคคลที่กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการฉ้อฉลหรือการกระทำที่ไม่ สุจริตซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป

เพราะฉะนั้น บุคคลที่จะมาเป็นผู้ชำระบัญชีบริษัทตามกฎหมายสิงคโปร์จะต้องไม่ มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น มิฉะนั้นก็ขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชี

3.2.2.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

3.2.2.2.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

ก่อนที่บริษัทจะมีมติให้เลิกบริษัทโดยความสมัครใจ หากกรรมการได้ทำ คำประกาศตามแบบฟอร์มที่กฎหมายกำหนด และแจ้งต่อนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ ทรัพย์ว่า บริษัทไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้เพราะเหตุหนี้สินของบริษัทและได้เรียกประชุม บริษัทและเจ้าหน้าที่ภายใน 1 เดือนนับจากวันที่ประกาศ เช่นนี้กรรมการอาจแต่งตั้งบุคคลที่เป็นผู้ ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ให้เป็น “ผู้ชำระบัญชีชั่วคราว” ขึ้นโดยทันทีก็ ได้ และผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะยังคงอยู่ต่อไป 1 เดือนนับจากวันที่แต่งตั้งหรือตามระยะเวลาที่เจ้า

⁷¹ The Companies Act 1967, ss4, 9

⁷² The Companies Act 1967, s11

พนักงานพิทักษ์ทรัพย์อนุญาตในกรณีพิเศษ หรือจนกว่าจะมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแล้วแต่กรณีใด จะเกิดขึ้นก่อน⁷³

สำหรับการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีในกรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ สามารถแยกอธิบายออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น

การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีสำหรับกรณีนี้จะแต่งตั้งโดยที่ประชุมใหญ่ของ บริษัท ซึ่งจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้เพื่อชำระสะสางกิจการงานและแบ่งเฉลี่ย ทรัพย์สินของบริษัท ตลอดจนอาจมีการกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ชำระบัญชีด้วยก็ได้ และเมื่อได้ มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีเรียบร้อยแล้วอำนาจทั้งหมดของกรรมการจะสิ้นสุดลง เว้นแต่เท่าที่ผู้ชำระ บัญชีหรือที่ประชุมใหญ่ของบริษัทโดยความยินยอมของผู้ชำระบัญชีอนุมัติให้ดำเนินการต่อไปได้⁷⁴

(2) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้

ถ้าผู้ชำระบัญชีเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้ได้ภายในเวลาที่กำหนด ไว้ในคำประกาศฯ (declaration of insolvency) ของกรรมการ ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุม เจ้าหนี้โดยทันที และการชำระบัญชีภายหลังจากการประชุมเจ้าหนี้จะเป็น “การชำระบัญชีโดย ความสมัครใจของเจ้าหนี้” ดังนั้น ในที่ประชุมของบริษัทและที่ประชุมของเจ้าหนี้ต่างก็อาจเสนอชื่อ บุคคลเป็นผู้ชำระบัญชีก็ได้ ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้เสนอชื่อบุคคลใด เช่นนี้บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อโดย บริษัทจะเป็นผู้ชำระบัญชี แต่ถ้าเจ้าหนี้และบริษัทเสนอชื่อบุคคลแตกต่างกัน เช่นนี้บุคคลที่ได้รับการ เสนอชื่อโดยเจ้าหนี้จะเป็นผู้ชำระบัญชี แต่ทั้งนี้กรรมการ ผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหนี้อาจร้องขอต่อศาล ภายใน 7 วันนับจากวันที่เจ้าหนี้ได้เสนอชื่อเพื่อให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยบริษัท เป็นผู้ชำระบัญชีแทน หรือให้ทำหน้าที่ร่วมกัน⁷⁵

⁷³ The Companies Act 1967, s291

⁷⁴ The Companies Act 1967, s294(1)(2)

⁷⁵ The Companies Act 1967, s297(1),(2)

นอกจากนี้ในการประชุมเจ้าหนี้ดังกล่าว หรือในการประชุมครั้งต่อมา ถ้าเจ้าหนี้เห็นสมควร เจ้าหนี้อาจแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ (committee of inspection)⁷⁶ เพื่อทำหน้าที่ควบคุมผู้ชำระบัญชี ตลอดจนกำหนดค่าตอบแทนให้แก่ผู้ชำระบัญชี และเมื่อได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบขึ้นมาแล้ว อำนาจของกรรมการจะสิ้นสุดลง เว้นแต่เท่าที่คณะกรรมการตรวจสอบ หรือเจ้าหนี้ (ในกรณีที่ไม่มีคณะกรรมการตรวจสอบ) อนุมัติให้ดำเนินการต่อไปได้⁷⁷

3.2.2.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล

ในเวลาใดๆ หลังจากที่มีการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท และก่อนที่ศาลจะมีคำสั่ง ศาลอาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือบุคคลที่เป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ให้เป็น “ผู้ชำระบัญชีชั่วคราว” ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ชำระบัญชี แต่ทั้งนี้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่ศาลกำหนดไว้ในคำสั่งแต่งตั้ง⁷⁸ และการที่ศาลแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวไม่ได้หมายความว่าศาลจะต้องมีคำสั่งให้เลิกบริษัทเสมอไป ตัวอย่างเช่น หากกรรมการไม่ปรองดองกัน ดังนั้นเพื่อให้เป็นการรักษาความสมดุลของความเป็นธรรมในระหว่าง 2 ฝ่าย ศาลอาจจะมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้นก็ได้

79

เมื่อศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ศาลจะแต่งตั้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือบุคคลที่เป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ให้เป็นผู้ชำระบัญชีก็ได้ แต่ถ้าหากศาลไม่ได้แต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเรียกประชุมเจ้าหนี้และ contributory ให้มีการประชุมแยกกันเพื่อให้แต่งตั้งผู้ชำระบัญชี หรือร้องขอต่อศาลให้แต่งตั้ง

⁷⁶ The Companies Act 1967, s298

⁷⁷ The Companies Act 1967, s297(4)

⁷⁸ The Companies Act 1967, s267

⁷⁹ Andrew Hicks and Walter Woon, The Companies Act of Singapore: An Annotation, (Singapore: Butterworths, 1989) pp. 540.

ผู้ชำระบัญชีแทนที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ได้⁸⁰ นอกจากนี้อาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ (committee of inspection) ขึ้นโดยที่ประชุมของเจ้าหนี้และ contributory เพื่อให้กระทำการร่วมกับผู้ชำระบัญชี⁸¹

3.2.3 อำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

3.2.3.1 กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ

อำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีในกรณีนี้จะนำไปตามที่บัญญัติใน The Companies Act 1967, section 305 ดังนี้คือ

(1) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดำเนินการต่างๆ ดังต่อไปนี้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุมัติโดยมติพิเศษของที่ประชุมใหญ่ของบริษัท (กรณีที่เป็นกรณชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น) หรือได้รับอนุมัติโดยศาลหรือคณะกรรมการตรวจสอบ (กรณีที่เป็นกรณชำระบัญชีโดยเจ้าหนี้)

- (ก) ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ลำดับใดๆ เต็มจำนวน
- (ข) ประนีประนอมหรือจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือบุคคลที่อ้างสิทธิเป็นเจ้าหนี้ หรือกล่าวอ้างชื่อเรียกร้องใดๆ ในปัจจุบันหรืออนาคตซึ่งแน่นอนหรือไม่แน่นอน, ค่าเสียหายที่แน่นอนหรือโดยประมาณ หรือที่บริษัทอาจต้องรับผิดชอบ
- (ค) ประนีประนอมชื่อเรียกร้องและความรับผิดชอบใดๆ
- (ง) แต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือในการทำหน้าที่ของตน

(2) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดให้แก่ผู้ชำระบัญชีในกรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล ซึ่งอำนาจดังกล่าว เช่น

⁸⁰ The Companies Act 1967, s263

⁸¹ The Companies Act 1967, s277

- (ก) ดำเนินกิจการของบริษัทเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชี
- (ข) ฟ้องร้องหรือต่อสู้คดี หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ค) ประenomหนี้ที่ค้างชำระอยู่แก่บริษัทเกิน 1,500 เหรียญสิงคโปร์
- (ง) ขายอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ของบริษัทโดยการขายทอดตลาด, ประมูลหรือทำสัญญาเฉพาะบุคคล โดยเป็นการโอนทั้งหมดหรือขายเฉพาะส่วนก็ได้
- (จ) กระทบการและจัดการหนังสือตราสารและเอกสารทั้งหมดในนามของบริษัทและแทนบริษัท และใช้ตราประทับของบริษัทเพื่อการนั้น
- (ฉ) พิสูจน์หนี้, จัดลำดับสิทธิเจ้าหนี้ และเรียกร้องในคดีล้มละลายของ contributory หรือลูกหนี้เพื่อเฉลี่ยทรัพย์สินของบุคคลนั้น และได้รับส่วนแบ่งในคดี
- (ช) จ่าย, รับรอง, สั่งจ่าย, สลักหลังตั๋วแลกเงิน หรือตั๋วสัญญาใช้เงินในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ซ) เพิ่มเงินให้หลักประกันของทรัพย์สินของบริษัท
- (ฌ) ขอนหนังสือให้อำนาจจัดการมรดกของ contributory หรือลูกหนี้ที่ตายและกระทำการใดๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับการชำระเงินที่ถึงกำหนดชำระจาก contributory หรือลูกหนี้หรือกองมรดกของเขา
- (ญ) แต่งตั้งตัวแทนขึ้นเพื่อให้ดำเนินกิจการที่ผู้ชำระบัญชีไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง
- (ฎ) กระทำการอื่นๆ ทั้งหมดตามที่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางการงานของบริษัทและแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของบริษัท

(3) ในกรณีที่มีผู้ชำระบัญชีหลายคน เช่นนี้การใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้อำนาจอาจจะทำโดยผู้ชำระบัญชีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ตามที่กำหนดไว้ในเวลาแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี หรือถ้ามิได้กำหนดไว้เช่นนี้ก็สามารใช้อำนาจต่างๆ ได้โดยผู้ชำระบัญชีไม่น้อยกว่า 2 คน

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี เช่น

(1) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้โดยทันที เมื่อผู้ชำระบัญชีเห็นว่าบริษัทไม่สามารถชำระหนี้หรือไม่สามารถจัดให้มีการชำระหนี้ได้ครบถ้วนภายในเวลาเวลาที่กำหนดในคำประกาศของกรรมการ (s295)

(2) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมใหญ่ของบริษัทและเจ้าหนี้ในกรณีที่มีการชำระบัญชียังคงทำอยู่เกินกว่า 1 ปีขึ้นไป (s307)

กล่าวคือ ถ้าการชำระบัญชียังคงทำอยู่โดยกาลกว่า 1 ปีขึ้นไป ผู้ชำระบัญชีจะต้องประชุมใหญ่บริษัทในกรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น และเรียกประชุมใหญ่บริษัทและเจ้าหนี้ในกรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ ในเวลาสิ้นปีทุกปี นับแต่เริ่มต้นการชำระบัญชี หรือไม่เกิน 3 เดือนนับจากวันสิ้นปีและผู้ชำระบัญชีจะต้องทำรายงานยื่นต่อที่ประชุมถึงการกระทำต่างๆ ของผู้ชำระบัญชี ตลอดจนการดำเนินการต่างๆ ในการชำระบัญชีในระหว่าง 1 ปีที่ผ่านมา

(3) หน้าที่เรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมครั้งสุดท้าย (s308)

ทันทีที่การทำงานต่างๆ ของบริษัทได้รับการชำระสะสางจนเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำรายงานการชำระบัญชีแสดงว่า การชำระบัญชีนั้นได้ดำเนินไปอย่างไร และได้จัดการทรัพย์สินของบริษัทไปประการใด แล้วให้เรียกประชุมใหญ่บริษัทและเจ้าหนี้เพื่อเสนอรายงานนั้น และชี้แจงกิจการต่อที่ประชุม เมื่อประชุมเรียบร้อยแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องนำรายงานการประชุมและสำเนารายงานการชำระบัญชีไปยื่นต่อนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใน 7 วันนับแต่วันประชุม

นอกจากนี้องค์ประชุมในที่ประชุมของบริษัทจะต้องมี 2 คน และที่ประชุมของบริษัทและเจ้าหนี้จะต้องมีผู้ถือหุ้น 2 คน และเจ้าหนี้ 2 คน หากไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีสามารถยื่นรายงานการประชุมและสำเนารายงานการชำระบัญชีต่อนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยระบุในรายงานการประชุมว่า การประชุมดังกล่าวได้เรียกอย่างถูกต้องแล้ว แต่ไม่ครบองค์ประชุม เช่นนี้ถือว่าได้ปฏิบัติถูกต้องแล้ว

(4) หน้าที่ในการจัดทำบัญชีรายชื่อ contributory (s305(1)(c))

(5) หน้าที่ต้องเก็บรักษาสมุดและบัญชีอย่างเหมาะสม (s313)

(6) หน้าที่บอกกล่าวถึงการแต่งตั้งตนเป็นผู้ชำระบัญชีโดยที่ประชุมเจ้าหนี้ไปยัง นายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 7 วันนับจากวันที่มีการประชุม (s295(4))

(7) หน้าที่บอกกล่าวถึงการลาออกหรือถอดถอนไปยังนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 14 วันนับแต่ลาออกหรือถูกถอดถอน

3.2.3.2 กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล

อำนาจของผู้ชำระบัญชี

อำนาจของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยคำสั่งศาลจะเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน The Companies Act 1967, section 272 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) ผู้ชำระบัญชีจะต้องได้รับอนุญาตจากศาลหรือคณะกรรมการตรวจสอบ (committee of inspection) จึงจะมีอำนาจดังต่อไปนี้

(ก) ดำเนินกิจการของบริษัทเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชี

(ข) ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ลำดับใดๆ เต็มจำนวน

(ค) ประนีประนอมหรือจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือบุคคลที่อ้างสิทธิเป็นเจ้าหนี้ หรือกล่าวอ้างชื่อเรียกร้องใดๆ ในปัจจุบันหรืออนาคตซึ่งแน่นอนหรือไม่แน่นอน, ค่าเสียหายที่แน่นอนหรือโดยประมาณ หรือที่บริษัทอาจต้องรับผิดชอบ

(ง) ประนีประนอมข้อเรียกร้องและความรับผิดชอบใดๆ

(จ) แต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือในการทำหน้าที่ของตน

(2) ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจกระทำการต่างๆ ดังต่อไปนี้ได้โดยลำพังตนเอง ไม่ว่าจะได้มีการขออนุญาตศาลหรือคณะกรรมการตรวจสอบ (committee of inspection) หรือไม่ก็ตาม

(ก) ฟ้องร้อง หรือต่อสู้คดี หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายในนามและแทนบริษัท

- (ข) ประenomหนึ่ที่ค้ำงชำระอยู่แก่บริษัทเกิน 1,500 เหรียญสิงคปรี
- (ค) ขายอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ของบริษัทโดยการขายทอดตลาด, ประมูลหรือทำสัญญาเฉพาะบุคคล โดยเป็นการโอนทั้งหมดหรือขายเฉพาะส่วนก็ได้
- (ง) กระทำกรและจัดการหนังสือตราสารและเอกสารทั้งหมดในนามของบริษัทและแทนบริษัท และใช้ตราประทับของบริษัทเพื่อการนั้น
- (จ) พิสูจน์หนึ่, จัดลำดับสิทธิเจ้าหนึ่ และเรียกร้องในคดีล้มละลายของ contributory หรือลูกหนึ่เพื่อเฉลี่ยทรัพย์ของบุคคลนั้น และได้รับส่วนแบ่งในคดี
- (ฉ) จำ, รับรอง, สั่งจำ, สลักหลังตัวแลกเงิน หรือตัวสัญญาใช้เงินในนามของบริษัทและแทนบริษัท
- (ช) เพิ่มเงินให้หลักประกันของทรัพย์สินของบริษัท
- (ฌ) ขอนหนังสือให้อำนาจจัดการมรดกของ contributory หรือลูกหนึ่ที่ตายและกระทำกรใดๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้รับการชำระเงินที่ถึงกำหนดชำระจาก contributory หรือลูกหนึ่หรือกองมรดกของเขา
- (ฉ) แต่งตั้งตัวแทนขึ้นเพื่อให้ดำเนินกิจการที่ผู้ชำระบัญชีไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง
- (ญ) กระทำกรอื่นๆ ทั้งหมดตามที่จำเป็นเพื่อการชำระสะสางการงานของบริษัทและแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของบริษัท

หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี เช่น

- (1) เก็บรักษาสมุดและบัญชีอย่างเหมาะสม (s313)
- (2) ผู้ชำระบัญชีที่ไม่ใช่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะต้องบอกกล่าวการแต่งตั้งไปยังนายทะเบียนและให้หลักประกันตามที่กำหนดจนเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (s264(1))
- (3) ต้องให้ข้อมูลและความสะดวกแก่การตรวจสอบบัญชีและเอกสารของบริษัทและช่วยเหลือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ (s264(2))
- (4) ต้องบอกกล่าวการลาออกหรือถอดถอนไปยังนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 14 วันนับแต่ลาออกหรือถูกถอดถอน (s316)

- (5) ทำรายงานผลสุดท้าย (final return) ให้แก่ contributory เมื่อได้ดำเนินการขายและแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้และ contributory เรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้บริษัทเลิก (dissolution) หรือสิ้นสุดสภาพนิติบุคคลนั่นเอง (s275)
- (6) ส่งสำเนาคำสั่งให้เลิกบริษัท (dissolution) แก่นายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 14 วันนับแต่ศาลมีคำสั่ง (s276(6))

3.2.4 การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี

เหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีได้แก่ ตาย, ลาออก, ถูกถอดถอน หรือขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชี เช่น ไม่ได้เป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) เป็นต้น

การถอดถอนผู้ชำระบัญชีสามารถทำได้โดย

- (1) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของผู้ถือหุ้น – ผู้ชำระบัญชีอาจถูกถอดถอนโดยมติพิเศษของที่ประชุมใหญ่ หรือโดยคำสั่งศาล แต่ทั้งนี้มติพิเศษดังกล่าวของที่ประชุมใหญ่อาจไม่มีผลเป็นการถอดถอนผู้ชำระบัญชี ถ้าหากศาลมีคำสั่งไม่ถอดถอนผู้ชำระบัญชีตามคำร้องของผู้ชำระบัญชีหรือเจ้าหนี้ (s294(3), 302)
- (2) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้ - ผู้ชำระบัญชีอาจถูกถอดถอนโดยคำสั่งศาล (s302)
- (3) กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล – ผู้ชำระบัญชีอาจถูกถอดถอนโดยศาล (s268(1), 302)

3.2.5 การสิ้นสุดสภาพนิติบุคคลภายหลังการชำระบัญชี

เมื่อบริษัทเข้าสู่การชำระบัญชี บริษัทจะต้องยุติการดำเนินกิจการต่างๆ เว้นแต่เท่าที่ผู้ชำระบัญชีเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การชำระบัญชี แต่ทั้งนี้ความเป็นนิติบุคคลของบริษัทก็ยังคงมีอยู่ต่อไปจนกว่าบริษัทจะเลิก (dissolution)⁸² ซึ่งกรณีที่ทำให้บริษัทเลิกกันจะเป็นไปตามที่

⁸² The Companies Act 1967, s292(1)

บัญญัติไว้ใน section 308(5),(6) สำหรับกรณีที่เป็นกรชำระบัญชีโดยความสมัครใจและ section 275-276 สำหรับกรณีที่เป็นกรชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) กรณีชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (s308(5)(6))

เมื่อสิ้นระยะเวลา 3 เดือนนับจากวันที่ผู้ชำระบัญชีได้ส่งรายงานการประชุมครั้งสุดท้าย (final meeting) และสำเนารายงานการชำระบัญชีต่อนายทะเบียนตาม section 308(3) แล้ว บริษัทเป็นอันเลิกกัน (dissolution) โดยอัตโนมัติ หรือสิ้นสภาพความเป็นนิติบุคคลนั่นเอง เว้นแต่ศาลมีคำสั่งให้เลื่อนวันดังกล่าวออกไปตามที่ศาลเห็นสมควร เนื่องจากได้รับการร้องขอจากผู้ชำระบัญชี หรือผู้มีส่วนได้เสีย

(2) กรณีชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล (s275, 276)

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้ดำเนินการชำระบัญชีเสร็จเรียบร้อยและทำรายงานผลสุดท้าย (final return) ให้แก่ contributory แล้ว ผู้ชำระบัญชีอาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งปลดเปลื้องตนเองจากความรับผิดชอบและคำสั่งให้บริษัทเลิก (dissolution) และเมื่อศาลมีคำสั่งให้บริษัทเลิก เช่นนี้บริษัทจะสิ้นสภาพนิติบุคคลนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำสั่ง

3.2.6 การจดทะเบียนกลับคืนสู่ทะเบียน (Restoration to the register)

หลังจากที่บริษัทเลิกกันแล้ว (dissolution) ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้การเลิกดังกล่าวเป็นโมฆะ (void) เมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้ชำระบัญชีของบริษัท หรือบุคคลใดที่ปรากฏแก่ศาลว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียภายใน 2 ปีนับแต่วันที่บริษัทเลิกกัน (dissolution) ดังนั้นเมื่อศาลได้มีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ บริษัทดังกล่าวก็กลับคืนสู่ทะเบียนอีกครั้ง โดยผู้ที่ยื่นคำร้องมีหน้าที่จะต้องส่งสำเนาคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะไปยังนายทะเบียนบริษัทและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใน 7 วันนับแต่ศาลมีคำสั่ง มิฉะนั้น ผู้ยื่นคำร้องมีความผิดและมีโทษปรับไม่เกิน 1,000 เหรียญสิงคโปร์⁸³

⁸³ The Companies Act 1967, s343

โดยทั่วไปการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะเพื่อให้บริษัทกลับคืนสู่ ทะเบียนนั้น มักเป็นกรณีที่ผู้ชำระบัญชีต้องการให้ได้ทรัพย์สินที่มองข้ามไปกลับคืนมา และในการ ทำคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะหรือไม่นั้น ก็เป็นดุลพินิจของศาลตามที่มีส่วนได้เสียแสดงแก่ ศาลว่าเขาได้รับความเสียหายและความไม่เป็นธรรมจากการเลิกบริษัท หรือโดยเหตุผลเนื่องจาก การฉ้อฉลหรือเหตุผลอื่นๆ ที่เพียงพอ⁸⁴ แต่ทั้งนี้ศาลจะไม่สั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะถ้าความไม่ เป็นธรรมดังกล่าวเกิดจากการยินยอมหรือความบกพร่องของผู้ร้องเอง⁸⁵

เมื่อศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ เช่นนี้คำสั่งดังกล่าวมีผลทำให้การเลิกบริษัท เป็นโมฆะตั้งแต่เริ่มแรก (ab initio) แต่ไม่ทำให้การกระทำที่เกิดขึ้นในระหว่างที่เลิกบริษัทและก่อน ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะมีผลสมบูรณ์⁸⁶ เพราะฉะนั้นเมื่อบริษัทกลับคืนสู่ทะเบียนอีก ครั้ง บริษัทก็ยังมีสภาพนิติบุคคลอยู่ต่อไปเสมือนไม่เคยเลิกบริษัท เช่นนี้บรรดาเจ้าหนี้หรือบุคคล ต่างๆ ที่ต้องการฟ้องร้องบริษัทก็สามารถฟ้องร้องบริษัทได้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁴ คดี Coxon v Gorst [1891] 2 Ch 73 และคดี Re Eastern Investment Co Ltd [1905] 1 Ch 352.

⁸⁵ คดี Re Spottiswoode, Dixon and Hunting Ltd [1912] 1 Ch 410.

⁸⁶ Andrew Hicks and Walter Woon, The Companies Act of Singapore: An Annotation, pp. 629-630.

บทที่ 4

ปัญหาและแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชี

การประกอบกิจการในรูปของบริษัทจำกัดจะมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายไม่ว่าจะเป็น ผู้ถือหุ้น เจ้าหนี้ของบริษัท พนักงานของบริษัท และรัฐ ดังนั้นหากมีการเลิกบริษัทเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลต่างๆ ดังกล่าว กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องมีการชำระบัญชีเมื่อมีการเลิกบริษัท ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีเข้าชำระสะสางการงานที่ยังคงค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป ตลอดจนรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัท เรียกกลุ่มนี้ให้ชำระหนี้ และจัดการชำระหนี้ ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท และหากมีทรัพย์สินเหลือให้แบ่งเฉลี่ยให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลาย เพราะฉะนั้น การชำระบัญชีจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก กฎหมายจึงได้กำหนดให้ต้องมีการชำระบัญชีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ทั้งนี้บทบัญญัติในเรื่องการชำระบัญชีของไทยยังมีปัญหาและข้อบกพร่องในเรื่องต่างๆ ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการชำระบัญชีของต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา กฎหมายเกี่ยวกับการชำระบัญชีของไทยต่อไป โดยผู้เขียนได้แยกพิจารณาออกเป็นประเด็นต่างๆ ในเรื่องดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำระบัญชี

4.1.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

เมื่อบริษัทเลิกจะต้องมีการชำระบัญชีเสมอ โดยบุคคลที่เรียกว่า “ผู้ชำระบัญชี” ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นผู้ที่ต้องเข้ามาชำระสะสางกิจการของบริษัทที่ค้างอยู่ให้เสร็จไป รวบรวมทรัพย์สิน ขายทรัพย์สิน ติดตามทวงถามหนี้สิน ดำเนินคดีหรือต่อสู้คดี ชำระหนี้ และแบ่งเงินหรือทรัพย์สินที่เหลืออยู่ภายหลังจากชำระหนี้แล้วให้แก่ผู้ถือหุ้น ตลอดจนกระทำการอย่างอื่นตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้เสร็จสิ้นไป และผลสุดท้ายเมื่อได้ดำเนินการชำระบัญชีเสร็จสิ้น บริษัทจึงจะสิ้นสภาพนิติบุคคล ดังนั้น ผู้ที่จะเข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีจึงควรเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่หลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหนี้ก็ตาม

แต่ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้บัญญัติว่า ผู้ชำระบัญชี จะต้องมีความสมบัติอย่างไร มีเพียงระเบียบสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 13 ที่ว่า “คำขอที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ไม่อาจรับจดทะเบียนได้ (1) ผู้เริ่มก่อการ กรรมการ หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือผู้ชำระบัญชีเป็นนิติบุคคล...” และข้อ 49 ที่ว่า “นายทะเบียนจะรับจดทะเบียนผู้เยาว์เข้าเป็นหุ้นส่วน ผู้เริ่มก่อการ กรรมการ หรือผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนบริษัทก็ได้ เมื่อปรากฏว่า (1) ผู้เยาว์มีอายุไม่น้อยกว่า 12 ปี (2) ผู้เยาว์ได้ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนและ/ หรือเอกสารประกอบด้วยตนเอง...”

จากระเบียบสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลางฯ สรุปได้ว่า ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลธรรมดา และอาจเป็นผู้เยาว์ก็ได้ ถ้าผู้เยาว์นั้นอายุไม่น้อยกว่า 12 ปี และได้ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบด้วยตนเอง แต่เมื่อได้พิจารณาคำนี้ถึงภาระหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีแล้ว คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเพียงเท่านี้ไม่เป็นการเพียงพอ เพราะผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมแก่การชำระบัญชี เช่น มีความรู้ทางด้านกฎหมายและบัญชี เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อกฎหมายของไทยไม่ได้บัญญัติถึงคุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้ในทางปฏิบัติจึงอาจเกิดปัญหาว่า บริษัทได้ผู้ชำระบัญชีที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมและทำให้เกิดความเสียหายในการชำระบัญชี จนต้องมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีเสียใหม่ ซึ่งส่งผลให้การชำระบัญชีต้องหยุดชะงักเสียเวลาและล่าช้าออกไปอีก เนื่องจากต้องมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นใหม่ เป็นต้น

เมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์ในประเด็นปัญหาเรื่องนี้ จะเห็นว่าทั้งสองประเทศได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ

1. ประเทศอังกฤษ

The Insolvency Act 1986 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีที่ไม่ใช่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เอาไว้ว่า จะต้องมีความสมบัติเป็น “ผู้ประกอบกิจการงานในคดีล้มละลาย” (Insolvency Practitioner) ซึ่งตาม section 390 ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบกิจการงานในคดีล้มละลายไว้ดังนี้

- (1) ต้องเป็นบุคคลธรรมดา
- (2) ต้องได้รับอนุญาตให้กระทำการเป็นผู้ประกอบการงานในคดีล้มละลาย โดยสภาวิชาชีพที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม
- (3) เป็นผู้มีหลักประกันทางการเงินที่เหมาะสม
- (4) ไม่ใช่บุคคลที่ถูกพิพากษาให้ล้มละลาย หรือถูกอายัดทรัพย์ และยังไม่ปลดจากการล้มละลายหรือการอายัด
- (5) ไม่ใช่บุคคลที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งคำสั่งให้ขาดคุณสมบัติ (disqualification order) ตาม The Company Directors Disqualification Act 1986
- (6) ไม่ใช่ผู้ป่วยตามความหมายใน Part VII ของ The Mental Health Act 1983 หรือ section 125(1) ของ The Mental Health (Scotland) Act 1984 หรือเป็นผู้ที่มีผู้อนุบาลตาม The Adults with Incapacity (Scotland) Act 2000
- (7) ไม่ใช่บุคคลที่ถูกบังคับตามคำสั่ง bankruptcy restriction order

จะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศอังกฤษได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้ประกอบการงานในคดีล้มละลายซึ่งได้รับใบอนุญาต (Insolvency Licence) ที่ออกโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม หรือสภาวิชาชีพที่ได้รับการรับรองจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการรับรองว่าบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นผู้ที่เหมาะสมแก่การกระทำการเป็นผู้ชำระบัญชี โดยพิจารณาจากการศึกษา การปฏิบัติและประสบการณ์ที่ผ่านมาของบุคคลนั้น เพราะฉะนั้นการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้เช่นนี้จึงเป็นการช่วยลดปัญหาในกรณีที่บริษัทได้ผู้ชำระบัญชีที่ไม่มีความรู้ความสามารถจนเป็นเหตุให้ต้องมีการเปลี่ยนตัวผู้ชำระบัญชีใหม่ได้ อย่างหนึ่ง เนื่องจากได้มีการกลั่นกรองโดยภาครัฐหรือสภาวิชาชีพก่อนนั่นเอง

2. ประเทศสิงคโปร์

คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ คือ จะต้องเป็น “ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ” (approved liquidator) ซึ่งได้แก่¹

¹ The Companies Act 1967, ss4, 9

(1) บุคคลที่อยู่ในกลุ่มบุคคลที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังประกาศให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวนั้นเป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) หรือ

(2) เป็นบุคคลที่ได้รับการอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้เป็นผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ตามคำร้องขอ โดยรัฐมนตรีฯ จะพิจารณาจากประสบการณ์และความสามารถของผู้ร้อง

นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีจะต้องไม่มีลักษณะดังต่อไปนี้² มิฉะนั้นจะขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชี

- (1) เป็นหนี้บริษัทเกิน 2,500 เหรียญสิงคโปร์
- (2) เป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (3) เป็นหุ้นส่วน, นายจ้าง หรือลูกจ้างของเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (4) เป็นหุ้นส่วน หรือลูกจ้างของลูกจ้างของเจ้าหน้าที่ของบริษัท
- (5) เป็นบุคคลที่ยังไม่ได้รับการปลดจากการล้มละลาย
- (6) เป็นบุคคลที่กระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับการฉ้อฉลหรือการกระทำที่ไม่สุจริตซึ่งมีโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์ต่างก็ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ว่าต้องเป็น “ผู้ประกอบกิจการงานในคดีล้มละลาย” (อังกฤษ) หรือเป็น “ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ” (สิงคโปร์) ซึ่งต้องได้รับใบอนุญาตหรือได้รับการอนุมัติเสียก่อน ซึ่งเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่ทำให้ได้ผู้ชำระบัญชีที่มีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง เนื่องจากมีการควบคุมและกีดกันกรองโดยภาครัฐหรือหน่วยงานที่ภาครัฐให้อำนาจดำเนินการแทน นอกจากนี้ทั้งสองประเทศยังได้มีบทบัญญัติที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีขาดคุณสมบัติการเป็นผู้ชำระบัญชี ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ชำระบัญชีเป็นบุคคลล้มละลาย เช่นนี้ย่อมเป็นการไม่เหมาะสมที่ให้ผู้ชำระบัญชีที่เป็นบุคคลล้มละลายทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป เพราะขนาดตนเองยังไม่มีความสามารถในการจัดการทรัพย์สินของตนเองได้เลย แล้วจะมาสะสางกิจการงานและจัดการทรัพย์สินของบริษัทได้อย่างไร เป็นต้น

² The Companies Act 1967, s11

ในเรื่องของการขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชีตามกฎหมายของประเทศอังกฤษ The Company Directors Disqualification Act 1986 ได้กำหนดระยะเวลาของการขาดคุณสมบัติเอาไว้ตั้งแต่ 2 ปี ถึง 15 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความร้ายแรงของพฤติกรรม เช่น ผู้ชำระบัญชีทำการฉ้อฉลหรือละเลยหน้าที่ เช่นนี้ระยะเวลาสูงสุดของการขาดคุณสมบัติ คือ 15 ปี (s4) แต่สำหรับกรณีที่ไม่ใช่รายงาน หรือบัญชี หรือเอกสารใดๆ แก่นายทะเบียนตามบทบัญญัติของกฎหมายบริษัท เช่นนี้ระยะเวลาสูงสุดของการขาดคุณสมบัติ คือ 5 ปี (s3) เช่นนี้เป็นการป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายกับบริษัทอื่นๆ อีกนั่นเอง

จากบทบัญญัติของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ที่ได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นผลดีแก่การชำระบัญชีคือ ทำให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้ชำระบัญชี โดยผ่านการควบคุมและตรวจสอบคุณสมบัติจากภาครัฐหรือองค์กรที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ ดังนั้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า การที่มีกฎหมายกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ดังเช่นเดียวกับของต่างประเทศดังที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น เป็นมาตรการที่ดีอย่างหนึ่งที่ทำให้มั่นใจได้ว่า ผู้ที่เข้ามาเป็นผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและความสามารถในการชำระบัญชีเพื่อให้การชำระบัญชีดำเนินไปได้ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่อาจนำมาเพิ่มเติมกับบทบัญญัติกฎหมายของไทย กล่าวคือ อาจกำหนดวุฒิการศึกษา ตลอดจนถึงเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีมาก่อน หรืออาจจะกำหนดให้ต้องมีใบอนุญาตในการประกอบอาชีพเป็นผู้ชำระบัญชี โดยการขออนุญาตจากระทรวงพาณิชย์หรือหน่วยงานที่กระทรวงพาณิชย์มอบหมายให้มีอำนาจก็ได้

แม้ว่าการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีจะเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่ทำให้ได้ผู้ชำระบัญชีที่มีความสามารถเข้ามาดำเนินการชำระบัญชี แต่ก็อาจมีข้อเสียบางประการ คือ ถ้ากฎหมายยังกำหนดคุณสมบัติเอาไว้สูงเท่าไร ก็จะทำให้มีผู้ที่มีคุณสมบัติอยู่เพียงไม่กี่คน ซึ่งก็จะส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการจ้างผู้ชำระบัญชีสูงขึ้นไปอีก ทั้งนี้ ที่การชำระบัญชีต้องการให้เสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่ได้ทรัพย์สินมากที่สุด เพื่อชำระหนี้และแบ่งเฉลี่ยคืนให้แก่ผู้ถือหุ้น ดังนั้นอาจทำให้บริษัทต่างๆ ปิดกิจการหนีไปเลยโดยไม่ทำการชำระบัญชีก็ได้

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะของผู้ชำระบัญชีจะพบว่า ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากบรรดาผู้ถือหุ้นให้เข้ามาทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของบุคคลอื่น ดังนั้นจึงมีหน้าที่ต้องกระทำ

การต่างๆ ในการชำระบัญชีอย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ซึ่งจะต้อง (1) กระทำการด้วยความซื่อสัตย์และใช้อำนาจโดยสุจริตเพื่อประโยชน์แก่บริษัท (2) ต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผลประโยชน์ขัดกัน (3) ต้องยุติธรรมไม่เอินเอียง และ (4) ต้องใช้ความระมัดระวังเอาใจใส่และความเอื้อเพื่อสอดส่องในการทำหน้าที่ต่างๆ (duty of care and diligence) ด้วย แต่บทบัญญัติกฎหมายของไทยไม่ได้มีการบัญญัติไว้เลยว่า ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำหน้าที่ด้วยความระมัดระวังและถ้าหากไม่ระมัดระวังจะต้องรับผิดชอบอย่างไร

ในขณะที่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับกรรมการบริษัทซึ่งก็เป็นผู้ที่ถูกเลือกมาจากความไว้วางใจของผู้ถือหุ้นเช่นกัน ได้มีการบัญญัติถึง “fiduciary duties” ของกรรมการเอาไว้ในมาตรา 1168 ว่า “ในอันที่จะประกอบกิจการของบริษัทนั้น กรรมการต้องใช้ความเอื้อเพื่อสอดส่องอย่างบุคคล ค้าขายผู้ประกอบด้วยความระมัดระวัง...” ดังนั้น กรรมการจะต้องดำเนินกิจการต่างๆ ของบริษัทด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่ในกิจการงานของบริษัทอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่บริษัท ซึ่งถือเป็นหน้าที่แห่งความระมัดระวังที่กรรมการพึงมี โดยระดับความระมัดระวังเอาใจใส่ในกิจการงานของบริษัทจะยิ่งกว่าวิญญูชนธรรมดาทั่วไป และยิ่งกว่าการงานของตนเอง เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดมาตรฐานให้กรรมการต้องเอาใจใส่ให้ได้เท่ากับความเอื้อเพื่อสอดส่องของบุคคลค้าขายผู้ประกอบด้วยความระมัดระวัง³

นอกจากนี้ในมาตรา 1167 ยังได้กำหนดให้นำบทบัญญัติเรื่องตัวแทนมาใช้กับความเกี่ยวกันระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอก ซึ่งตัวแทนเองก็เป็นผู้มีหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ดังนั้น กรรมการบริษัทจึงมีหน้าที่ดังกล่าวไปด้วย กล่าวคือ ต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เช่น จะต้องส่งเงินและทรัพย์สินอื่นที่ได้มาในการทำหน้าที่ และสิทธิทั้งหลายที่ได้มาในนามตนเองแก่บริษัท (มาตรา 810) เป็นต้น

แม้ว่าในมาตรา 1252 จะบัญญัติว่า “หุ้นส่วนผู้จัดการ หรือกรรมการบริษัทมีอำนาจโดยตำแหน่งเต็มฉันทา เมื่อเป็นผู้ชำระบัญชีก็ยังคงมีอำนาจอยู่ฉันทานั้น” จะทำให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) เช่นเดียวกับกรรมการ เช่น มีหน้าที่เอื้อเพื่อ

³ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสว่าง, 2504), หน้า 420.

สอดคล้องในการประกอบกิจการของบริษัทที่ตนเป็นกรรมการตามมาตรา 1168⁴ โดยต้องระมัดระวังเอาใจใส่ในระดับของบุคคลค้าขาย เป็นต้น ก็เป็นเพียงเฉพาะกรณีที่กรรมการบริษัทเข้าเป็นผู้ชำระบัญชี เนื่องจากข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1251 เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่ารวมถึงผู้ชำระบัญชีที่มาจากกรณีอื่นๆ ด้วย

ดังนั้น หากมีการนำหลักในเรื่องหน้าที่ของผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) มาใช้กับผู้ชำระบัญชี โดยกำหนดให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต, หลีกเลียงไม่ให้ผลประโยชน์ขัดกัน ตลอดจนต้องใช้ความระมัดระวังเอาใจใส่และความเอื้อเพื่อสอดคล้องในการทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของบริษัท ก็จะเป็นการป้องกันการโกงได้ในระดับหนึ่ง เพราะหากผู้ชำระบัญชีละเลยหน้าที่เหล่านี้ก็ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้การชำระบัญชีเกิดประโยชน์แก่บริษัทยิ่งขึ้นอีกด้วย เพราะผู้ชำระบัญชีต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของบริษัทมาก่อนผลประโยชน์ของตน

เพราะฉะนั้น ในเรื่องคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีผู้เขียนมีความเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายอยู่ด้วยกัน 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 : ควรมีการเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีให้มากกว่าที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 กล่าวคือ ควรมีการกำหนดวุฒิการศึกษา ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีมาก่อน หรืออาจจะกำหนดให้ต้องมีใบอนุญาตในการประกอบอาชีพเป็นผู้ชำระบัญชี โดยการขออนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์หรือหน่วยงานที่กระทรวงพาณิชย์มอบหมายให้มีอำนาจก็ได้ ซึ่งจะเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่จะช่วยกลั่นกรองให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่งมาทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีของบริษัทต่อไป

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3199/2545 ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ชำระสะสางการงานของบริษัทให้เสร็จไปกับจัดการใช้หนี้เงินและแจกจ่ายสินทรัพย์ของบริษัทตามมาตรา 1250 การที่บริษัท บ.ชำระภาษีเงินได้นิติบุคคลกับภาษีมูลค่าเพิ่มไม่ถูกต้อง จำเลยซึ่งเป็นทั้งกรรมการและผู้ชำระบัญชีของบริษัทดังกล่าว มีหน้าที่เอื้อเพื่อสอดคล้องในการประกอบกิจการของบริษัทที่ตนเป็นกรรมการตามมาตรา 1168 และในฐานะที่เป็นผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1252 จึงควรต้องรู้ว่าบริษัทเป็นหนี้ค่าภาษีอากรอยู่

แนวทางที่ 2 : ไม่ต้องมีการเพิ่มเติมคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีอย่างแนวทางที่ 1 คือ ยังคงให้เป็นไปตามเดิมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่ให้เพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับหลักของการทำหน้าที่อย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ของผู้ชำระบัญชี คือ กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง และซื่อสัตย์สุจริต โดยต้องกำหนดมาตรฐานของระดับความระมัดระวังเอาไว้ด้วย เช่น ต้องระมัดระวังเอาใจใส่ในระดับของบุคคลค้าขาย ดังนั้น เมื่อผู้ชำระบัญชีไม่ใช้ความระมัดระวังในการดำเนินการตามหน้าที่ตามระดับมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ผู้ชำระบัญชีก็ต้องรับผิดชอบต่อความผิดเป็นส่วนตัว

4.1.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

เมื่อบริษัทเลิกกันจะต้องมีการชำระบัญชีโดยผู้ชำระบัญชีเสมอ และการเลิกบริษัทไม่เป็นการทำให้บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลไปทันที คงมีผลเพียงแต่ทำให้บริษัทหยุดประกอบธุรกิจตามปกติ และกรรมการของบริษัทหมดอำนาจในการบริหารงานของบริษัทต่อไปเท่านั้น ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติถึงการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีไว้ในมาตรา 1251 และ 1256(1) ดังนี้

- (1) เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท
- (2) ถ้าข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้กรรมการจะเข้าเป็นผู้ชำระบัญชีของบริษัท
- (3) ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นแต่งตั้งขึ้น
- (4) ศาลแต่งตั้งเมื่อได้รับการร้องขอจากพนักงานอัยการหรือผู้มีส่วนได้เสีย

จากบทบัญญัติในเรื่องการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนพบว่า มีข้อบกพร่องที่เป็นเรื่องที่น่าสังเกตอยู่ 2 กรณีดังต่อไปนี้

1. กรณีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237

ในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เลิกบริษัท บริษัทย่อมดำเนินกิจการได้ตามปกติ และกรรมการยังคงมีอำนาจดำเนินการจัดการกิจการต่างๆ ของบริษัทได้อย่างเต็มที่ตามอำนาจของตน ซึ่งในกรณีเช่นนี้ทรัพย์สินของบริษัทอาจอยู่ในความเสี่ยงที่จะหมดสิ้นไปโดยการกระทำของกรรมการ ทำให้เมื่อบริษัทเลิกและชำระบัญชีอาจมีทรัพย์สินเหลืออยู่น้อยมากไม่เพียงพอแก่การ

ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือคืนทุนให้แก่ผู้ถือหุ้น (ถ้ามีทรัพย์สินเหลือ) ซึ่งในเรื่องนี้กฎหมายของ ประเทศอังกฤษได้กำหนดไว้ใน section 135 ของ The Insolvency Act 1986 ว่า เมื่อได้มีการยื่น คำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ศาลอาจจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราว (provisional liquidator) เมื่อได้รับคำร้องขอจากบุคคลใดๆ ที่ยื่นคำร้องขอให้ชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล⁵ เพื่อให้ เข้ามารับหน้าที่การงานต่างๆ ของบริษัท, คงสภาพเดิมที่เป็นอยู่ (maintain the status quo) และ ป้องกันความเสียหายในระหว่างรอคำสั่งให้เลิกบริษัท โดยปกติศาลมักจะแต่งตั้งจากเจ้าพนักงาน พิทักษ์ทรัพย์ และผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น สำหรับการทำหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะเป็นไปตามที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลอาจจำกัดอำนาจ ของผู้ชำระบัญชีชั่วคราวเอาไว้ในคำสั่งแต่งตั้งด้วยก็ได้

สำหรับการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวตามกฎหมายของประเทศสิงคโปร์เป็นไปตาม The Companies Act 1967 ซึ่งมีด้วยกัน 2 กรณีคือ

(1) กรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจ (s291)

ก่อนที่จะมีมติให้เลิกบริษัทโดยความสมัครใจ กรรมการของบริษัทอาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้นก็ได้ โดยผู้ชำระบัญชีชั่วคราวนี้จะมียุ่ 1 เดือนนับแต่ได้รับแต่งตั้งหรือตามที่เจ้า พนักงานพิทักษ์ทรัพย์อนุญาต หรือเมื่อได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแล้วแต่ว่ากรณีใดจะเกิดขึ้นก่อน

(2) กรณีที่เป็นการชำระบัญชีโดยคำสั่งศาล (s267)

เมื่อมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ศาลอาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้นก็ได้ โดยมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ชำระบัญชี แต่ทั้งนี้จะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดโดยศาล และเมื่อได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น ผู้ชำระบัญชีชั่วคราวก็พ้นจากตำแหน่ง

จากบทบัญญัติของทั้ง 2 ประเทศที่กำหนดให้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวในระหว่าง ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิกบริษัทและก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้เลิกบริษัท เป็นบทบัญญัติที่มี ประโยชน์แก่การชำระบัญชี กล่าวคือ เนื่องจากว่าในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เลิกบริษัท กรรมการย่อมมีอำนาจดำเนินการต่างๆ ได้ตามปกติ ซึ่งหากปล่อยให้กรรมการดำเนินการได้อย่าง กรณีปกติ กรรมการอาจมีการจำหน่ายทรัพย์สินหรือกระทำการใดๆ ที่เป็นผลให้ทรัพย์สินของ บริษัทหมดไปก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ชำระบัญชี เช่นนี้ย่อมเป็นผลเสียแก่เจ้าหนี้และผู้ถือหุ้นของ

⁵ Insolvency Act 1986, s135; IR 1986, r4.25

บริษัทในการที่จะได้รับชำระหนี้หรือส่วนแบ่งจากทรัพย์สินของบริษัท และแม้ว่าผู้ถือหุ้นจะสามารถเรียกร้องให้กรรมการรับผิดชอบได้ก็ตาม เนื่องจากกรรมการมีหน้าที่ต้องกระทำการอย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) แต่ทั้งนี้ก็ต้องไปดำเนินการฟ้องร้องซึ่งเสียค่าใช้จ่ายและเวลานานออกไปอีก ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ทรัพย์สินของบริษัทถูกกรรมการทำให้หมดสิ้นไปก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้เลิกบริษัท และไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการฟ้องร้องกรรมการให้รับผิดชอบ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวในระหว่างที่รอศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237 เมื่อได้รับคำร้องจากผู้มีส่วนเสียและมีเหตุสมควรตามคำร้อง โดยอาศัยบทบัญญัติของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์เป็นแนวทางในการแก้ไขและเพิ่มเติมเพื่อให้การชำระบัญชีตามกฎหมายไทยมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่บริษัท เจ้าหนี้และผู้ถือหุ้นมากขึ้น เพราะเมื่อศาลได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้น กรรมการก็จะหมดอำนาจไป โดยผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะเข้ามาทำหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพย์สินของบริษัทและป้องกันมิให้กรรมการหรือบุคคลอื่นกระทำการให้ทรัพย์สินของบริษัทต้องหมดสิ้นไป หรือลดน้อยลงไปในระหว่างที่รอศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท

2. กรณีที่บริษัทถูกฟ้องให้ล้มละลาย

หากบริษัทไม่สามารถทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงมาฟ้องให้บริษัทล้มละลายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 และมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 กล่าวคือ ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยเป็นหนี้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์คนเดียวหรือหลายคนจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาท และหนี้้นั้นอาจกำหนดจำนวนได้โดยแน่นอน ไม่ว่าจะหนี้้นั้นจะถึงกำหนดชำระโดยพลันหรือในอนาคตก็ตาม และหากเป็นเจ้าหนี้มีประกันก็ต้องเป็นเจ้าหนี้ที่มีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้เกินจากตัวทรัพย์สินที่เป็นประกัน และต้องกล่าวมาในฟ้องด้วยว่า ถ้าลูกหนี้ล้มละลายแล้วจะยอมสละหลักประกันเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย หรือตีราคาหลักประกันมาในฟ้องซึ่งเมื่อหักกับจำนวนหนี้ของตนแล้ว เงินยังขาดอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 2 ล้านบาท

หากศาลพิพากษาให้บริษัทล้มละลายเมื่อใด บริษัทก็เป็นอันเลิกกันตามมาตรา 1236(5) และจะต้องชำระบัญชีไปตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) แต่พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องการชำระบัญชีเอาไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีที่บริษัทถูกเจ้าหนี้ฟ้องล้มละลายก็ไม่สามารถดำเนินการชำระบัญชีได้ เนื่องจากในกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้ามาจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ในการรวบรวม

ทรัพย์สินและชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทได้ก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วเท่านั้น ดังนั้นในระหว่างที่ศาลได้รับคำฟ้องและพิจารณาอยู่ จะไม่มีบุคคลใดรับผิดชอบภาระงานของบริษัท ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทได้ เพราะไม่มีการชำระบัญชีและการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแต่อย่างใด

เพราะฉะนั้น ในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็จะยังไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับบริษัทแต่อย่างใด ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ในกรณีที่มีการฟ้องให้บริษัทล้มละลาย ควรสืบบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการกิจการของบริษัทและดูแลรักษาทรัพย์สินของบริษัทให้คงสภาพเดิมที่เป็นอยู่ และป้องกันความเสียหายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ โดยอาศัยบทบัญญัติกฎหมายของต่างประเทศเป็นแนวทางในการแก้ไขและเพิ่มเติมเช่นเดียวกันกับกรณีที่มีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237 ดังกล่าวข้างต้น

4.1.3 การพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชี

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะพบว่ามีมาตรา 1257 เพียงมาตราเดียวเท่านั้นที่กล่าวถึงการถอดถอนผู้ชำระบัญชี ซึ่งทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งของการเป็นผู้ชำระบัญชี แต่มาตราดังกล่าวไม่ได้บัญญัติถึงสาเหตุแห่งการถอดถอนว่ามีกรณีอย่างไรบ้าง ดังนั้นจึงต้องอาศัยข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งตามปกติแล้วผู้ชำระบัญชีอาจถูกถอดถอนจากตำแหน่งได้ต่อเมื่อ⁶

- (1) ไม่ทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี หรือบกพร่องต่อหน้าที่⁷
- (2) ปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง
- (3) ทำการทุจริต เช่น แอบซื้อของบริษัทซึ่งตนเป็นผู้ชำระบัญชีอยู่เสียเอง
- (4) มีความขัดแย้งกันเองระหว่างผู้ชำระบัญชี⁸
- (5) ไม่เหมาะสมโดยเหตุอื่นๆ

⁶ ทวี เจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสว่าง, 2504), หน้า 632.

⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 467/2501

⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 4181/2528

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้กำหนดถึงกรณีที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งไว้ในมาตรา 163 ซึ่งได้แก่กรณีดังต่อไปนี้ ตาย ลาออก ที่ประชุมผู้ถือหุ้นมีมติให้ถอดถอน หรือศาลสั่งถอดถอน โดยการถอดถอนจะเป็นไปตามที่กำหนดในมาตรา 164 คือ เมื่อมีเหตุอันสมควร ผู้ถือหุ้นนับรวมกันได้ไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของจำนวนหุ้นที่จำหน่ายได้ทั้งหมด จะเรียกประชุมผู้ถือหุ้น และขอให้ที่ประชุมผู้ถือหุ้นถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ผู้ถือหุ้นแต่งตั้งไว้และแต่งตั้งผู้อื่นแทนเมื่อใดก็ได้ แต่ถ้าผู้ชำระบัญชีนั้นศาลเป็นผู้แต่งตั้ง ผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งจะร้องขอให้ศาลถอดถอนก็ได้ นอกจากนี้เมื่อผู้ถือหุ้นคนใดคนหนึ่งร้องขอและนายทะเบียนเห็นว่าผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 นายทะเบียนจะร้องขอให้ศาลถอดถอนผู้ชำระบัญชี และแต่งตั้งผู้อื่นแทนเมื่อใดก็ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติถึงเหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งเขาโดยชัดเจนกว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งมีส่วนช่วยให้เกิดความสะดวกแก่การปฏิบัติ ไม่ต้องตีความว่าผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งไปแล้วหรือไม่ เพราะหากผู้ชำระบัญชีได้พ้นจากตำแหน่งไปแล้วก็ย่อมไม่มีอำนาจหน้าที่ในการชำระบัญชีอีกต่อไป การกระทำหลังจากนั้นย่อมไม่ผูกพันบริษัทเนื่องจากไม่มีอำนาจแล้วนั่นเอง

นอกจากพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 กฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ต่างก็ได้บัญญัติถึงกรณีที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งเอาไว้โดยชัดเจนเช่นกัน ซึ่งได้แก่กรณีดังนี้⁹

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ถูกลดถอน
- (4) ขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (อังกฤษ) หรือผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (สิงคโปร์)

ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศอังกฤษยังมีบทบัญญัติ The Company Directors Disqualification Act 1986 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจในการทำคำสั่งให้ขาด

⁹ The Insolvency Act 1986, ss171, 172 และ The Companies Act 1967, ss268, 294, 302.

คุณสมบัตินั้นบุคคลที่อยู่ภายใต้คำสั่งดังกล่าวของศาลจะไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกรรมการ ผู้ชำระบัญชี ผู้บริหาร ผู้พิทักษ์ทรัพย์ของบริษัท ฯลฯ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล และในคำสั่งให้ขาดคุณสมบัตินั้นจะกำหนดระยะเวลาที่ทำให้ขาดคุณสมบัตินั้นเอาไว้สูงสุด 15 ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายกับบริษัทอื่นๆ อีกนั่นเอง

พฤติการณ์ที่ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลขาดคุณสมบัตินั้น เช่น

- (1) เป็นบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษความผิดอาญาอุกฉกรรจ์ที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชี (s2)
- (2) เป็นบุคคลที่กระทำความผิดในการไม่ยื่นเอกสารแก่นายทะเบียนซ้ำอีก (s3)
- (3) ถ้าในระหว่างการชำระบัญชีปรากฏว่า บุคคลนั้นมีความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดตาม s458 ของ The Company Act หรือความผิดอื่นขณะที่ผู้ชำระบัญชีละเลยหน้าที่ต่อบริษัท (s4)
- (4) เป็นบุคคลที่ถูกพิพากษาลงโทษความผิดเนื่องจากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายบริษัทที่กำหนดให้ยื่นรายงาน บัญชี หรือเอกสารใดๆ หรือบอกกล่าวในกรณีใดๆ แก่นายทะเบียน (s3)
- (5) ถ้าบุคคลนั้นเป็นหรือเคยเป็นกรรมการของบริษัทซึ่งไม่ว่าเวลาใดๆ กลายเป็นบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวและการดำเนินการของเขาในฐานะที่เป็นกรรมการของบริษัททำให้เขาไม่เหมาะสมที่จะเกี่ยวข้องกับการจัดการบริษัท (s6)
- (6) ถ้าภายหลังการตรวจสอบบริษัทโดยผู้ตรวจสอบภายใต้ s437 ของ CA หรือตั้งแต่ได้รับข้อมูลหรือเอกสารตาม s447 หรือ 448 ของ CA รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมลงความเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่สาธารณะคำสั่งให้ขาดคุณสมบัตินั้นสมควรจะทำได้ทำขึ้นแก่บุคคลใด ผู้ซึ่งเป็น หรือเคยเป็นกรรมการหรือ shadow director ของบริษัท (s8)
- (7) ถ้าศาลทำคำประกาศภายใต้ s213 หรือ 214 ของ The Insolvency Act ว่าบุคคลมีความผิดสำหรับการมีส่วนร่วมกับการค้าโดยมิชอบ ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลนั้นขาดคุณสมบัตินั้นได้ด้วยก็ได้

ดังนั้นหากผู้ชำระบัญชีคนใดถูกศาลสั่งให้ขาดคุณสมบัตินั้นตาม CDDA 1986 ย่อมถูกถอดถอนจากการเป็นผู้ชำระบัญชีได้ เนื่องจากมีคุณสมบัตินั้นไม่เหมาะสมนั่นเอง

เพราะฉะนั้นเพื่อให้บทบัญญัติในเรื่องการพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชีของไทยมีความชัดเจนมากขึ้น จึงสมควรให้มีการเพิ่มเติมกรณีอื่นๆ ที่เป็นเหตุให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งนอกจากกรณีถูกถอดถอนให้เป็นเช่นเดียวกันพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และกฎหมายของอังกฤษและสิงคโปร์ กล่าวคือ บัญญัติให้ชัดเจนว่า “ก่อนชำระบัญชีเสร็จ ผู้ชำระบัญชีจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ ตาย ลาออก ถูกถอดถอน หรือเป็นผู้ที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” เป็นต้น และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะดังกล่าวมาแล้วในปัญหาเรื่องคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี ซึ่งผู้เขียนได้เสนอว่าควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี ตลอดจนกำหนดให้มีการออกใบอนุญาตในการประกอบอาชีพเป็นผู้ชำระบัญชี ดังนั้นในกรณีนี้จึงควรบัญญัติเพิ่มเติมด้วยว่า “ถ้าบุคคลใดขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชี หรือถูกถอนใบอนุญาต บุคคลนั้นก็พ้นจากตำแหน่งการเป็นผู้ชำระบัญชีเช่นกัน”

4.2 ปัญหาเกี่ยวอำนาจของผู้ชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1259 ซึ่งเป็นการกำหนดเอาไว้กว้างๆ เพื่อให้การชำระบัญชีของผู้ชำระบัญชีเสร็จสิ้นไปด้วยดี ดังนั้นในการแปลความบทบัญญัติดังกล่าวจึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมากเพื่อให้รู้ถึงขอบเขตอำนาจของผู้ชำระบัญชีว่ามีอยู่เพียงไร เพราะถ้าหากผู้ชำระบัญชีได้ดำเนินการเกินอำนาจหน้าที่ของตน ผู้ชำระบัญชีย่อมต้องรับผิดชอบแก่ความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งปัญหาที่น่าพิจารณาในเรื่องอำนาจของผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1259 มีดังนี้

4.2.1 การดำเนินกิจการตามแต่จำเป็น

มาตรา 1259(2) ได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจ “ดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็น เพื่อการชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี”

ดังนั้น ในการพิจารณาขอบเขตอำนาจตามมาตรา 1259(2) นี้ น่าจะหมายความว่า ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทที่ได้กระทำค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจที่จะดำเนินกิจการค้าขายตามปกติของบริษัท กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีไม่มีอำนาจดำเนินกิจการขึ้นใหม่

นั่นเอง เพราะหากให้บริษัทสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ตามปกติ ย่อมเสมือนว่าบริษัทดังกล่าว นั้นมิได้เลิก เป็นการขัดกับหลักการของการเลิกบริษัทที่ว่า เมื่อบริษัทได้เลิกแล้ว จะต้องหยุดทำ การค้าขายนับแต่นั้น เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติจะเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาและตีความเป็นกรณีๆ ไป โดยจะต้องยึดหลักของการระงับกิจการของบริษัทให้เสร็จไปด้วยดีเป็นมาตรฐาน

ตัวอย่างเช่น บริษัทขายรถยนต์ถูกเลิกบริษัทไปกลางคัน เมื่อรถได้ลงเรือจากเมืองท่ามาสู่ ประเทศไทยแล้ว เช่นนี้ ผู้ชำระบัญชีก็ยังสามารถดำเนินกิจการนั้นต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นการไป เจรจากกับธนาคารเพื่อขอให้ธนาคารรับรองการจ่ายเงินให้แก่บริษัทผู้ขายรถยนต์นั้น และนำรถ ออกมาขายเมื่อรถนั้นถึงท่าเรือแห่งเมืองที่บริษัทตั้งอยู่ และถ้าหากรถนั้นบุบสลาย ผู้ชำระบัญชีก็มี อำนาจที่จะจ้างคนทำให้รถคืนสภาพดี เพื่อเสนอขายต่อประชาชนได้ นอกจากนี้หากมีการค้างค่า บรรทุก ค่าประกันภัยหรืออื่นๆ ผู้ชำระบัญชีก็มีอำนาจที่จะดำเนินการชำระหนี้หนี้ แต่ทั้งนี้ผู้ชำระ บัญชีไม่มีอำนาจที่จะส่งรถยนต์เพิ่มขึ้นจากเดิมเพื่อนำมาขายอีก เนื่องจากไม่ใช่การดำเนินการ ตามแต่จำเป็นเพื่อระงับกิจการที่ค้างอยู่ตามที่กำหนดในมาตรา 1259(2) แต่เป็นการเริ่มกิจการ ขึ้นใหม่

แต่สำหรับกรณีนี้ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 160 ได้ บัญญัติว่า “ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ดำเนินการงานของบริษัทเฉพาะที่จำเป็นเพื่อชำระระงับกิจการงานที่ค้างอยู่ให้เสร็จ สิ้นไป แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่”

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติที่ใช้บังคับกับบริษัทมหาชนจำกัดมีความคล้ายคลึงกับที่บัญญัติ ในมาตรา 1259(1) แต่ได้มีการเพิ่มเติมถ้อยคำที่ว่า “แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่” นอกจากนี้ วรรคสองของมาตรา 160 ยังได้บัญญัติไว้ด้วยว่า “ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีดำเนินกิจการตาม (1) เกินความจำเป็นจนเป็นเหตุให้เกิดการขาดทุนขึ้นผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบบริษัทในส่วนที่ขาดทุน นั้น”

เพราะฉะนั้น เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการตีความอำนาจของผู้ชำระบัญชีตามที่บัญญัติใน มาตรา 1259(2) จึงควรมีการเพิ่มถ้อยคำเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้นดังเช่นที่ พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 160(1) โดยเพิ่มถ้อยคำ

ดังนี้ “(2) ดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็น เพื่อการชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่” เป็นต้น

4.2.2 อำนาจในขายทรัพย์สินของบริษัท

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าเมื่อบริษัทเลิกด้วยเหตุก็ตามจะต้องจัดให้มีการชำระบัญชีโดยผู้ชำระบัญชี ซึ่งในการดำเนินการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีจะมีอำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัท (มาตรา 1259(3)) ซึ่งผู้ชำระบัญชีสามารถขายทรัพย์สินของบริษัทได้ทุกชนิดไม่ว่าจะเป็น อสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ก็ตาม ทั้งนี้เพื่อที่จะเปลี่ยนสภาพทรัพย์สินเหล่านั้นมาเป็นตัวเงิน เพื่อจะได้นำไปชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท และส่วนเหลือก็แจกจ่ายคืนทุนหรือแบ่งกำไรให้แก่บรรดาผู้ถือหุ้นของบริษัทต่อไปแล้วแต่กรณี

การใช้อำนาจของผู้ชำระบัญชีในการขายทรัพย์สินของบริษัทตามมาตรา 1259(3) ผู้ชำระบัญชีสามารถขายทรัพย์สินของบริษัทตามที่เห็นสมควร ไม่ว่าจะขายโดยวิธีการใดก็ตาม หรือจะขายให้แก่บุคคลใดก็ตาม ซึ่งการที่กฎหมายของไทยบัญญัติไว้เช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาขึ้นแก่การชำระบัญชีได้ เช่น ผู้ชำระบัญชีได้ทำการขายทรัพย์สินของบริษัทให้แก่ผู้ใกล้ชิดของตนเองในราคาที่ถูกกว่าปกติ เช่นนี้ย่อมมีผลกระทบแก่เจ้าหนี้ในการที่จะได้รับชำระหนี้จากบริษัท และอาจมีผลกระทบต่อผู้ถือหุ้นในการได้รับส่วนแบ่งจากเงินหรือทรัพย์สินที่เหลือจากการชำระบัญชีคืนก็ได้

ในขณะที่ประเทศอังกฤษได้มีการกำหนดอำนาจของผู้ชำระบัญชีไว้ใน Schedule 4 ท้าย The Insolvency Act 1986 ซึ่งมีทั้งกรณีที่ผู้ชำระบัญชีสามารถทำได้โดยลำพังตนเอง และกรณีที่ จะต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ (ในกรณีที่ไม่มีคณะกรรมการชำระบัญชี) เสียก่อนจึงจะมีอำนาจดำเนินการได้ สำหรับอำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัท ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจทำขายได้โดยลำพังตนเอง หรือ อาจจะมีการขออนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ก่อนก็ได้¹⁰ ซึ่งผู้ชำระบัญชีจะขายโดยวิธีการขายทอดตลาด หรือจะทำสัญญาขายระหว่างบุคคลก็ได้ และจะเป็นการขายทรัพย์สินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ (Schedule 4 Part II,

¹⁰ The Insolvency Act 1986, ss165, 167

Para 6) แต่ทั้งนี้กฎหมายยังได้กำหนดไว้ด้วยว่า ถ้าผู้ชำระบัญชีได้ทำการขายทรัพย์สินของบริษัทให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท เช่น กรรมการบริษัท ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมการบริษัท เช่น สามี หรือภริยา หรือหุ้นส่วนของกรรมการ ฯลฯ¹¹ ผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวต่อคณะกรรมการชำระบัญชีเสียก่อน¹²

นอกจากนี้ในเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีตามกฎหมายประเทศสิงคโปร์ (The Companies Act 1967) ก็มีความคล้ายคลึงกับประเทศอังกฤษ กล่าวคือ มีการกำหนดอำนาจที่ผู้ชำระบัญชีสามารถทำได้โดยลำพังตนเอง และอำนาจที่ผู้ชำระบัญชีจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุมัติหรืออนุญาตโดยมติพิเศษของที่ประชุมผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการตรวจสอบ ซึ่งอำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัทจะเป็นไปตามที่บัญญัติใน section 272 และ section 305 คือ ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจขายทรัพย์สินของบริษัทไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ได้โดยจำเป็นต้องได้รับการอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการตรวจสอบ และจะทำการขายโดยวิธีการขายทอดตลาด หรือประมูล หรือทำสัญญาขายระหว่างบุคคลก็ได้

เพราะฉะนั้น การที่มาตรา 1259(3) ได้ให้อำนาจแก่ผู้ชำระบัญชีทำการขายทรัพย์สินของบริษัทได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่กำหนดวิธีการขาย หรือบุคคลที่จะเป็นผู้ซื้อ เช่นนี้อาจมีปัญหาเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้ทำการขายโดยวิธีอื่นนอกจากการขายตลาด หรือขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ซึ่งอาจทำให้มีการฟ้องร้องผู้ชำระบัญชีหรือขอให้มีการถอดถอนผู้ชำระบัญชี เช่นนี้ย่อมส่งผลให้การชำระบัญชีต้องเสียเวลานานออกไปอีก ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่อาจจะเกิดขึ้น สมควรที่จะมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้เป็นอย่างนี้คือ “ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจขายทรัพย์สินของบริษัทโดยวิธีใดก็ได้ที่สะดวกและเป็นผลดีที่สุด แต่ถ้าเป็นการขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท จะต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาลก่อน” เหตุที่ควรมีการกำหนดให้ต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นหรือศาลเสียก่อน ในกรณีที่ทำการขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลต่างๆ ของบริษัทเป็นอย่างดี ดังนั้นอาจมีการอาศัยข้อมูลดังกล่าวเอาเปรียบบริษัทได้ จึงจำเป็นต้องให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นหรือศาลอนุญาตเพื่อเป็นการถ่วงดุลก่อน และเป็นการคุ้มครองผู้ชำระบัญชีในการใช้อำนาจดังกล่าวของตน

¹¹ The Insolvency Act 1986, ss249, 435

¹² The Insolvency Act 1986, ss165(6), 167(2)

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้การชำระบัญชีล่าช้า

4.3.1 ระยะเวลาในการชำระบัญชี

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดระยะเวลาในการชำระบัญชีเอาไว้ว่าจะต้องจัดทำให้เสร็จภายในกี่ปี แต่ทั้งนี้ถ้าการชำระบัญชีเกินกว่า 1 ปีนับแต่เริ่มทำการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นในเวลาสิ้นปีทุกปี และต้องทำรายงานยื่นต่อที่ประชุมใหญ่ว่าได้จัดการชำระบัญชีไปแล้วอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งแถลงให้ทราบความเป็นไปแห่งบัญชีโดยละเอียดด้วย (มาตรา 1268) ดังนั้นการที่กฎหมายไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการชำระบัญชี ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การชำระบัญชีล่าช้า

แต่สำหรับการชำระบัญชีบริษัทมหาชนจำกัด พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 177 ได้กำหนดระยะเวลาให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำการชำระบัญชีให้เสร็จภายใน 5 ปี นับแต่วันจดทะเบียนเลิกบริษัท ถ้าครบกำหนด 5 ปีแล้วยังชำระบัญชีไม่แล้วเสร็จ ผู้ชำระบัญชีต้องทำรายงานชี้แจงเหตุผลต่อนายทะเบียนทุกสามเดือน และให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเร่งรัดการชำระบัญชีได้ตามที่เห็นสมควร

ปัญหาในเรื่องนี้ข้อสังเกตว่า การกำหนดระยะเวลาการชำระบัญชีเอาไว้แน่นอนอาจเป็นเรื่องที่ไม่สามารถทำได้ภายในเวลาที่กำหนด เพราะกิจการบางอย่างที่ต้องกระทำเป็นเรื่องที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น กรณีที่มีการฟ้องร้องเรียกทรัพย์สิน หรือเรียกหนี้เอากับลูกหนี้ของบริษัท เป็นเรื่องและผู้ชำระบัญชีไม่สามารถควบคุมได้ว่าจะเสร็จเมื่อไร ซึ่งอาจใช้ระยะเวลานานเกิน 1 ปี แต่ถ้าจะไม่มีกำหนดเวลาเลยก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะจะทำให้ผู้ชำระบัญชีไม่รีบเร่งทำการชำระบัญชีให้เสร็จไปโดยเร็ว

เพราะฉะนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าเพื่อให้การชำระบัญชีเป็นไปโดยไม่ล่าช้าจึงควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติโดยกำหนดระยะเวลาในการชำระบัญชีเอาไว้ด้วย เพื่อเป็นมาตรการในการกระตุ้นให้ผู้ชำระบัญชีพยายามชำระบัญชีให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด ไม่ใช่ปล่อยให้ล่วงเลยเป็นเวลานาน และกำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเร่งรัดการชำระบัญชีได้ตามที่เห็นสมควรซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด ฯ

4.3.2 การประชุมและองค์ประชุมในการชำระบัญชี

ในเรื่องการเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นในกรณีที่บริษัทชำระบัญชีมีอยู่ 3 กรณี คือ

- (1) การเรียกประชุมใหญ่ครั้งแรกตามมาตรา 1255-1256 เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นอนุมัติงบดุล และรับรองให้กรรมการบริษัททงเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป หรือเลือกตั้งผู้ชำระบัญชีใหม่ขึ้นแทนที่
- (2) การเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น เมื่อการชำระบัญชียังคงทำอยู่กว่า 1 ปีนับแต่เริ่มทำการชำระบัญชี (มาตรา 1268)
- (3) การเรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเมื่อเสร็จการชำระบัญชี (มาตรา 1270 วรรคแรก)

ดังนั้นเพื่อให้การประชุมที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวข้างต้นเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและถูกต้อง กฎหมายจึงกำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการประชุมใหญ่ของบริษัทตามมาตรา 1172 ถึงมาตรา 1193 กับมาตรา 1195 และมาตรา 1207 มาใช้โดยอนุโลมด้วย (มาตรา 1273) ซึ่งโดยปกติแล้วในช่วงแรกๆ ของการชำระบัญชี เมื่อผู้ชำระบัญชีได้เรียกประชุม บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายก็มักจะมาร่วมประชุมและออกเสียงลงมติกันโดยพร้อมเพรียง แต่ต่อมาเมื่อการชำระบัญชีได้ดำเนินไปเรื่อยๆ จนทรัพย์สินที่เหลืออยู่น้อยลงแทบจะไม่มีเหลือแล้ว เช่นนี้เมื่อผู้ชำระบัญชีได้เรียกประชุม บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายก็จะไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังรายงานต่างๆ ของผู้ชำระบัญชีอีกต่อไปแล้ว จึงทำให้การจัดการประชุมและการมีมติเกิดขึ้นได้ยาก เพราะผู้ถือหุ้นมาประชุมไม่ถึง 1 ใน 4 แห่งทุนของบริษัทจึงไม่ครบองค์ประชุม (มาตรา 1178 ประกอบมาตรา 1273)

จากปัญหาการไม่เข้าร่วมประชุมของบรรดาผู้ถือหุ้น เป็นเหตุให้ต้องมีการเลื่อนการประชุมออกไป โดยผู้ชำระบัญชีจะต้องทำการเรียกประชุมอีกครั้งภายใน 14 วันและในการประชุมครั้งหลังนี้ ไม่บังคับว่าจะต้องครบองค์ประชุม (มาตรา 1179 ประกอบมาตรา 1273) ฉะนั้นในการประชุมครั้งหลัง แม้ว่าผู้ถือหุ้นจะไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีก็สามารถดำเนินการตามหน้าที่ของตนต่อไปได้ โดยไม่ต้องเลื่อนประชุมอีกแต่อย่างใด

เพราะฉะนั้น การที่ผู้ถือหุ้นไม่สนใจเข้าร่วมประชุมจนเป็นเหตุให้ต้องเลื่อนประชุม และจัดการประชุมขึ้นใหม่อีกครั้ง ย่อมเป็นปัญหาที่ทำให้การชำระบัญชีเกิดความล่าช้าและต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ถ้ากรณีดังกล่าวเกิดขึ้นกับบริษัทมหาชน เช่นนี้จะเป็นไปตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 179 บัญญัติว่า “การใดที่ต้องขออนุมัติหรือขอความเห็นชอบจากที่ประชุมผู้ถือหุ้นตามบทบัญญัติแห่งหมวดนี้ ถ้าไม่อาจจัดให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นได้ให้ผู้ชำระบัญชีขออนุมัติหรือขอความเห็นชอบจากนายทะเบียน” กล่าวคือ ผู้ชำระบัญชีสามารถขออนุมัติหรือขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนได้ โดยไม่ต้องเสียเวลาในการเรียกประชุมและจัดให้มีการประชุมขึ้นอีกครั้งอย่างกรณีของบริษัทจำกัด

นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องนี้ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ได้บัญญัติไว้ดังนี้

1. ประเทศอังกฤษ (The Insolvency Act 1986, ss94,106)

เมื่อการงานของบริษัทได้รับการชำระสะสางจนครบแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องเรียกประชุมใหญ่บริษัท (และเรียกประชุมเจ้าหนี้ด้วย ถ้าเป็นการชำระบัญชีโดยความสมัครใจของเจ้าหนี้) ถ้าการประชุมครั้งสุดท้ายไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีสามารถทำรายงานการประชุมว่า การประชุมดังกล่าวได้มีการเรียกประชุมแล้ว แต่ผู้ถือหุ้นหรือเจ้าหนี้มาไม่ครบองค์ประชุม เช่นนี้มีผลเช่นเดียวกับรายงานการประชุมได้ทำถูกต้องแล้ว

2. ประเทศสิงคโปร์ (The Companies Act 1967, s308)

เมื่อการงานต่างๆ ของบริษัทได้รับการชำระสะสางจนเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ชำระบัญชีจะต้องทำรายงานการชำระบัญชีแสดงว่า การชำระบัญชียังไม่ได้ดำเนินไปอย่างไร และได้จัดการทรัพย์สินของบริษัทไปประการใด แล้วให้เรียกประชุมใหญ่บริษัทและเจ้าหนี้เพื่อเสนอรายงานนั้น และชี้แจงกิจการต่อที่ประชุม โดยองค์ประชุมในที่ประชุมของบริษัทจะต้องมี 2 คน และที่ประชุมของบริษัทและเจ้าหนี้จะต้องมีผู้ถือหุ้น 2 คน และเจ้าหนี้ 2 คน หากไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีสามารถยื่นรายงานการประชุมและสำเนารายงานการชำระบัญชีต่อนายทะเบียนและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยระบุในรายงานการประชุมว่า การประชุมดังกล่าวได้เรียกอย่างถูกต้องแล้ว แต่ไม่ครบองค์ประชุม เช่นนี้ถือว่าได้ปฏิบัติถูกต้องแล้ว

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ในกรณีที่ผู้ถือหุ้นมาไม่ครบองค์ประชุม ผู้ชำระบัญชีไม่ต้องดำเนินการเรียกประชุมและจัดการประชุมขึ้นใหม่อย่างกฎหมายไทย ผู้ชำระบัญชีสามารถทำรายงานแจ้งต่อนายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนได้ว่าการประชุมดังกล่าวได้เรียกอย่างถูกต้องแล้ว แต่ไม่ครบองค์ประชุมก็เป็นการเพียงพอแล้ว

เพราะฉะนั้นเพื่อให้ปัญหาเกี่ยวกับความล่าช้าในการชำระบัญชีที่เกิดจากการไม่มาประชุมของผู้ถือหุ้น จนเหตุเป็นให้ผู้ชำระบัญชีต้องเลื่อนการประชุมและจัดการประชุมขึ้นใหม่อีกครั้งหมดไป ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการเพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษสำหรับการประชุมที่เกิดขึ้นในการชำระบัญชี กล่าวคือ

- (1) ในกรณีที่เป็นการประชุมเมื่อเสร็จการชำระบัญชี หากผู้ถือหุ้นมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม ผู้ถือหุ้นสามารถทำการประชุมต่อไปได้ และต้องทำรายงานแจ้งให้นายทะเบียนทราบ
- (2) การประชุมในกรณีอื่นๆ เพื่อให้มีการอนุมัติหรือความเห็นชอบจากที่ประชุมผู้ถือหุ้น เช่น อนุมัติงบดุล, รับรองให้กรรมการเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป, แต่งตั้งหรือถอดถอนผู้ชำระบัญชี เป็นต้น เช่นนี้ หากไม่อาจจัดให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นได้ ให้ผู้ชำระบัญชีขออนุมัติหรือขอความเห็นชอบจากนายทะเบียน หรือศาล

4.4 ปัญหาเกี่ยวกับการวางทรัพย์เมื่อเสร็จการชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของบริษัท แม้ว่าเจ้าหนี้จะไม่ได้ทวงถามให้ชำระหนี้ตามคำประกาศของผู้ชำระบัญชีในมาตรา 1253 ก็ตาม เช่นนี้ไม่ทำให้บริษัทหลุดพ้นจากหนี้ดังกล่าวไปไม่ ผู้ชำระบัญชีจะต้องวางเงินเท่ากับจำนวนหนี้ไว้แทนการชำระหนี้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1264 จึงจะทำให้บริษัทหลุดพ้นจากหนี้และผู้ชำระบัญชีพ้นจากหน้าที่ในการชำระหนี้ นั้น หรือในกรณีที่การชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้ว บริษัทยังมีเงินเหลือพอที่จะคืนให้แก่ผู้ถือหุ้น แต่ไม่ทราบว่าคุณผู้ถือหุ้นย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ที่ใด หรือผู้ถือหุ้นนั้นได้ตายลงแล้วทายาทไม่สนใจที่จะมาขอรับเงินดังกล่าว ทำให้การชำระบัญชีไม่สามารถเสร็จลงได้ ผู้ชำระบัญชีต้องนำเงินจำนวนนี้ไปวางทรัพย์ให้แก่ผู้ถือหุ้น แล้วจึงได้นำความที่ได้ประชุมไปจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีต่อไป

มาตรา 339 บัญญัติว่า “สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้นั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เมื่อพ้นเวลา 10 ปีนับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์

อนึ่งเมื่อสิทธิของเจ้าหนี้ระงับสิ้นไปแล้วถึงแม้ลูกหนี้จะได้ละสิทธิถอนทรัพย์ ก็ยังชอบที่จะถอนทรัพย์นั้นได้”

ในกรณีเช่นนี้มีปัญหาว่าเมื่อวางทรัพย์ไว้ครบ 10 ปีแล้ว เงินที่วางไว้จะตกเป็นของใคร เนื่องจากสิทธิของเจ้าหนี้จะดับสิ้นไปแล้วตามมาตรา 339 วรรคแรก ส่วนลูกหนี้ (บริษัท) ก็ไม่มีสภาพนิติบุคคลแล้ว เพราะได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นลูกหนี้จึงไม่สามารถมาถอนการวางทรัพย์ตามมาตรา 339 วรรคสองได้ เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว สมควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ว่า “บรรดาเงินที่วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ ถ้าเจ้าหนี้ไม่มาเรียกเอาภายใน 10 ปี ให้ตกเป็นของแผ่นดิน” เช่นเดียวกับที่พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 170 วรรคสอง

4.5 การเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี

เนื่องจากผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ในการระงับกิจการงานของบริษัทที่ค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไป รวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินของบริษัท เรียกลูกหนี้ให้ชำระหนี้ จัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ตลอดจนแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินที่เหลือคืนให้แก่ผู้ถือหุ้นของบริษัท ดังนั้นถ้าผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีไปแล้ว แต่ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับการชำระหนี้ เช่นนี้บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีจะยังไม่ได้หลุดพ้นจากหนี้ไปเลยทีเดียว กล่าวคือ บรรดาหนี้สินที่ค้างอยู่ ถ้ามีมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย เจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกร้องในหนี้นั้นได้อยู่ โดยจะต้องทำการฟ้องภายใน 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี ซึ่งก็คือวันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีนั่นเอง (มาตรา 1272)

ฉะนั้น ถ้ายังไม่มีกรจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1270 วรรคสอง อายุความก็ยังไม่เริ่มนับ¹³ และเนื่องจากอายุความตามมาตรา 1272 เป็นบทจำกัดอายุความ ไม่ใช่บทขยายอายุความ ดังนั้นถ้าหนี้ที่บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบมีอายุความยาวกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิฟ้องภายใน 2 ปี แต่ถ้าหนี้นั้นมีอายุความสั้นกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความที่สั้นกว่า

ในกรณีเช่นนี้มีปัญหาว่าอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องภายใน 2 ปีตามมาตรา 1272 จะถือเป็นบทจำกัดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้โดยเด็ดขาดหรือไม่ ซึ่งอาจารย์กตพล

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 809/2518

อรรถพิศาลโสภณ ได้ให้ความเห็นเอาไว้ว่า “อายุความ 2 ปีตามมาตรา 1272 เป็นบทจำกัดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้โดยเด็ดขาด เนื่องจากในมาตราดังกล่าวได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี” ดังนั้นถ้าเกินกำหนดอายุความนี้แล้ว จะฟ้องเรียกไม่ได้เลย”

แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตสำหรับกรณีนี้ว่า “อายุความตามมาตรา 1272 ไม่ใช่บทบัญญัติจำกัดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้โดยเด็ดขาด กล่าวคือ แม้ว่าเจ้าหนี้จะถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องร้องตามหนี้ของตนได้เพียง 2 ปีนับแต่จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1272 แต่เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิตามการชำระบัญชีที่จะขอให้ผู้ชำระบัญชีทำการใช้หนี้ให้แก่ตนได้ เนื่องจากว่าตามกฎหมายในเรื่องการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 1250 และวางเงินแทนการใช้หนี้ตามมาตรา 1264 ฉะนั้นเมื่อบริษัทยังคงมีหนี้ค้างชำระเจ้าหนี้อยู่ จึงไม่อาจถือได้ว่าการชำระบัญชีได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เช่นนี้เจ้าหนี้ที่ยังไม่ได้รับชำระหนี้จึงสมควรมีสิทธิบังคับชำระหนี้ได้ตามสิทธิในการชำระบัญชี กฎหมายไม่ควรไปตัดสิทธิที่เขาสมควรจะได้รับ”

เพราะฉะนั้น ในกรณีที่บริษัทได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีไปแล้ว แต่ปรากฏว่าเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับชำระหนี้ เช่นนี้แม้จะเกิน 2 ปีไปแล้ว เจ้าหนี้ก็ย่อมมีสิทธิตามการชำระบัญชีที่จะได้รับการชำระหนี้จากผู้ชำระบัญชีได้ โดยเจ้าหนี้อาจทำการร้องขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเพื่อให้บริษัทกลับคืนสู่สภาพความเป็นนิติบุคคลอีกครั้ง โดยอาศัยเหตุผลที่ว่า การชำระบัญชียังไม่เสร็จสิ้นตามที่กฎหมายกำหนด เพราะยังมีหนี้ค้างชำระอยู่ และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ ก็มีผลทำให้บริษัทกลับฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง แต่เนื่องจากไม่มีผู้ชำระบัญชีอยู่แล้ว เช่นนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีได้ตามมาตรา 1251 วรรคสอง โดยร้องขอควบคู่ไปกับการร้องขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีได้เลย นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีที่ศาลได้แต่งตั้งขึ้นมาในกรณีเช่นนี้ให้ศาลกำหนดว่าจะต้องทำอะไรบ้าง กล่าวคือ เป็นผู้ชำระบัญชีเฉพาะกิจเท่านั้น

ในเรื่องของการขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเพื่อให้บริษัทกลับคืนสู่ทะเบียนอีกครั้ง กฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ได้บัญญัติเอาไว้อย่างชัดเจนว่าผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะได้ ดังนี้

1. ประเทศอังกฤษ

โดยปกติเมื่อบริษัทเลิกและอยู่ในระหว่างการชำระบัญชีไม่ว่าจะโดยความสมัครใจหรือโดยคำสั่งศาล เช่นนี้บริษัทจะยังคงมีสภาพนิติบุคคลอยู่จนกว่าจะได้ชำระบัญชีเสร็จเรียบร้อยและได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี โดยบริษัทนั้นจึงจะสิ้นสภาพนิติบุคคลและออกไปจากทะเบียนของ Companies House เมื่อสิ้นระยะเวลา 3 เดือนนับจากวันที่ผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนรายงานการชำระบัญชีและรายงานการประชุมครั้งสุดท้าย (ss201, 205)

หลังจากที่บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลไปแล้ว หากพบว่าบริษัทยังมีทรัพย์สินอื่นๆ หรือยังเป็นหนี้อื่นๆ อีก เช่นนี้อาจมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะได้ตามที่กำหนดใน The Companies Act 1985, section 651 ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการร้องขอตามกรณีนี้ได้แก่ ผู้ชำระบัญชี และผู้มีส่วนได้เสีย โดยจะต้องร้องขอภายใน 2 ปีนับแต่บริษัทเลิก (dissolution) และเมื่อศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ บริษัทจะกลับคืนสู่สภาพนิติบุคคล และผู้ร้องมีหน้าที่ต้องส่งสำเนาคำสั่งให้นายทะเบียนเพื่อจดชื่อบริษัทนั้นเข้าสู่ทะเบียนอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามระยะเวลาการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะอาจขยายออกไปมากกว่า 2 ปีตามที่กำหนดใน section 651 ก็ได้ สำหรับกรณีที่เป็นฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเพื่อความเสียหายอันเกิดแก่ตัวเขา หรือเนื่องจากความตาย

2. ประเทศสิงคโปร์

บทบัญญัติในการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะเป็นเช่นเดียวกับอังกฤษ กล่าวคือ หลังจากบริษัทเลิกกันแล้ว (dissolution) ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้การเลิกดังกล่าวเป็นโมฆะ (void) เมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้ชำระบัญชีของบริษัท หรือบุคคลใดที่ปรากฏแก่ศาลว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียภายใน 2 ปีนับแต่วันที่บริษัทเลิกกัน (dissolution) เมื่อศาลได้มีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ บริษัทดังกล่าวก็กลับคืนสู่ทะเบียนอีกครั้ง (The Companies Act 1967,s343) และทำให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะตั้งแต่เริ่มแรก (ab initio) เพราะฉะนั้น บริษัทก็ยังมีสภาพนิติบุคคลอยู่ต่อไปเสมือนไม่เคยเลิกบริษัท เช่นนี้บรรดาเจ้าหนี้หรือบุคคลต่างๆ ที่ต้องการฟ้องร้องบริษัทก็สามารถฟ้องร้องบริษัทได้

เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ พบว่ามีการบัญญัติถึงการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะเอาไว้อย่างชัดเจนจึงไม่เกิดปัญหาในการตีความดังเช่นกฎหมายของไทย ดังนั้นจึงอาจนำมาเป็นแนวทางในแก้ไขกฎหมายของไทยต่อไปได้

4.6 ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ถือหุ้นให้เข้ามาทำหน้าที่ในการชำระบัญชีเพื่อประโยชน์ของบริษัท ดังนั้นผู้ชำระบัญชีจึงมีหน้าที่ต้องกระทำการอย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) กล่าวคือ จะต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์แก่บริษัท, ต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผลประโยชน์ขัดกัน, ต้องยุติธรรมไม่เอินเอียง และต้องใช้ความระมัดระวังเอาใจใส่และความเอื้อเพื่อสอดส่องในการทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องกระทำ และผู้เขียนได้เสนอแนะไปแล้วในหัวข้อที่ 4.1.1 ว่าให้มีการเพิ่มเติมหน้าที่อย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) เข้าไปเพื่อป้องกันการทำหน้าที่โดยไม่สุจริต และไม่ระมัดระวังซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัท เจ้าหนี้ และผู้ถือหุ้น เพราะฉะนั้น หากมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องทำหน้าที่อย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ก็ต้องมีการเพิ่มเติมความผิดของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่ไมทำหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องกันด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

โดยปกติเมื่อบุคคลธรรมดาตาย จะต้องมีจัดการมรดกของผู้ตาย โดยมีการตั้งผู้จัดการมรดกขึ้นมาเพื่อรวบรวมทรัพย์สินของผู้ตาย เพื่อชำระหนี้และแบ่งปันให้แก่ทายาท สำหรับการเลิกบริษัทจำกัดซึ่งเป็นนิติบุคคลก็ต้องมีการจัดการทรัพย์สินของบริษัทเช่นกัน โดยต้องมีการรวบรวมทรัพย์สิน จำหน่ายทรัพย์สิน ชำระหนี้ คืนทุน แบ่งกำไรหรือขาดทุน และส่งงานที่ค้างอยู่ของบริษัทให้เสร็จสิ้นไป ซึ่งการกระทำเช่นนี้เรียกว่า “การชำระบัญชี” ซึ่งจะต้องกระทำโดยบุคคลที่เรียกว่า “ผู้ชำระบัญชี” เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการชำระบัญชีมิใช่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์แก่ผู้ถือหุ้นของบริษัทที่เลิกกิจการเท่านั้น แต่ยังเป็นกรกระทำเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้ และเป็นการคุ้มครองบุคคลภายนอกที่จะเข้ามาติดต่อกับบริษัท ให้รู้สถานะที่แท้จริงของบริษัทด้วย ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดว่าเมื่อมีการเลิกบริษัทจะต้องมีการชำระบัญชีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้เสมอ

นอกจากนี้แม้บริษัทจะได้เลิกกันแล้ว ก็ไม่ได้หมายความว่าบริษัทจะสิ้นสภาพนิติบุคคลไปเลยทันที เพราะมาตรา 1249 บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนก็ดี บริษัทก็ดี แม้จะเลิกกันแล้ว ก็ให้พึงถือว่ายังคงตั้งอยู่ตราบเท่าเวลาที่จำเป็นเพื่อการชำระบัญชี” ดังนั้นในระหว่างที่บริษัทเลิกกัน แต่ยังคงอยู่ในระหว่างการชำระบัญชี บริษัทนั้นย่อมมีสภาพนิติบุคคลอยู่ บริษัทจะสิ้นสภาพนิติบุคคลก็ด้วยการจดทะเบียนเมื่อได้ดำเนินการชำระบัญชีเสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น (มาตรา 1270) เพราะฉะนั้นเมื่อมีการเลิกบริษัทจะต้องมีการชำระบัญชีเสมอ (คำพิพากษาฎีกาที่ 351/2507 (ประชุมใหญ่))

(1) เหตุแห่งการชำระบัญชี

คือ การเลิกบริษัทดังที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีด้วยกันหลายกรณีดังต่อไปนี้

1. การเลิกบริษัทโดยความสมัครใจ (มาตรา 1236(1)-(4))

เนื่องจากบริษัทจำกัดเป็นการเข้าร่วมลงทุนกันของบุคคลตั้งแต่ 7 คนเพื่อดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมุ่งแสวงหากำไรเพื่อนำมาแบ่งปันกัน ดังนั้นหากบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นประสงค์ที่จะเลิกการร่วมลงทุนกันกฎหมายก็เปิดโอกาสให้มีการเลิกบริษัทโดยความสมัครใจได้ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1.1 การเลิกโดยมีการตกลงกันไว้ล่วงหน้า

1.2 การเลิกโดยการตกลงกันภายหลัง

2. การเลิกบริษัทโดยคำสั่งศาล (มาตรา 1237)

ในบางครั้งการเลิกบริษัทอาจไม่สามารถเลิกกันโดยความสมัครใจได้ เช่นนี้จึงต้องอาศัยกระบวนการทางศาลให้เข้ามามีบทบาทต่อการเลิกบริษัทโดยมีผู้ร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิก ซึ่งจะมีผลก็ต่อเมื่อศาลได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้เลิกแล้วเท่านั้น เช่น เมื่อบริษัทมีผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึง 7 คน เป็นต้น

3. การเลิกบริษัทโดยการล้มละลาย (มาตรา 1236(5))

หากบริษัทตกอยู่ในฐานะที่เป็นลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถทำการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เจ้าหนี้จึงมาฟ้องให้บริษัทล้มละลาย และหากศาลพิพากษาให้บริษัทล้มละลายเมื่อใด ก็จะมีผลทำให้บริษัทแห่งนั้นต้องเลิกกันทันที

4. การเลิกบริษัทโดยการถูกถอนทะเบียนบริษัทร้าง (มาตรา 1246)

เพราะฉะนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้นไม่ว่าบริษัทจะเลิกกันด้วยเหตุใดก็ตาม ย่อมมีผลทำให้ต้องมีการชำระบัญชีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เสมอ เว้นแต่เป็นกรณีที่เลิกกันเพราะบริษัทล้มละลายซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) และการเลิกบริษัทไม่ได้มีผลทำให้บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลในทันที คงมีผลเพียงแต่ทำให้บริษัทหยุดประกอบธุรกิจตามปกติ และกรรมการของบริษัทหมดอำนาจในการบริหารงานของบริษัทต่อไป เพื่อให้ผู้ชำระบัญชีหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในกรณีบริษัทล้มละลายเข้ามาจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินและชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท

(2) ผู้ชำระบัญชีและคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

ในการดำเนินการชำระบัญชีจะต้องทำโดยผู้ชำระบัญชี ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดว่าผู้ชำระบัญชีจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร มีเพียงระเบียบสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 เท่านั้นที่กำหนดว่าผู้ชำระบัญชีเป็นได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น (ข้อ 13(1)) นอกจากนี้ผู้เยาว์ก็สามารถเป็นผู้ชำระบัญชีได้เช่นกัน ถ้าผู้เยาว์นั้นมีอายุไม่น้อยกว่า 12 ปี และได้ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบด้วยตนเอง (ข้อ 49) ซึ่งไม่เป็นการเพียงพอเมื่อพิจารณาคำวินิจฉัยหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ดังนั้นในทางปฏิบัติจึงมักเกิดปัญหาให้ต้องมีการถอดถอน และแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นใหม่อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งส่งผลให้การชำระบัญชีไม่มีความต่อเนื่องและล่าช้าออกไปอีก ซึ่งปัญหาเรื่องผู้เขียนได้ซึ่งเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์พบว่า ในประเทศดังกล่าวนั้นไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ว่า บุคคลที่จะเป็นผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (insolvency practitioner) หรือ ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (approved liquidator) ซึ่งได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีหรือสภาวิชาชีพที่ได้รับอำนาจจากรัฐมนตรี

ยิ่งไปกว่านั้นยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ กล่าวคือ ถ้ามีลักษณะที่ไม่เหมาะสมดังที่กฎหมายกำหนด บุคคลนั้นก็ไม่สามารถทำดำเนินการเป็นผู้ชำระบัญชีได้ เช่น เป็นบุคคลล้มละลาย, เป็นหนี้บริษัท ฯลฯ และยังได้กำหนดระยะเวลาในการห้ามเอาไว้ ตั้งแต่ 2 ปีถึง 15 ปี โดยคำนึงระดับความร้ายแรงของการกระทำของบุคคลนั้น เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนั้นไปดำเนินการเป็นผู้ชำระบัญชีหรือเกี่ยวข้องกับบริษัทอื่น ๆ นั้นเอง

(3) การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

ถ้าเป็นกรณีของบริษัทล้มละลาย การชำระบัญชีจะเป็นตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) ดังนั้นผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ในการชำระบัญชีบริษัทที่ล้มละลาย คือ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แต่ถ้าเป็นกรณีที่บริษัทเลิกกันโดยเหตุอื่น ๆ นอกจากการล้มละลาย การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีจะเป็นไปตามมาตรา 1251 และ 1256 ดังนี้

1. เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของบริษัท
2. ถ้าข้อบังคับของบริษัทไม่ได้กำหนดให้ใครเป็นผู้ชำระบัญชี เช่นนี้กรรมการจะเข้าเป็นผู้ชำระบัญชีของบริษัท

3. ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นแต่งตั้งขึ้น
4. ศาลแต่งตั้งเมื่อได้รับการร้องขอจากพนักงานอัยการหรือผู้มีส่วนได้เสีย

เพราะฉะนั้น เมื่อบริษัทเลิกกันและเข้าสู่การชำระบัญชี จะต้องมีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี เพื่อให้เข้ามาทำหน้าที่ในการชำระบัญชี เนื่องจากกรรมการของบริษัทหมดอำนาจที่จะดำเนินกิจการของบริษัทต่อไปได้นับแต่นั้นเป็นต้นไป ซึ่งในเรื่องนี้มีปัญหาอยู่ 2 ประการคือ

ก. กรณีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237

ในระหว่างที่ศาลยังไม่สั่งให้เลิกบริษัท เช่นนี้กรรมการบริษัทก็จะมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของบริษัทได้ต่อไปอย่างปกติ เพราะยังไม่ถือว่าบริษัทได้เลิกแล้ว ซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจทำให้ทรัพย์สินของบริษัทอยู่ในความเสี่ยงที่จะหมดสิ้นไป ทำให้เมื่อบริษัทเลิกและชำระบัญชีอาจมีทรัพย์สินเหลืออยู่น้อยมากไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือคืนทุนให้แก่ผู้ถือหุ้น (ถ้ามีทรัพย์สินเหลือ) ซึ่งตาม The Insolvency Act 1986, section 135 ของประเทศอังกฤษ และ The Companies Act 1967, section 267 ของประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัติว่าในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ศาลจะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราว ซึ่งจะเข้ามาทำหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพย์สินของบริษัทและป้องกันมิให้กรรมการหรือบุคคลอื่นกระทำการให้ทรัพย์สินของบริษัทต้องหมดสิ้นไป หรือลดน้อยลงไปในระหว่างที่รอศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัท ดังนั้นเมื่อศาลได้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวแล้ว กรรมการย่อมหมดอำนาจในการดำเนินกิจการของบริษัทได้อีกต่อไป

ข. กรณีที่บริษัทถูกฟ้องให้ล้มละลาย

เนื่องจากมาตรา 1247 วรรคแรกได้กำหนดให้บริษัทที่ล้มละลายต้องจัดการชำระบัญชีให้เป็นไปตามกฎหมายล้มละลาย แต่พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องการชำระบัญชีเอาไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีที่บริษัทถูกเจ้าหนี้ฟ้องล้มละลายก็ไม่สามารถดำเนินการชำระบัญชีได้ เนื่องจากในกฎหมายล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้ามาจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินและชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทได้ ก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วเท่านั้น ดังนั้นในระหว่างที่ศาลได้รับคำฟ้องและพิจารณาอยู่ จะไม่มีบุคคลได้รับผิดชอบการงานของบริษัท ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทได้ เพราะไม่มีการชำระบัญชีและการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแต่อย่างใด ดังนั้นในเรื่องนี้ควรมีบทบัญญัติให้ศาลมี

อำนาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้นเพื่อเข้ารับผิดชอบภาระงานของบริษัทไปในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

(4) อำนาจหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

เนื่องจากการชำระบัญชีบริษัทที่ล้มละลายจะต้องเป็นไปตามกฎหมายล้มละลายที่ใช้บังคับอยู่ (มาตรา 1247 วรรคแรก) ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ดังนั้น ในการพิจารณาถึงอำนาจและหน้าที่ของผู้ชำระบัญชี ผู้เขียนจึงแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีเลิกบริษัทโดยไม่ล้มละลาย

1.1 อำนาจของผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1259 ได้แก่

- ก. พ้องคดีหรือดำเนินคดีในนามของบริษัทที่ตนทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ตลอดจนทำสัญญาประนีประนอมยอมความ
- ข. ดำเนินกิจการของบริษัทตามที่จำเป็นเพื่อระงับกิจการให้เสร็จไปด้วยดี
- ค. ขายทรัพย์สินของบริษัท
- ง. ทำการอย่างอื่นตามที่จำเป็นเพื่อชำระบัญชีให้เสร็จไปด้วยดี

จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจอย่างกว้างในทางปฏิบัติจึงต้องอาศัยการตีความขอบเขตอำนาจเป็นกรณีไป โดยจะต้องยึดหลักของการระงับกิจการของบริษัทให้เสร็จไปด้วยดีเป็นมาตรฐาน โดยเฉพาะอำนาจของผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1259(2) ที่ว่า “ดำเนินกิจการของบริษัทตามที่จำเป็นเพื่อระงับกิจการให้เสร็จไปด้วยดี” หมายความว่า ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทที่ได้กระทำค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจที่จะดำเนินกิจการค้าขายตามปกติของบริษัท ซึ่งอำนาจในกรณีนี้มีความคล้ายคลึงกับอำนาจของผู้ชำระบัญชีของบริษัทมหาชนจำกัด ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 160 แต่ได้มีการเพิ่มเติมถ้อยคำที่ว่า “แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่” ซึ่งทำให้บทบัญญัติดังกล่าวมีความชัดเจนสมบูรณ์มากกว่าที่บัญญัติใน ป.พ.พ.

นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชียังมีอำนาจในการขายทรัพย์สินได้ (มาตรา 1259(3)) ซึ่งกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการขายหรือบุคคลที่จะเป็นผู้ซื้อ ดังนั้นในทางปฏิบัติอาจเกิดปัญหาขึ้นได้

ในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีได้ทำการขายทรัพย์สินของบริษัทให้แก่กรรมการบริษัท หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกรรมการ เช่น สามี หรือภรรยา หรือลูกของกรรมการ เป็นต้น เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับบริษัท ซึ่งอาจอาศัยข้อมูลบริษัทที่ตนรู้มาใช้แสวงหาประโยชน์แก่ตน ซึ่งจะทำให้บริษัทได้รับความเสียหายได้

ในกรณีเช่นนี้กฎหมายของต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ หรือสิงคโปร์ต่างก็กำหนดว่า ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัทได้โดยลำพัง ไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี หรือคณะกรรมการตรวจสอบก็ได้ โดยวิธีการขายทอดตลาด หรือประมูล หรือทำสัญญาขายระหว่างบุคคลก็ได้ แต่ถ้าหากผู้ชำระบัญชีจะขายทรัพย์สินให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ผู้ชำระบัญชีจะต้องผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวต่อคณะกรรมการชำระบัญชีเสียก่อน (The Insolvency Act 1986, ss165, 167 และ The Companies Act 1967, ss272, 305)

1.2 ข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชี (มาตรา 1260)

ในกรณีที่มีการจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชี เช่นนี้ไม่สามารถยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกที่กระทำการโดยสุจริต เว้นแต่บุคคลภายนอกนั้นจะได้ทราบถึงข้อจำกัดอำนาจของผู้ชำระบัญชีแล้วยังฝืนเข้าทำสัญญาซึ่งเกินอำนาจของผู้ชำระบัญชีดังกล่าว เช่นนี้บุคคลภายนอกนั้นก็ไม่อาจถือเอาบทบัญญัติมาตรา 1260 มาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ เพราะเท่ากับเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต (มาตรา 5) นั่นเอง

1.3 การใช้อำนาจร่วมกันในกรณีที่ผู้ชำระบัญชีหลายคน (มาตรา 1261)

เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าในการตั้งผู้ชำระบัญชีของบริษัทจะต้องมีจำนวนเท่าใด ดังนั้นจะมีผู้ชำระบัญชีคนเดียว หรือหลายคนก็ได้ ซึ่งกรณีที่บริษัทใดมีผู้ชำระบัญชีหลายคน ผู้ชำระบัญชีเหล่านั้นจะต้องทำการร่วมกัน จะแยกกันโดยต่างคนต่างทำไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายถือว่าการนั้นไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีหลายคนอาจทำการแยกกันก็ได้ ถ้าที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นได้ลงมติให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้หรือศาลได้มีคำสั่งให้อำนาจผู้ชำระบัญชีทำการแยกกันได้ (มาตรา 1261) โดยผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องนำความดังกล่าวไปยื่นขอจดทะเบียนภายใน 14 วันนับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติหรือวันที่ศาลมีคำสั่งแล้วแต่กรณีด้วย (มาตรา 1262)

1.4 หน้าที่ของผู้ชำระบัญชี

ก. หน้าที่โดยทั่วไป (มาตรา 1250)

จะเห็นว่าหน้าที่ทั่วไปที่สำคัญของผู้ชำระบัญชีมีอยู่ 2 ประการที่สำคัญ คือ สะสางกิจการงานของบริษัทให้เสร็จสิ้นไป และอีกประการคือ จัดการใช้หนี้เงิน และแจกจ่ายทรัพย์สินของบริษัทนั่นเอง

ข. หน้าที่โดยเฉพาะ

- หน้าที่โฆษณาและบอกกล่าวแก่เจ้าหนี้ (มาตรา 1253)
- หน้าที่จดทะเบียนการเลิกบริษัทและชำระบัญชี (มาตรา 1254, 1258, 1262)
- หน้าที่จัดทำงบดุล (มาตรา 1255)
- หน้าที่จัดให้มีการประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น (มาตรา 1255, 1256, 1268)
- หน้าที่ทำรายงานการชำระบัญชีทุก 3 เดือน (มาตรา 1267)
- หน้าที่ในการชำระหนี้และแบ่งคืนทรัพย์สิน (มาตรา 1263, 1264)
- หน้าที่ขอให้ศาลสั่งล้มละลาย (มาตรา 1266)

ค. หน้าที่เมื่อเสร็จการชำระบัญชี (มาตรา 1270, 1271)

ได้แก่ เรียกประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นเพื่อเสนอรายงานการชำระบัญชี, จดทะเบียนสิ้นสุดการชำระบัญชี, มอบสมุดบัญชีและเอกสารแก่นายทะเบียน

2. กรณีเลิกบริษัทโดยล้มละลาย

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการชำระบัญชีบริษัทซึ่งล้มละลายให้จัดทำไปตามกฎหมายล้มละลายที่คงใช้อยู่เท่าที่จะทำได้ (มาตรา 1247 วรรคแรก) ซึ่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แต่ผู้เดียวมีอำนาจจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ดังนั้น ในกรณีที่เลิกบริษัทโดยล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเป็นผู้เข้ามาดำเนินการชำระสะสางทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัทแทนผู้ชำระบัญชี

2.1 อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เช่น เรียกให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์วางเงินประกัน (มาตรา 155), ออกหมายเรียกลูกหนี้มาทำคำชี้แจงเกี่ยวกับทรัพย์สิน (มาตรา 30), ยึดและอายัดทรัพย์ของลูกหนี้ (มาตรา 19), จัดการกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ (มาตรา 22), ปฏิเสธไม่รับทรัพย์สินหรือสิทธิตามสัญญาที่มีภาระเกินกว่าประโยชน์พึงได้รับ (มาตรา 122) เป็นต้น

2.2 หน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

เช่น หน้าที่โฆษณาและบอกกล่าวคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ (มาตรา 28), โฆษณาคำพิพากษาให้ล้มละลาย (มาตรา 61), โฆษณากำหนดนัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก (มาตรา 31 วรรคสอง), โฆษณากำหนดศาลนัดไต่สวนลูกหนี้โดยเปิดเผย (มาตรา 42 วรรคสอง), หน้าที่จัดให้มีการประชุมเจ้าหนี้ (มาตรา 31-32) ฯลฯ

(5) การสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชี

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงกรณีที่เป็นเหตุให้ผู้ชำระบัญชีสิ้นสุดการเป็นผู้ชำระบัญชีไว้เพียงประการเดียว คือ การถอดถอนผู้ชำระบัญชีตามมาตรา 1257 ซึ่งเราสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประการ ดังนี้

1. การถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้ง

ผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้งจะถอดถอนได้ก็โดยคำสั่งศาลเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีการร้องขอต่อศาลโดยผู้ถือหุ้นของบริษัทที่มีหุ้นรวมกันนับได้ถึง 1 ใน 20 แห่งทุนของบริษัทที่ได้ส่งใช้เงินแล้ว (มาตรา 1257) และในการร้องขอให้ศาลถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลตั้งจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะถอดถอนด้วย

2. การถอดถอนผู้ชำระบัญชีที่ศาลมิได้ตั้ง

ผู้ชำระบัญชีที่ศาลมิได้ตั้งขึ้นอาจถูกถอดถอนได้ 2 วิธี คือ

ก. ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นลงมติให้ถอดถอน

ข. ผู้ถือหุ้นจำนวน 1 ใน 20 แห่งทุนของบริษัทร้องขอให้ศาลสั่งถอดถอน

แต่เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 พบว่า มาตรา 163 ได้กำหนดเหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งหน้าที่เอาไว้ดังนี้ ตาย ลาออก ถูกถอดถอนโดยที่ประชุมผู้ถือหุ้น หรือศาล ซึ่งใน The Insolvency Act 1986 ของประเทศอังกฤษ และ The Companies Act 1967 ของประเทศสิงคโปร์ก็ได้บัญญัติไว้เช่นเดียวกับพ.ร.บ. บริษัทมหาชนฯ และเพิ่มขึ้นมาอีกกรณีคือ เมื่อผู้ชำระบัญชีขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย (อังกฤษ) หรือผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ (สิงคโปร์) เนื่องจากกฎหมายของทั้ง 2 ประเทศได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(6) ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชี

1. ความรับผิดชอบในทางแพ่ง

ถ้าผู้ชำระบัญชีไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติโดยมิชอบเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นการทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม ผู้ชำระบัญชีก็อาจถูกฟ้องให้รับผิดชอบเป็นบางส่วนตามหลักกฎหมายละเมิดได้ กล่าวคือ ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายนั่นเอง

2. ความรับผิดชอบในทางอาญา

หากผู้ชำระบัญชีละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ นอกจากจะมีความรับผิดชอบในทางแพ่งดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีความรับผิดชอบในทางอาญาตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 อีกด้วย

(7) อายุความฟ้องร้อง

ถ้าผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีไปแล้ว แต่ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับการชำระหนี้ เช่นนี้บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีจะยังไม่หลุดพ้นจากหนี้ไปเลยทีเดียว กล่าวคือ บรรดาหนี้สินที่ค้างอยู่ ถ้ามีมูลอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย เจ้าหนี้นี้ย่อมมีสิทธิเรียกร้องในหนี้นั้นได้อยู่ โดยจะต้องทำการฟ้องภายใน 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี ซึ่งก็คือวันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีนั่นเอง (มาตรา 1272) ซึ่งจะเห็นได้ว่าอายุความตามมาตรา 1272 เป็นบทจำกัดอายุความ ไม่ใช่บทขยายอายุความ ดังนั้นถ้าหนี้ที่บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีต้องรับผิดชอบมีอายุความยาวกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิฟ้องภายใน 2 ปี แต่ถ้าหนี้นั้นมีอายุความสั้นกว่า 2 ปี เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในอายุความที่สั้นกว่า

แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ว่าอายุความตามมาตรา 1272 ไม่ใช่ บทบัญญัติจำกัดอายุความการใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้โดยเด็ดขาด กล่าวคือ แม้ว่าเจ้าหนี้จะถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องร้องตามหนี้ของตนได้เพียง 2 ปีนับแต่จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีตามมาตรา 1272 แต่เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธิตามการชำระบัญชีที่จะขอให้ผู้ชำระบัญชีทำการใช้หนี้ให้แก่ตนได้ เนื่องจากว่าตามกฎหมายในเรื่องการชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องจัดการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามมาตรา 1250 และวางเงินแทนการใช้หนี้นั้นตามมาตรา 1264 ฉะนั้นเมื่อบริษัทยังคงมีหนี้ค้างชำระเจ้าหนี้อยู่ จึงไม่อาจถือได้ว่าการชำระบัญชีได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เช่นนี้เจ้าหนี้ที่ยังไม่ได้รับชำระหนี้จึงสมควรมีสิทธิบังคับชำระหนี้นั้นได้ตามสิทธิในการชำระบัญชี โดยเจ้าหนี้อาจทำการร้องขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเพื่อให้บริษัทกลับคืนสู่สภาพความเป็นนิติบุคคลอีกครั้ง โดยอาศัยเหตุผลที่ว่า การชำระบัญชียังไม่เสร็จสิ้นตามที่กฎหมายกำหนด เพราะยังมีหนี้ค้างชำระอยู่ และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ เจ้าหนี้ก็สามารถฟ้องร้องตามสิทธิเรียกร้องที่ตนมีอยู่ได้

ในขณะที่กฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ต่างก็ได้มีการบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่า ผู้ชำระบัญชี หรือผู้มีส่วนได้เสียสามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะได้ ซึ่งจะต้องยื่นคำร้องภายใน 2 ปีนับแต่เลิกบริษัท และเมื่อมีศาลมีคำสั่งให้การเลิกบริษัทเป็นโมฆะ ก็จะมีผลทำให้บริษัทดังกล่าวกลับคืนสู่ทะเบียนของนายทะเบียนอีกครั้ง และมีสถานะความเป็นนิติบุคคล ผู้ชำระบัญชีหรือผู้มีส่วนได้เสียได้ก็สามารถดำเนินการฟ้องร้องบริษัทได้ (The Companies Act 1985, s651 ของประเทศอังกฤษ และ The Companies Act, s343 ของประเทศสิงคโปร์) เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่มีปัญหาในการพิจารณาว่า เจ้าหนี้จะสามารถร้องขอให้เพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีได้หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายของเขาได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนแล้ว

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัดมาในบทก่อนๆ จะเห็นได้ว่าการชำระบัญชีเป็นขั้นที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อชำระสะสางงานที่ค้างค้าง ตลอดจนจัดการทรัพย์สินและหนี้สินที่มีอยู่ของบริษัท เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น หรือเจ้าหนี้ของบริษัทก็ตาม ซึ่งมีประเด็นปัญหาต่างๆ ที่ทำให้การชำระบัญชีไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางใน

การวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีบริษัทจำกัดของไทยต่อไป โดยผู้เขียนสามารถสรุปออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำระบัญชี

1.1 คุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี

เนื่องจากป.พ.พ. ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีไว้ว่าจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง มีเพียงระเบียบสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2549 ข้อ 13(1) และข้อ 49 เท่านั้นได้กำหนดว่า ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลธรรมดา และผู้เยาว์ก็อาจเป็นผู้ชำระบัญชีได้ ถ้าหากผู้เยาว์มีอายุไม่น้อยกว่า 12 ปีได้ลงลายมือชื่อในคำขอจดทะเบียนและเอกสารประกอบด้วยตนเอง แต่เมื่อพิจารณาถึงภาระหน้าที่ของผู้ชำระบัญชีแล้ว ผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ชำระบัญชีจะต้องเป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรู้ความสามารถทางด้านกฎหมายและบัญชีด้วยก็จะช่วยให้การชำระบัญชีสำเร็จลงด้วยดี ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเพียงเท่านี้ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ อาจทำให้ได้ผู้ชำระบัญชีที่ไม่มีความสามารถมาทำหน้าที่ จนเป็นเหตุให้ต้องมีการถดถอยอยู่บ่อยๆ ซึ่งจะทำให้การชำระบัญชีเสียเวลาออกไปอีก และเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นไปด้วย

จากการพิจารณาตามกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์จะเห็นว่า มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีเอาไว้โดยละเอียดและชัดเจน กล่าวคือ จะต้องเป็น “ผู้ประกอบการงานในคดีล้มละลาย” (insolvency practitioner) หรือ “ผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ” (approved liquidator) ซึ่งจะต้องได้รับใบอนุญาตหรือการอนุมัติจากทางราชการหรือสภาวิชาชีพที่ได้รับมอบอำนาจจากราชการ ดังนั้นจึงทำให้ได้ผู้ชำระบัญชีที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมแก่การทำหน้าที่

ข้อเสนอแนะ : ผู้เขียนมีความเห็นว่า

(1) ควรให้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีให้มากกว่าที่กำหนดไว้ในระเบียบสำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกลาง ว่าด้วยการจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนและบริษัท พ.ศ. 2538 กล่าวคือ ควรให้มีการกำหนดวุฒิการศึกษา ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการชำระบัญชีมาก่อน หรืออาจจะกำหนดให้ต้องมี

ใบอนุญาตในการประกอบอาชีพเป็นผู้ชำระบัญชี โดยการขออนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์หรือหน่วยงานที่กระทรวงพาณิชย์มอบหมายให้มีอำนาจก็ได้ ซึ่งจะเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่จะช่วยถ่วงดุลให้ได้ว่าบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่งมาทำหน้าที่เป็นผู้ชำระบัญชีของบริษัทต่อไป หรือ

(2) ไม่ต้องการเพิ่มเติมคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชีอย่างแนวทางที่ 1 คือ ยังคงให้เป็นไปตามเดิมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่ให้เพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับหลักของการทำหน้าที่อย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ของผู้ชำระบัญชี คือ กำหนดให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง และซื่อสัตย์สุจริต โดยต้องกำหนดมาตรฐานของระดับความระมัดระวังเอาไว้ด้วย เช่น ต้องระมัดระวังเอาใจใส่ในระดับของบุคคลค้าขาย ดังนั้น เมื่อผู้ชำระบัญชีไม่ใช้ความระมัดระวังในการดำเนินการตามหน้าที่ตามระดับมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ผู้ชำระบัญชีก็ต้องรับความผิดเป็นส่วนตัว

1.2 การแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี

1.2.1 กรณีที่มีการร้องขอให้ศาลสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237

โดยปกติกรรมการจะสิ้นสุดอำนาจเมื่อบริษัทมีการเลิก และผู้ชำระบัญชีจะเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดการกิจการและทรัพย์สินของบริษัทต่อไป ดังนั้น ในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เลิกบริษัท บริษัทย่อมดำเนินกิจการได้ตามปกติ และกรรมการยังคงมีอำนาจดำเนินการจัดการกิจการต่างๆ ของบริษัทได้อย่างเต็มที่ตามอำนาจของตน ซึ่งในกรณีเช่นนี้ทรัพย์สินของบริษัทอาจอยู่ในความเสี่ยงที่จะหมดสิ้นไปโดยการกระทำของกรรมการ ทำให้เมื่อบริษัทเลิกและผู้ชำระบัญชีอาจมีทรัพย์สินเหลืออยู่น้อยมากไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หรือคืนทุนให้แก่ผู้ถือหุ้น (ถ้ามีทรัพย์สินเหลือ) ซึ่งในกรณีเช่นนี้จากการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษ และประเทศสิงคโปร์ได้มีการกำหนดให้ศาลอาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราว (provisional liquidator) ให้เข้ามารับหน้าที่การงานต่างๆ ของบริษัทในระหว่างรอคำสั่งให้เลิกบริษัท เมื่อศาลได้รับคำร้องขอจากผู้ที่ยื่นคำร้องขอให้ชำระบัญชี โดยปกติศาลมักจะแต่งตั้งจากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และผู้ชำระบัญชีชั่วคราวจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อได้มีการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้น

ข้อเสนอแนะ : เพราะฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ทรัพย์สินของบริษัทถูกกรรมการทำให้หมดไปในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้เลิกบริษัท ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่าควรมี

การเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวในระหว่างที่รอศาลมีคำสั่งให้เลิกบริษัทตามมาตรา 1237 โดยอาศัยบทบัญญัติของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์เป็นแนวทางในการแก้ไขและเพิ่มเติมเพื่อให้การชำระบัญชีตามกฎหมายไทยมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์แก่บริษัท เจ้าหนี้และผู้ถือหุ้นมากขึ้น

1.2.2 กรณีที่บริษัทถูกฟ้องให้ล้มละลาย

หากศาลพิพากษาให้บริษัทล้มละลายเมื่อใด บริษัทก็เป็นอันเลิกกันตามมาตรา 1236(5) และจะต้องชำระบัญชีไปตามกฎหมายล้มละลาย (มาตรา 1247 วรรคแรก) แต่พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องการชำระบัญชีเอาไว้แต่อย่างใด ดังนั้น ในกรณีที่บริษัทถูกเจ้าหนี้ฟ้องล้มละลายก็ไม่สามารถดำเนินการชำระบัญชีได้เนื่องจากในกฎหมายล้มละลายเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะเข้ามาจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมทรัพย์สินและชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทได้ก็ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์แล้วเท่านั้น เพราะฉะนั้นในระหว่างที่ศาลได้รับคำฟ้องและพิจารณาอยู่ จะไม่มีบุคคลใดรับผิดชอบการทำงานของบริษัท ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทได้ เพราะไม่มีการชำระบัญชีและการแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีแต่อย่างใด

ข้อเสนอแนะ : ผู้เขียนเห็นว่าควรมีบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีชั่วคราวขึ้นเพื่อเข้ารับผิดชอบการทำงานของบริษัทไปในระหว่างที่ศาลยังไม่มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์

1.3 การพ้นจากตำแหน่งของผู้ชำระบัญชี

ตามป.พ.พ. มีกำหนดเหตุที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งแค่เพียงกรณีเดียวเท่านั้น คือถูกถอดถอนตามมาตรา 1257 แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของพ.ร.บ. บริษัทมหาชน จำกัด .ศ. 2535 และกฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์จะพบว่า มีการกำหนดถึงกรณีที่ทำให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งเอาไว้มากกว่ากรณีถูกถอดถอน เช่น ตาย ลาออก ถูกถอดถอน หรือขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบกิจการในคดีล้มละลาย หรือผู้ชำระบัญชีที่ได้รับการอนุมัติ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น อังกฤษยังได้มีบทบัญญัติ The Company Director Disqualification Act 1986 ซึ่งให้ศาลมีอำนาจในการทำคำสั่งให้ขาดคุณสมบัติ ซึ่งบุคคลที่อยู่ภายใต้คำสั่งดังกล่าวของศาลจะไม่สามารถทำหน้าที่เป็นกรรมการ ผู้ชำระบัญชี ผู้บริหาร ผู้พิทักษ์ทรัพย์สินของบริษัท ฯลฯ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล และในคำสั่งให้ขาดคุณสมบัติจะกำหนดระยะเวลาที่ทำให้ขาดคุณสมบัติเอาไว้สูงสุด 15 ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวนั้นไปก่อให้เกิดความเสียหายกับบริษัทอื่นๆ อีกนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ : ควรให้มีการเพิ่มเติมกรณีอื่นๆ ที่เป็นเหตุให้ผู้ชำระบัญชีพ้นจากตำแหน่งนอกจากกรณีถูกถอดถอนให้เป็นเช่นเดียวกันพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และกฎหมายของอังกฤษและสิงคโปร์ กล่าวคือ บัญญัติให้ชัดเจนว่า “ก่อนชำระบัญชีเสร็จ ผู้ชำระบัญชีจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ ตาย ลาออก ถูกถอดถอน หรือเป็นผู้ที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” เป็นต้น และเพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะดังกล่าวมาแล้วในปัญหาเรื่องคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี ซึ่งผู้เขียนได้เสนอว่าควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ชำระบัญชี ตลอดจนกำหนดให้มีการออกใบอนุญาตในการประกอบอาชีพเป็นผู้ชำระบัญชี ดังนั้นในกรณีนี้จึงควรบัญญัติเพิ่มเติมด้วยว่า “ถ้าบุคคลใดขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้ชำระบัญชี หรือถูกถอนใบอนุญาต บุคคลนั้นก็พ้นจากตำแหน่งการเป็นผู้ชำระบัญชีเช่นกัน”

2. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของผู้ชำระบัญชี

2.1 การดำเนินกิจการตามแต่จำเป็น

กรณีนี้เป็นอำนาจตามมาตรา 1259(2) ซึ่งให้อำนาจผู้ชำระบัญชีอย่างกว้างขวางมาก ดังนั้นในพิจารณาขอบเขตอำนาจในกรณีเช่นนี้จึงต้องตีความโดยเคร่งครัด คือ ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจดำเนินกิจการของบริษัทที่ได้กระทำค้างอยู่ให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจที่จะดำเนินกิจการค้าขายตามปกติของบริษัท ซึ่งพิจารณาเปรียบเทียบกับพ.ร.บ.บริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 160(1) ซึ่งเป็นอำนาจเช่นเดียวกันกับมาตรา 1259(2) แต่ทั้งนี้มีความชัดเจนกว่า กล่าวคือ พ.ร.บ.บริษัทมหาชนจำกัดฯ ได้มีข้อความว่า “แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่” เพราะฉะนั้นจึงเป็นที่ชัดเจนว่าห้ามดำเนินกิจการขึ้นใหม่ ทำได้เพียงกิจการเดิมที่ค้างอยู่เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ : เพื่อมิให้เกิดปัญหาในการตีความอำนาจของผู้ชำระบัญชีตามที่บัญญัติในมาตรา 1259(2) จึงควรมีการเพิ่มถ้อยคำเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น ดังเช่นที่พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 160(1) โดยเพิ่มถ้อยคำดังนี้ “(2) ดำเนินกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามแต่จำเป็น เพื่อการชำระสะสางกิจการให้เสร็จไปด้วยดี แต่ห้ามมิให้ดำเนินกิจการขึ้นใหม่” เป็นต้น

2.2 อำนาจในการขายทรัพย์สิน

ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจในการขายทรัพย์สินของกิจการได้ (มาตรา 1259(3)) ซึ่งผู้ชำระบัญชีสามารถขายทรัพย์สินของบริษัทได้ตามที่เห็นสมควร ไม่ว่าจะขายโดยวิธีการใดก็ตาม หรือจะขายให้แก่บุคคลใดก็ตาม ดังนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้ กล่าวคือ หากผู้ชำระบัญชีได้ทำการขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท เช่น กรรมการ ดังนี้ผู้ถือหุ้นอาจรู้สึกว่าจะไม่เหมาะสม หรืออาจจะขายราคาถูกไป ซึ่งจะนำไปสู่การไม่ไว้วางใจผู้ชำระบัญชีจนเป็นให้มีการถอดถอนผู้ชำระบัญชีก็ได้ และเมื่อมีการถอดถอนผู้ชำระบัญชีอยู่บ่อยๆ ก็ไม่เป็นการดีเพราะทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชีเพิ่มขึ้น

จากการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์ในเรื่องนี้ พบว่าผู้ชำระบัญชีมีอำนาจในการขายทรัพย์สินของบริษัทได้โดยลำพังตนเอง ไม่ว่าจะได้รับอนุญาตจากที่ประชุมผู้ถือหุ้น หรือศาล หรือคณะกรรมการชำระบัญชี หรือคณะกรรมการตรวจสอบหรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าจะขายโดยวิธีการขายทอดตลาด หรือการประมูล หรือทำสัญญาขายระหว่างบุคคลก็ได้เช่นกัน (The Insolvency Act 1986, ss165, 167 และ The Companies Act 1967, ss272, 305) แต่ทั้งนี้มิใช่ข้อจำกัดอยู่ว่า ถ้าเป็นขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัทผู้ชำระบัญชีจะต้องบอกกล่าวแก่คณะกรรมการชำระบัญชีก่อนเสมอ

ข้อเสนอแนะ : ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาค่าจะเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจในการขายทรัพย์สิน สมควรที่จะมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายให้เป็นอย่างนี้คือ “ผู้ชำระบัญชีมีอำนาจขายทรัพย์สินของบริษัทโดยวิธีใดก็ได้ที่สะดวกและเป็นผลดีที่สุด แต่ถ้าเป็นการขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท จะต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น หรือศาลก่อน” เหตุที่ควรมีการกำหนดให้ต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นหรือศาลเสียก่อน ในกรณีที่ทำการขายให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัท เนื่องจากบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลต่างๆ

ของบริษัทเป็นอย่างดี ดังนั้นอาจมีการอาศัยข้อมูลดังกล่าวเอาเปรียบบริษัทได้ จึงจำเป็นต้องให้ที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้นหรือศาลอนุญาตเพื่อเป็นการกั้นกรงก่อน และเป็นการคุ้มครองผู้ชำระบัญชีในการใช้อำนาจดังกล่าวของตน

3. ปัญหาเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้การชำระบัญชีล่าช้า

3.1 ระยะเวลาในการชำระบัญชี

ป.พ.พ. ไม่มีการกำหนดระยะเวลาของการชำระบัญชีไว้ ดังนั้นผู้ชำระบัญชีจึงไม่เร่งรีบในการชำระบัญชี หรือไม่ใส่ใจเท่าที่ควรซึ่งทำให้การชำระบัญชีเกิดความล่าช้าและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากขึ้น ขณะที่พ.ร.บ. บริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 มาตรา 177 ได้กำหนดระยะเวลาให้ผู้ชำระบัญชีต้องทำการชำระบัญชีให้เสร็จภายใน 5 ปีนับแต่วันจดทะเบียนเลิกบริษัท ถ้าครบกำหนด 5 ปีแล้วยังชำระบัญชีไม่แล้วเสร็จ ผู้ชำระบัญชีต้องทำรายงานชี้แจงเหตุผลต่อนายทะเบียนทุกสามเดือน และให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งให้ผู้ชำระบัญชีปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเร่งรัดการชำระบัญชีได้ตามที่เห็นสมควร

ข้อเสนอแนะ : ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติป.พ.พ. ในเรื่องระยะเวลาการชำระบัญชีในทำนองเดียวกับพ.ร.บ. บริษัทจำกัดมหาชน พ.ศ. 2535 ดังกล่าว เพื่อเป็นการเร่งรัดให้ผู้ชำระบัญชีทำการชำระบัญชีให้เสร็จโดยเร็วตามเวลาที่กำหนด

3.2 การประชุมและองค์ประชุมในการชำระบัญชี

ในกรณีที่มีการชำระบัญชีบริษัทมาเป็นระยะหนึ่งแล้ว จนทรัพย์สินของบริษัทไม่ค่อยเหลืออะไรแล้ว เช่นนี้เมื่อผู้ชำระบัญชีได้เรียกประชุม บรรดาผู้ถือหุ้นทั้งหลายก็จะไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังรายงานต่างๆ ของผู้ชำระบัญชีอีกต่อไปแล้ว จึงทำให้การจัดการประชุมและการมีมติเกิดขึ้นได้ยาก เพราะผู้ถือหุ้นมาประชุมไม่ถึง 1 ใน 4 แห่งทุนของบริษัทจึงไม่ครบองค์ประชุม (มาตรา 1178 ประกอบมาตรา 1273) ดังนั้นผู้ชำระบัญชีจึงต้องจัดให้มีการประชุมขึ้นใหม่อีกครั้งภายใน 14 วันและในการประชุมครั้งหลังนี้ ไม่บังคับว่าจะต้องครบองค์ประชุม (มาตรา 1179 ประกอบมาตรา 1273) เพราะฉะนั้น การที่ผู้ถือหุ้นไม่สนใจเข้าร่วมประชุม

จนเป็นเหตุให้ต้องเลื่อนประชุม และจัดการประชุมขึ้นใหม่อีกครั้ง ย่อมเป็นปัญหาที่ทำให้การชำระบัญชีเกิดความล่าช้าและต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ : จากการศึกษาเปรียบเทียบกับพ.ร.บ. บริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และกฎหมายของประเทศอังกฤษและสิงคโปร์ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการเพิ่มเติมเป็นกรณีพิเศษสำหรับการประชุมที่เกิดขึ้นในการชำระบัญชี กล่าวคือ

- (1) ในกรณีที่เป็นการประชุมเมื่อเสร็จการชำระบัญชี หากผู้ถือหุ้นมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม ผู้ถือหุ้นสามารถทำการประชุมต่อไปได้ และต้องทำรายงานแจ้งให้นายทะเบียนทราบ
- (2) การประชุมในกรณีอื่นๆ เพื่อให้มีการอนุมัติหรือความเห็นชอบจากที่ประชุม ผู้ถือหุ้น เช่น อนุมัติงบดุล, รับรองให้กรรมการเป็นผู้ชำระบัญชีต่อไป, แต่งตั้งหรือถอดถอนผู้ชำระบัญชี เป็นต้น เช่นนี้ หากไม่อาจจัดให้มีการประชุมผู้ถือหุ้นได้ ให้ผู้ชำระบัญชีขออนุมัติหรือขอความเห็นชอบจากนายทะเบียน หรือศาล

4. ปัญหาเกี่ยวกับการวางทรัพย์เมื่อเสร็จการชำระบัญชี

ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องชี้แจงให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัท หรือจะต้องวางเงินเท่ากับจำนวนหนี้ไว้แทนการชำระหนี้ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1264 แม้ว่าเจ้าหนี้จะไม่ได้ทวงถามก็ตาม ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องการวางทรัพย์ตามมาตรา 339 ได้บัญญัติว่า “สิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์ที่วางไว้ นั้นเป็นอันระงับสิ้นไป เมื่อพ้นเวลา 10 ปีนับแต่ได้รับคำบอกกล่าวการวางทรัพย์...” ฉะนั้นในกรณีที่ครบ 10 ปีแล้ว เงินที่วางไว้จะเป็นของใครเพราะบริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคลไปแล้ว เมื่อจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี จึงไม่สามารถไปขอรับคืนได้ และสิทธิของเจ้าหนี้ก็ระงับไปแล้วตามมาตรา 339 วรรคแรก

ข้อเสนอแนะ : ควรให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายว่า “บรรดาเงินที่วางไว้ ณ สำนักงานวางทรัพย์ ถ้าเจ้าหนี้ไม่มาเรียกเอาภายใน 10 ปี ให้ตกเป็นของแผ่นดิน” เช่นเดียวกับที่พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 170 วรรคสอง

5. การเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชี

เมื่อผู้ชำระบัญชีได้จดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีไปแล้ว แต่ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ยังไม่ได้รับการชำระหนี้ เช่นนี้บริษัท หรือผู้ถือหุ้น หรือผู้ชำระบัญชีจะยังไม่หลุดพ้นจากหนี้ไปเลยทีเดียว เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องในหนี้นั้นได้อยู่ โดยจะต้องทำการฟ้องภายใน 2 ปีนับแต่วันถึงที่สุดแห่งการชำระบัญชี ซึ่งก็คือวันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีนั่นเอง (มาตรา 1272)

แต่อย่างไรก็ตาม การที่พบว่าบริษัทมีหนี้ที่ยังไม่ได้ชำระเหลืออยู่ ย่อมแสดงให้เห็นว่าเป็นกรณีที่การชำระบัญชียังไม่ได้ดำเนินการให้เสร็จสิ้นจริงๆ ดังนั้นเจ้าหนี้ที่ยังไม่ได้รับชำระหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะบังคับหนี้นั้นได้ตามสิทธิในการชำระบัญชี โดยเจ้าหนี้อาจทำการร้องขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีเพื่อให้บริษัทกลับคืนสู่สภาพความเป็นนิติบุคคลอีกครั้ง โดยอาศัยเหตุผลที่ว่า การชำระบัญชียังไม่เสร็จสิ้นตามที่กฎหมายกำหนด เพราะยังมีหนี้ค้างชำระอยู่ และเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ ก็มีผลทำให้บริษัทกลับฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง แต่เนื่องจากไม่มีผู้ชำระบัญชีอยู่แล้วเช่นนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิร้องขอให้ศาลแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีได้ตามมาตรา 1251 วรรคสอง โดยร้องขอควบคู่ไปกับการร้องขอให้ศาลเพิกถอนการจดทะเบียนเสร็จการชำระบัญชีได้เลย นอกจากนี้ผู้ชำระบัญชีที่ศาลได้แต่งตั้งขึ้นมาในกรณีเช่นนี้ให้ศาลกำหนดว่าจะต้องทำอะไรบ้าง กล่าวคือ เป็นผู้ชำระบัญชีเฉพาะกิจเท่านั้น

6. ความรับผิดชอบของผู้ชำระบัญชีตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ.2499

เนื่องจากผู้ชำระบัญชีเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ถือหุ้นให้เข้ามาทำหน้าที่ในการชำระบัญชีเพื่อประโยชน์ของบริษัท จึงมีหน้าที่ต้องกระทำการอย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) กล่าวคือ จะต้องทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์แก่บริษัท, ต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผลประโยชน์ขัดกัน, ต้องยุติธรรมไม่เอินเอียง และต้องใช้ความระมัดระวังเอาใจใส่และความเอื้อเพื่อสอดส่องในการทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้ชำระบัญชีที่จะต้องกระทำ ดังนั้น หากมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ผู้ชำระบัญชีมีหน้าที่ต้องทำหน้าที่อย่างผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary duties) ก็ต้องมีการเพิ่มเติมความผิดของผู้ชำระบัญชีในกรณีที่ไม่นำหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องกันด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กตพล อรรถพิศาลโสภณ. กฎหมายหุ้นส่วน บริษัท สมาคมและสหกรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2527.

กรองกาญจน์ สถิตมิลินทาภาศ. การชำระบัญชีห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์. วารสารกรมบังคับคดี 5(มกราคม-เมษายน 2542): 13-16, 29-34.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม และชัยพล ตราชูธรรม. บริษัทมหาชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2539.

ชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการวางระเบียบและควบคุมธุรกิจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2531.

ทวี เจริญพิทักษ์. คำอธิบายโดยพิสดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คณะช่าง, 2504.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. กฎหมายเบื้องต้นทางธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ทะเบียนการค้า, กรม. เอกสารประกอบในการอบรมสัมมนาการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดกฎหมายห้างหุ้นส่วนและบริษัท : วันเสาร์ที่ 14 มิถุนายน 2540 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์, 2540.

ธงชัย จันทรวีรัช. สรุปวิชากฎหมายหุ้นส่วนบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540.

ประภาส อวยชัย. คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2530.

ประเสริฐ เสียงสุทธิวงศ์. กำหนดอายุความในคดีแพ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์, 2543.

ประเสริฐ เสียงสุทธิวงศ์. ฎีกาพิรามีต รวมคำพิพากษาฎีกาป.พ.พ. บรรพ 3 จำนวน 23 ลักษณะ. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิสัย, (ม.ป.ป.).

ผกาสิริ ลีละสิริ. การเลิกกิจการและการสิ้นสุดสภาพนิติบุคคล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

พิชัย นิลทองคำ และวิรัช เมฆอรุณทัตย์. ปฏิบัติการคดีแพ่ง 2004 บรรพ 3 เอกเทศสัญญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อทตยา มิลเลนเนียม, 2547.

- พิเศษ เสตเสถียร. หลักกฎหมายบริษัทมหาชนจำกัด. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.
- ภาสกร ชุณหอุไร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะหุ้นส่วนและบริษัท ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2539 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 มาตรา 1012-1273 และตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2539.
- วรวิมล เทพทอง. คำอธิบายกฎหมายธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.
- วรวรรณ วงศ์ปัญญา. ปัญหาเกี่ยวกับเหตุในการเลิกบริษัทโดยอาศัยคำสั่งศาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- วิชา มหาคุณ. คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย (ฉบับสมบูรณ์). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2547.
- สมชัย ทรัพย์วณิช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2528.
- สหัส สิงหวิริยะ. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2546.
- สังคม ฮอรินทร์. ปัญหาข้อกฎหมายในการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลและมาตรการลงโทษผู้บริหารกรณีนิติบุคคลล้มละลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- สิริธร มะระพฤกษ์วรรณ. การเลิกบริษัท : ศึกษากรณีการถอนทะเบียนบริษัทร้าง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- สุกิจ ไสภิตลี้วัฒนานนท์. สถานะทางกฎหมายและความรับผิดชอบของผู้เริ่มจัดตั้งบริษัท. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สุทิน โชติสิงห์. สถานภาพ อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการผู้มีอำนาจบริหารและกรรมการผู้ไม่มีอำนาจบริหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สุธีร์ ศุภนิตย์. หลักกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545.
- สุภาวดี พวงสมบัติ. ปัญหาบางประการในการชำระบัญชีกรณีศาลสั่งตั้งผู้ชำระบัญชี. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาการบัญชี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. กฎหมายลักษณะหุ้นส่วนบริษัท. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สุรศักดิ์ วาจาสิทธิ์ และสทรน รัตนไพจิตร. ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543.
- โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547.
- หลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก. คำสอนชั้นปริญญาตรี พ.ศ.2503 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2503.
- อนุกุล ตันติมาสน์. บทบาทของกรรมการบริษัทมหาชนจำกัดในการป้องกันการครอบงำทางธุรกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ภาษาอังกฤษ

- Andrew Hicks and Walter Woon. The Companies Act of Singapore: An Annotation. Singapore: Butterworths, 1989.
- Andrew R. Keay, Peter Walton. Insolvency Law: Corporate and Personal. Harlow: Longman, 2003.
- Clive M. Schmitthoff and others, eds. Palmer's Company Law. 24th ed. London: Stevens & Sons, 1987.
- David Milman and Chris Durrant. Corporate Insolvency: Law and Practice. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 1999.
- Denis Keenan and Josephine Bisacre. Smith & Keenan's Company Law. 12th ed. Harlow: Longman, 2002.
- Derek French. Blanckstone's statues on Company Law. 6th ed. Oxford University Press, 2002.
- Douglas Smith. Company Law. London: Butterworths, 1999.
- Geoffrey Morse. Charlesworth's Company Law. 17th ed. London: Sweet & Maxwell, 2005.
- Ian S. Grier and Richard E. Floyd. Voluntary Liquidation and Receivership: A Practical Guide. 4th ed. London: Sweet & Maxwell, 2000.

- Janet Dine. Company Law. 4th ed. Basingstoke: Palgrave, 2001.
- John H. Farrar, Nigel E. Furey and Brenda M. Hannigan. Farrar's Company Law. 3rd ed. London: Butterworths, 1991.
- L. H. Leigh, V. H. Joffe and D. Goldberg. Northey & Leigh's Introduction to Company Law. 2th ed. London: Butterworths, 1981.
- Lord Hailsham of St.Marylebone. Halsbury's Laws of England (7 Companies). 4th ed. London: Butterworths, 1974.
- Paul L. Davies. Gower's Principles of Modern Company Law. 6th ed. London: Sweet & Maxwell, 1997.
- Philip N. Pillai. Sorcebook of Singapore and Malaysian Company Law. 2nd ed. Singapore: Butterworths, 1986.
- Richard Smerdon. Palmer's Company Law Manual. London: Sweet & Maxwell, 2000.
- Saleem Sheikh. Business Law & Practice Transaction Guide. London: Cavendish, 1996.
- Simon Goulding. Principles of Company Law. London: Cavendish, 1996.
- Stephen W. Mayson, Derek French and Christopher L. Ryan. Company Law 2001-2002 editon Mayson, French & Ryan on Company Law. 18th ed. London: Blackstone, 2001.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพรชนก กฤดาธิการ เกิดเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2522 กรุงเทพมหานคร สำเร็จ
การศึกษานิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา
2543 และสอบไล่ได้ความรู้ชั้นเนติบัณฑิตจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
สมัยที่ 58 ปีการศึกษา 2548

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย